

చెత్త మాసము

భారతి

ఏప్రిల్ - 1925

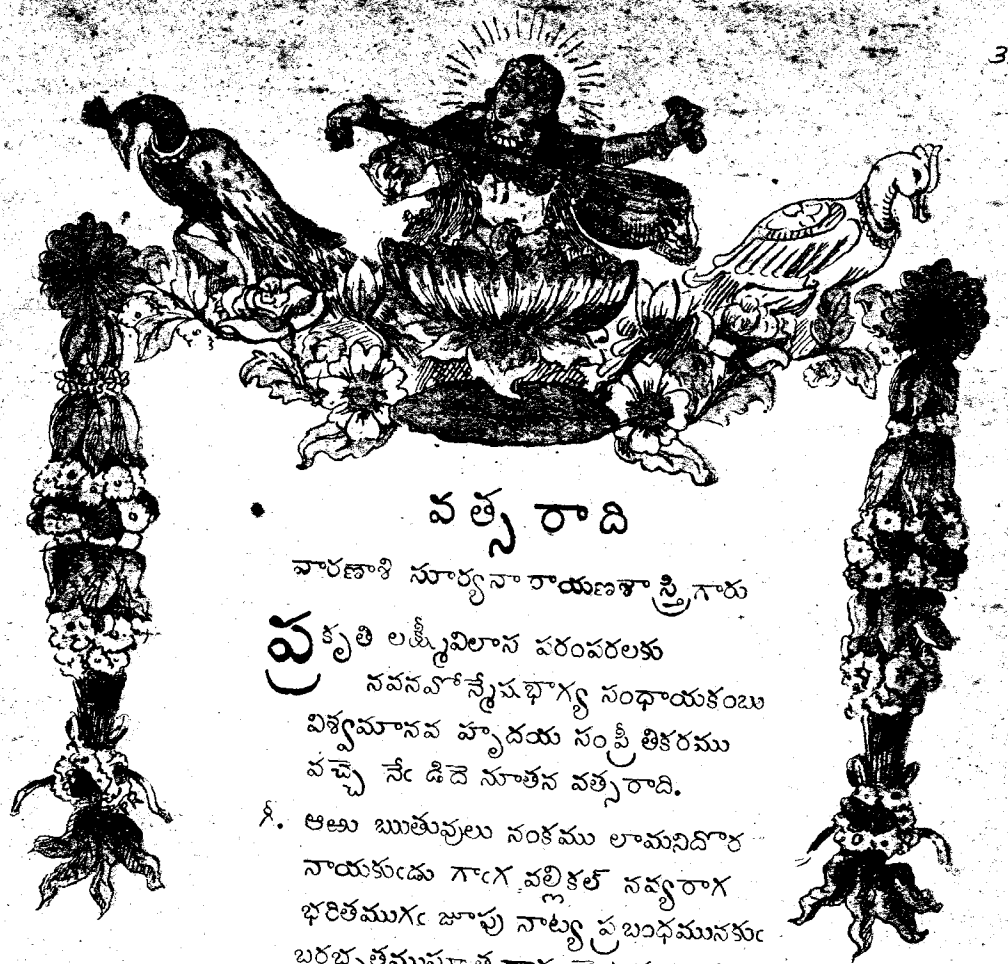
వత్సరాది—వారణాశి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	
భారతీ ప్రశంస—దీపాల శిష్యుల శాస్త్రిగారు	
ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	౧-౧౨
సంసారజలధి—(సాధకుడు)	౧౨
ముక్కుతిమ్మనార్యుడు—మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు	౧౩-౨౨
జీవమా! నీ రహస్యము జెప్పవేల?—మల్లాది చంద్ర శేఖరరావుగారు	౨౩
శ్రీనాథుని పలనాటి వీరచరిత్రము—టేగేటి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రిగారు...	౨౪-౩౨
ఉపాస్తి—సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మగారు	౩౨
మహానతిసీత—కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రిగారు	౩౩-౩౪
మోలీలా మానసులు—పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు	౩౫-౪౫
ముతుసాభాగ్యము—వేట బాపయ్యగారు	౪౬
కవిజనాశ్రయ విమర్శనఖండనము—జయంతి రామయ్యగారు	౪౭-౫౮
నాసామ్మ—పూడిపెద్ది వెంకటరామయ్యగారు	౫౮
మోనగాండ్రకథలు, ౧—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు	౫౯-౬౪
గోవుమాలచ్చిమి—నండ్లూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు	౬౪
చిత్రలీలా స్తవము—దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు	౬౪-౬౫
ప్రభాతము—‘సుధానిధి’	౬౫-౬౬
శ్రీకృష్ణ దేవరాయల విద్యాగోఝలు—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	౬౬-౬౭
ఈవేళ కనుపించునా—తురగా వెంకటరామయ్యగారు	౬౭-౭౦
దిగ్గంబరయోగి—కే. వి. బసవరాజుగారు	౭౧-౭౪
సూర్యాస్తమయము—విద్వాన్ కట్టి కామేశంకారు	౭౪-౭౫
ఇల్లటికము—పాలపర్తి ఆంజనేయులుగారు	౭౫-౭౬
తొలిముద్దు—మునిమాణిక్యం ధరసింహారావుగారు	౭౬

శ్రీకృష్ణ దేవరాయల యజ్ఞవంతులు—ఆ. రంగస్వామి సరస్వతిగారు	౯౬-౯౮
సార్నాడుస్తాపములు—కొ. నరసింహాచారిగారు	౯౯-౧౦౪
రామాయణమునందలి వానరులెవరు?—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు	౧౦౫-౧౦౮
చలముతీతెనె? కన్నులుచల్లవడెనె? గున్నేపల్లి అక్షయ లింగముగారు	౧౦౮
నక్షత్ర ప్రజాపతి—నిడుమోలు కనకసుందరంగారు	౧౦౯-౧౧౨
వైరాగ్యసంచకము—చింతలపూడి శేషగిరిరావుగారు	౧౧౩
వేదాంతవిమర్శ—సునర్ల కామశాస్త్రిగారు	౧౧౪-౧౧౯
గులాబిపువ్వు—నాదెళ్ల వెంకట్రావుగారు	౧౨౦
శ్రీకృష్ణాశ్రమము—పెదపాలెము—విజమూరి పార్థసారథి అయ్యంగారు	౧౨౧-౧౨౪
భాగ్యములు—టి. శివశంకరంపిళ్లెగారు	౧౨౪
ఈశ్వరపూజ—ఎనమండ్ర నారాయణమూర్తిగారు	౧౨౫-౧౨౯
భద్రావతి ఇనుము, కలపధృతి పరిశ్రమ—వి. యస్. చిన్నస్వామిగారు	౧౩౦-౧౩౩
విష్ణుసర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణస్తవము—సునర్ల రామమూర్తిగారు	౧౩౪
వేంగీచాళుక్యులు—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	౧౩౫-౧౪౬
కృష్ణా—గుండిమెడ వెంకటసుబ్బరావుగారు	౧౪౭
సాభిప్రాయ విశేషములు	౧౪౮-౧౫౦

చి త్ర ము లు

వర్ణచిత్రము:—శ్రీమహావిష్ణువు; ' ఫెయిజీ ' కృతరామాయణమునందలి పత్రము, చిత్రము.

సాధారణ చిత్రములు:—మహాత్ముడు మదరాసు ఆయుర్వేదిక్ ఫార్మసీని తిలకించి వెడలుట; హిందూపత్రి కాకార్యాలయమున మహాత్మునిచే జరుపబడిన కీ. శే. యస్. కస్తూరి రంగయ్యంగారి చిత్రప్రతిష్ఠాపన మహోత్సవము; తిరువల్లి క్కేణి సముద్రతీరమున మహాత్ముని మహావన్యాసము; మైలాపూరు ' అంజుద్ బాగు 'లో మహాత్మునకు తోటవిందు; చెన్నపురి నేపియరుపార్కులో జరిగిన సభయందు మహాత్మునకు స్వాగతపత్ర సమర్పణము; చెన్నపురి తిరువల్లి క్కేణిలో నూలువడకు స్త్రీల పోటీప్రదర్శనము; గోక్షేహాల్లో మద్యపాననిషేధ సంఘసభ్యులకు మహాత్ముని హితోపదేశము; ఆదిద్రావిడ జనసంఘమున మహాత్ముని ఉపన్యాసము; కృష్ణాజిల్లా, పెదపాళెం, కృష్ణాశ్రమంతాలూకు నాల్గుచిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

వత్సరాది

వారణాశి నూర్యనా రాయణశాస్త్రిగారు

ప్రకృతి లక్ష్మీవిలాస పరంపరలకు
నవనవోన్మేషభాగ్య సంధాయకంబు
విశ్వమానవ హృదయ సంప్రీతికరము
వచ్చే నే డిదె నూతన వత్సరాది.

- గీ. ఆటు ఋతువులు నంకము లామనిదొర
నాయకుండు గాఁగ వల్లికల్ నవ్యరాగ
భరితముగఁ జూపు నాట్య ప్రబంధమునకుఁ
బరభృతముసూత్రధారుడైపాడఁదొడఁగె.
- గీ. మెల్లమెల్లన మలయ సమీరణుండు
సౌభవర్యంకి కాతల శేయతలైన
కుసుమగాత్రుల కుచశాటి కొడువఁ దీర్చి
నరస చికురాళి నవరింపు నవదరించె.
- గీ. క్రొంజిగురులెత్తి బెడఁగారుగున్నతరుల
యలరుగుత్తుల నెత్తావి యలమి కొనియె.
ఉదిత ముదితంబులై మించు యువజనాళి
హృదయములనూత్న భావసంపదయుఁబోలె.
- గీ. శుభహరిద్రానులేప విస్ఫూరితముగఁ
గన్యకామణు లభ్యంగ కంభానర్చి
నింబ కుసుమంబు నూత్న చూతంబుతోడ
గలుపుచున్నారు పూతలైతొలుతఁగుడువ.

భారతి ప్రశంస

చీపాల పిచ్చయ్యకాస్త్రి గారు

ఆంధ్రపుత్రుల సారస్వతాభివృద్ధి
సాంపు చెడియుండఁ బునరుద్ధరింపఁదలంచి
అలఘు వినుతాక్షరాకృతి వెలసినట్టి
భారతివి భారతీ! నమస్కారమమ్మ!

సీ. కనుగొల్పుచున్నావు కవికుమారుల రేచి
భావగీతమ్ములు పాడుఁ డనుచుఁ
గవియించుచున్నావు ఘనులఁ గొందఱు బూర్వ
పక్షసిద్ధాంతముల్ వ్రాయుఁడనుచుఁ
బరికొల్పుచున్నావు బుద్ధిమంతుల నాత్మ
దేశచారిత్రముల్ బెలుపుఁడనుచు
నెనకొల్పుచున్నావు రసికుల జాతీయ
శిల్పనైపుణి బ్రదర్శింపుఁడనుచు

గీ. నొనఁగుచున్నావు తల్లి! చేయూత మాకు
చల్లుచున్నావు, విశ్వవిజ్ఞానబీజ
ములను, యువహృదయక్షేత్రముల ననంత
కరుణమెయి, భారతీ! పత్రికామతల్లి!

చ. పలికెద నిక్కువంబయిన పల్కు మఱొక్కటి ప్రౌఢప్రౌఢవృత్త
గలకలలాడు నీమొగముఁ గాంచిన, ముద్దులుమూటగట్టు నీ
పలుకులువిన్న, నెట్టి జడభావున కైన మనంబు పల్లవి
చు, లలితభావముల్ మొలపునూపఁగ, విన్నను వొప్ప, భారతీ!

గీ. కోవిదోచిత కల్యాణగుణములై
పసితనంబుననే నీకు బట్టవడియె
నింతకన్న మహోన్నతి నెనయుమమ్మ
భారతీ! శాశ్వతయశంబు, పడయమమ్మ!

చెన్న పట్టణము, ఏప్రిల్ ౧౯౨౫
1925

సంపుటము ౨.

క్రోధన సంవత్సరము షైత్రమాసము

సంఖ్య ౪.

ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్రము

భో గ రా జు - నా రాయణ మూర్తి గారు

IX

ఆంధ్ర కవి తా పోషకులు

ఉ. తమ్మికోలంకునందు, విరిదమ్మివసించి, కిరీటహారప

ద్యమ్ములురాజిలన్, బ్రణవమధ్యమునన్, “బరమాత్మలోననై
క్యమ్మగుచుండు నీప్రకృతిగన్గొనుడి” యనుచుం గవీంద్రలో
కమ్మునకున్ వచించుగతి గన్పడు నిన్ను స్మరింతు భారతీ !

ఏదేశమున నేభాషయందుఁ బరిశీలించినను సాధారణముగా సాహిత్యమును గవిత్వమును రాజాదరణముచేతనే ప్రవృద్ధిగాంచుచుండుట మనము కనిపెట్టఁ గలుగుచుండును. ఈరాజాదరణము కొన్ని శతాబ్దములవఱకు నత్యున్నతి వహించియుండి, క్రమక్రమముగాఁ బ్రజాదరణ

ముక్తింద మారిపోవుచుండుటకూడ మనము వెక్కుభాషలయందలి కవితాచరిత్రములలోఁ జూడఁగలము. నన్నయనాటి రాజాదరణ మాంధ్రకవిత్వమునకును, కాళిదాసాదులనాటి రాజాదరణము సంస్కృత కవిత్వమునకును నేడు లేకపోవుటయే దీనికిఁ దార్కాణము.

పదునాఱుపదు నేడవ శతాబ్దములనాటి రాజా దరణము పందొమ్మిదవ శతాబ్దమున నాంగ్ల కవిత్వమునకు లేకుండుటయు నీయంశమున కాధారమైనదే.

ఈసందర్భమున మనయాంధ్ర కవిత్వము నకు రాజాదరణదశయనియు, బ్రజాదరణ దశయనియు నప్రయత్నముగ రెండుదశలు గాన్పించుచున్నవి. ఈరెండింటిలో నాంధ్ర కవిత్వ మేదశయం దత్యేన్నత్యము వహించియుండెనో, యేదశయం దెంతవఱకు ఊతనొందెనో, యావృద్ధి ఊతల కెన్నెన్నివిధములైన కారణములు కలవో మొదలగు విషయములను జూపించుట యవసరమగుటయేకాక, రాజాదరణమునుండి ప్రజాదరణములోని కాంధ్ర కవిత్వము మేడపై నుండి దుమికినట్లుకామా రే దుమికెనో లేక సోపానక్రమమునఁ గ్రమక్రమముగనే ప్రవేశించెనో, రాజాదరణ దశనుండి తప్పి, యెన్నెన్ని యంతర్దశలను బొందిపొంది కడకుఁ బ్రజాదరణదశయందుఁ జేరుకొనఁ గలిగెనో యను విషయములుగూడ మన మాయాసందర్భముల ననుసరించి విమర్శింపవలసియుండును.

పూర్వకాలపు వీశ్వవిద్యాలయములు

ఒక్క-కవిత్వమునేకాక పూర్వపురాజులు పెక్కు-కళలను శాస్త్రములనుగూడ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటచేత నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములలో లేవని చెప్పట కవకాశములేదు. మన కప్పటివిశ్వవిద్యాలయస్థానము లగ్రహారములే. ఇయ్యగ్రహారములున్నతవిద్యాప్రచారమునకై పునర్గ్రహణాధి

కారములేకుండ, రాజులచేఁ బండితులకు దానకూఁమున నొసంగఁబడినట్టివి. సకల విద్యాత్మక వేదములు (Professors) బహువిధ శాస్త్రోపాధ్యాయులు (Lecturers) నొక్కచోఁ గూడి వివిధప్రదేశములనుండి వచ్చు విద్యార్థులకు నభిమతశాస్త్రంబుల బోధించుచు నాయాయగ్రహారములయందు సుఖజీవనము గావించుచుండిరి. పూర్వకాలపుఁ జరిత్రలలోఁ గథారూపముగాఁ జెప్పకొనఁబడుచుండిన కవులును బండితులునుగూడ నట్టి యగ్రహారవిశ్వవిద్యాలయములయందు దాతృత్వములైన మహామహులే కావచ్చును.

చీపురుపల్లి వీశ్వవిద్యాలయము

తూర్పుచాళుక్యప్రభువగు మొదటివిష్ణు వర్ధనుడు వేదవేదాంగేతిహానన్యాయాద్యఖిల విద్యాప్రచారమునకై యాంధ్రదేశమున విశాఖపట్టణ మండలమునందలి విజయనగర సమీపమునఁగలఁ చీపురుపల్లిగ్రామమున నొకవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపించినట్లును, తన వంశస్థుల కెవ్వరికిని బునర్గ్రహణాధికారము లేకుండ నవిద్యాలయముకొఱ కాగ్రామమును శాశ్వతదానరూపమున నొసంగినట్లును మన కీ క్రిందిశాసనమువలనఁ గొంత తెలియఁగలదు.

Chapurupally grant of Vishnuvardhana, the 1st (E-c) 632 A. D. :-

"(L-10) To the two sons' sons of Brahmaserman who studied and mastered the Veda and Vedangas—the sons of Durgaserman, who was intent upon performing his own proper rites prescribed by his own *Sakha*, which had been duly learned by him--Viz., to Vishnuserman and Madhavaserman, who knew the true meaning of the Vedas the Vedangas, the Epics, the Puranas, the Law

books, and many other sacred works, who are of the Gautamagotra, and who belong to the Taithiriya Charana, by me residing at the town of Clerupura in the Poka (?) Vishaya on the occasion of an eclipse of the moon in the month Sravana, this village has been given as an *agrahara* with exemption from all taxes, for the increase of (my) own religious merit and duration of life and good health and fame. No obstruction to the enjoyment of it should be caused by any one at all" +

పులకేసి - రాజరాజు

ఇట్టివిద్యాలయములలో సామాన్యముగ నకలవిద్యలు నభ్యసింపబడుచుండినను, తద్విద్యాలయనిర్మాణకర్తలగు రాజుల కభిమానమైన శాస్త్రములును, ఆభిమానమైన మతమును మాత్రము ముఖ్యముగా నెక్కుడు ప్రచారము నొందింపబడుచుండెను. నాడే కాక నేటివిశ్వవిద్యాలయములయందుఁగూడ నీయాచారము లేకపోలేదు కదా? ఏయే రాజుల కేయే శాస్త్రములు నేయేమతములు నభిమానములైయుండెనో మనకుఁ దెలిసిన యెడల నా సూరాజులచేఁ బ్రోత్సహింపబడిన కవితసైతము నిట్టిదియైయుండునని గుర్తించుటకుఁ గొంతయవకాశము కలుగకపోదు. ఇందు కజ్ఞాతయుగములోని పులకేసియు, నన్నయయుగములోని రాజనరేంద్రుడును మనకు నాధారముగాఁ గొనఁదగినవారు. పులకేసి జైనమతాభిమాని. రాజరాజు వేదమత ప్రతిష్ఠాపరుడు. జైనమత ప్రచారమునకై యాతఁడును వేదమత ప్రచారమునకై యీతఁడును దమ తమయుగములలో విద్యాభివృద్ధి గావించుచుండిరి. అందుచేతనే పులకేసికృతిపొందిన

భారతము జైనమతానుకూలముగను, రాజరాజుకృతిపొందిన భారతము వేదమతానుకూలముగను రచింపబడినవి. ఆంధ్రకవితా పోషకులలో నగ్రగణ్యుడని యెన్నఁదగిన రాజరాజుసైతమును గవిత్యముతోఁ బాటు తదితర విద్యలను, శాస్త్రములను, విద్యాలయములమూలముననో మరియొకవిధము ననో ప్రోత్సహించియుండవలయును. అట్లుగొనిచో వానియాస్థానమునందు నన్నపార్యనారాయణ భట్టాదికపులతోపాటు బహుశాస్త్రములయందు బ్రవీణులైన పండితులుండుటతట్టింపడు. అందుచే నాదిరాజవతంసులలోఁగొందఱు కవిత్యముతోపాటు పెక్కువిద్యలకుఁ బ్రోత్సహకారులై యుండిరినియు; వానిలోఁ గవిత వారి కభిమానవిద్యయై యలరారుచుండెడిదనియు ననుకొనవచ్చును.

(ప్రాచీనవిద్యాపీఠములు)

భారతవర్షమునందలి పూర్వపు విశ్వవిద్యాలయములనుగూర్చి “ప్రాచీనవిద్యాపీఠము”లనుపేర మ-రా-శ్రీ. చిలుకూరినారాయణరావు పంతులుగారిచే రచింపబడిన యుద్గ్రంథ మీసంధర్భమున మనము స్మరింపదగినది. ఇందు మనయాంధ్రదేశముతోఁగాని యాంధ్రభాషతోఁగాని సంబంధించిన పూర్వపువిద్యావిశేషములఁ గూర్చి యంతగా లేకున్నను, విద్యాస్థానములని నుతికెక్కిన కాశీరము, కాశి, నాలందా, ధాన్యకటకము, మధుర మొదలైన యన్నతవిద్యాపీఠములంగూర్చియు, నాయావిద్యాపీఠములయందుఁ బ్రచారము

రమునొందింపబడుచువచ్చిన విద్యావిశేషములనుగూర్చియుఁ దద్విద్యావిశేషములు ప్రచారము నొందుచుండిన విధానములం గూర్చియు సూతనాంశముల నేకములు సంపాదించి ప్రకటించిన నారాయణరావుపంతులుగారు మన కెంతయు వందనీయులు. నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములో లేవనియు, విద్యాప్రచారమునకై పాశ్చాత్యసంస్కరణనిత్యమైన నేటినాగరకత నాడు గానరాదనియు భ్రాంతిపడువారికెల్ల సీగ్రంథ ముత్తమాదర్శమని చెప్పెదగును. ఇందుకు నిదర్శనముగాఁ దద్గ్రంథమునుండి విక్రమ శిలా విద్యాలయములోని విద్యాప్రచారవిధానములను గొన్నింటి నిందు బొందుపరచెదను.

“నాటందాయందువలె నిచటను నాటకలాశాల లుండెను. భయపాలుని రాజ్యమున వీనిలో నొక్కొక్కకలాశాలకు యొద్దొక పండితుఁడను నొకయథ్యాపకుఁ డధికారిగా నుండెను. ఈద్వారపండితుల ప్రశ్నలకు సదుత్తరముల నిచ్చువారే యచటిమతములఁ జేర నర్హులై యుండిరి. మతమునకు నాలుగుమూలలనున్న నాలుగు కళాశాలలలోనికి నందఱు విద్యార్థులును బోయి చదువుకొన వీలులేకుండెను. ఆరామమధ్యముననున్న ‘శాస్త్రగృహము’నందు ‘ప్రజ్ఞాపారమితసూత్రము’లను ధర్మగ్రంథములఁజదువుటకు శ్రమణులు మాత్రము చేరుచుండిరి. ఈమధ్యకళాశాలలో నధ్యాపకులుగనుండిన యరువురుపండితులకును మతమునకు 3 బ్రథమద్వితీయ స్తంభములను

నామములుండెడివి. ధర్మపాలునికాలమున నీ మతమునకు శ్రీభద్రజ్ఞానపాదుఁడను వాఁడధ్యక్షుఁడుగా నుండెను.

ఇచటికి జదువుకొనుటకువచ్చిన విద్యార్థులందఱు నిందే నివసించుచుండిరి. మతము యొక్క నాలుగుద్వారములయొద్దనున్న నాలుగుసత్రములందును వీరుచిత్తముగ భోజనము చేయుచుండిరి. ఈసత్రముల నప్పటి రాజులును ధనవంతులును బోషించుచుండిరి”

తమిళ సంగములు

ఇంక నీవిద్యావిషయము లిట్లుండఁ బ్రాచీనకావ్యరచనంగూర్చియుఁ దత్కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయముంగూర్చియుఁ బైగ్రంథమునందెట్లు వ్రాయఁబడినది.

“బౌద్ధులకు సంఘారామము లెట్లొక తమిళులకు సంగములు పూర్వకాలమున నట్లుండెను. ఇవి పూర్వకాలపు పరిషత్తులకు సరిపోవును. పరిషత్తులందు ధర్మసూక్ష్మములెట్లు నిర్ణయింపబడుచుండెనో యీతమిళసంగములం దాగ్రంథకర్తల గ్రంథముల ప్రాశస్త్యములు నిర్ణయింపబడుచుండెను. ఈసంఘసభ్యుల యామోదమును బడయనిగ్రంథము ప్రసిద్ధిలోనికివచ్చుటకు వీలులేకుండెను. ఇంకలిసభ్యులు శాస్త్రములయందఁ బ్రవీణులై తాము మొదటకావ్యరచనయందు బ్రఖ్యాతిపడసినవారై యుండిరి. వీరు కేవలము నాయాగ్రంథములను బఠింపించుచుండేరేకాని విద్యార్థురువులుగానుండలేదని తెలియవచ్చుచున్నది.”

“వగ్రంథములు దేశవాజ్యమునందుండఁ దగినవోయెట్టిపుండఁగూడదో నిర్ణయించుటకుఁ బూర్వకాలమున నాంధ్రదేశమున సంఘము లుండినట్లుకాన్పించదు. అట్టిప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదు. కావ్యకర్తలయూహల నరిట్టనెంచి, వాజ్యయస్వరూపమును నిర్ణయించుటకుఁ గొందఱు పండితులు సమర్థులైయుండఁ జాలరు. కావ్యమామోదింపబడుటయు నుపేక్షింపఁబడుటయు ప్రజుచిత్తమునకు వదలి వేయవలసియుండును. అప్పుడే స్వతంత్ర వాజ్యయము బయలు వెడల వీలుగును. ఆంధ్రవాజ్యయ మిట్టిస్వాతంత్ర్యముతోడనే వ్యవహరించినది.”

ఇట్లు తమిళసంఘములవంటి పరిషత్తులు గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయమునకై పూర్వమాంధ్రదేశమున లేకుండెననియు, అట్టి పరిషత్ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదనియు, కావ్యకర్తల స్వాతంత్ర్యమున కిట్టిపరిషత్తులు భంగకరములనియు సెలవిచ్చిన నారాయణరావు పంతులుగారే మరియొకచోట నిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“ఈరీతిగా నతివైభవోపేతుడై బ్రాహ్మణమతము నాంధ్రలోకమున వ్యాపింపజేయ సమకట్టి రాజరాజాక విద్యత్పరిషత్తు నేర్పఱిచి, వారితోఁ దెరుగుకావ్యమును రచింపవలసిన పద్ధతుల నేర్పఱిచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచననడపించుచు, దానును విద్వాంసుఁడగుటచేఁ దనకుఁ దోచినచోట కొన్ని

పద్యములను జేర్చుచు, నీ పరిషత్తునకుఁ దన వంశము నాశ్రయించి చిరకాలముండిన వంశమున జనించి, యనురక్తుడై నకల పురాణేతిహాస కథా కథనదత్తుండై నిత్యసత్య వచనుఁడును మతిమంతుఁడునై యుండుటయే కాక శబ్దశాసన బిరుదమునకుఁ బాత్రుడైయుండిన నన్నయభట్టు సభ్యత్తునిగా నియమించి, తెనుగుభాషకు మహోపకారము గావించెను.”

రాజనరేంద్రుని పరిషత్తులు

పైవచనము స్వవచనవ్యాఘాత మేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. పూర్వమునుండియు రచింపఁబడుచుండిన గ్రంథములలో మనకులభించినది ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, ఆంధ్రమునఁ గావ్యరచన సృష్టించుటచేతనే ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, భావింపఁబడుచుండిన నన్నయరచిత భారత భాగము తోడనేకదా మన యాంధ్ర వాజ్యయము ప్రారంభించుచున్నది. అభిప్రాయములు వేతైనను బ్రథమగ్రంథమని యుభయ పక్షములవారిచేత నంగీకరింపఁబడుచుండిన భారతమే రాజరాజు స్థాపించిన పరిషత్తునందు మృదుమధుర రసభావ భాసుర నవార్థ వచన రచనా ‘విశారదు’లైన మహాకవుల యెదుటఁ జదువఁబడి, వారిచే విమర్శింపఁబడి పరిష్కరింపఁబడినపుడు, గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయము పరిషత్తుల మూలమునఁ గావించు నాచారము మనయాంధ్ర వాజ్యయమున లేకుండెనని యెట్లు చెప్పఁగలము? వైయాకరణులు పౌరాణికులు తార్కికులు నాదిగాఁగలుగు విద్వాంసులనే కులు తనయాస్థానమునందుండినను బలువురు

కవులచే నుత్తమకావ్యములు వ్రాయించుట కును దాను వ్రాయించినకావ్యములు ప్రసిద్ధి పడయుటకై చక్కఁగాఁ బరిష్కరింపఁ బడుట కును రాజమహేంద్రమునందలి కవీంద్రులనెల్ల జేరఁదీసి రాజరాజాక సమాజము స్థాపించెనని 'రాజమహేంద్ర కవీంద్ర సమాజ సురత్కౌజ'యని నన్నయగావించిన సంబోధనమువలనఁ దెల్లమగుచున్నది. రాజరాజు ప్రోత్సహము వలన భారతముతోఁ బాటుగ మరికొన్ని గ్రంథములుగూడ రచింపఁబడి యుండును. లేదా రచించు ప్రయత్నములైనను జరిగియుండును. నన్నయ గావించిన విద్యత్సభాస్తవము వలనఁ గూడ నానాఁడు కవితా సంబంధమగు నిట్టి సభలు తరుచుగా జరుగుచుండెననుటకు మరింత యాధారము కలుగుచున్నది.

చ. పరమ వివేక సౌరభం

భాసిత సద్గుణ పుంజవారి జో

త్కర రుచిరంబులై సకల

గవ్య సుతీర్థములై మహామనో

హర సుచరిత్ర పావన ప

యః పరిపూర్ణములైన సత్సభాం

తర సరసిరుహంబుల ము

దంబాసరం గొనియాడి వేడుకన్.

రాజరాజు చోళరాజుల యల్లుండగుట చేత, తమిళ గ్రంథములు పరిషత్తులమూలమున నిర్ణయింపఁబడుచుండిన యాచారమును దాను గనిపెట్టి, కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై యిట్టి పరిషత్తులు తన రాజధానియందును జరుపుచుండెననియుఁ జెప్పవచ్చును.

రాజాస్థానము లేమనపరిషత్తులు

మొత్తముపైఁ గావ్య విమర్శకుఁ దమిళ సంగములవంటి పరిషత్తులు పూర్వ రాజాస్థాన

ములేయని వాఙ్మయ విశారదులకు స్ఫురింపక మానదు. తమిళ సంగములు చేయుచుండిన పనులు మనయాంధ్రరాజుల యాస్థానముల యందుఁ గొంతవఱకుఁ గావించఁబడుచుండెడివి. తిక్కనవంటి మహాకవిస్తైతమును దనకావ్యము లిట్టిపరిషత్తులయందుఁ బరిష్కృతములై నట్లుగ

“.....కావ్యంబు సరసులైన

కవులచెవులకు కెక్కినఁ గానినమ్ముఁ

డెందుఁ బరిఁపిగల్గు కవీశ్వరుండు.”

అను వాక్యమూలమున సూచించుచున్నాఁడు. కాని తిక్కన కావ్యములను విమర్శించిన పరిషత్తు, ఆకాలమునందు యథాక్రమముగ స్థాపింపఁబడి యుండినట్టిదియో, లేక స్వకావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై తిక్కనచేఁ దాత్కాలికముగ నెలకొల్పఁ బడినట్టిదియో మనము చెప్పలేము. ఏదియైనను బరిషదాచారమునకు మాత్రము తిక్కన బద్ధుఁడు కాకపోలేదని పై వాక్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

విద్యత్కవి మండలియందుఁ దనకావ్యమును వినిపించుచుండ నందలికవులు తనకవిత్వము నాక్షేపించుట చేతనేకదా శ్రీనాథుఁడు

“ప్రాధిఁబరికించి సంస్కృత భాషయంద్రు

పలుకు మడికారమున నాంధ్రభాషయంద్రు

ఎవ్వరేమనుకొన్న నాకేమికోమన

నాకవిత్వంబు నిజము కర్ణాటభాష.”

అను పద్యము చెప్పటకుఁ గారణమైనది. దీనిం బట్టి పదునైదవ శతాబ్దమునందుఁగూడఁ గావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయ సభ లుండుచుండెనని మన మేల యనుకొనరాదు? పదునాఱవశతాబ్దము నందుఁ గృష్ణరాయల యాస్థానమునందలి కవులంగూర్చియు వారివారి కవితలంగూర్చియు

బ్రాహ్మకముగాఁ జెప్పకొనఁబడుచుండిన కథలం బట్టి, తదాస్థాన కవిమండలి రచనా ప్రాశస్త్య నిర్ణయము తరుచుగాఁ గావించుచుండెనని స్పష్టమగుచున్నది. నిండోలగంబున సకల విద్య త్కవి సమక్షమునందు రాజునెదుట రామ రాజ భూషణుడు తన పసుచరిత్రమును జదువుటకు నియోగింపఁ బడినట్లును జనవుటకుఁ బ్రారంభించినతోడనే 'శ్రీభూపుత్రి' యను పద్యమును రామకృష్ణుఁ డాక్షేపించినట్లు చెప్పకొనఁబడుచుండిన కథయు, రఘునాథరాయల యాస్థానమునఁ గవులమధ్య చేమకూర వేంకట కవి తనవిజయవిలాసమును వినిపించుచుండఁగా నందలి 'కంగుల్దీరిన పైకిణీరవిక' యను పద్యములోని 'కంగు' శబ్దప్రయోగమును గూర్చి యాకవు లాక్షేపించిరిని చెప్పకొనఁ బడుచుండిన కథయుఁగూడఁ బ్రస్తుతాభిప్రాయమును బలపరచుచున్నవని నామనవి. ఈకథలు నిజములైనను గాకపోయినను, ఒకానొక కవి రచించిన. కావ్యము కొందఱు కవులమధ్య జదువఁబడు చుండుటయు, జదివింపఁబడి పరిష్కృతమైన పిమ్మటనే ప్రభువులు తత్కృతి పతిత్వము నంగీకరించుచుండుటయు, రాజాస్థానములయం దాచారమని మాత్రము చెప్పక తప్పదు. మన యాంధ్రదేశముం దట్టి యాచారము లేకుండినయెడల నిట్టికథలు కల్పింపఁబడుట కైనను వీలుండదుకదా?

ఆంధ్రవాఙ్మయ స్వాతంత్ర్యము

ఇది యిట్లుండ తమిళసంగములవంటి పరిషత్తులు మనయాంధ్రదేశమునందు లేకపోవుట చేతనే యాంధ్రవాఙ్మయము స్వాతంత్ర్యము

తో వ్యవహరించినదని నారాయణరావు పంతులుగారు సెలవిచ్చిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయము స్వతంత్రతతో వ్యవహరించినదియో యస్వతంత్రతతో వ్యవహరించినదియో యింత సూక్ష్మముగా నిర్ణయించుట న్యాయముకాదు. మన వాఙ్మయ మహాసాధమును నిలువఁజెట్టి యుంచిన ముఖ్యస్తంభములనందగు నుద్గ్రంథములే కొన్ని స్వాతంత్ర్యరహితములు కొన్ని స్వాతంత్ర్యసహితములు. 'రాజరాజాక విద్యత్పరిషత్తు' నేర్పఱచి, వారితోఁ దెనుఁగు కావ్యమును రచింపవలసినపద్ధతుల నేర్పఱచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచనను నడపించుచు' అను వాక్యములవలన నన్నయ రచించిన భారత భాగము కేవల మస్వతంత్రగ్రంథమని నారాయణరావు పంతులుగారు రూపించినట్లేకదా? వాస్తవముగూడ నంతియే. కాని తిక్కన భారతముగాని, పోతనభాగవతముగాని యొకరి యాజ్ఞకును, ఒకరేర్పఱచిన పద్ధతులకును లోఁబడి రచింపఁబడినట్టివి కావు. అవి కేవలము స్వతంత్ర గ్రంథములు. మహా కావ్యములయందే యిట్టిభేదములుండ నిక సామాన్య గ్రంథముల స్వతంత్రతా స్వతంత్రత లేవరు గణింపఁగలరు? మఱియు ముఖ్యోద్దేశ మొక్కటియే యైనను, తమిళసంగములకును మన రాజాస్థానకవి సంఘములకును గావ్యవిమర్శన నియమములయందువ్యత్యాసముండితీరవలెను. గ్రంథరచనకై యొకేవిధమైన నియమములను గొన్నిటి నేర్పఱచి యానియమములకు బద్ధములైనవానినే తమిళసంగములు పరిగ్రహించుచుండెనుగాఁబోలు! శాస్త్రసంబంధమైన కొన్ని

నిబంధనములుండిన నుండుఁగాక. కావ్య రచన
యందు మన యాంధ్రకవులకుమాత్ర మంత
విపరీతమైన విషమపద్ధతు లేప్పుడును దట
స్థింపలేదు. మొత్తముపైఁ దమిళవాఙ్మయము
నకుఁ గలిగినంత స్వాతంత్ర్య భంగము మన
వాఙ్మయమునకుఁ గలుగలేదని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి వివిధమార్గములు

కవితా విలాసమే ముఖ్య వ్యసనముగాఁ
గడపిన యాంధ్రరాజులు తమతమ యాస్థాన
ములయందుఁ గవుల బ్రోత్సహించుచు నొ
క్కొక రొక్కొకవిధమైన నూతనత్వమును వా
ఙ్మయమునకుఁ గలిగింపుచు వచ్చిరి. సాహితీ
ప్రపంచమున విమర్శదృష్టితో సంచరించు
వారి కాయానూతనత్వములు గోచరింపక
పోవు. మామిడి సింగనామాత్యు నాస్థాన
మున వెలువడిన శృంగార నైషధాంధ్రీ
కరణము, రాయల యాస్థానమున వెలువడిన
స్వర్ణోపనిష మనుసంభవ ప్రబంధము వేంక
టాద్రి మహివల్లభు నాస్థానమున వెలు
వడిన రాఘవ పాండవీయ ద్వ్యర్థికావ్యము
మొదలగు పరిస్పర భిన్నములైన యుద్గ్రంథ
ములు మనవాఙ్మయమునం దవిచ్చిన్నముగాఁ
గానవచ్చుచుండుటయే యట్టి విషమపద్ధతు
లేన్నఁడును నాంధ్రకావ్యరచనకు లేకుండెనని
చెప్పటకుఁ బ్రబలతార్కాణము. ఇట్లు సకల
విధముల నొక్క తమిళ వాఙ్మయమునేకాక
దేశీయ వాఙ్మయముల నన్నింటినిమించి య
న్నింటికంటెనునత్యంతమైన మార్దవముమాధు
ర్యము ప్రాబల్యము ప్రసిద్ధియు నాంధ్రవాఙ్మయ
మునకుఁ జేకూరుటకు నాంధ్రరాజుల నిరుప
మానమైన కవితాపోషణమే ముఖ్యకారణము.

అజ్ఞాతయుగములోని కవితాపోషకులు

అజ్ఞాతయుగమునందలి కవితాపోషకులం

గూర్చి ప్రసంగింపవలసివచ్చినప్పుడు వివా
దాస్పదుఁడైయున్న సత్యాశ్రయుని, యుద్ధ
మల్లుని మొదలఁ దలంపక తప్పదు. ఈయిరు
వురును గాక యాంధ్రకవిత్వప్రచారమునకుఁ
దోడుపడినవా రింకెవ్వరైనఁ గలరాయను
విషయమునుయగవిభాగవ్యాసములోఁ గొంత
చర్చించితిమి. ఈయజ్ఞాత యుగమునందు
బౌద్ధయుగమని జైనయుగమని రెండుయుగము
లుండియుండవలయుననియు, ఈబౌద్ధజైనుల
మూలమున నాంధ్రకవిత్వమునకుఁ గొంత
ప్రచారము కలిగియుండవలయుననియు మన
మూహించితిమి. అందుచే నజ్ఞాతయుగము
నందలి కవితాపోషకులలో బౌద్ధులనుగూడ
మనము చేర్చుకొనవలసియుండును. విరితో
జైనములు మనయాంధ్రకవిత్వమునేకాక తమ
మతప్రచారమునకై దేశీయకవితలనన్నింటిని
గూడ నభ్యసించుచుండిరి. అందుచే నొక్క
యాంధ్రకవిత్వచరిత్రమునేకాక కర్ణాటాద్విదేశీ
యకవిత్వచరిత్రములలో నెయ్యది వ్రాయ
వలసివచ్చినను నజ్ఞాతయుగమునందుఁ దత్క
వితాపోషకులు జైనులని చెప్పకతప్పదు.

The Editor of Pampa's Adipurānam
says:—"Among the various elements which
contributed to the growth and development
of the Kannada literature, the adoption of
the Kannada language by the Jain settlers of
the Kannada country both for secular and
religious purposes, seem to have been the
earliest and most effective whatever the
Jains colonised, they were great patrons of
learning and literature. To-day we have in
Kannada a great number of classical works

written by Jain authors than those written by authors of any other denomination."

నన్నయయగమునందలి కవిత్వాపొషకులు

ఇట్టి నిశ్చయముతో నజాతయగమును గడచి, నన్నయయగముగ పదునొకండవ శతాబ్దమునఁ బ్రవేశించినంతనే యాంధ్రసాహిత్యోద్ధారకుఁడగు రాజరాజ మనకుఁబ్రథమ కవితాపోషకుఁడుగాఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. బౌద్ధజైనులమూలమునఁ దత్పుర్వమాంధ్ర కవితాప్రచారము కొంతవఱకు జరిగియుండునని మనమూహించుచుండినను గావ్యములను వ్రాయించి కృతిపతిత్వమును వహించిన కవి తాపోషకులగు రాజు లేవరైనఁ గలరాయని చర్చించుటకు మాత్ర మాధారములేమియుఁ గానరావు. యుద్ధమల్లుఁడు గ్రంథములు వ్రాయించినట్లుగాని, కృతిపతిత్వము వహించినట్లుగాని యెందును గోచరింపదు. అందుచే నాంధ్రమునందుద్గ్రంథములనువ్రాయించి కృతిపతిత్వమునుబొందు నాచారమునకు రాజనరేంద్రుఁడే మార్గదర్శకుఁడని చెప్పవలసియున్నది. ఈతఁడేమార్గమును గర్ణాటకవితాపోషకులైన పులకేసీప్రముఖులనుండి యవలంబించియుండును. రాజరాజునకు నమకాలికుఁడగు భోజరాజు సైతము డేమేంద్రకవిచే నొకకావ్యమును గృతినొందెనని చెప్పెదరు. ఈకావ్యమెట్టిదో మనకింతవఱకుఁ దెలియదు.

శైవవాఙ్మయము

రాజనరేంద్రుఁడవలంబించిన యీకృతి స్వీకారాచార మేకారణముననోకాని వానితరువాత రమారమి రెండువందలసంవత్సరముల వఱకు ననఁగా మనుమసిద్ధివఱకు నితరరాజు

లేవ్వరు నవలంబించినట్లు కానరాదు. ఈమధ్యకాలములో రచింపఁబడిన కావ్యములు సైతము నతిస్వల్పసంఖ్యాకములగుటచే గతి తాపోషకులైన రాజులు మిక్కిలియరుదుగా నుండియుందురు. ఈస్వల్పగ్రంథజాలమైనను రాజాస్థానములందు రచింపఁబడినదికాక, కేవలభక్త్యావేశమునఁ జెలరేగిన శైవవాఙ్మయము గుటచే దత్తతావ్యకర్తలగు శివకవులు తమశైవకావ్యములను గృతియొసంగ రాజులకడకుఁ గొనిపోవునవసరములేనివారై యుందురు. మఱియు మనయాంధ్ర వాఙ్మయమునందంతటంగల శైవగ్రంథములనేకములు భగవదంకితములుగనే రచింపఁబడియుండుటచేత శివకవులు భవకవులచందమునఁగాక నరాంకితము నిరసించుచుండిరేమో యని తోచుచున్నది.

మఱియు సీనన్నయయగమునందలి పండితారాధ్యవిరచితమగు శివతత్త్వసారము పాలకురికిసోమనాధుని బసవపురాణాదులు మొదలగు కేవల శైవమతగ్రంథముతిఘాటయటుండ, పావులూరిమల్లన తనగణితశాస్త్రమునుగూడ శివాంకితముగానే రచించెను. నన్నెచోడుని కుమారసంభవమును నట్టిదియే. అందుచే సీరెండువందల సంవత్సరములలో ననేకకావ్యములకుఁ గృతిపతిత్వమువహించిన రాజహళియే రాజరాజు తరువాతఁ బేర్కొనవలసిన ముఖ్యకవితాపోషకుఁడు.

మనుమసిద్ధిపూర్వులు కవితాపోషకులు

ఈయగములో శైవగ్రంథములుకానివి రంగనాథ భాస్కరుల రామాయణముతో

మూత్ర మేయని తోచుచున్నది. వీనికృతివలన
తైల కొనబుద్ధరాజు సాహితీమారులంగూర్చిన
కూరిత్ర కాంక్షములు వివాదాస్పదములైయు
న్నవి. కవిభల్లటవీరచిత్రమగు భేతాశంక
పంచతిక్తి గృతివలన చాళుక్యవిక్రమాది
త్యునితము మన మేతద్యుగకవితాపోషకు
తపోగణింపవలయును. నిర్వచనోత్తరరా
మాయణమున మనుమసిద్ధివంశమును వర్ణిం
చుచు దిక్కన వానిపూర్వులలో గొంధటిని
గవితావిధులుగా బేర్కొనియుండెను. సామా
న్యకవితా విధుండగుటయే కాక మనుమసిద్ధి
ముత్తాతయగు తిక్కభూవిభాండు

“నకల విద్యాపరిశ్రమము బల్గుగ నేల
కవిసార్వభౌమంక మమని జెల్ల”

అని వర్ణింపబడుటచేత దననాటి కవుల
కల్లరకును మేటియై కవిసార్వభౌముడై
యాధ్రుకవితాప్రచారమునకై కొంతవఱకు
బాటుపడియుండును. ఈ తిక్కభూవిభాండు
మనుమసిద్ధికి ముత్తాత యగుటచేత వీరేశ
లింగముపంతులుగారి పద్ధతి ప్రకారము తరమున
కిదువధియైదుసంవత్సరముల చొప్పున గణించి
నను, 1200 సంవత్సర ప్రాంతమువాడని తేలు
చున్నది. కావున వీనిని నన్నయయుగములోని
కవితాపోషకులలో జేర్చుట కభ్యంతరము
డదు. ఈతిక్కరాజు తండ్రియైన హనుమ
సిద్ధియు

‘కరుణ దీనానాథకవిబంధు జనబహు’
రఘులకు జలద్రాతపముగ జేసె’

అను తిక్కనవాక్యముతో గవినన్నా
మడుగా వర్ణింపబడుటచేత నీరండును నేత

ద్యుగ కవితాపోషకులలో జేరవలసినవాడే.
ఇట్లు మనుమసిద్ధి పూర్వలెల్లరును గవులుగను
గవితాభిమానులుగను దద్వంశావతారము
నందు దిక్కనచే నుతింపబడిన వారగుటచే
నప్పటి కించుమించుగ నూఱుసంవత్సరములకు
బూర్వమునుండియు బ్రస్తుత యుగమునందు
జేర్పదగినట్టియు, మనుమసిద్ధి వంశమునకు
సంబంధించి నట్టియు, గవితాపోషకు లగున
రాజులు కొందఱు కలరనియు, వారు కొన్ని
కావ్యములను వ్రాసిగాని వ్రాయించిగానియుండు
రనియు నూహింపవచ్చును. కృష్ణామండలము
నందలి పట్నహస్త దేశాధీశ్వరుండగు బద్దెభూ
పాలుడు రచించిన నీతిశాస్త్ర ముక్తావళియు
సుమతిశతకమును నాంధ్ర దేశమున బ్రచార
ముననుండుటచే బైనివివరించిన కవితాపోష
కులకంటె నీతండు ముఖ్యముగా గణింపదగిన
వాడు.

మనుమసిద్ధి

ఈనన్నయయుగమునందు బేర్కొనఁ
బడిన యితరరాజులు కవితాపోషకులైయుం
దురని యూహించుటయేకాని మరియొకవిధ
మైన ప్రబలనిదర్శనములేమియు గానరానం
దన మనకవిత్వచరిత్రమునందు రాజరాజు
తరువాత సుప్రసిద్ధకవితాపోషకుడు మనుమ
సిద్ధియేయని చెప్పవలసియున్నది. ఈమనుమ
సిద్ధితోడనే తిక్కనయుగము ప్రారంభించుచు
న్నది. కవిబ్రహ్మరచించిన నిర్వచనోత్తరరా
మాయణమునకు గృతివలన గాంచు
మహాభాగ్యమును బొందుటచేతనే యీసిద్ధి
రాజు సకలవిధముల నన్నయయుగములోని

రాజరాజుతో దులదూగుచున్నాడు. కాని వానికింబోలె భారతకృతిపతిత్వము మాత్రమీతనికి లభింపలేదు. మహాభారతమునందు నన్నయకంటఁ దిక్కన వహించిన పవిత్రభావమే యందుకు ముఖ్యకారణము. భారతాఖ్యంబగులేఖ్యంబైనయామాన్యమునునరాంకితముగా రచించుచు వచ్చుటచేతనే నన్నయ యద్యమము నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగక పోయెనని తిక్కన యూహించి యుండును. నన్నయవలెనే యతఁడును రాజోద్యోగియై యదిపఱ కొక గ్రంథమును బతికిం గృతించి క్రమక్రమముగాఁ గలిగిన హృదయ సంస్కారమువలన నట్టిసరాంకిత మేహ్యమనియఁ గావ్యశాతవమునకొక పెద్దలోపమనియు నందు మహాభారతమువంటి పవిత్ర గ్రంథమునకు నట్టి సంబంధము లేకము నుండరాదనియు నిశ్చయించి సోమయాజి తన భారతభాగమును దైవాంకితముగానే రచింప నారంభించెను. అది యునుంగాక తన రచింపందలంచిన మహాభారతమును నరాంకిత మొనర్చనని చేసికొన్న నిశ్చయమును దత్కావ్యమునందుఁ దాను వహించిన గౌరవభావమును బరికించి పరమేశ్వరుండు తన్ను శ్లాఘించినట్లుఁ దిక్కన యీ పద్యములలో సూచించుచున్నాడు.

క. పారాశర్యుని కృతియై
భారతమనుపేరఁ బరగు పంచమవేదం
బాంధ్యము జనులకుఁ ద
ద్యౌరవ మాహించి నీ పఖండితభక్తికే.

గీ. తెనుగుభాష వినిర్మింపఁ దివురు టరయ
భవ్యపురుషార్థతరుపకృతముగాదె

దీని కెవనియ్యకొని వేడ్కనూని కృతి పరిత్యజింపి నచ్చితిఁ దిక్కశర్యు!
మనుమసిద్ధి - భారతకృతి పతిత్వము
భారతము నాంధ్రీకరింపు నంకల్పము
తిక్కనకుఁ గలిగినట్లు తనకుఁ దెలిసినంతనే రాజరాజ నరేంద్రునివలె దత్కృతిపతిత్వ మహాభాగ్యమును బొందవలెననునాశ సిద్ధిరాజునకు పైతమును బట్టియుండకపోదు. నన్నయతోసమానుడగు మహాకవి తనయాస్థానమునఁగూడ నుండుటయు, నన్నయవలెనే యీతఁడును నమ్మహాకావ్యరచనకుఁ బూనుకొనుటయు, నన్నయరచించిన భారతభాగమునకుఁ గృతిపతిత్వము వహించిన రాజనరేంద్రునియశశ్చంద్రిక లాంధ్రరాజ్యముల నెల్ల డల వ్యాపించియుండుటయు, తానును రాజరాజువంటి కవితాభిమానాయత్త చిత్తుండైన మహారాజైయుండుటయు, మనుమసిద్ధికి భారతకృతిపతిత్వకాంక్ష యేలకలిగింపకుండును? అతఁడు కీర్తికాముఁడుకాఁడా? కాని తిక్కనకుఁ దానెంతటి ప్రభువైనను, సకలవిధముల వానిచేంద్రరింపఁబడినవాఁడగుటవలన మనుమసిద్ధి వానియందు గౌరవాభిమానములే కాక భయభక్తులుపైతమును గలిగియుండి, యొకప్పుడు తనకృతిపతిత్వకాంక్ష నాతఁడుపేక్షించినయెడలఁ దనకది లాఘవమనియెంచి,

“ఏనిన్ను హమయనియెడు
దీనికిఁ దగనిమ్ము భారతీశ్వరు”
అని పూర్వమువలె విస్పష్టముగా నడుగక, మఱియొకవిధముగాఁ దనయభీష్టమును వానికి స్ఫురింపఁజేసియుండును.

అమ్మహాకావ్యమును బరమేశ్వరార్చిత
మొనర్పవలయునను సంపూర్ణసంకల్పముతో
రచనాకౌతుకమువహించిన తిక్కన ప్రభువాంధి
తము నెఱింగిన పిమ్మటఁ గొంతవఱకు డొలా
యమానమానసుఁ డైనట్లుగ నీ క్రిందిపద్యము
సూచించుచున్నది.

“క. అనిరచనా కాతుకమున

మనమరగ నీప్రబంధమండలి కథినా

భునిగా నేపురుషుని జే

క్కొనువాడనో యమతలంపు కూరినవడితోన్.”

నన్నయవంటి లోకజ్ఞుఁడుతన ప్రభువు నభీ
ప్రము నీజేర్చి వానికత్యంత విఖ్యాతి చేకూర్చి
యుండఁ దానును నంతవాఁడై తన ప్రభువున
కట్టి కీర్తిగౌరవములఁ గలిగింపకుండుట యుక్త
మాయని తిక్కనవంటి స్యామిభక్తుఁడు సందే

హించియుండకపోడు. అందుచే దన ప్రభువును
గౌరవించి కావ్యమునో, కావ్యమును గౌర
వించి ప్రభువునో యగౌరవింపవలసిన యవస్థ
తటస్థించుటచేతఁ దన ప్రబంధమండలి కథి
నాఁగుఁడుభూపతియాజగత్పతియా? ఏపూరుషుని
బేర్కొనవలయునో యను తలంపు కూరిన
మదితో, సోమయాజి యించుక నిమిలిత
నేత్రుం డైనంతనే దైవసాక్షాత్కారము వాని
సందేహమునెల్లఁ దొలంగించెను. ఆస్వప్న
వృత్తాంతమును వినినంతనే తద్భూకాంతఁడును
సంతసించి, తనకృతిపతిత్వకాంక్షను వినర్జించి,
భారతరచనలోఁ దిక్కనను హెచ్చరించుచు
నమ్మహాకావ్యవిర్మాణమునకు వలయు సౌకర్య
ముల నెల్లఁ జేకూర్చుచుఁ గొనసాగింపఁజేయుట
చేతనే మనుమనిషి కలంకములేని యశమ్మును
సంపాదింపఁగలిగెను!

సంసారజలధి

సంద్రంబులోమున్న భయమొందగాను

ఒడ్డునేనిల్వగా గోరితినేను

సంద్రంబులోమున్ని చూచితే అప్పు

ఒడ్డుపై నేమి లేదనుకొంటినేను

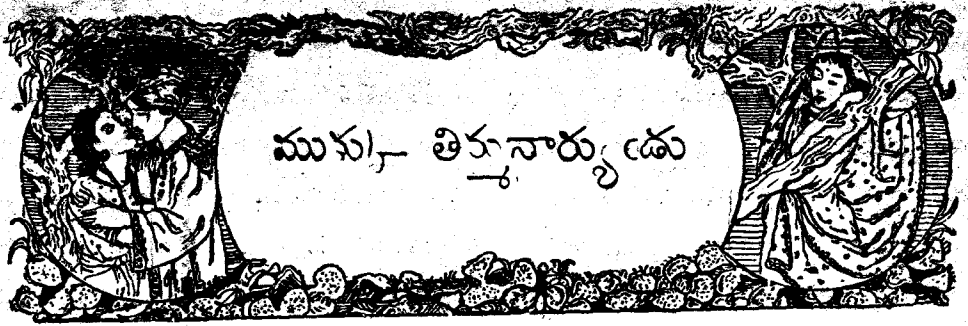
సంద్రంబుపై దేలి చెప్పినానండి

ఒడ్డుపై వారి కచ్చటిమింతనేను

సంసారసాగరం బునుగూర్చికూడ

• అటులనే గ్రహించి నానండి నేను.

(సాధకుడు)

ముక్తా తిక్తనార్యుడు

మండలేముల వేంకటశాస్త్రి గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

ప్రబంధకపుల ననుసరించియు రసపోషణము నకైకొన్నియవనరములయం దితఁడు భిన్నమార్గము నవలంబించియుండెనని వెనుకటిభాగమున దిక్ ప్రదర్శనముగఁ దెలుపఁబడినది. తన ప్రబంధమున కుత్కృష్ట లక్షణముల నితఁ డెట్లు సంఘటించెనో కొంతవఱ కిచట విమర్శించెదము.

కథ

ఈ ప్రబంధమునఁగల కథలోఁ గవికల్పిత మగుభాగము చాలతక్కువ. కేవలము యథార్థమగుకథ యటలనే యుండనిచ్చినచో రసవంతముగ నుండుట యరుదు. కావున తిమ్మనార్యుఁ డీసందర్భమున నవసరములగు ఘట్టములలో మిగుల రసవంతముగఁ జేసెను. శ్రీకృష్ణుఁడు తనజవరాండ్రునందఱి నయ్యైవిధములఁ దనుపుచు, నొకనాఁడు రుక్మిణీరమణి మందిరమున నుండఁ గలహాసనముని యచటికి వచ్చి, మన్ననపడసి, పారిజాతకుసుమము నొకదానిని సమర్పించెను. “ఎవ్వరికి దీనినిత్తునా” యనునారాట మతనిమానసమునఁ దోచెను. అతనియనుజ్ఞచే నారదుఁ డాకుసుమమును రుక్మిణికి సమర్పించి, దానివైభవమును వర్ణించి యదితాల్చినకతమున దేవేరులం దామె మిన్నయనిపొగడఁజూచెను. కృష్ణుని కియ్యది ప్రీతిఁ

గొలువకపోయినను, సహించి యూరకుండెను. కారణము, స్వప్నము. ఈవృత్తాంతము నితర స్త్రీజన మెఱిగిన ముప్పుగలుగు ననుభయ మతనిఁడందమునఁ గలదు. అట్టిసందియమును దిగులును మనోవీధిని బొడము చుండఁగఁ గృష్ణుఁడు సత్యభామమందిరమునకు వచ్చిన తోడనే, తనసంశయము నిక్కమని యతఁడు గ్రహించునటుల మందిరము పాడువారియుండెను. పేరలుకఁజెందిన సత్యభామ నతఁ డనున యిండుటయు, తనపాదముల కెఱగినభర్తశిరమును పామపాదమున నామె తొలఁగద్రోయుటయు మొదలగు శృంగారరసప్రధానములగు ఘట్టములు చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినవి. పారిజాతము నపహరింపఁ గృష్ణుఁడు కృతనిశ్చయుఁ డాయెనని మనకుఁ దెలిసినతోడనే ప్రథమాశ్వాసము ముగిసినది. శ్రీకృష్ణుల ప్రయాణసన్నాహమును, ప్రయాణమును ద్వితీయాశ్వాసమునఁ దెలుపఁబడినవి. సత్యభామకై కృష్ణుఁడొనరించిన మేరునాకవర్ణనము లిందుఁగలవు. అప్పదిక్పాలకులును శౌరిని దర్శించుటయు, సతని యవతారవిశేషములఁ గొనియాడుటయు, వైజయంతమున విడిసిన శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామఁగూడి విహరించుచు,

పారిజాతమును జూచుటయు మూడవయాశ్వాసమునఁ దెలుపఁబడినవి. జలక్రీడాది విహారములు నాల్గవ యాశ్వాసమున సమంజసముగ వర్ణింపఁబడినవి. శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజాతము నపహరించుటయు, సందనవనపాలకులతని నడ్డగించుటయును, నీవృత్తాంతము నెఱిగి దేవేంద్రుఁ డతనితోఁ బోర సమకట్టుటయు, సైన్యముల సిద్ధపఱచుటయును గూడ నీయాశ్వాసమునఁ గలవు. యుద్ధమును, అందలి శ్రీకృష్ణవిజయమును, సత్యభామ వనమునఁ బారిజాతమును బ్రతిష్ఠించుటయును బంచమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడినవి. సత్యభామ పుణ్యకవ్రతానుష్ఠానము సలుపుటతోఁ గథ ముగిసినది.

కవివర్యుఁ డీకథను నిర్వచించుటలోఁ గొన్ని విశేషములఁ జూడవచ్చును. నాయెఱిగినంతవఱకుఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ గథనింతవఱకుఁ దెలిసిన ప్రబంధములు చాలఁదక్కువ. అలుకఁజెందిన సత్యభామను కృష్ణుఁ డెట్లునయించుననియు, నామె యాతనియెడ నెట్లు ప్రవర్తించుననియుఁ దెలిసికొనఁ బాఠకులకుఁ గుతూహలము గలుగునని గ్రహించి, తనకథయం దనన్యసామాన్యమగు పరిణామమును గల్పించి దానిని బాఠకు లెఱుఁగుటకు వ్యవధి యుండరాదని తలఁచి, యనావశ్యకము లగు వర్ణనములను లోపింప జేసి, కవివర్యుఁడు ప్రశస్తి వడసెను. సామాన్యపురుషులు రుక్మిణి మందీరమునఁ గృష్ణుఁడు విహరించు ఘట్టమును సవిస్తరముగ వర్ణించి, నారదాగమనముతో మౌనభటియాశ్వాసము ముగించి యుందురు.

మఱియొక విషయము; శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రయాణమునకై కృతనిశ్చయుఁ డాయెనని తెలిసిన పిదప జలకమాడుట, భోజనము మొదలగునవి వర్ణింపఁబడినవి. సాయంకాలము, అంధకారమును, సతీనమేతుఁడై గృష్ణుఁడు నందనవనమున శృంగారవిహారము సలుపుటయు మొదలగునవి సమయోచితములుగను, సంగ్రహములుగను, మిక్కిలి మనోహరములుగ నుండునట్లును వర్ణింపఁబడినవి. ఆయాసందర్భములయందలి కథావేగమున కయ్యవి భంగముఁ గలిగించునవి కావు. మఱియు హృద్యములుగ నున్నవి. కావున, కథావేగమునకు భంగము గలుగని వర్ణనలనుమాత్రము తిమ్మనార్యుఁడు సమంజసములుగఁ జేయునని మన మెఱుఁగఁదగును.

పాత్రములు

ప్రబంధములందుండు పాత్రములఁ గూర్చి విమర్శకు లొక రీతిరున వ్రాసియున్నారు. “పాత్రములన్నియు నొక్కతీరుం దాల్చిన బొమ్మలు. అలంకార శాస్త్రప్రకారముఁ చెక్కఁబడినవి. ఆయాకావ్యములలోని పాత్రములు నిర్జీవములట్లుండుటతోఁ బోయిన నెంతో పుణ్యము. అన్ని కావ్యములందలి పాత్రములు నొండొంటి ననుకరించు ప్రతిబింబములు. పేరుఁజూరుమాత్రము మార్చియుదురు.....స్వభావము, చరిత్రము, నడవడి, తీరు, మొదలగు లక్ష్యగుణములన్నియు నెరవలిసాత్తులు” ఈయభిప్రాయము పెక్కు ప్రబంధములయెడ యథార్థమని తోచును. దీనిననుసరించిచూచినచో, పాత్రములన్నియు ననితర

తొల్లములుగ నుండవలయును. మఱియు, నవి నిర్జీవములట్లుండక తీగలవలె నల్లునవిగా నుండవలెను. అట్లుయిన, సత్యములై మనో హారములుగ నుండును. స్వభావము ననుసరించవలెననినచో నయ్యవి మిశ్రములై యుండవలయు. మన ప్రబంధమున బ్రధానములగు శ్రీకృష్ణసత్యభామాపాత్రము లెంతవఱకు నిర్దుష్టములో, యిండుక చూడవలయును.

శ్రీకృష్ణుడు భగవంతుని యవతారము. అతనియందు దైవమానుషచర్యలు మిశ్రితములై యున్నవి. తా నవతారపురుషుడని, తనసతీతిలకములు, నితరులును సామాన్యముగఁ దలఁచుట కవకాశము కలుగకుండునట్లుతఁడు బ్రవర్తించును. బహుళముగఁ గళత్రవంతులగు మానవు లొందు కష్టసుఖములన్నియు నితఁడు స్వేచ్ఛగా ననుభవించెను. కథానాయకుని పాతకుల కెఱుకఁపఱుచుచు, నతనియంగ సౌష్ఠవముఁగాని, గుణలక్షణ కథనముఁగాని కవి చేసియుండలేదు. అట్లుచేయుట సామాన్యులపద్ధతి. ఆమహాత్ముఁ డెల్లర హృదయసీమలను నిత్యనివాసియై యుండుటచే నియ్యది యప్రస్తుత మగును. ఈవర్ణనకుఁ దొడఁగుట చర్చితచర్వణమగు మార్గము. నరకాసురునింటనుండిన “నెలజవ్వనమున్ బొలివోని వారి”ని “తన్వరునిగ గోరువారి”ని, బది యాఱువేస్తర లలనామణుల నతఁడు వివాహమాడి యుండెనని తోలుదొర్తిఁ దెలుపుట చక్కఁగ నున్నది. కథాసందర్భమునకు నాయకునిఁగూర్చి యీవఱకుఁ బాతకు లెఱిగిన

జాలును. సౌఖ్యరహితలోలుడై నారదుని పరిపునఁ నతఁ డిట్లొనరించెనని ప్రాయఁబడి యుండుటచే నాయకుని కిందు దోషముగలుగదు. ఎనమండు పట్టమహిషులతోడను, వీరితో నతఁ డెట్లు ప్రవర్తించెనని పాతకు లెఱుగఁ గోరుదురని తలఁచి.

కా. ఏయేవేళల సేసరోజముఖి యేయేలీలం గోరు డా నాయావేళల నాసరోజముఖి నాయలీలం దేన్పియే చాయం జూచినఁ దానయై పెలంగుమన్ సౌఖ్యాభి నోలాడుభో, గాయత్తుండయి పెక్కుయాపముల మాయా కల్పనాచాతురిన్.

అని వర్ణించెను. మాయాకల్పనాచాతురి లేనిచో నిట్టికాశల మలవడ నేరదు. దీనివలనఁ గృష్ణునియందు మానవస్వభావము పూర్ణముగఁ బొందు పఱుపఁబడినది. రుక్మిణీమంధిరమున నతఁడు వినోదించు చుండఁగా నారదుడు విచ్చేయఁ దానును సతీయు లేచి, నమస్కరించి, యాతనిఁ బరిచరించి, యనుమతి వడసి, తా నెత్తినయవతారమున కనువగు ప్రాకృతపూరుషుని విధము ననుకర్షించుచు,

క. సురసంయమివర! మీ రిటు కరుడరంగ నిష్ఠు డేగృతాగుడ నైతిన్ నిరతంబు మీరు నాపైఁ గరుణ గలిగియునికి యిదియ కారణము సుమీ.

అని పలికెను. నారదునిరాకకుఁ గల కారణము దానెఱిగియు, నెఱుంగనివానివలె నటించి, యతనిరాకచే దనమందిరము బవిత్రమాయెననియుఁ దాను గృతార్థుడ నైతి ననియుఁబలికి సామాన్యమగు గృహస్థధర్మము వెలయించెను. తనగృహమునకతిథియగునౌషధసిద్ధునితో బ్రనరుఁ డాడినవిధము జ్ఞాపికి.

దేచ్చుకొనిన, నీయవసరములు సమానము లని తోచును. నారదుడు కృష్ణుని యవ తారవిశేషములఁ గొనియాడి, పారిజాతము నర్పించినతోడనే, నాయకుని మానసమున నారాట ముదయించి యతని మానుషలక్షణ ములను రెట్టించెను. ఆపాత్రము నిర్జీవముట్లు బిట్టబిగిసియుండుక, స్వభావసిద్ధమగు మాన పునివిధము ననుకరించుచున్నది. ఇంతవఱకుఁ బ్రతివిషయము నీయర్థమునే బలపఱచుచు న్నది. కృష్ణుఁ డీసుట్టములలో దివ్యపురుషు నట్లు ప్రవర్తించియుండలేదు. ఇది ప్రశంసా పాత్రము. సత్యభామ మందిరమునకుఁ బోవు నప్పు డతనిమనోధర్మముఁ జూడుడు! “కేతన హాంచల చంచలమై” యతనితాల్మి యొప్పె ను. తత్తరము “తురంగజవంబు మున్ గడవఁ ద్రోచికడంగు” చూడెను. మనసు “తిరిగెడు బండి కట్ట పగిదిన్” భ్రమియించుచుండెను. ఈవర్ణన మొంతసత్యము; ఎంత స్వభావసిద్ధము; మానుష స్వభావము నెట్లు ప్రకటించుచున్నది! నవి మిర్చకదృష్టితోఁ జదివి యీపద్యమునఁ గల రసమును గ్రహించిన పాఠకుల క్లెరకు గృష్ణుని పాత్రము తమహృదయముల కనతిదూరమై యున్నదని తప్పక తోచును. సత్యక్షమగు పురుషుడా? కవికల్పితపాత్రమా? యనినంది యడ నట్లుండును. తననందియము యధా ర్థమని గ్రహించి పేరలుకఁజెందిన తన కాంత ననునయింపఁబోయి పరిచారికచేతనున్న తాళ వృంతముఁ గైకొని వీవఁజొచ్చెను. శృంగార రస ప్రధానమగు గంభీరోపన్యాసము సలి పెను. మామూవాదిత్వము, చేలియెడఁ దనకుఁ

గలకూర్చియు, విధేయతయును, ఆమె కనుపు నెల్లించుట తనకుఁ బ్రాభవ మనుటయు, మున్నగునవి కాముకుల నై జలక్షణములు. కృష్ణుడు వీనినెల్లఁ బ్రకటించెను చూడుడు.

చ. మన మరయందలంచి యొకమార్గము
పన్నితో? నవ్వుటాలతో?
ననుజెఱపించెదో? యకట! నాయెడ
నిక్కము దప్ప గల్గెనో?
వనజవళాయతాక్షి! పగపాడనె?
నన్నిటులేల చూడ? వా
క్కనిముసమైన నీవు దయఁ
గన్దోవకుండిన నిల్వసేరు నే?
చ. పలుకులలేనె లుట్టిపడఁబల్కవునే
డిదియేమి? వాలుగ
న్నుల నును సిగ్గునూల్కొనఁ
గనుంగొనవేల? యురకనలంబుఁ జ
న్నుల నెదురొత్తి మక్కువ ననుం
బిగిగొంగిటఁ జేర్చవేటికే?
చిలుకలకొల్కి! యెవ్వ రెడఁజేసిరి?
నీకిటులేల చింతిలన్.

చ. మనమున మాటలం గ్రియల మన్ననలీ నొకనాడు
నెట్టి కామిసులకు గారవంబు మెఱమెచ్చులకై శఫ
రింతుఁ గాని పా,యనియమరక్తి నీయెడన యగ్గలమై
కనుపట్టు నాకు నీ, పనిచిన పంపు నేయుటయుఁ
బ్రాభవమా టది నీ వెఱుంగవే.

శృంగారరస ప్రధానమైన యీ పాత్ర మున కారసము పోషించుట కన్నియవకాశ ములు కల్పింపబడినవి. తనచే గలప్రయ త్నములన్నియు వ్యర్థము లగుటచే ఆ “జగ న్నాటక సూత్రధారి యదునందనుఁ డర్చిలి మ్రొక్కె” ననికూడఁ జెప్పబడియున్నది. సత్యభామ తనవామపాదమున నతని దన్ను టయు అధియే తనకు మన్ననఁగాఁదలంచి

యతః చామెను గోప ముడుగుమని ప్రార్థించు
టయు మొదలగు నవనరములలో శృంగారరస
మపూర్వముగా వర్ణింపబడినది.

శ్రీకృష్ణనిపాత్రము వీరరసముతోఁ
గూడ నొప్పచున్నది. కావుననే యతఁడు
పారిజాతమును దప్పక తెచ్చెదనని బాసచేసి,
పయనమామెను. సతీసహితుఁడగుచు దిక్పా
లకులమన్నన వడసి, వైజయంతమున విడిసి
యన్నతటి, పారిజాతము నతఁ డవహరించె
ను. సురవీరులతో నతనికి ఘోరమగు సమ
రము గలిగెను. అతని బలప్రతాపము తెల్లు
వర్ణింపబడియుండెను! చూడుడు!

సీ. కినిసి ఓడోజఁ డాగ్నేయాస్త్ర మడర్పింప
నది కాక్ష్మిఁ జేజంబునందు డిందె
గవలి పృథ్వీశ్రవుం డనిలాస్త్రమేసిన
నది యదాద్యహామూర్ఖునందు డిందె
నలిగిబలారినారాస్త్రంబు నిగుడింప
నది శౌరి వలహాద్వియందు డిందె
నడరి యింద్రుఁడు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయిగొల్ప
నది మురాంతకునాభి యందు డిందె
ఆ. బాక దమనము క్తపాశుపతాస్త్రంబు
పారినిజార్థతనువునంద డిందె
నేమి వేయవచ్చు నీశ్వరుం డభిలాత్ముఁ
డతని గల్వఁ దనకు నల్పి యగునె?

సీ. తలలు వీడంగ విద్యాగరుతో పఱచిరి
గ్రగ్గులకాండై రి ఖచరవరులు
చట్టుపై పోకలై చనిరి గంధర్వులు
గరుడులు పంచబంగాళమైరి
కన్నదిగతిగాఁగఁ గిన్నరు లరిగిరి
పన్న గేంద్రులు పటాపంచలైరి
పోయినపోకలై పోయిరి సిగ్గులు
దిక్కామొకములైరి దిగధిపతులు.

II. 4. 8

గీ. పారిహస్యతానానాత్మబగుచు పచ్చి
మునులు సరిప్రార్థనావనోముఖులు లైరి,
పూనితన మొడవచ్చు చరిభోళినిట్లు
పంకజోదరుఁ డొడిసి చేపట్టుటయును.

ఇది వీరరసము! ఇటులనే యర్థము సరి
గ్రహముగ వర్ణింపబడి హృద్యముగనున్నది.
వీరరసమునకుఁ జక్కనినహాకారి యహాదాత్య
ము; కనుక శ్రీకృష్ణనిపాత్రమున కిదికూడఁ
బొందుపఱుపబడినది. పరాజితుఁడగు బలారి
శరణు వేడి రక్షింపుమని జీనార్దనుని వేడు
కొనఁగా నతనివలనఁ దప్పేమియులేదనియును,
“నీమఱంద లీకొమ్మ, వదాన్యభూరుహము
కోరినఁ ద్రెచ్చితిఁగాని, కొమ్ము నీసొమ్మనివజ్ర
భిచ్చి మధుసూదనుఁడా తరువీఁ దలం”చెను.
మేటియధమున గెలిచిన పారిజాతము నొక్క
మాటలో నింద్రుని కిచ్చివేయ సమకట్టుట
యదారస్వభావమును బ్రకటించును, ఈ
పాత్రమున నింకొక్క విశేషముఁ జూచి విర
మింతము. పుణ్యకన్త తానుష్ఠాన సమయమున
సత్యభామచే దాను ధారవోయఁబడి నారదు
నికి వలయు పరిచర్య నేయుట కొడంబడుట
గడువిచిత్రము. హాస్యమున కతఁడుగూడఁ
బనులఁ గొనుచుండెను! భక్తపరాధీనుండగు
భగవంతుఁడు నారదునియభీష్టముల నెరవేర్చు
ట సామాన్యమేయైనను, కథా సందర్భమునఁ
గృష్ణనిపాత్రమున కివిశేషముగూడఁ బొందు
పఱచియుండుట ప్రశంసాపాత్రము.

“సతీతిలకమగు సత్యభామపాత్రము నిటు
లే యనన్యసామాన్యముగ నిరూపింప బడి
నది. కొంతవఱకామే సామాన్యస్త్రీవలేనే

సంచరించియు ననన్యసామాన్యములుని చిదు
వరు లేకగ్రీవముగ నొప్పకొనకతప్పనిలక్షణ
ములఁగూడఁ గలిగియున్నది. కులమును
రూపమున మగనికూరిమియున్ గలదాన నం
చు' నామెకుఁ గొంతదర్పము గలదు. మఱి
యు శ్రీకృష్ణుని సతీతిలకములయం దామె
సౌందర్యవతియనియు, మిగుల మానవతియ
నియు మహానీయసాభాగ్యవతియనియుఁ గూడ
వర్ణింపఁబడినది. కావుననే తనపతి సలిపినయ
వజ్జ యుంచుకైనను సహించు స్వభావము
గలదికాదు. ఈమెగుణకీర్తన మెందైనఁ గవి
చే నొక్కచోఁ జేయఁబడియుండలేదు. కాని
మానవతియని గ్రహించుటకుమాత్రము చా
లదు పసరములు గల్పింపఁబడినవి. తన శృం
గారపనమునందు “చంద్రోపలవేదిపై సరస
గోప్హిన్ భోటియున్దాను” నుండఁగా, దక్షి
ణానేత్రస్పందన మాయెను. తోడనే యామె
యేవునుచున్నదో చూడుడు! ఈవట కింక
ను బారిజాతవృత్తాంత మామె కించుకయుఁ
దెలియదు.

చ. అకట! యదేమియో యెలుగనయ్యెదకోయ్యరి;
దక్షిణాంశుఁ, మకవేణానప్రకంపసురనూచతలెము
దు నావు! సా, యె పది బాఁబొంది యొకరీతి దలుం
కెడు; ప్రాణనాగుఁ డొందొక చపల క్షిగూడి నను
నొల్లని చెద్దుము లెమిచేసెనో.

మగనికూరిమి తనయం దధికముగఁగల
దని సత్యకు గరువతనముగలదని కవి వర్ణించి
యుండుట యెంత హేతుసహితమైయున్నది!
తన భోటివలనఁ బారిజాత వృత్తాంతము
నెఱిగినతోడనే యామె మానవమున గ్రోధ

ముద్భవించినది! ఇది యూసునఁబుట్టినదని మన
ము గ్రహించదగును. అంతటి గరువతనము
గల యామె కిట్టిమాటలు వినఁబడినచో, నొ
క్కపెట్టునఁగ్రోధశోకము లుద్భవించియుండుట
సామాన్యము. ఒకప్పుడవి మతిద్రమను గలి
గించునంతటి శక్తిగలవై యుండును. కొంత
మానహానియును మగనికూర్మికఁ గొంత
భంగమునుఁ గలిగియుండుటచే, సత్యభామ
“వ్రేటువడ్డ యురగాంగన”వలెనుండెనని వర్ణిం
పఁబడినది. ఈవర్ణన మెంత రసభరితము!
ఎంతభావగర్భితము! తానంతటి మానహానినై
చి ప్రాణములు నిలుపుకొనఁజాలననియు నిర్ల
క్ష్యముగ నుసురుల విడువ నమకట్టియున్నట్లు
ను సత్యభామ ఎటులు ప్రలాపించుచున్నదో
చూడుడు:

ఉ. ఇన్ని పినంబులున్ సవకు లిందఱిలోఁగడుగారవమ్ము
నన్, గన్నియ నమ్మ వల్లభుడు గన్నులగప్ప కొనం
గ నుండే, యాసన్నెయ వాపియున్ దఱిగి, వారు
ననున్ చల రెత్తిచూడఁగా, సన్నలఁజాయలన్ బలుక
వైతురే! ప్రాణము రెంతతీపాకో.

ఉ. ఓచె! శౌరి కిచ్చెనట నొక్కలతాంతమఁ దెచ్చి
వారదుం; దాచపలాక్షి కిచ్చెనట యతడు నవ్విరి;
యిట్టిసాట లా, హా! చెవులో వినఁబడియొద్ద బాగా
దాల్చెదమేన నింతగా, నోచితి నింక నెట్టివి గనుంగొన
నెమ్మియి నన్నదానశో.

తన మగనికూర్మి యితరులయందుఁ
గూడఁ గలదని దెలిసినచో, గౌలనతి యోర్వఁ
జాలదనుట కిది మంచిదృష్టాంతము. మానవ
కాంతఁబోలె యెట్లు విజిపించుచున్నది! శ్రీ
స్వభావ మిందూ జక్కఁగఁ బొందుపఱుపఁబడి
నది. వారి సంభాషణములు, వారి యభి

ప్రాయములు, సాశయములును బక్కగ వ్యక్తపఱుకబడినవి. స్త్రీస్వభావము నింత చక్కగ గమనించి యాయుత్తమలక్షణముల సత్యభామపాత్రమునఁ బొందుపఱచియుండుట కవివర్యుడగు తిమ్మనార్యుని ప్రతిభకు మేటి నిదర్శనము. ఈవిషయము హేతుసహితమని మనము గ్రహించుట కనువగుఘట్టమునుండి కొన్ని ఉద్యములమాత్రము క్రింద నుదాహరించెదఁ. పాత్రకులే గ్రహించెదరుగాక! తన భర్తచేఁ బారిజాతము సవతి కియ్యఁబడినదని భినినపు డామె ప్రలాపించినవిధముఁ జూడుడు!

క. మనీ యేమిసేయవో రుక్మిణి
గొడఁ గాణమేమి! ధూర్తగోపాలుఁడు చే
సినచెయ్ మేనుచెప్పమ!

వనమెరిశుడె ప్రాణమైన మగఁజ్జియినన్.
ఆ. ఏ. ప. ౪.

క. పరికింపరు తమజాచుల
తరుణుల తగలముటు నమ్మడగదలఁద్రు; పడిన్
శరదంబువనలచిట్టుల
పురుషులెవో; వారినమ్మఁజాలునె చెలియా?

క. కలకాల మొక్కగతిఁబూ
నలలో దారంబుమాడ్కి నతిమదిలోనన్
మెలఁగెడు పురుషులు గలుగుట
లోలుజన్మము నోముఢలము తోయజన్మెతా!

క. ధనమిచ్చిపుచ్చుకొన్నను
మనమున నోర్వంగవచ్చు మగఁడింతులకున్
జనవిచ్చి పుచ్చుకొన్నను
మనవచ్చునె! యింక నేటిమాటలు చెపుమా.

సతీతిలకములు దమకుఁగలిగిన భంగ పాలునకుఁ గొంతవగతున్న. అది తమ సవతుల కెఱుకపడినచో వారిదుఃఖము రెట్టింపినదగును. ప్రాణాభుడు దమ కగౌరవము

గలుగుచుండఁ జూచియు, వినియుఁ దటస్థుడై యుండినచోనా క్రోధాగ్ని మతియు దీటుచున్న మగనిచే నవమానింపఁబడిన సతి కెల్లరచేతను గూడ అగౌరవమే కలుగునను సిద్ధాంతము చేయుట స్త్రీస్వభావము. కావుననే “మగఁ డు కొట్టినచో మాధవకబళపువ్వాఁడు గొట్టు” ననుపామెత. సత్యభామగూడ నిట్టి సందర్భమున నేమనుచున్నదో చూడుడు!

చ. అతులవహనుభావమని యవ్వరిదాశౌక పెద్దఁజేసియ,
మృతునకు నిచ్చకం బొదవ నూడిప యిచ్చిన
నిచ్చెఁగాఁక తా, సతఁడు ప్రియంబుగల్గునెడ కర్పణఁ
జేసినఁ జేసెఁగాక యామతికరివేలుపుం దపసి మమ్ముఁ
దలంపఁగ నేల యప్పుటన్.

వై. గనిన భాగమునందంతటను సత్యభామ ఘిగుల గలువయని సూచింపఁబడినది. కావ్యమందంతట నిటులనే యేకరీతిగా నామె పాత్రఘ్న నిరూపింపఁబడినచో, మన కాపాత్రమునందును గవియందును గూడ గణ్యతచాల తఱిగియుండును. కేవలము సామాన్యమగు ప్రవర్తనమును గవి యలవకఁ జేసినచో, గవికల్పితపాత్రము మన జ్యోదయ నీమలయందు నిత్యముగ నివాసము గల్గియుండఁజాలదు. అందువలనఁ గవివర్యుఁ డీ పాత్రము నసన్యసామాన్యముగ నుంచుటకుఁ బ్రయత్నించి దాని కనువగు లక్షణము లొకటిరెండు మాత్రము పొందుపఱచెను. మగనికూర్చి నట్లు మారఁగొనినదని వర్ణింపఁబడిన సత్యభామ యంతటి మానవతి, కింతటియవమానము గల్గినచో, వట్టియలుక సామాన్యముగఁ దీదిన విశేష ముండఁబోదు. అమలయంతులకుఁ బురుషపాత్ర మొక్కఁడు

ప్రభుత్వము నేయవలయును. కావుననే
 డోలాయమానమానసాధగు శ్రీకృష్ణుడు
 సత్యభామమందీరమునకువచ్చుచు జలభయ
 పడుచుండెని వర్ణింపబడినది. నిత్యకల్యాణి
 యగు నామెవిలాసము గ్రోధావేశముననుండ
 నెట్లు వికృతమయ్యెను, చూడుడు!

ఈ మాసినిచీర గట్టుకొని మానముతోడ నిరస్తభూషయై
 నా సెనకట్టుగట్టి నిడువారికగస్తరిపట్టువెట్టి లోఁ
 గానిలి చీకటింటికడ కంకిటిపై జలదాంతవంక్రశే
 భానదృశ్యాంగియై సారలె గాఢమనోజవిషాదవేదనన్.

చ. బిసరుహాపత్రలోచనకుఁ
 బెల్లగుమోహము సంఘటిల్లె, వె
 క్కసమున నెవ్వగల్ వొడమె,
 గంపము పుట్టె, కైమచ్చ మేను, మా
 నమున విన్నబాటొదవె,
 నాటె గడున్ బరితాపవేదనల్
 మనక పుంబాముకాటుగతి
 మత్సరమన్ బిస మగ్గింపఁగళ్.

చ. వెడవెడఁ గన్నుమాయఁ గను
 విచ్చు నగ్గన్దలయూఁమఁబాన్పపై
 బడు నుసురండు లేమఁదడ
 బాటునుద తరమున్ జలంబులో
 నడరఁగఁ గోపవేగమున
 నగ్గలమైన మనోజబాధలన్
 బడి మదహస్తి హస్తగత
 పద్మినియన్ బలె సొంపు పెంపఱన్.

సత్యభామయన్న యవసను గవి వర్ణిం
 చిన విధము ననునరించి, మనఃఫలకమునఁ
 జిత్రించుకొనిన సివర్ణ న మెంతవఱకు స్వభావ
 సిద్ధమో మనకుఁ దెలియఁగలదు. క్రోధావేశ
 మున నామె “మధ్యందినభాను మండలకరావళి
 హావళివాడియున్న లీగెం దలపించు” ముండు
 పట్ల తనవల్లభునిరాక పొలిజాలవాసనలచే

గ్రహించి, విస్మయమంది యామె ముసుగు
 ద్రోచి నల్లడలఁ జూచునరికి “సంభృతతాల
 వ్యంతుఁ”డగు కాంతుడు చూపట్టెను. దైవోప
 హతి నొంది, బంధుపరామర్శచే విషాదమధిక
 ముగఁబూను పామరస్త్రిజనము ననుకరించుచు
 నామె కన్నీరు నించినది. తిరుగ మున్ను గిడి
 నది. ఏమికారణము? భర్త తనక్రోధమును
 గమనించి, యనునయింపఁ గృతనిశ్చయఁడై
 యుండెనని యామె గ్రహించినది. ఇంక నెంత
 బింకముఁ బూనినను గార్యము ఫలించునను
 టలో నందియము లేదు. శ్రీకృష్ణుడు గంభీ
 రోపన్యాసమును జేసెను. లాభము లేక
 పోయెను. ఆమె యనుగ్రహము రవంత దప్పి
 నచో నిలువజాలనని తెలిపియుండెను. ఇంత
 మాత్రమున నామె క్రోధముచల్లారినచో నేమి
 విశేషము గలదు? తన్నవమానించినవారికిఁ
 దన్తచే నరియగు భంగపాటు గలిగినఁగాని
 మానవతి క్రోధము చల్లారకుండుట గొప్ప
 మనస్తత్త్వము. అందుచేతనే గ్రంథములందుఁ
 గని వినియెఱుఁగని నూతనపరిణామ మీపాత్ర
 మునకుఁ గవి పొందుపఱచెను.

ఈ పాటలగంధి చిత్తమునఁ బాటిలు కోపభరంబు దీర్చ
 నె, ప్పాటను బాటుఁగామి మృదువల్లవకోపలతత్వద
 ద్వయ్యా, పాటలకాంతి మౌళిమణిపంక్తికి వన్నియ
 వెట్ట నాజగ, న్నాటకమాత్రధారి యదునందనుఁ
 డర్చిలి మ్రొక్కె మ్రొక్కినన్.

మ. జలబాతాసన వానవాది సురపూజాభాజనంబై తన
 ద్భులతాంతాయధుకన్న తండ్రీశర మచ్చ వామ
 పాదంబునన్, దొలఁగం ద్రోచె లతాంగి, యట్లయ
 గు నాథుల్ నేరముల్ నేయఁ, బేరలుకం జెందిన
 యట్టి కాంతి రుదితవ్యాపారము లేర్పరులే!

ఇట్టిపరిణామము కేవలము వివరతము. అనన్యసామాన్యము. పాశకుల కిట్లుతోచిన స్వభావ విరుద్ధముగఁదనపాత్రము ప్రవర్తించుదోషము గలుగనని తలఁచి, యీశ్చితిని గవి యెట్లు సమర్థించెనో గ్రహించునది. క్రోధావేశమున నిట్టి ప్రవర్తనము సహజమేయని పాశకులచే గ్రహింపఁగలిగి యుండటచే, మనోధర్మములను గవి పాటించెనని తెలియుచున్నది. సామాన్యఁడగు కవిశ్వరుఁ డిట్టియాచిత్యమును దన పాత్రమునకు సంఘటించుటకు వెనుదీయును. సత్యభామ క్రోధరసము క్రమముగ విజృంభించి, యొక్కసారి పొంగి పొరలినది. కావుననే తనభర్తను వామపాదమునఁ దన్నినది. ఇదియే క్రోధరస ముప్పొంగిన యవసరము. ఇంకను బ్రాణనాథుఁ డనునయించుచునే యుండెను. తోడనే క్రోధము పలుచఁబడుచుండెను. తొలుత మాటాడనోడిన సత్యకుఁ దనభర్తను దూరుటకు శక్తి గలిగినది. తాను బ్రాణముల విడుచుటకుఁ గూడ సిద్ధపడియుండెననియును, మానవతికి ప్రాణముకంటె మానమే యధికమనియు నుపన్యసించి తన్నంత చుల్కున చేసెఁగదా యను తలఁపున క్రోధరస మింకొకసారి పొరలివచ్చుటచే, “సంతర్భాష్యయగుచు, నవనతముఖయై, ఘనతరగద్గదికానిన్వనమున మరి మాటలాడ శక్యముగామిన్.

ఉ. ఈసునబుట్టి డెంపమున హెచ్చిన శోకదవానలంబు చే, గానితి యేడ్చెఁ బ్రాణవిభు కట్టెడున్ లోతాంగి పంకజ, శ్రీసఖిమైన మోముపయిఁ జేలచెఱంగిడి బాలపల్లవ, గ్రాసకషాయకంత కలకంఠపథూకలకాక ర్హ్యుంక.

ఆశ్రోశమున కిదియ మంచి పరిణామము. దీనితోఁగ్రమముగ నారసము నీరసమగుచుండుట సామాన్యము. ఇదియంత స్వభావ సిద్ధము!

మఱియొక విషయము. సత్యభామవీరవతి వ్రతాలక్షణము లధికముగఁ గలమానినీ. గలువతనముగూడ మెండు. కావునఁ బార్థిబాతాప హరణోద్యోగమున దనభర్త ననుసరించి నాకమునకుఁ బోయియుండుట సహజమే. నర కాసురని గెలుచునవసరమునఁ బ్రాణనాథునికి సాయపడినమేటి! నారదుఁ డివిషయమును ధ్రువపఱచుచు “అనికై నన్ బతి నిన్నుఁ బాసి చనునో” యని సత్యభామను బ్రశంసించెను. నాకభటులు శ్రీకృష్ణునడ్డగించు నవసరమున సత్యభామ వారితోఁ బలికినవిధముఁ గన్ఱు గొనుండు.

సీ వినుండు సుకేశ్వరువనపాలకులు! వార్ధి బొడమిన యీదివ్యభూరుహమున కింద్రాణి యెవ్వతే! యింద్రుండు నెవ్వఁడు తోడియిందిరను గొన్నభమునెవ్వఁ డభివుండె ధరియించె, నతఁడె చేశానుఁగోకె తెక తేర యిదియేమి యొకరిసామ్య! యిచ నాదువిభుచేత నీవదాన్యనగంబు నొడియించుకొని యేగుచున్నదా? గీ. బలుకులేటికిఁ దా వీరపత్నియేని? మీశచీదేవి తనదుప్రాణకుండైన మఘవు నిటఁ బంపి సత్యభామాభయము వలన మరలంగఁ గొనుట పో వానితనము.

ఇదియుఁగొక సత్యచేజరిగిన పుణ్యక వ్రతానుష్ఠాన మామెయందు భక్తిరసమును సృద్ధిచేయఁదగియుండెను. ఆవ్రతవిధాన ముండుల కనుకూలముగనే నాడబడిచే నివేదింపఁ

భుజియి, సత్యకు గలువతనము చాలవటకుఁ
 డటిగి వినయసహద యబ్బుటయే పుణ్యక
 న్నతానుష్ఠాన ఫలసిద్ధియట శ్రీకృష్ణుడును,
 నారదుడును దలఁచియుందురు. అదియ
 యధార్థమని మనముగూడ గ్రహించుట
 యుక్తము.

పాత్రనిరూపణమునందుఁ దిమ్మనార్యు
 నొకఁడలపాండిత్యమును దిక్ప్రదర్శనముగఁ
 దెలుప నిరవతకుఁ బ్రయత్నింపఁబడినది.
 తక్కుంగల పాత్రములు నిట్లు నిరూపింపఁబడి
 నవని గ్రహించఁదగును.

పర్ణవములు

గూడ సమయోచితముగ దిమ్మనార్యు
 నొకఁడేయఁబడియున్నవి. సామాన్య ప్రబం
 ధములలో నివియ ముఖ్యము. ఇందు సమంజ
 సము లనిపించునట్లున్నవి. అనఁగా నియ్యవి
 కథావేగమున కాటంకముఁ గలుగఁజేయఁ
 జాలవు. మఱియు సంగ్రహములును, భావగర్భి
 తములును, మనోహరములు నైయున్నవి!
 ప్రబంధములయందు సాధారణమయిన అష్టా
 దశపర్ణసంఖ్యకలవు. ఒకటి రెంటినిమాత్రము
 చూడఁడు! ద్వితియాశ్వాసమున నక్షత్రము
 లను వర్ణించు నవనరమున :

సీ. కార్కాన్నకటికి చీకటి మొగుల్కూర్తంబు
 గురిసిన వడగండ్లగుంపు లనఁగఁ
 గవజక్కము వాయుగరవాళములఁ జందు
 ఘుమాదు పటికంపుటండ్ల లనఁగ
 నెల్లడ మిష్టేటియగుమన నచ్చర
 కొమ రిడ్డ వెన్నలపవ్వలనఁగ
 రెల్లవ శ్వాస వెండితీగలు విగడించు
 పరిమళము కన్నుచ్చు తెచ్చుమాటవంగ

గీ. జగము గల్వంగ దండెట్లు మడివివాడ
 లీల రతిచల్లు దీపనప్రాసనంగ
 వేడివెలుఁ గండ్లగాగినవిన్నవేవ
 నెక్కినెడుచెముట బొట్టువాఁ జొక్క లపురె.

స్వభావసిద్ధములగు మనోధర్మములను
 గూడ నతఁడు వర్ణించినవిధము నిదివలయు.
 జూచియే యున్నారము.

ఇన్ని విధములఁ దిమ్మనార్యుఁడు దన
 కృతికి వన్నె వెట్టి ప్రశస్తి వడసెను. సంగ్రహ
 మయ్యు రసభరితమగు కథయును బోధిత్య
 మునకుఁ జెట్టిన పేరులగు పాత్రములును కవి
 కల్పితములయ్యుఁ బాత్రకుల హృదయసీమల
 నాటుకొనఁజాలు లక్షణముల నయ్యవి వెల
 యించుటయును బ్రశంసాపాత్రములు. చే
 యఁబడినవర్ణనము లప్రస్తుతములుగాక, సం
 దర్భశుద్ధిగలిగి, కథావేగమున కించుకంతయు
 భంగము గల్గింపనివిగా నుండుటయుఁ గవి
 వర్యుని యసాధారణప్రతిభకు మేటినిదర్శన
 ము. కైలి వీనికనుగుణమై, ద్రాక్షపాకముగ,
 నుండుటచేఁ బాత్రకులకు మరియు హృద్యము!
 “ముక్కు తిమ్మనార్యు ముద్దువల్కు” అను
 సార్థకవిరుదమును జదువరులెల్లరు యధార్థ
 మని గ్రహించుటకుఁ దగిన నిదర్శనములు
 పెక్కు లీవలకే చూడఁబడినవి. ప్రబంధకవుల
 యం దుత్తమస్థానమీ కవివర్యునకుఁగలదా
 యని సందేహించువారుండరని నాయభిప్ర
 యము. అట్టివా రుండిరేని, యీ ప్రబంధము
 నామూలాగ్రముగ, సవిమర్శకదృష్టిని జది
 వినచో నీవ్యాసమునఁ దెలుపఁబడినది కేవల
 ము యధార్థమని తోచును.

జీవమా! నీ రహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

మల్లాది చంద్ర కేళుర్రావు గారు, బి. ఏ.

అంతయాస నీకేలనో! సుతయైన
చింత నేయవు, నీకెట్టి చింతలేదో?

నీపులివనించు గేహంబు నిత్యహానె?

చాలచిత్రంబుగాదె, నీజాడచూడ?

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

థాత్రినీదుగేహంబు నిత్యంబుగాదు,

చూడబుద్బుదప్రాయంబునుమ్మయిది,

నీకునచ్చిన నిష్ఠునంబు నిలుతువిచట,

విసుగుజెందినక్షణములో వెడలెదీవు,

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

చక్రవర్తిని జేయంగఁ జాలెదీవు,

ఎంతయో, నిరుపేద నిర్మితువీవు,

సుఖముగా దేహిజీవింపఁ జూచెదీవు

కష్టసంతతి నొందంగఁ గాంచెదీవు.

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

సంతతానందవారిధిముంతువీవు,

తీరరానిదుఃఖాబ్ధిని దేల్తువీవు,

ఆనందగల్పించి, యొకసారి యలరెదీవు,

షిట్టియాసయు లేదంచునేడ్యేదీవు,

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

పోదరులటన్న మిత్రతఁజూపెదీవు

వరులయెడ ద్వేషముఁ గనబరతువీవు

శాంతియే నొకసారిపీక్షింతు వీవు

కనులర కప్రవాహంబుఁ గాంచెదీవు.

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

భర్మహర్మ్యంబులందున వరలెదీవు

పూరికొంపలలోపలబూగిలెదీవు

సాధుమార్గానకాలంబు జరిపెదీవు

చెడ్డమార్గానబోయెడి చెనటిపీవు.

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

సింహమై వనిలోన గర్జింతువీవు

శునకమై యింటికావలిఁజూచెదీవు

వారిణమాచు నడవులందుఁ దిరిగెదీవు

గోవువై పడసెదవు మ్రొక్కులనునీవు.

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

కీర్తిచుద్రికల్ వెదచల్లనేర్తువీవు

మానభంగంబుగల్గిన మనియెదీవు

దానధర్మంబుఁజేసెడి దాతవీవు.

గ్రుడ్డిగవ్వయు నీయనిలోభివీవు

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

మోహబంధంబులున్నెంచి మురిపెదీవు

ప్రేమపాశంబులు ద్రుంచివేతువీవు

ధరణి నీయాత్రస్థిరమంచుదలఁతువీవు

చిటికలోఁ బోయెదనటంచుఁ జెప్పెదీవు.

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

ధర్మపథమును శౌచంబుఁ దప్పవీవు

సత్య మొకవేళ విడనాడఁజాలెదీవు

పృథ్విగొండంతయాసఁ గల్పించెదీవు

అక్కటా! మృగత్వస్థులెల్లూడెదీవు.

జీవమా! నీరహస్యంబుఁ జెప్పవేల?

శ్రీనాథుని పలనాటి వీర చరిత్రము

ఓగటి వెంకట సుబ్బయ్య శాస్త్రి గారు

ఆంధ్రదేశమున నీ పలనాటి వీరులచరిత్ర మనేకులచే పాడబడుచున్నది. జంగముకథగా చెప్పబడుచున్నది. ఈకథను వినినవారెల్ల పౌరుషావేశ పరవశులగుదురు. ఈ వీరకథానులాపముచే జొక్కి పరవశము నొందనివారెవ్వరు నుండరు. జడపదార్థములనుగూడ కరగించి ఘనకార్య సమాచారమునకు ప్రోత్సహించు దివ్య శక్తి యీకథయందు గలదు. బ్రహ్మనాయడు, బాలచంద్రుడు, కన్నమనీడు, అనపాతు, అమిత పౌరుషవంతులు. వీరికన్నను, అలకామరాజు మంత్రజియైరాజ్యమును నిరంకుశముగానేనీ వీరవనిత నాగమ్మ పౌరుషవంతురాలు. రాణివాసము కాపాడ నియోజితయై వీరులందరును యుద్ధరంగమునకుబోయినప్పుడు రాణివాసమున నుండనొల్లక యుద్ధమునకుడేదలిపి కాంతమూడచి పౌరుషవంతురాలు. వయస్సున పిన్నదియయ్యు, మున్నెన్నడు భర్తృసుఖము జనిమాడనిదయ్యు, వీరమరణమునాసించుచున్న బాలచంద్రుని నాశీర్వదించి ఖడ్గమునిచ్చి పంపిన మాంచాల పౌరుషవంతురాలు. ఇట్టి వీరచరిత్రల సంస్కరించుటవలననే తరతరమువారు ధన్యులయ్యెదరు. ఇట్టి వీరుల చరిత్రలను ప్రతియాంధ్రుడును, ప్రతి భారతీయుడును నెరుంగునుండుట యంతయు లజ్జాకరము.

శ్రీనాథ విరచితము

ఈ పలనాటివీరుల విక్రమప్రాణిమను ఆంధ్రదేశమున శాశ్వతంబగు వరలునట్లు రచియించిన శ్రీనాథకవి రాజు నుతింప నేరికి తరము? గ్రంథము చదువమొదలిడిన నాపుటకు బుద్ధిపుట్టదు. ఎన్నిసార్లును చదివినను వన్నె తరుగదు. ఎన్నిసార్లును విన్నను ప్రోత్సాహరసము కొరవడదు. మహాకవుల రచనలన్నియు నిట్టివియే. ఈకథయందు వీరరసము, రౌద్రము మాత్రమే కాక శృంగార, హాస్య, కరుణారసము లన్నియు నాయాచోట్ల శ్రోతల మనములకు రసాతిరేక మొనగూర్చుచున్నవి. చిత్రనర్ణనల

యం దీకవి యసమానుడు. మానవులకు తమ దేశముపట్ల ప్రేమను గలిగించి, దేశ గౌరవమునకును, దేశ ఔషమునకును తమ సర్వస్వమును ధారబోయగలుగు త్యాగిలను జేయుటయం దీయనకుగల ప్రజ్ఞ మరెవ్వరికిని లేదు. ఈత డొక్కడే ఆంధ్రప్రజల హృదయమును సరిగా నెరిగినవాడు. ఈత డొక్కడే ఆంధ్రవ్యక్తిత్వమును నిలువబెట్టినవాడు. శివభక్తిపరుడనని చెప్పకొనినను, విష్ణుభక్తులయెడల నీతనికి గౌరవము మెండుగానుండెను. తానుచంద్రశేఖరు నెట్లు స్తోత్రముజేసెనో, నారాయణుని గూడ నట్లే కీర్తించెను. పార్వతీదేవి నెట్లు కీర్తించెనో, లక్ష్మీదేవినిగూడ నట్లే వర్ణించెను. ఈకవివర్ణన లతి మనోహరములను, హృదయాకర్షకములును నైయున్నవి. అతడు పరవశుడై విష్ణునిట్లు కీర్తించుమొదలిడినాడు:

“కమలామనోహర గజరాజనరద
కాంచనాచలధీర కందర్పజవక
పక్షింద్రవాహనపన్నగశయన
శశిరవిలోచన జలజాతనాథ
పరమదయాకర పాపవిహర
కామితమందార ఘననీలవర్ణ
మాకాంక్షలీడేర్పు మాచెర్ల చెన్న”

ఇట్లే పెక్కుచోట్ల శివునిగూడ కీర్తించియున్నాడు. శ్రీనాథమహాకవి పలనాటిసీమయం దుండు గట్లకును, నదులకును, చెట్లకును, లతలకును, రాళ్లకును చైతన్యమొసంగి వాటిని పూజ్యంబిముగా నొనర్చిన ఘనుడు. కార్యమపూడి, గురజాల, మాచెర్లపట్టణము లతనికి కాశీ, గయా, ప్రయాగలకన్న ప్రీయతములు. కార్యమపూడి యుద్ధరంగము, కురుక్షేత్రభూమికన్న పూజ్యవంతమైనది. నాగులే రాయనదృష్టియందు, ఆకాశగంగయే. నాగులేటియందు పడియుండు చిన్నచిన్న రాళ్లతనికి శివలింగములే. నాగులేటి నాయన యిట్లు వర్ణించియున్నాడు:

మహాత్ముడు మదరాసు ఆయుర్వేదిక్ ఫార్మసీని తిలకించి వెడలుట

(రెవెన్యూ డివిజన్, చెన్నై పురి.)

హిందూపత్రికా కార్యాలయమున మహాత్మునిచే జరుపబడిన
 య. ఎ. యస్. కస్తూరిరంగ అయ్యంగారి చిత్రప్రతిష్ఠాపనమహోత్సవము
 గా. శ్రీ వి. యస్. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు అధ్యక్షులు
 హిందూపత్రికా సంపాదకులు శ్రీ యస్. రంగస్వామిఅయ్యంగారు
 స్వాగతప్రముఖు జదువుచున్నారు

ప్రెస్ ఫోటో థిరో, చెన్నై.

“వెనుకటిరాజులు విక్రమస్ఫూర్తి
గట్టినచెలరేగి కదనంబుసలుప
‘వీరులరక్తంబు విసువకత్రావి
మత్తియిల్లన మలయుదునున్న
నాగులేజులదే నాయనిసుతుడ!
పాలేటియుటుముచే బిగిలి భూధరము
నాగాధిపతి ప్రాణనష్టంబుచేసి
నడుముగాబాటిన నాగులేతాయె
గన్నులపండువై కన్పించెజూడు.’”

తన మాతృదేశమునం దుద్భవించిన సమస్త వస్తువు
లును అతని కత్యంతప్రియములు. వాటినిన్నిటిని ఆయన
మిక్కిలి మనోహరముగా వర్ణించియున్నాడు. ఎద్దులను
గుఱ్ఱములను, గజములను నత డత్యంతశ్రద్ధతో వర్ణించి
యున్నాడు. పలనాటి యడవులయందు కడుపార మేత
మేసి, నాగులేటిసిరుద్రాఘ బిసి, కన్నులపండువుజేయు,
యెద్దులను పేరుపేర బిలిచి

“వచ్చినయెద్దుల వరుసతో జూచి
‘వన్నెలు చిన్నెలు వడిచెప్పికొనుచు
నెత్తురుకొమ్ముల నేటైనవాని
కణుపుతో కలుగల కరిబొల్లివాని
నచ్చగాకరినన్నె లమరినవాని
దెల్లనివన్నెల తెల్లనైనవాని
బచ్చనివన్నెల ప్రబినవాని’.

బండ్లగుట్టి వీరులందరు యుద్ధధూమికి కదలిరి.
నిజముగా నొకజాతి యైశ్వర్యమును చాటుట కాదేశము
నందుండు పశుగణమే చాలును. వ్యవసాయమునకుపశు
వులు ముఖ్యముగనుకనే, గోవులను మనవారు పవిత్ర
ముగా నెంచి వాటి కేమాత్రము హింస గలుగజేసినను
సహించుకున్నారు. వృషభమును శివుని వాహనముగా
బేర్కొనియున్నారు. వృషభములను మాత్రమే కాక,
మదపులేనుగలను, అశ్వములను శ్రీనాథకవి చక్కగా
వర్ణించియున్నాడు.

పలనాటి వీరచరిత్రమున శ్రీనాథకవి తన
రాజకీయపరిజ్ఞానమంతయు చాటియున్నాడు. భట్టు నల
గామరాజుసభలోని కేగి, యాతనితో సంభాషించిన
విధము మిక్కిలి హృదయముగా నున్నది. మహారాజ సభల

యందు మెలంగుచు, రాయబారులను చూచుచు, వారి
సంభాషణములను వినుచుండిన మహావికీర్ణనలులేక్కా?
పరతంత్రజనముల పాలికష్టములను శ్రీనాథుడు చక్కగా
గుర్తరింగియున్నాడు. ఈ మహావాక్యములను ప్రస్తుత
కాలమున నందరును చదివి, మనలను పీల్చిపిప్పిచేయుచున్న
పారతంత్ర్యమునుండి తప్పించుకొనుట కుపాయము లధయు
దురు గాక!

“పరతంత్రజనముల పాలికష్టములు

చెప్పంగనలవియే శిశువునకునైన
బంజరంబుననున్న పక్షులరీతి
(బంధించి పాములవాడు పెన్నుబట్ట
బదిలెబెట్టిన పాములభంగి
గంగిరెద్దులవాడు కావరమడచి
ముకుదాడు పొడచిన పోతెద్దులట్లు
బోనులోనుంచిన పులులవిభంబు
స్వాతంత్ర్యరహితతబడియుండవలయు
బరికింపగా మనోవాక్కాయములను
నైజదుర్భాగ్య మానసమరీతపు
వాక్కాయములురెండు బంధింపబడును
మనసులోబుట్టిన మంచితలంపు
లాచరణమునందు నలవికాకున్న
జన్మకలంబేమి చచ్చుచేమేలు
అన్యక్తకీట తిర్మిగవేక హీన
యోనులలో నెన్నియోమార్లుపుట్టి
పడయకపడయక పాసినయట్టి
దుర్లభనరయాపు దూషితం బగును
పార్థివా! యిటునంటి పారతంత్ర్యంబు
కటకటా పగవారికైనను వలదు)”

ఈవాక్యములనుబట్టిచూడ శ్రీనాథునికవి బాని
సలక్కిలినిజూచి డాంతపిచారించెనో మన మెరుంగగలము.
ఇంతియకాదు. యుద్ధమువలన దేశమునకుగలుగు అనర్థక
ములు చక్కగా వర్ణించి అన్నదమ్ములవారికి యుద్ధము
చేయుట తగదని భట్టుచేత చెప్పించి యున్నాడు. ఈ
వాక్యములు భారతములో ధర్మరాజువాక్యములనుబోలి,
వాటికన్న సులభముగను, పామరజనంబులకు సుబోధక
ముగను నున్నవి. శ్రీనాథునికు బాలరక క్తియందు విశ్వా

సము ఘెండు. ఏదోయొక మహత్కార్యము సాధించవలె నన్న దానికి బాలురే పూనుకొనవలయును. పెద్దలు పిరికి పారుదురు. బాలురకు భీతిగాని, సంకోచములుగాని యుండవు. ప్రస్తుతసమయమున యీవాక్కులయర్థ మందరకును గోచరింపక మానదు.

“మానాభిమానముతో మగటిమిమించ

ప్రబలింపగలవారు బాలురేసుము

బాలురే పెద్దలు బల్లిదులోవారి

బాలురకే వృద్ధి పరికించిమాడ

పెద్దలుమతిచేడి పిరికిపారుదురు

పాంచభౌతికదేహ ఫటిమక్షీణించు

మనసుచంచలము మాటిమాటికిని

ధైర్యముతన్దు సుతాసహంబు లుడుగు

వయసుమీరినవేళ విచ్చన్నాబోమి

క్షిత్తికైనను నవకీర్తికి నైన

బాలురపైనుండు భారమంతయును.”

ఈవాక్యముల సత్యమును గ్రహించవలయును. బాలురు భగవదంశసంభూతులు. వారియందు శక్తులన్నియు నిమిషియున్నవి. ఈకాలపు బాలురును తమకీర్తిని గమనించి, ఆత్మశక్తిని గోలుపోవక, పారతంత్ర్యమునుండిమన జాతిని విముక్తిచేయుటకు సిద్ధపడుదురు గాక!

వీరిచరిత్ర మంతయు నిట్టి యుతాసహకరములైన వాక్యములతోడను, మనస్సున కాష్టోదము నింపి, యసమాన ప్రజ్ఞావిశేషముజూపు చిత్రవర్ణనలతోడను నిండి యున్నది. అనన్యసామాన్య కవితాభోరణిని, పామరజనము లాలించి యుద్భిత్తిబిబ్బలుగునట్లు యీచరిత్ర రచియింపబడినది. ఈగ్రంథమును శ్రీనాథసుకవి బ్రవాయుటయు, ఆతని సర్వశక్తులకును స్వతంత్రమునీయగలిగి మంజరీద్వీపదవ్యుత్తమునందు వ్రాయబడుటయు, ఆంధ్రుల అదృష్టమనియే చెప్పవలయును. ఇంక పలనాటి యుద్ధమున ధైర్యసాహసములతో బోరిన వీరులనుగురించి కొంత శివప్రసంగమున్నది.

బ్రహ్మనాయకుడు

ఈయన నెలమకుల సంజాతుడు. శేషర్లగోత్ర రాకాసుధాకరుడు. మహా పరాక్రమ వంతుడును, ధీశాలియు, నిష్కలంకచరిత్రుడును. నగు దొడ్డనాయనికిని

పతివ్రతాశోమణి యగు శీలమ్మకును జనించినవాడు. భారతయుద్ధమున శ్రీకృష్ణు డెట్లు పేరుగాంచెనో, పలనాటి యుద్ధమున నీతడును పేరుగాంచెను. శ్రీమహాభిష్మని యొక్క యపరావతారమని యాతని ప్రజలెన్నుచుండిరి.

“నైకుంఠపట్టా నైభవంబెల్ల

గంటి నాయనిమూర్తి గన్నందుచేత

నీపాదములఘాళి నెరసిన కతన

బావనంబయ్యె నీభండనభూమి”

అని యాతని వర్ణించియున్నారు. ఈయన కదనరంగమున నసమాన తేజోవిరాజితుడు. శత్రులందరును ఈతని భీకరమూర్తినిగాంచి గడగడవడకుచుండిరి. సకల దేశాధీశ్వరులునుగలసి తనమీదికి యుద్ధమునకు వచ్చినప్పుడు ఆరాగండ్లనర్థ వారినోచించినపరాక్రమశాలి; అవనీకులచద్దనుండి యనేకయష్టనముల గొనియెను. ఆయన కృష్ణానదిలో నీరుచుండగా నొకమొనలి మీదికి రాగా, నిర్భయుడై దానిని దెగవేసిన మహా శక్తిమంతుడు. శ్రీనాథు డీమహాశయుని నిట్లు వర్ణించినాడు.

“ఎరుగవావీరుల నెరుగవాబ్రహ్మ

బగవారిగుండెలు బ్రద్దలుచేయు

పటుతరవిక్రమ ప్రాధిసంయుతుడు

పగరాజుల భాజుంగు బ్రహ్మాన్నతొల్లి

నష్టదిక్కులవారు నారణగండ్ల

కేతెంచినమును నెదిరినవేళ

గుంజరంబులమీద గొడమసింహంబు

దుమికినరీతిని దోర్బల్లంబొప్ప

కినిసివారలనెల్ల గెలిచియాలమున

మెప్పించిదివిజుల మేటివజ్రమున

సమమైనకుంతంబు చక్కగాగొనియె

నప్పనంబులగొనె న, నీకులార్ద్ర

నాదిసారాయణ నవతారమూర్తి

కృష్ణ నీడమవేళ గేరి గ్రాహంబు

చంపవచ్చినజూచి జంకింతలేక

ఖండించివైచిన ఘనకూరుడతడు

చుట్టునిప్పులయేరు శోభిల్లుచున్న

నేటైనశివపురి నీరుగాజేసి

భూతరాట్ట సంభంబు బుచ్చి కొన్నట్టి శూరుడు, ధీరుడు సుమహాత్ముడెను.

ఈయన పలనాటి రాజులకు సచివుడై కార్యభారమునంతయు నిర్వహించుచుండెను. పలనాటి రాజ్యస్థాపితుడగు అనుంగభూపాలుడు మృతిసోందు కాలమున బ్రహ్మనాయని బిలిచి, పిల్లలందరిని పేరుపేర బిలిచి యాతని కొప్పగించి చనెను. బ్రహ్మన్నయు స్వామికార్యపరాయాత మెరయ, బాలురకు విద్యాబుద్ధులు గరపుచు వారిని వృద్ధికి తెచ్చి రాజ్యము నతివక్షతతో నేలుచుండెను. అలకామరాజు రాజ్యమునకువచ్చి నాగమ్మయను వీరవనితకు వశుడైనప్పుడు, బ్రహ్మనాయుడు మలిదేవరాజుదులకు కొంతభాగమిప్పించి, మాచర్లలోనివాస మేర్పరుచుకొనెను. నాగమ్మమిగుల నేర్పరియు, రాజ్యకాంక్షగలదియు నగుటచే బ్రహ్మనాయని తమచూసానమునకు బిలిపించి, కోడిపందెమున నోడించి యాతని మలిదేవభూపతిని, సపరివారముగా రాజ్యమునుండి పారద్రోలించెను. ఈవీరు లందరును మండాది వలసపోయి యేడుసంవత్సరము లుండవలసినవారయిరి. అటుతరువాత తమ భాగమునకై యీవీరులు యుద్ధమునకు దిగిరి. ఈసభ భారతకథను జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నది. దుర్యోధనుడు ధర్మరాజును జూదమునకు బిలిచి యాతని నోడించి యడవులకు బంపినట్లు నాగమ్మ బ్రహ్మనాయని నోడించి పంపెను. ధర్మము కొరకును, సత్యవాక్పరిపాలనము కొరకును బ్రహ్మనాయకు సపరివారముగా వలసయం దుండెనను విషయ మీతరమువారికి విస్తయముగిల్గించకమానదు. ధర్మబుద్ధి భారతీయులలో నధికముగా నున్నది. మలిరాజవక్షమున నేిన రాయవారి అలరాజును నాగమ్మక్రూరకర్మ్యురాలై చంపించినపుడు బ్రహ్మనాయనికి పోరుమనేతము హెచ్చెను. కాని యుద్ధము నెట్లయినను తప్పించి యిరుకత్తుల వారికిని సంధిజరిపి లోకకల్యాణమునకై తోడ్పడవలయునని యాతడు ప్రయత్నించెను. అనుగురాజున కౌతంబు చేసిన ప్రతిజ్ఞ యాతనిమనస్సునందుండెను. ఆయకొరకే పగవారు శిరబుచ్చి సంధికొరకై రాయబారముల నంపినప్పుడు, ఆయన లొంగెను. శిరణాగతులను రక్షించుట శూరుల లక్షణము. పగయడగిందుటకు వారప్రయత్నింతురు గాని యుద్ధమున వారసమానులు. యుద్ధము

లోవచ్చి వీరస్వర్గము మారగొనియొడరు గాని, పగరకు వెన్నిచ్చిపారుట వారెరుంగరు. బ్రహ్మనాయకు శాంతుడును, గొప్ప రాజనీతి విశారదుడును నైయున్నాడు. తన పైనికులు పగవారిమీదబడ తొందరపడగా వారిని సరస వచనములతో దువ్వి, తొందరమాన్విత సరసుడు. యుద్ధములో బాలచంద్రుడు నరసింగ భూపతి తలదరిగి తన యొద్దకు తీసికొనివచ్చినప్పుడు అత డెంతయో దుఃఖించెను. అతనికి రెండుపక్షములవారును సమానులే. అలరాజునుచంపిన పగకై నరసింగరాజుని తలదరుగుట యతనికి యెంతమాత్రము యిష్టములేదు. తమ పక్షమువారు యుద్ధములో గెలిచినతరువాత గూడ రాజ్యాధిపత్యము అలకామరాజునకే యొసంగిన యుదారుడు. ఈతనిహృదయము కడు నిర్మలమైనది. ఇట్టి వీరపురుషు లీయుగమున నెందరో లేరు. ఈతనికి పెంచిన పిల్లము ధన్యురాలు. ఈతని జన్మస్థానమున పలనా డెంతయు పవిత్రవంతమైనది.

నా గ మ్మ

ఈయమ వీరచరిత్రమునందు నాయకురాలనిగూడ పిలువబడుచున్నది. పలనాటి యుద్ధమునకిమెయే కారకురాలు. సహసాహసవంతురాలు. ఈమె యలకామరాజును లోబరచుకొని మంత్రితత్వము నతినిఘాతతోడనెరపుచుండెను. నేనాధిపతులను, యోధులును, ఆమెయజ్ఞులకిందుకేనియు జనదాటకుండిరి. ఈమెను రాజ్య తృప్తి మెండుగా నుండెను. ఈమె యొకపవిత్రముగ రెడ్డికుటుంబమున జననమందెను. తండ్రి చాదరిరామిరెడ్డి. తనస్వశక్తి వలనను, బుద్ధివై భవమువలనను, రాజానుగ్రహము సంపాదించి నిరంకుశముగా రాజ్యము నెరవేసిన శూరవనిత. ఆమె బ్రహ్మనాయని నెన్నివిధములనో పంపించెను. తమ పురమునకు వచ్చినప్పుడు విసము పెట్టించెను. గాని లాభము లేకపోయెను. కోడిపోరున బ్రహ్మనాయని మోసముచేసి గెలిచి యాతని రాజ్యమునుండి పోనడిచెను. వారు వలసలో నున్నప్పుడుగూడ సుఖముగా నుండనీయక యనేక కష్టములను బెట్టెను. తుట్టతుడకు సంగమున పురుషునివలెయత్సారూఢయైతత్వ సైన్యములతో యుద్ధము చేయుటకు వెడలెను. ఈమె శౌర్యసాహసములప్రస్తుత కాలపు స్త్రీల కాదర్శప్రాయముగా నుండదగును.

బాల చంద్రుడు

పలనాటి వీరచరిత్ర కీతడే కథానాయకుడు. ఒంటరిగా శత్రు సైన్యములమీది కురికి వృగరాజు మత్తేభ ములయొక్క కంభోజులముల బ్రద్దులు చేయనట్లు అతిభీకరముగా యుద్ధముచేసిన మహానాహుడు. పలనాటి వీర చరిత్రమును చదువుచున్న పు డీతడొక బాలమాతృ డని మన కెవ్వరికిని దోపదు. ఈతడొక యవతార పురుషు డనియు, శత్రు సైన్యముల నులుమాడ విధిచే నియమించ బడిన శూరాగ్రేసరు డనియు మన మెరుంగగలము. అతడు పూర్వజన్యములయం దెత్తిన యవతారములనన్నిటిని దివ్య దృష్టి నెరుంగగల జ్ఞాని. హరిశ్చంద్రునికిని చంద్రమతికిని జనించిన లోహితాస్య డీతడే. హిరణ్యకశిపుని మదమడ గింప నవతారమెత్తిన ప్రహ్లాదు డీతడే. చిరుతొండ నంబికి జనించిన గారామపట్టితడే మహా బల శాలియగు అంగదు డీతడే. సమరరంగమున నతి శౌర్యముతో బోరి, పద్మపూహమున చిక్కకొని ప్రాణములను విడిచిన యభిమన్యుకూమారు డీతడే. పూర్వజన్య ములయం దిట్టి యవతారపరంపరల నొందిన బాలని కిట్టిశౌర్యము గలుగుచేమింత? ప్రస్తుతసమయమున నిట్టి యుద్దేశవంతులగు కుమారులే మనకు కావలెను. ఇట్టివా డొక్కడుండిన మన యభిప్రాయంబు లతిశీఘ్రముగా నెరవేర గలవు. బ్రహ్మనాయనివంటి పరాక్రమవంతునికిని, మహా పతివ్రతయుగు సైతాంబకును చెన్నుని యనుగ్రహమున బుట్టిన బాలుడు వీరుడుగా కెట్లుండును. సైతాంబబాలు నికి భాగవత, రామాయా, భారతకథ లుగ్ధబాలతోకలిపి పోసెను. భీష్ము, ద్రోణ, కర్ణ, దుర్యోధనాది వీరులపరాక్రమము లాబాలుని కనుదినమును వినిపించుచుండెను.

“భీష్ముడొనర్చిన వివిధశౌర్యముల
నచరితబుద్ధితో నాలింపుపుత్ర!
ద్రోణుండునెరపిన దోర్బలగరిమ
మనమునబట్టింపు మానితమతుడ!
కర్ణుండుమాపిన ఘనపరాక్రమము
నూత్నంపుబుద్ధితో జూడుముతనయ!
శల్యునియందున్న శస్త్రునై పుణియు
జాగరూకతమయి జర్పింపుకొడుక!

దుర్యోధనుని మానధూర్వహ పటిమ
యాన క్షితోడుత సరయు మాతృకాడ!

అని యామె బాలునకు చెప్పుచుండెను. మన తల్లులును బాలర కిట్టివీరులచరిత్రలు బోధించిన నెంత సమంజసముగా నుండును. చిన్నప్పటినుండియు భయమునబెరిగిన పుత్రు లెట్టిభీరువు లగుదురో చెప్పనవసరము లేదు. బాలుడు బాలుడని ప్రజ లాతనికలచుట యాతనికెంతయు లజ్జాకరముగా నుండెను.

“పేరుబాలుడగాని బిరుదుమగండ ”

అని యాతడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చుచుండెను. శత్రువుల సురుమాడెదనని యాతనికి ధైర్యము మెండు. అతని తల్లి వగదురు యుద్ధమునెడల నతనికి విముఖత గలిగించి ప్రయత్నించినప్పుడు అతడు తల్లితో నాడిన వీరవాక్యముల నాలింపుడు: అతని కసాధ్య మేమియు లేదట. బ్రహ్మాండభాండములను బంతులాడునట. వృత్తుడేవత నైనను మర్దించగలుగు సామర్థ్యముతనికిగలదట. హరిహరులు మెచ్చగా యుద్ధముచేసి తండ్రికి న్నిలువబెట్టునట. ఒక్కసారియైనను యీబాలుడు అధైర్యపు పల్కులు పలికి యెరుగడు.

“భయపేల చెప్పెదు భామ! నాకిపుడు
పుత్రమోహంబున బొంకెదుగాని
యెరుగవే నాబిడ్డ యిందీవరాక్ష!
నలగాము డెరుగును నాదుశౌర్యంబు
బ్రహ్మకాలమునాటి ధైరవురీతి
నైంపవనవేళ సాహసస్ఫూర్తి
విజయండు రణములో నెలసినకరణి
వాయుపుత్రుడు లంకవడితోడ జొచ్చి
భస్మంబుగా గాల్చి ప్రబలనభంగి
రాక్షసరణములో రామచంద్రుడు
వీరపరాక్రమవిధి జెందినట్లు
బాలుడనని నన్ను భావింపవలదు
చిన్ని మిర్యమునందు చెడున కారంబు”

అని గంభీరభాషాంబుల తనసాహసమును శౌర్యమును తల్లికి వ్యక్తపరచెను. ఈతని శౌర్యమును బ్రహ్మనాయ డెఱుగును. కావుననే కొమ్మరాజు పుత్రకోకమున బొగులుచుండగా ముద్దుల బాలుని తీసికొనిపోయి

యీబాలుడు నీపగదీర్చునని చెప్పి యాతని నొప్పగించెను. పిన్నదియయ్యు బాలుని శౌర్యసాహసములను మాంచాల బాగుగా నెరుగును. తనతండ్రియు, మామయు యుద్ధ రంగమున కేగిరని యాతనికి తెలిసినప్పటినుండియు మేడపి యందుండుట యాతనికి చిన్నతనముగా నుండెను.

“తగవలే నాతోడ దబ్బరలాడ
చెలగికార్యమపూడి శ్రీయుద్ధభూమి
మలిదేవసహితులై మాయయ్యలై
జలముననున్నారు సమరంబుచేయ
ఆసమయమంబున నేనేగకున్న
సపకీర్తిపాలాదు హానియు వచ్చు”

ఇట్టి పౌరుషవాక్యములచే తల్లివొప్పించి దీనస లందుకొని భార్యారత్నమును మాంచాలవద్దకేగి కార్యమ పూడి యుద్ధభూమికి తమ్యులతో గదలెను. ఈతడు మలిదేవరాజుసభకేగినప్పుడు యిటుకక్షల వారికిని సంధి కార్యము పొసగుచుండెను. సలగామరాజువద్ద నుండి రాయబారులువచ్చి బ్రహ్మనాయని దర్శించియుండిరి. కొమ్మరాజును తన క్రోధాన్ని చల్లార్చుకొని, పగవారు శరణుకొందిరనియు ఉదారభావము మనసును సంతోష పెట్ట సంధికి సుముఖతజూపుచుండెను. ఇట్టి సమయ మున బాలచంద్రుడు తీక్ష్ణ భానునిపగిది రోషాదుజేతలతో చనుడై, పీరులంపఱుకును పౌరుషము వచ్చునట్లుగా నిష్ఠు రోక్షులాడెను. అలరాజును చంపిన పగతీర్చలేనందుకు పీరులను పేరపేరంబిలచి కఠినముగా మాటలాడెను. బాల చంద్రునికోపాన్ని యెంత యడమకొనినను ఆతనదికాదు. ఆతనియందున్న యుజ్జ్వలశక్తి యాతనినేకాక మనలను గూడ దహించునంతటిశక్తి కై గలది. కొంతసేపటికి పీరు లాతనికోపమును సామముచే నడంచిరి. సంధి జరుగనట్లు తోచెను. కాని పీరమేడపినుండి వచ్చిన మాడచిరక్తసిక్త మైన బంగారుజంఁదెమును బాలునికొసంగినప్పుడు వాని క్రోధాన్ని మరల రగుల్కొనెను. ఇంక సంధి జరుగు నుపాయము లేదాయె. తామరగించుటకు సిద్ధముగానున్న పక్కాన్నులులను గంగలో కలిపి పీరులు యుద్ధమునకు సంసిద్ధులైరి. బాలుని నిర్భయత్వమువర్ణ నాతీతము.తండ్రి యెడల నతనికి ప్రేమయు, గౌరవమును మెండుగా నుం డెను. కాన బ్రహ్మనాయని కాపట్టము నత డేమాత్ర

మును దాచడాయెను. మొదటినుండియు చివరవరకు నాతడు తీవ్రముగా యుద్ధముచేసెను. బాలుని సాహస మునకు వెరగంది శత్రువులు పలాయనమగుచుండిరి. కొం దఱు శరణుసాచ్చిరి. తుట్టుతుదకు బాలుడు సరసింగరా యని తలదరిగి తండ్రికి దెచ్చి సమర్పించెను. యుద్ధములో వెనుకకువచ్చుట తగదని తండ్రిచే నాక్షేపితుడై యుద్ధ మునకు మరలనేగి మడిసెను. ఈబాలుని మరణము, పోరు, సతికుతూహలముతో పీక్షించుచున్న దేవతాబృందమునకు వితిలేని భేదము గలుగజేసెను. ఇంక మానవులస్థితి చెప్ప నేల? ఇట్టివారికి చావనునదియే లేదు. స్వర్గరాజ్యమున వారు శాశ్వతముగా సుఖములు పొందుదురనుటకు సంది యము లేదు.

బాలచంద్రున కింక ననేక సుగుణములుండెను. పర భావల సతడు తల్లలవలె నాదరించు చుండెను. ఆన పోతు శ్రీలను బెదరించినపుడు, అట్టికార్యము శూరులకు తగదని యాతని వారించెను. పుత్రుని విడజాలక శోకించు తల్లికి యనేక నీతులను బోధించి యామెకు దుఃఖశాంతిని గలుగజేసెను. తనువులు శాశ్వతములు గావనియు, కీర్తి శాశ్వతమనియు నాతడు చెప్పచుండెను. బాలుడు మిక్కిలి యుదారస్వభావుడు. దానధర్మము లిచ్చుట యందు నెనుదీయువాడుగాడు. తల్లి లోభత్వమున కతడు చాల నొప్పుకొనెను. తనధర్మమును తాను నిర్వర్తించు కొనవలయునని యాతడు తల్లికి చెప్పెను.

ఇట్టిశౌర్యవంతుడును, సద్గుణవంతుడును నగుబా లునిగాంచిన పలనాడు ధన్య; భారతాంబయు పూజ్య రాలు.

మాంచాల

ఇట్టి సద్గుణ శోభితుడును, మానధనుడును నగు బాలునికిడైన యువతి మాంచాల. ఈపె మహాసంపన్ను లును, శౌర్యవంతులునగు గుండువారి యాడపడుచు. ఈమె మిక్కిలి చక్కనిది. సుగుణములకు నిధి. ఈయువ తిని శ్రీనాథుడే వర్ణించవలయును.

“మంజులభావణ మహానీయసుగుణ
కంజాతలోచన కరీరాజగమన
త్రైలోక్యసుందరి రతిదర్శహరి
సుక్రిలసత కర్ణ శోభితకర్ణ

కోమలనీమంత కుందాభదంత
యధరవిజితబింబ యధిక నితంబ
వరపసంతమువీ కవనముల చిలక
మారుని కై దండ మల్లెదండ

ఇట్టి మగువనువీడి వేళ్ళలోలుడై బాలచంద్రు
డొక్కనాడయినను యామె గడపత్రొక్కడాయెను.
భార్యభర్త లొండొరులనైనను చూచియెరుగరు. వారికి
ప్రళమసందర్భమును బాలచంద్రుడు యుద్ధమునకు బోవ
నామె సెలవు గైకొనుటకు వచ్చినప్పుడే. ఆమెతలమకొనిన
యెడల నాతని లోబరుమకొని కాశ్వత భౌతిక సుఖముల
నొందగలిగిడిచే. కాని భర్త తన కర్తవ్యమును ధర్మమును
వీడి తనయొద్దనుండుట కామె యేమాత్రమును నిచ్చగించ
లేదు. భర్త తనయొద్దకు వచ్చినప్పు డామెచూపిన ధైర్య
మును ఆత్మనిగ్రహమును వర్ణనాతీతములు. అత్తగారి దీన
భావమేమియు ఆమె చూపలేదు. భర్తను త్వరలో కలసి
కొని వీరస్వర్గమున సకలసౌఖ్యముల నందగలనను నానచే
నామె యిట్లు పలికెను.

“బ్రహ్మగురైనమమ్ము బాల్యంబునందు
సమరాన నాతడు సమసినవెనుక
నెంటు నేగుదు నత్త! విడువు మీమాట
పంపుముపుత్రుని బనంగంబునేయ.”

అని ధైర్యముతో బలికెను. ఇట్టిస్త్రీలే వీర సెని
తలు; ఇట్టిస్త్రీలే వీరమాతలు. తమ కుమారులను, భర్త
లను, కాగిలించుకొని మోహముచూపి, యుద్ధరంగమునకు
పోనివ్వని చూడువారు తుద్రజాతివారు. ఈమెయే స్త్రీ
జనముల కాదర్శముగా నుండదగును. ఈమె బాలచంద్రు
నితో భోగమునకు తలపడక, అతని కా కార్యమునందు
విముఖులగలిగించి వైరాగ్య బోధచేసెను.

“నాతోడెవంగిన నయమేమిలేదు
కడువడి కలనికి గదలుడీ మీరు
కులచైరముం దీర్చు గురుసాహసండు
పరికించిమాడ నెవ్వరుమీరు దక్క”

అనిపలికి యుద్ధమునకుబోవ ప్రోత్సహపరచినది.
ఇంతియకాదు; భర్తకు ఖడ్గముచేతికిచ్చి నవ్వుమ నిట్లు
దీవించెను. ఇట్టిసమయములయందు సాధారణ స్త్రీప్రకా
రముచేయుట మిక్కిలి యరుదు. ఈవాక్యములు చదివి

నప్పుడు మన యుత్సాహము పొంగి పొరలుననుటకు సంది
యము లేదు.

“నవ్వుచుదీవించె నలినాయతాక్షి
రతిరాజసౌందర్య రంగరంగధీర
కమలబాంధవ లేజ కరుణాలవాల
వినతాత్మజునిలావు వెననీకుగలుగు
సామిరిసమమైన సాహసం బబ్బు
కృష్ణుని కెనయైన కీర్తిఘటిల్లు
రవికాంతియుతుడవై రాజిల్లుచుండి
యలరాజుపగ దీర్చు మనుజులతోడ
పటుతరవిక్రమ ప్రాణిమ మెరయ
శ్రీగిరిగంగంబు చెన్న కేశపుడు

* * * *

కాత్రవనిజయము సమహూర్చుమీకు
నీయాయుధము వడి నీచ్చునుజయము

“కలియుగంబునమీకు ఘనపూజలమరునని” ప్రా
నాధుని నాశిర్యదించి యుద్ధమున కంపెను. స్వాతంత్ర్య
సంరంభమున మనకిట్టియువకులే కావలెను. సాత్వికయుద్ధ
మునకు బయలుదేరు స్వజనమును జూచి యతిదీనముగా
నేడ్చి మగవారికి నిరుత్సాహముపుట్టించువాడండి ప్రయో
జనము లేదు. మాంచాలబోటి వీరయువతులను గురించి మన
వారి కేమియు దెలియదుగదా!

కన్నమనీడు

ఈత్రడాక మాలకుటుంబమున జననమందెను. మహా
పరాక్రమవంతుడు. బ్రహ్మనాయని కత్యంతప్రియుడును
బంటు. అతని జన్మప్రకారం బిట్లున్నది:

“కలికికృష్ణుండైవ కార్యమూర్తి
పుట్టెనుబ్రహ్మన్న భూలోకమందు
నతనికి దాసుడ నాదును నేను

మాలకునుబుట్టి మాలనై పోక
విష్ణుపాదముబట్టి విశ్వంబులోన
తెప్పలినాయకు తెరనయైనట్టి
యంబుజలోచన పెమ్మసానికిని
శ్రీమంచుమాచెల్ల చెన్నునిమేన
వరమునగన్నట్టి వరప్రభుసుతుడ
కన్నమనాపేరు కమలాక్షవీరనా

ఇంకొకసందర్భమున నాతడె యిట్లు చెప్పకొని నాడు:

“భుజులముద్రలు పూనినవాడ
క్షుద్రమార్గలనెపు చూడనివాడ
ప్రాసాదీజీవినై ప్రబోనవాడ
శ్రేష్ఠపుత్రుండనై చెలగినవాడ”

ఈవాక్యములవలన నీతడు ఘనశక్తియుతుడనియు పరమున బుట్టినవాడనియు మనమెరుంగనగును. ఈతడు ఘనమైన దేహముగలవాడనియు, ఎగుభుజంబులవాడనియు నింకొకచోట వర్ణించబడియున్నది.

“.....నావీరఘనుడు
వాసనపెల్లెన వనమాలగదల
కరమునగజ్జరి కడియముతో మెరయ

* * * *

ఘోరభైరవగద కోరమీసములు
నెగుభుజంబులుమించు నెరుజేరుగ్రుడ్డు
ఘనమైనదేహంబు కాలిపెండెరము
మెరవైనభీకర వేషంబుతోడ
గదత కన్నమనీడు కదనభూమికిని
కాటుకకొండయై కదిసినయట్లు
గరిమతోజీకటి గ్రమ్మినయట్లు
హరిహరారులమూర్తి యతనికిగల్గె.

అన పోతు

ఈయన బ్రాహ్మణోత్తముడు. బాలచంద్రుని సఖుడు. వేదవేదాంగములయందును, శాస్త్రములయందు నారిలేరిననాడు. ధనుశ్శాస్త్రపారంగతుడు. బ్రహ్మవర్చ సాత్తనీముఖమున తాంధ్రమంచుధుండెను. ఇట్టి ఖూరుని యుద్ధమునకు తోడ్కొనిపోనొల్ల క ముత్యాలగళిమాతయు ముద్దుటుంగరమును మరచితిసను నెపమున బాలచంద్రు డాతని మేడపికి పంపివేసెను. ఆయననుజూచి మంచాలయు, శ్యామాంగియు అవహాస్యముచేసిరి. తిరిగి వచ్చుచుండగా ముందు నడువమాడదని యొకలేఖ చెట్టుకు కట్టబడియుండెను. ఈలేఖనుజూచి బాలచంద్రునితో యుద్ధమునకు పోజాలకపోతినిగదా, నావిధిని నేను నెరవేర్చుకొనలేకపోతినిగదా, వీరులంతరును కార్యము పూడియం

దుండ నేనుమాత్రము మేడపియంబుండవలసి వచ్చెను గదా యని దుఃఖించి, తనయజ్ఞోపవీతమును నెత్తుటి యందుడదిపి బాలచంద్రుని కొప్పగించుమని మాడచి కిచ్చి ప్రాంత్యాగము చేసికొనెను. ఆసమయమున నీవీరాశ్రేసరుడు షరీకినమాట తెన్నటికిని మరపునకు రాకున్నవి:

“జన్మమెత్తితిగాని సఫలంబుగాదు
సఫలంబుగాని యీజన్మంబడేల
వినియోగపడనట్టి వీరరక్తంబు
రక్తమే కలుష నీరంబగుగాక
యుష్మాంగుచున్నది యుజ్జ్వలశక్తి
యడగదు నేనెంత యడచిననైన
దహియించుచున్నది దావాగ్నిగీతి
బ్రాణంబులిక నేను బట్టంగజాల
దివిరి న్యర్థంబైన దేహంబువిడుతు
స్వర్గలోకమునందు బాలుని రాక
నెదురుమాచుచునుందు నెంతయువేడ్క..”

అని కంఠముగోసుక చచ్చెను. బాలచంద్రుడు తనకు చేసినద్రోహమున కాతడెంతయు నొచ్చుకొనెను. ఇంతశౌర్యము, యింత యభిమానము, యింత రోషము, యింత సాహసము జగమునం దెచ్చలనైనను గంటిరా?

ఇంకను ఈచరిత్రయందు వచ్చు వీరు లనేకులు గలరు. మాడచియనుకాంత రాణివాసమున నుండనొల్లక వీరులకు సాయముజేయ కార్యమపూడికి బయలుదేరి పోయెను. బాలచంద్రుని సఖులు వెలవలదొర్చి డు, మంగలి మాధవుడు, చాకలిచందు, కంసాలిచెందు మొదలైనవారును యుద్ధమున నసమానప్రజ్ఞజూపి హతలయిరి.

ఈకథయందు వచ్చువీరులనుగరించి కొంత చెప్పితిని. ఈవీరచరిత్రను పామకులుగూడ చదివి యానందించు లాగునను, ప్రతిపాదమునను శౌర్యసము చిప్పిల్లునట్లు గాను వ్రాసిన శ్రీనాథుడెంతయు ప్రశంసనీయుడు. ఇట్టివారినే మనము వీరులనందగును. ఇట్టివారే యవతార పురుషులు. శ్రీనాథుడే నిజమైన దేశారాధకుడు. ప్రతి యాంగ్రుడును ఈపుస్తకమును జదివితీరవలయును. ఇట్టి గ్రంథమును చదువుటచే బాలురయుత్సాహము ద్విగుణి కృతమై తమదేశమువల్ల భక్తిశ్రద్ధలు పెచ్చును. నాస్తికులమును, స్వస్వరూపమును మరచినవారము నగు మనకు

ఆర్యసాంప్రదాయములయందును, శాస్త్రములయందును
కళలయందును అభిరుచిగలుగును.

ఇంతియకాదు. యీచరిత్రవలన మన పూర్వుల
నాగరికతవ్యక్తమగుచున్నది. పండ్లదండవశతాబ్దమునాటి
యాంధ్రులు మిక్కిలి శౌర్యవంతులనియు మేధావంతు

లనియు తెలియనగును. కవిత్వమున్న తదశయందుండెను.
సంగీతశాస్త్రమునందు ప్రవీణులగువారు పెక్కురుండిరి
నాట్యకళ మిక్కిలి యుచ్ఛస్థితియందుండెను. ఆడువా
రును మిక్కిలి యుదారభావమును శౌర్యసాహసములును
గలిగియుండిరిని తెలియుచున్నది. వేయేల, దేశము సుభి
క్షమై, యలరారుచుండెనని మనము గ్రహింపగలము.

ఉ పా స్తి

సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మగారు

భువనాభ్యుత్థుని నాదిదేవుని మనిక బొందించి తద్రాజ్యవై
భవరాహస్య మనన్యచింతనమునక భావించి నేవించి సా
రవచస్సార సుధారసస్ఫురితమై రాణింప వర్ణింప న
త్కవితావేశునిజేయు నీకిదె! నమస్కారంబు వాగ్దేవతా!

శా. ఆసంగొల్పెడి నూత్న వర్షమది యే మాడించి పాడించునో!

వేసంబెయ్యది వేసిమించునో దురావేశంబుగల్పించునో!

వీసం బావిచికిత్సద్రోసి నను నిర్భీతాత్మునిజేసి నా

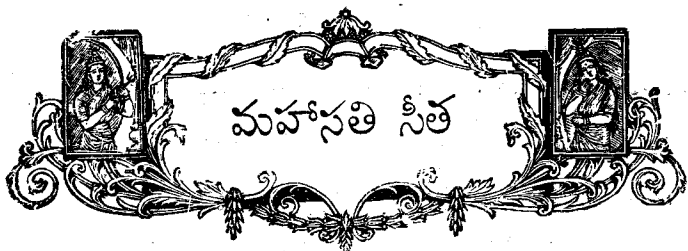
దోసంబు దైగఁగోసి త్రిప్పఁగదె! మేల్త్రోవక సదా భారతీ!

మ. చదువా, శూన్యము; శాంతిసంభరితహృత్సంస్కారమా, లేదు; కో

విదసంసర్గము నాస్తి; వెజ్జితలఁపుల్ వేవేల్జనింపంగని

పదపంకేరుహభక్తి తత్పరత నంబా! యేదో పల్కుం జనుక

సదయాకారము; బూని యీనవకవిక సాకంగదే! సాహస్యక.

కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రి గారు

జనకన్యపాలమాళిసుత సాధ్వీ రఘూద్వహుడైన రామభ
ద్రునినెడఁబాసి నెవ్వగలఁదూలి యశోకవనిం దదాప్తికిఁ
దనమదిలోన రేవగలు దప్పక తారకమంత్రరాజమున్
మననము సల్పుచున్ మొగి దినంబులు పుచ్చుచునున్న యత్తఱ్ఱ.

ఉ. మారునిబారిపాలగుచు మంచియుఁజెడ్డయుఁ నెంచబోక శృం
గారవనంబుఁజేరి దశకంఠుఁడు సీతను గాంచి పల్కు నే
వీరుడ విశ్వజేత నిక వేటుగఁజూడక నన్న భర్తగాఁ
గోరి వరింతువేని సుమకోమలి! కోరఁగనేల భోగముల్.

శా. నీమాటన్ జవదాటసుమ్ము సతమున్ నిక్కమ్ముగా నమ్ముమీ
ధీమంతుల్ విని సన్న తింపఁగ నినున్ దేవేరిఁగాఁ జేయుదున్
నామీఁదన్ వలపూసవితయుఁ గటా! నాయంతవాఁ డీగతిన్
గామింపన్ వెన నియ్యకోవలవదే, కాంతామణీ, జానకీ!

చ. నెలఁతరొ! నీపదాబ్జములు నిచ్చలుఁ దప్పక మూఁడుపూటఁ
కొలుతురు నాప్రియాంగనలు కూరిమి నీవు ప్రసన్నచిత్తవై
నిలుకడ నన్న నేలునెడ నీకనుసన్న మెలంగువాడఁ గో
ర్కుల నొడఁగూర్చువాడఁ బెఱత్రోవఁ జరింపను నమ్ము నెమ్మదిన్.

చ. కలికిరొ! కాననమ్మునను గాసెడువెన్నెలవోలె మాంజవో
జ్వలమగుమేనిసౌప్తవము జవ్వనమున్ వృథసేయ నేటికిన్
వలచినవానిఁ బాయఁదగవా! మగవారలు గోరినం గడున్
జలకనఁ జూతు రాండ్రనుట చొప్పడె నీయెడ! నిక్కువమ్ముగన్.

ఉ. కానలలోన నిచ్చలును గాయలు దుంపలు వేళ్లుమెక్కుచున్
మేనుగృశింపఁగా నునికి మేలని యెంచితివేల కోమలీ!
దానవభర్త రావణుఁడు దానుగ దీనునిమాడ్కి వేఁడినన్
పూనిక సుంతయేని తలఁపున్ వెలిపుచ్చ విఁకేమి చెప్పదున్

ఉ. నమ్ముమనమ్మునం గలధనమ్ములు మేలిమిమేడలుం బ్రసూ
నమ్ములతోట లర్హవననమ్ములు రత్నవిభూషణుల సుగా
నమ్ములసాధనమ్ములు ఘనమ్ముగ నన్నగణింప నీయధీ
నమ్ముగఁజేయువాడ సుదినమ్ము తలంపఁగ నేడు జానకీ!

చ. జలనిధిధౌటి నీవిభుఁడు జానకీ! వచ్చునె లంకలోనికి
తలఁకకవచ్చెనేనియును నాయెదుటన్ నిలువంగనేర్చునే
నిలువగ నేర్చినన్ గెలువనేర్చునె మానవకీటమింతయున్
దెలియనిదానవీవు జగతిన్ ననుబోలిన వీరు లుందురే.

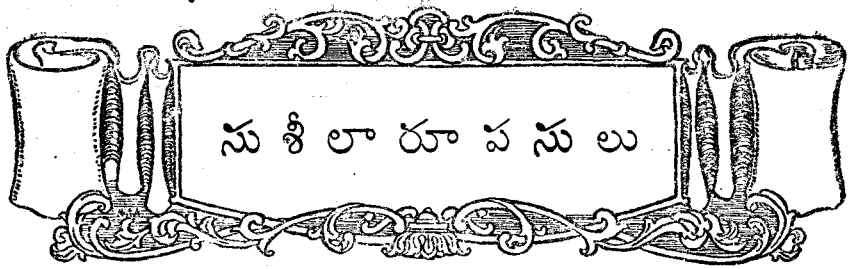
చ. మగఁటిమి నన్ను నెవ్వరును మార్కొనిపోరున గెల్వలేరు ము
జ్జగములు మున్నె గెల్చితిని శౌర్యముపేరిమిఁ జెప్పనేల శూ
రగణములోనమేటి నిక రాముఁడు గీముఁడు నాకులెక్కయే
మగువలమేలుబంతి! అనుమానము మానుము మానసంబునన్.

ఉ. కానలకేగుపంచు నలకైక వచించిన రాజ్యహీనుఁడై
దీనతనెల్ల దిక్కులను ద్రిమ్మరు రాముని మాని మానినీ!
మానుగ నన్నఁగూడి మనుమా, వినుమా, ననుబోనివానినిక
గానఁగలేవు నిక్కము జగాన మఱొక్కరునేని బూనికన్.

మ. అని యిరీతి మదాతిరేకమున దైత్యస్వామి కామార్తుఁడై
తనయిష్టంబునుదెల్పు, సాధ్యయగు సీతాకాంత యాలించి వా
నినుడుల్పెఁడక తాల్మిఁబూని విబుధానీకంబు లెన్నంగ ని
ట్లను గోపావిలచిత్తయై మొఱకుఁగా నవ్వాని భావింపుచున్.

ఉ. వానిదృఢీకరించుగతి వామవిలోచన గడ్డి పోచఁజే
బూని మొగంబుమాటువడుపోలిక నడ్డుగనిల్పి ధర్మముల్
వీనులకెక్కఁ గం గుమతివృత్తిఁ దొఱంగి చరింపఁగన్ సమా
ధానమొసంగు సీత నయత త్వవిదుల్ బళియంచు మెచ్చఁగన్.

మ. మానుమార్గంబునుబట్టి వర్తిలెడి యస్మన్నాధునిక రామభ
ద్రుని గారుణ్యసముద్ర దీనజనబంధున్ నమ్రతంగొల్పి నీ
మను మార్గంబును జూచికొమ్ము నయమున్ మర్యాదయుగల్గి న
జ్జన గణ్యుండవుగమ్ము దానవకులేశా? రావణా! యింతటన్.

పాఠనంది జగన్నాథస్వామి గారు, యం. ఏ, యల్. టి.

(రెండవసంపుటము మొదటిసంచిక తరువాయి)

అంకము ౪

రంగము 1

సముద్రము కనబడుతూఉండేటట్లు

ఉన్నాడాబా

[రూపసి సుశీల ప్రవేశించుచు; ఒకరిని ఒకరు కలిసికొందురు.]

సుశీలా చూచేవా, సూర్యుడు సముద్రములోనుంచి ఏలాగులేస్తున్నాడో; చూడు. ఆసముద్రతరంగములు అంతగా కదలకుండా ఉన్నందువలన చల్లని ఆనందము అనుభవిస్తున్నట్లు కనబడుతున్నవి. ఈ ఉదయముకూడా ఎంతో పరిమళమయమైనట్టిన్నీ నిర్మలమయమైనట్టిన్నీ ఏకాంతములో మునిగిఉన్నదో చూచేవా. ఈ నిశ్శబ్దముచూస్తే, ప్రపంచము అంతా ఏకాంతముగానే ఉన్నట్లు తోస్తున్నది. ఎవరేమాటాడినా దానిద్వారా ఆ నిశ్శబ్దము వ్యక్తమవుతున్నది. ఇంతచక్కగా ఈ ఉదయమేకాకుండా, ఈ రోజు అంతా ఉంటుందికాబోలు, చూడూ, నేను వెళ్లే రోజు ఇవ్వాలేగదూ!

సుశీల:—నీవు వెళ్లనేవద్దు.

రూపసి:—నాగది కిటికీలోనుండి నీవు రావడముచూచి నిన్ను కలుస్తానని వచ్చేను. సుశీలా, నాకేమో భయమువేసింది. ఆ పడిపోతున్న గోపురము గోడమీదనుంచి వంగి చూస్తున్నావు; నీ ఊర్ధ్వకాయమంతా వ్రేలాడింది. గోడరాళ్లు జారిపోతున్నట్లు నాకు అయింది. ఎన్నడూ నేనెరగని భయము నా హృదయములో లేచింది. పెదవులాడినవికావు. తెల్లపోయేను. అప్పటికీ కిటికీలోనుండి మొగముపెట్టి పెద్దకేకవేసేను. నీకు వినబడలేదో, వినబడి నీకు నా అభిప్రాయము అర్థముకాలేదో. ఏమిటిచేస్తున్నావు అక్కడ. విధి చాలా చపలమైనది సుమా, దానిని అట్టే పురికొల్పకూడదు. ఇది మూడో మారు నిన్నా గోపురముమీద నేను చూడడము. ఏమిటిచేస్తున్నావు అక్కడ. ఆరాళ్లు లాగుచున్నట్లు అగుపడ్డది. ఆ మహాకాశములో దేనికోసము పెదుకుతున్నావు?

సుశీల:—అవును, వెదుకుతున్నాను... వాళ్లు చెప్పేరుకారూ సీతో? నాకోసము నీవే మీ భయపడకు; ఏమీ భయకారణము లేదు. గోపురము గట్టిగానే ఉన్నది. వాళ్లకి తెలియదు; పడిపోతున్నాడని వాళ్లు అనుకొంటారు కాని అంత శిథిలము కాలేదు. మన అందరికంటే ఎక్కువ కాలము నిలిచి ఉంటుంది, నాకు తెలుసును. దానినెందుకు నిందించడము? అది ఎవరికీ ఏమీ అపకారముచేయలేదే!...పోనీకాని, నీవు చూస్తూఉంటే ఒక వింతసంగతి ఉన్నది. అది నీకు తెలియలేదు, చూసేవా? ఐదారు రోజులక్రిందట ఇక్కడికి ఒకవింతపిట్ట వచ్చింది; దానికెంతవిసుగు లేదో కాని, ఎప్పుడూ నాగోపురము చుట్టూ రువ్వు రువ్వుమని పరిగెత్తుతూ ఉంటుంది. దాని రెక్కలు ఆకుపచ్చగా ఉంటవి; నేను వర్ణించి స్పష్టముగా చెప్పలేను. దానిసంగతి అంతా వింతగానే ఉన్నది. అది రోజుకురోజుకు పెరుగుతున్నట్లు కనబడుతుంది. అది ఏదేశము నుంచి వచ్చిందో చెప్పమంటే ఎవరూ చెప్పలేరు. అది గోడసందులో గూడు పెట్టింది కాబోలు; అక్కడ నేను వంగి చూస్తూ ఉంటిని...

రూపసి:—ఇదేనా ఈగోపురము బంగారము తాళంచెవి. దీనితోనేనా నీవు ఆడుతుండేదానవు.

సుశీల:—అవునవును; నీవు ఇక్కడికి వచ్చిన నాడే దానిని పడేసేను.

రూపసి:—నాకది ఇస్తావా?

సుశీల:—నీకివ్వాలి? ఎందుకూ?

రూపసి:—నేను వెళ్లేదాకా నావద్ద ఉంచుకొంటాను.

సుశీల:—ఎందుకూ?

రూపసి:—ఎందుకో నాకేతెలియదు... నేను ఇక్కడనుంచి చాలాదూరము వెళ్లిపోయిన తరువాత కావలస్తే అప్పుడు వెళ్లుదువుగాని ఆ గోపురముమీదికి అందాకా వెళ్లకు; అందాకా ఆపచ్చ రెక్కలపక్షి ఉండుపెట్టకు.

సుశీల:—ఇదిగో తాళంచెవి, రూపసి, అయితే నీవద్ద ఉంచుకో. ఇవ్వడానికి నాకేమి అభ్యంతరములేదు చూడు. కాని అది ఎంత బరువుగా ఉందో!

రూపసి:—అవును, చాలా బరువుగానే ఉంది.

సుశీల:—రూపసి, ఏది ఒక్కముద్దు.... నీకు దుఃఖము కలుగజేసేనా ఏమిటి?

రూపసి:—నీ వెప్పుడూ ఒకరికి దుఃఖము కలుగజేయలేదే. అదేమిటి నీ కండ్లనిండా నీళ్లు ఎందుకు వస్తున్నవి?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నిన్ను ముద్దాడుతూ సూర్యునివైపు చూసేను. మళ్లా ముద్దు పెట్టుకో. మదనునివద్దకు వెళ్తాను; తానూ పెందరాడే లేస్తానని అన్నాడు రూపసి, వెళ్లివస్తా.

రూపసి:—(తాపీగా) సరే, నేనూ వెళ్తా.

[సుశీల వెళ్లింది. సుశీల దూరముగా వెళ్లిందాకా ఉండి, తరువాత డాబ్బాక్రింద ఒకకొసకు

వెళ్లి ఆబంగారం తాళంచెవివైపు అదేచూస్తూ, గభాలున సముద్రములోనికి విసిరివేసింది. తానూ వెళ్లిపోయింది.]

రంగము 2.

ఇంట్లో ఒకగది.

[తాతమ్మ నిద్రలో ఉంది. మంచముమందుకి

చిన్నపిల్ల చెయ్యిపట్టుకొని సుకీల వచ్చింది.]

సుశీల:—చిన్నపిల్లా, తాతమ్మను ఒకమారు ముద్దుపెట్టుకొందాము; ఇప్పుడు ముద్దు పెట్టుకోకపోతే, మనము వెళ్లిపోయిన తరువాత మరి ముద్దుపెట్టుకొనేవారు ఎవరు ఉన్నారు? అందరికంటే ఎక్కువగా ఆమెకే మనముద్దులు అవసరము. ఆమెతో ఏమీ చెప్పకుమీ... రూపసికి భయమట; ఆలాగనిచెప్పి నాగోపురము తాళంచెవి నాదగ్గరనుంచి తీసుకొంది. కాసి ఆపోయిం దనుకొన్న మొదటితాళంచెవి నాకు దొరికింది; అందుచేత ఎవరికీ తెలియకుండా మనము గోపురముమీదికి వెళ్లగలము. అక్కడికి వెళ్లితే ఆపచ్చని పక్షిని నేను పట్టుకొంటాను...

చిన్నపిల్ల:—వెంటనే నాకిస్తావుగదూ?

సుశీల:—నీవు ఏమీ మాట్లాడకుండా ఉంటే నేనీకిస్తాను. జాగ్రత్త; చెప్పకుమీ... తాతమ్మ లేపుతాను.....చిన్నపిల్లా నా ముఖము ఏలాగుంది? ఎవరైనా చూసి నేను విచారముగా ఉన్నానని అనుకొంటారా ఏమిటి?

చిన్నపిల్ల:—చిన్న అక్కయ్యా, నీకు సంతోషము కలుగజేసేమాట ఏదైనా ఉందా నేను చెప్పడానికి? ఉంటే చెప్పు.

సుశీల:—ఆలాగుకాదు, నీవు నిజముచెప్పాలి. చూడు, నాకేమో విచారముగా ఉన్నాదని తాతమ్మ అనుకోకూడదు. సాధారణముగా లోకములో తప్పుఅభిప్రాయము పడుతూ ఉంటారు; సుఖముగా ఉన్నప్పటికీ పైవారు ముఖముచూసి ఎందుకు విచారిస్తున్నావు అని అడుగుతారు; విచారము లేదన్నా సమ్మరు... నాకు దుఃఖముగా ఉన్నట్లు నీకు అగుపడలేదుకదా?

చిన్నపిల్ల:—ఏది అక్కయ్యా, బాగాచూడనీ

సుశీల:—ఏమిటి చూస్తావు? నీకు ఏమైనా తెలుస్తుందా?

చిన్నపిల్ల:—దగ్గరగాఠమ్మ అక్కయ్యా, బాగా చూస్తాను.

సుశీల:—ఏదీ, ఈలాగుదా, నిన్ను ఎత్తుకొని ముద్దాడుతాను. అయినా నీవేమీ చూడలేవు, చూడు.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, నీవు చాలా సుకుమారముగా ఏడుస్తావు కాబట్టి, నీవు ఏడుస్తున్నా, ఏడుస్తున్నట్లు ఎవరూ పోల్చలేరు.

సుశీల:—నేను ఏడవేలేదు. చూడు. తరువాత నీవు ఒక్కర్తే ఉన్నప్పుడు నిన్ను వాళ్లు ఇవ్వాలి అడిగితే “అక్కయ్య ఏమైనా చెప్పిందా? అక్కయ్య ఏమిటి చేసింది, అక్కయ్య దుఃఖపడుతూ ఉండేనా? అక్కయ్య తెల్ల బారిపోయిందా?” ఈలాగు ప్రశ్నలు వారువేస్తే, నీవు వెంటవెంటనే జబాబులు చెప్పకుమీ; అందులోకి వాళ్లు బెదిరిపోయి ఉంటేనూ, వెడవడలాడుతూ

ఉంటేనూ, నీవు వెంటనే జబాబులు చెప్పి వేయవద్దు... అంతే కాకుండా నేను కులా సాగా ఉంటిననే చెప్పు. చక్కగా కనిపెట్ట గలిగేవాళ్లందరికీ నేను కులాసాగా ఉన్నాననే తోస్తుంది; ఎల్లప్పుడూ నవ్వుతూ ఉన్నాననే తోస్తుంది. చూడు మన మెప్పుడూ నిజమే చెప్పతూ ఉండాలి. ఇదిగో తాతమ్మను లేపడానికి వెళ్తున్నాను, నీవు జాగ్రత్త... అబ్బా, ఎంత ఒంటరిగా ఉంది తాతమ్మ. ఆమెను అందరూ విడిచి పెట్టివేసేరుగదా! [తాతమ్మను చాలా సేపు ముద్దాడి] తాతమ్మా! [తాతమ్మలేవలేదు] నేనే, తాతమ్మా!... ఎంత గాఢముగా నిద్ర పోతున్నది... తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పడానికి వచ్చేను.

తాతమ్మ:—[లేస్తూ] ఆ! సీవా! సుశీలవా?

సుశీల:—అవును, తాతమ్మ. చిన్నప్పిల్లా, నేనూ ఇద్దరముకలిసి పికారు వెళ్తామని చెప్పడానికి వచ్చేము.

తాతమ్మ:—ఎటువైపు వెళ్తారు?

సుశీల:—ఎటో ఇంకా అనుకోలేదు. కాని మామూలుకంటే దూరముగా వెళ్తాము. సాయత్రములోపున ఇంటికిరాము. నీకు కావలసినవన్నీ ఉన్నవికదా? నాస్థానే రూపసి ఉన్నదికదా, నీసంరక్షణచూస్తూ ఉంటుంది. వెళ్లేముందర పరుపు దుప్పట్లు దులుపి ప్రక్క మల్లావేదునా? నొప్పి లేకుండా ఎత్తి ప్రక్కవేసి మల్లా పరుండ పెట్టడము నాకొక్కర్తకీ తెలుసును బాగా.

సరేనులే, రూపసికూడా నేర్చుకుంటుంది. ఆమె చాలా తెలివైనదే; ఒక్కమారు చేయనిస్తే, సులువుగా గ్రహిస్తుంది. ఆమెను ఒకమారు పిలుస్తునా చూస్తుంది?

తాతమ్మ:—వద్దవద్దు. నీవు తిరిగి వచ్చిందాకా పడుక్కొంటాను.

సుశీల:—వెళ్తానూ, వెళ్తాను తాతమ్మ.

తాతమ్మ:—మంచిది; రాత్రి పడకుండా వెళ్లి పోరమ్మి.

[చిన్నప్పిల్లచేయిపట్టుకొని, సుశీల గబగబ వెళ్లిపోవస్తుంది]

రంగము 3.

లోగిట్లో ఒకగదిపసారా

[దారిలో మదనుడు కలుస్తాడు]

మదనుడు:—ఎక్కడికి అంత వేగిరముగా వెళ్తున్నావు?

సుశీల:—ఎక్కడికీలేదు. ఎంతతప్పుకోవాలని, ఆచెట్టనీడలోకి వెళ్లేను.

మదనుడు:—అబ్బా, ఎంతఎంతతీక్షణముగా ఉంది! నిజముగా గోడలలోని రాళ్లు కరిగి పోతున్నవా, సముద్రమంతా అగ్నిమయము అయిపోయిందా అనేటట్లు ఉంది. అడవులలో ఎల్లప్పుడూ ఉండవలసిన చల్లదనమంతా జ్వాలలుగా మారిపోయిందా ఏమిటి? ప్రపంచమంతా మ్రింగివేసే సింహమువలె సూర్యుడు ఆకాశమందు ప్రజ్వలిస్తున్నాడు. ఎక్కడైనా ప్రాతఃకాలసురభి నిలిచి ఉంటే నీమోవియందే ఉన్నది, సుశీల; రమ్మి, ఏదీ ఒక్కముద్దు ఇమ్మి.

సుశీల:—ఉఉ- ఇప్పుడుకాదు నేను వెడిపో
వాలి. వేళలేదు. వాళ్లు నాకోసము కని
పెట్టుకొని ఉంటారు..... సాయంత్రము
ముద్దులాడవచ్చును.

మదనుడు:—విశేషమేమిటి, సుశీలా?

సుశీల:—అహా, అదా! చాలాచిన్నసంగతి.
దానిపనిసరి.

మదనుడు:—ఏమిటంటావూ?

సుశీల:—ఏమిటా? ఏమిలేదు.... ముద్దు
లాడు వేగిరముగా.

[తాను గట్టిమని, తొందరగా ముద్దుపెట్టుకొంటుంది]

మదనుడు:—చూసేవా... రక్తమువచ్చింది!

సుశీల:—ఏమిటి!

మదనుడు:—రక్తము!... ముత్యములవంటి నీ
చక్కని దంతములవల్ల చిన్నగాయము
అయింది.

సుశీల:—ఛా, ఏమిక్రూరురాలను!... మద
నా, నొప్పా?

మదనుడు:—పోనిత్తూ. ఏమాత్రము చెబ్బ
అది!

సుశీల:—కాదు, మదనా. నేను క్రూరురా
లను... వేళెంత?

మదనుడు:—సుమారు పండ్రెండు.

సుశీల:—పండ్రెండే. నేనుపోవాలి... నాకోస
ము వాళ్లు కనిపెట్టుకొనిఉంటారు. వెళ్తాను
మదనా.

మదనుడు:—సుశీలా, సుశీలా, ఎక్కడికి ఆ
వెళ్లడము?

సుశీల:—[పాడుకొంటూ, చిన్నపిల్ల చెయ్యి
పట్టుకొని, వేగిరంవేగిరముగా సుశీల వెళ్లి
పోయింది. మదనుడు చూస్తూనిలబడ్డాడు.
కొంచెముసేపు ఉండి వెళ్లిపోయినాడు.]

రంగము 4

గోపురముమీద

[సుశీల చిన్నపిల్లల ఇద్దరి ప్రవేశము]

సుశీల:—చిన్నపిల్ల, ఏమిటిచేదాము? ఇక్క
డికివచ్చివేసేము, ఇక్కచేయవలసినదేమిటో
...చూసేవా, ఎక్కడచూచినా ఎంత
కాంతిగా అన్నివస్తువులూఉన్నవో! భూమి
ఆకాశము సముద్రము అంతటా ఒకవిధ
మైన తేజస్సు విస్తరించి ఉన్నది. అన్ని
రోజులకంటె ఎక్కువ ఆహ్లాదకరముగా
ఉండడానికి ఏమిటో ఈరోజు విశేషము?

చిన్నపిల్ల:—ఏది, అక్కయ్యా, ఆపచ్చని
పిట్ట?

సుశీల:—అదుగో, అక్కడఉంది. మనకిఇంకా
అగుపడదు. కొంచెముసేపుపోయినతరు
వాత ఆగోడమీదనుంచి వంగివంగిచూ
దాము. చూడు చుట్టూ ఏలాగుఉందో.
మనమేడ, చుట్టూ ఆవరణము, తోటలు,
అశివిఅంతాచూడు, కనబడుతున్నవి. గట్ల
మీదఉన్న పూలమొక్కలన్నీ ఏలాగు
పువ్వులతో నిండిఉన్నవో చూడు. భూమి
ఎంత పచ్చగాఉంది ఇవ్వాళ!... రూపసి
నాకు అగుపడలేదే... అదిగో మదనుడు,
చూడు రూపసికోసము కాచిఉన్నాడు.
వంగిపో, మనము దాగుందాము; ఇక్కడ
ఉన్నామని వానికి తెలియకూడదు. నూతి

దగ్గరే ఉన్నాడు. అక్కడే నేను రూపసిని
లేపేను....

చిన్నప్పిల్ల:—చిన్నక్కయ్యా చూడే. తోట
కాపువాడు మొక్కలు ఊడుస్తున్నాడు
చూడే.

సుశీల:—ఆ మొక్కలు పెరగడము, పువ్వులు
పూయడము, అంతా నీవు చూస్తావు,
చిన్నప్పిల్లా నాకోసము నీవు ఆపువ్వులు
కోదుగాని... అబ్బా, మరిభరించలేను...
ఉ. చూడు, ఈ వైపునుంచి చూడు.
ఇటువైపు సముద్రముతప్ప మరేమీలేదు
[గోపురము రెండోవైపు వెళ్తారు]. సము
ద్రము ఎంతబాగాఉంది? ఎక్కడా ఏ
మూలా దుఃఖము కానరాదు. పచ్చగాను
గంభీరముగాను, చక్కగాను, ఆసము
ద్రము ఉంటూఉంటే, మరిధైర్యము ఉం
డదు. చిన్నప్పిల్లా, ఏది ఏలాగైనా సము
ద్రము అది మాత్రము ఆలాగే రాత్రి
అయేదాకా చల్లగా నవ్వుతూనే ఉంటుంది.
చూడు ఆచిన్నచిన్నతరంగాలు... అబ్బా,
నాచేత కాదునుమా అబ్బా... పువ్వులు,
సముద్రము ఒప్పుకుండా ఉన్నవి. ఈ పట్ట
పగలు ఆపని చేయడానికి ధైర్యము చాల
కుండా ఉంది.

చిన్నప్పిల్ల:—అక్కయ్యా, ఇవిగో కాకులు
ఇవిగో ఈలాగువస్తున్నాయి. ఎన్నిఉన్నా
యి; ఎన్నో; ఒకమెయ్యిఉంటాయా!

సుశీల:—సముద్రము అవతల ఒడ్డునుండి ఎగిరి
వచ్చేయి. మనకోసానికి వార్తలు తెస్తు

న్నట్లు ఎగిరిఎగిరి వస్తున్నట్లు ఉన్నవి
చూడు.

చిన్నప్పిల్ల:—వార్తలుకాదు. చిన్నచిన్న చేప
లు అవి... గోడసందులలోనుండి కాకి
పిల్లలు తల్లుకోసము కాకా అని అరుస్తు
న్నవి. చూసేవా అల్లాపెద్దకాకి, ఎంతచేప
ఉందో దాని ముక్కులో! నీకు కనబడ
లేదూ! అదిగో, చూడు అదిగో. అప్పుడే
తినవేసేయి. పెద్దకాకులు తినలేదు, తన
కేమీ ఉంచుకొందికాదు చూడే అక్క
య్యా, అది తల్లా.

సుశీల:—తాతమ్మతో, ఏమిటి చెప్పేను?

చిన్నప్పిల్ల:—అక్కయ్యా, ఎందుకు ఏడుస్తు
న్నావే?

సుశీల:—ఏడవలేదే. ఆలోచిస్తున్నాను, వచ్చి
వేసేముందర తాతమ్మను ముద్దాడేనా
లేదా?

చిన్నప్పిల్ల:—ముద్దాడేవు.

సుశీల:—ఎన్నిమార్లో!

చిన్నప్పిల్ల:—ఒక్కమార్లే; మనకు వేళ
చాలక.....

సుశీల:—నుకుమారముగా ముద్దాడి ఉండ
లేదు కాబోలు

చిన్నప్పిల్ల:—తొందరతొందరగా వచ్చివేసే
ము, అక్కయ్యా.

సుశీల:—ఉ. ఉ. బాగాలేదు. కూడదు...
తాతమ్మ ఒక్కరే ఉంటుంది; ఈసంగతి
ఎప్పటికీ నామనస్సులో ఉండిపోతుంది.

మామూలుకంటె ఎక్కువ కోమలముగా ఉండకుండా ఉండి వెళ్లిపోతే, వాళ్లపై ప్రేమ లేకపోవడముచేతనే వెళ్లిపోయేమని వాళ్లు అనుకొంటారు. వారు ఆలాగు తలచకూడదు; ప్రేమలేదని వారికి నమ్మకముఉండకూడదు. ప్రేమ మరీఎక్కువైనపుడే, కోమలముగా ఉండడానికి ఎక్కువగా జంకుతాము. ఇంతకూ, తప్పేమో. వాళ్లు ఏమి చేసినా, వాళ్లుఉన్నన్నాళ్లూ మనము ఆ ఖరున చెప్పినమాట జ్ఞాపకముపెట్టుకొంటారు. మాలమ్మపోయేముందర నాకు ఆలాగే అయింది, చిట్టచివరకు ఒకచిన్న నవ్వునవ్వుకుండానేపోయింది; నాకెప్పుడూ అదేజ్ఞాపకము ఉండిపోయింది; మాలమ్మ నవ్వలేదుకదా అని నాకించ. అంతకు పూర్వము చేసినదంతా మరి లెక్కలేదు... అంతేకాకుండా రూపసినిగురించి ఏమి చెప్పేనో? నాకు జ్ఞాపకములేదు. మళ్లా తాతమ్మను చూడాలి... ఉన్నవాళ్లా, వారిసంగతివారిదే. వారికి ఈసంగతేమీ తెలియకూడదు... కాని ఆమె ఒక్కరే ఉన్నది; అమెకొరకు కాదుగదా నేను ఈ గోపురముమీదికి రావడము కిందికి వెళ్లడమున్నూ... చూసేవా, ఇది అసాధ్యముగా ఉంది. నా, మనము వెళ్లి తాతమ్మను చల్లగా, కోమలముగా ముద్దాడుదాము, రా. [నిష్క్రమింతురు.]

రంగము 5.

లోగిల్లో ఒకగది

తాతమ్మ నిద్రలోఉంది. సుశీల, చిన్నపిల్ల ప్రవేశింతురు

సుశీల:—[తాతమ్మను లేపి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:—సుశీలా, వచ్చివేసా, ఎంతోనేడటి నుంచీ నీకోసము ఎదురుచూస్తూఉన్నాను.

సుశీల:—తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పినప్పుడు కోమలముగా ప్రవర్తించి వెళ్లలేదని నేను కించపడుతున్నాను, నన్ను ఓమించుము.

తాతమ్మ:—ఏమి, సుశీల, కోమలముగానే ఉంటివే! నీమనస్సులో ఏదో నిన్ను బాధిస్తున్నదిగాని...

సుశీల:—నామనస్సులో ఏమీలేదు. తాతమ్మా, నీవంటే నాకెట్టిప్రేమ ఉందో నీకు తెలియజేయాలని తప్ప మరేమీలేదు.

తాతమ్మ:—నాకు తెలుసునుగా నీ వెన్నో మార్లు నీప్రేమ వ్యక్తపరచినావు; నాకెప్పుడూ సందేహములేదే.

సుశీల:—నిజమేకాని ఇప్పటివరకు నామట్టుకు నాకే తెలియలేదు.

తాతమ్మ:—పిల్లా; ఏదీ దగ్గరగా రాలమ్మా. ఈసాడుచేతులు పడిపోయిన దగ్గరనుంచీ, నాకు ఇష్టమైనవారిని కాగలించుకో లేకున్నానని నీకు తెలుసునుగదా, పోనీ, నీవే కాగలించుకో, సుశీలా; నీవేదో వింతగా ఉన్నావు ఇవ్వాళ; అందుచేత నాపై నీకు గలప్రేమ నీకు తెలిసింది. అంటావు?

సుశీల:—ఆహా అది కాదు. నాకు ఇంతకు పూర్వమే తెలుసును కాని సాధారణముగా ఒకసంగతి తెలిసియున్నా స్పష్టముగావ్యక్తముకాకుండా ఉంటుందిచూడు. అది అందుచేతనే అకస్మాత్తుగా ఒకనాడు వ్యక్తమై ఉండవలసినంత దయగా ఉండ

లేదనిన్నీ చేయవలసినంత చేయలేదనిన్నీ, చూడవలసినంత ప్రేమ చూడలేదనిన్నీ, ఇవన్నీ ఒక్కమారు స్పష్టముగా తెలుస్తవి. అప్పుడు అంతా మించిపోకుండా ఉన్నప్పుడే తిరిగి ప్రారంభించాలని తోస్తుంది. నాకు తల్లి తండ్రి ఎవరూ లేరుగదా! తాతమ్మా, నీవుకూడా లేకపోయిఉంటే తల్లి అంటే ఏమిటో నాకు తెలిసే ఉండకపోయిఉండును. సుశీలను ఒక్క ముసలైనా విడిచిపెట్టకుండా పెంచి పెద్ద చేస్తావు. నీవు ఉండబట్టే దుఃఖముగా ఉన్నప్పుడు ఎవరివద్దకు వెళ్లితే సుఖము కలుగుతుందో తెలుస్తూఉండేది.

తాతమ్మ:—అమ్మా ఆలాగుకాదు. నన్ను విడిచిపెట్టిపోకుండా ఉన్నదానవు నీవే.

సుశీల:—ఎందుకు ఆలాగుచెప్తావు. నాకో సము అంటిపెట్టుకొని ఉన్నదానవు నీవే అని నేనుబాగా ఎరుగుదును.

తాతమ్మ:—నీవు ఈమధ్యాహ్నము ఎందు చేతనోకాని వితగాను, చాలా నిడుగాను ఉన్నావు; అయినా విచారిస్తున్నట్లు కనబడలేదు.

సుశీల:—నేను ఎప్పుడూకూడా సుఖముగానే ఉన్నాను; సుఖమంటే ఏమిటో నాకిప్పుడు తెలిసింది.

తాతమ్మ:—సుఖము నీకు దూరమైనదని కాదుగదా నీ అభిప్రాయము?

సుశీల:—ఛా, ఎంతమాత్రమూకాదు. నేను ఇప్పుడు కనుక్కోగలిగేను, తాతమ్మా... పోనీకాని నీకు సుఖమేనా చెప్పమి.

తాతమ్మ:—ఎప్పుడంటావు?

సుశీల:—ఇన్నాళ్లు, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:—ఎప్పటిమాటఅంటున్నావు?

సుశీల:—ప్రాణము ఉన్నప్పుడు.

తాతమ్మ:—అందరికీ సంభవించేవిధాన నాకు కూడా దుఃఖముకలిగినదినాలు ఉండెను, కాని నీవు నన్ను విడిచిపెట్టకుండా ఉండడముచేత నాకు ఎప్పుడూ సుఖముగానే ఉండెనని నేను చెప్పగలను.

సుశీల:—నీసౌఖ్యానికి నేనంతకారకురాలనని నీవు తలస్తూఉండకూడదు; ఎందుచేతనంటే నేను ఒకవేళలేకున్నా, రూపసి ఉంటుందిగదా.

తాతమ్మ:—సుశీలా, ఆమెనెప్పుడూ నాకాళ్ల మీదవేసుకొని జోగోట్టలేదే.

సుశీల:—అయినా, నీవామెను ప్రేమించాలి.

తాతమ్మ:—నీకు ఆమెపై ప్రేమ ఉందికాబట్టి నాకూ ప్రేమఉన్నది ఆమెపై.

సుశీల:—అన్నిటికంటే ఎక్కువగా ఆమె యెడల నీకు ప్రేమఉండాలి, ఎందుచేతనంటే ఆమెనల్లనే సౌఖ్యమంటే ఏమిటో నాకు బాగా తెలిసింది...ఆమె ఎంతోచక్కనిది. అంతచక్కనిదికాబట్టే ఆమెను నేను ఎరిగిననాటినుండి, కన్నీరుతోనిండిన నేత్రములతో ఆమెప్రక్కను నివసిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా, నీచేతులు ఎందుకే ఇంత వేడిగా ఉన్నవి?

సుశీల:—నాకెంతో సుఖముగాఉంది కాబట్టి.

తాతమ్మ:—నాచిన్నపిల్లా, నీవంటేనాకు సర్వ
మూగదా అమ్మా.

సుశీల:—తాతమ్మా, నావల్ల నీకు ఎప్పుడైనా
దుఃఖముకలిగిందా?

తాతమ్మ:—నాకేమీ జ్ఞాపకములేదమ్మా.

సుశీల:—అవును. నీవు జ్ఞాపకముతెచ్చుకో.
ఎందుకంటే, మనము ఎవరిని ఎక్కువగా
ప్రేమిస్తామో వారికే ఎక్కువగామనము
దుఃఖము కలుగజేస్తాముకూడా; తాత
మ్మా, నీకు ఎప్పుడుఎక్కువగా నొప్పికలుగ
జేసేనో, చెప్పమీ.

తాతమ్మ:—నాకు దుఃఖముకలుగజేసేనని
అంటూ నీవు ఏడిచినప్పుడే నాకు ఎక్కువ
నొప్పి కలుగజేసేవు. కాని నీతప్పుకాదే
అప్పుడు... మరేమీ జ్ఞాపకములేదు.

సుశీల:—మరెప్పుడూ ఏడవను.

తాతమ్మ:—గడియారములోని దిమ్మ ఆడే
టట్లు సుఖముకూడా ఇటూఅటూ ఆడుతూ
ఉంటుంది. అందుచేత సాధ్యమైనంతవర
కూ కన్నీరురానీయకుండా మనము ప్రయ
త్నము చేయాలి.

సుశీల:—నీవన్నమాటనిజమే. సౌఖ్యము తిరిగి
నీకూవారికీకూడా సమకూడిన తరువాత,
వాళ్లని ఒకనాడు నీప్రక్కకూర్చుండబెట్టు
కొని, వారికి ఒక అనాథబాలికకథ
చెప్పు...

తాతమ్మ:—ఏమిటి అంటున్నావు, సుశీలా?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నాచిన్నతనము రోజుల
గురించి ఆలోచిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—అవును సుశీల, నేనుకూడా చా
లామార్లు ఆచిన్ననాటి రోజులగురించి
ఆలోచిస్తూఉంటాను. అప్పటికి ఇంకా
నాకీరోగము రాలేదు. నిన్ను ఎత్తుకోగలిగే
దానను; నీవెంట పరుగెత్తగలిగేదానను.
నీవు ఉండబట్టి మళ్లా తల్లివలె ప్రవర్తించ
గలిగేను. నీకూ ఒకనాడు ఎప్పుడో వ్యక్త
మవుతుంది తల్లిగా ఉండడమంటేఏమిటో;
అప్పుడు విసుగులన్నమాటే ఉండదు.
ఇంతఎందుకు చావువచ్చినానన్నీ బిడ్డను
లాల్చించేటట్లు లాలిస్తారు...అంతా మెల్ల
మెల్లగా కొంచెముకొంచెము పోతుంది.

సుశీల:—అవును, తాతమ్మా, దుఃఖము
కూడా క్రమంగా పోయిపోయి, తుదకు
మరి ఉండదు. కాని మంచిమాత్రము నిలిచి
ఉంటుంది, ఉన్నవాళ్లందరూ సుఖముగా
ఉంటారు.

తాతమ్మ:—ఎవరన్నారు ఆలాగు?

సుశీల:—రూపసి చెప్పింది, నేను నేర్చుకు
న్నాను.

తాతమ్మ:—నీ నేత్రములు ఏమి ప్రకాశి
స్తున్నవి?

సుశీల:—[వైకివస్తూఉన్న రోదనధ్వనిని అణచి
వేసి] ప్రపంచమంతా నేను ఒక్కలాగే,
ప్రేమిస్తున్నాను కాబట్టి నానేత్రములు ఆ
లాగుఉన్నవి.

తాతమ్మ:—నీవు ఏడుస్తున్నట్లు ఉంది, సుశీలా?

సుశీల:—లేదే తాతమ్మ; ఏవో రెండుచుక్క
లుకన్నీరుజారితే, అవి ఆనందబాష్పములే.

తాతమ్మ:—ఏదీ కాగలించుకో...ఆ, మరింత
గాఢముగా, మరింత...నావద్ద ఉండిపో.

చిన్నపిల్ల:—నాకో ముద్దు.

సుశీల:—[చిన్నపిల్లను మెల్లిగా తప్పించి]
ఉండు. తాతమ్మ నన్నేముద్దులాడాలి ఇ
వ్యాళ. ముద్దులన్నీ నీవే అయేరోజు
వస్తుంది ఉండు...తాతమ్మా, ఇక వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా! ఏమిటది! ఎక్కడికి
వెళ్తావు?

సుశీల:—వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా, ఉండు. అబ్బా, వెళ్ల
వద్దు. నాకిష్టములేదు. నీవు వెళ్ల వాటము
కాదు.[లేచి చేతులు చాచాలని ప్రయ
త్నముచేస్తుంది కాని చాచలేదు.] అబ్బా,
చాచలేను. చూచేవా సుశీలా, నాకు ఇ
ష్టములేదు. వద్దు.

సుశీల:—తాతమ్మా, నాకున్నా, ఇష్టము
లేదు... వెళ్తా... రాత్రికులాసాగా నిద్ర
పో... కలలేమీ కనవద్దు... వెళ్తా వెళ్తా.

[చప్పన, చిన్నపిల్ల చేయిపట్టుకొని, పైకి
వెళ్లిపోతుంది.]

తాతమ్మ:—సుశీలా...సుశీలా...

[మెల్లిగా తనలో తాను ఏడుస్తూ
ఉంటుంది. వెలుతురు క్రమముగా తగ్గిపోతూ
ఉంటుంది]

రంగము ౮

లోక్మో ఒక పసారా

[చిన్నపిల్ల చేయిపట్టుకొని సుశీలప్రవేశి
స్తుంది...ఎదురుగుండావస్తున్న రూపసినిచూచి
చిన్నపిల్లతోకూడా ఒకపెద్దస్తంబముప్రక్క
దాగుంటుంది.]

రూపసి:—[దగ్గరగావచ్చి] నీవా సుశీలా, ఎం
దుకుదాగున్నావు?

సుశీల:—రూపసీ, ఎందుకో నాకేతెలియదు
...నీవు ఒక్కరైవే ఉండాలని నీకు ఉన్నా
దని అనుకొన్నాను.

రూపసి:—ఎక్కడికి వెళ్తున్నావు? చిన్నపిల్ల
క్రీకంటిని చూస్తున్నది. ఏమి, మీరిద్దరూ
కలిసి ఏదైనా కుట్రపన్నేరా ఏమిటి?

సుశీల:—ఎవరితోను చెప్పనని ఖరారుచేసేను.

రూపసి:—చిన్నపిల్లా, ఎక్కడికితీసుకొని వెళ్తు
న్నావు సుశీలను? [చిన్నపిల్లమాట్లాడదు]
ఏమి, నీచూచెప్పరా?

సుశీల:—పెద్దవాళ్లవలె రహస్యముదాచడ
ము ఏలాగో చిన్నపిల్లకుకూడా తెలుసును.

రూపసి:—సాయంకాలము కాంతియైనా, నీవు
తెల్లబారినట్లు కనుపిస్తున్నావు, సుశీల.

సుశీల:—నిన్ను ముద్దుపెట్టుకోవాలని ఉంది,
రూపసి.

[చాలా నేపుబకరినొకరుముద్దుపెట్టుకొంటారు]

రూపసి:—సుశీలా, నీమోవి ఎంత కోమలం
గాను, ఎంతమనోహరముగాను ఉంధో.

సుశీల:—నీదిన్నీ రూపనీ, ... నాకు చాలా
కులాసాగా ఉన్నది.

రూపసి:—ఒక తేజస్సునీపై ఆవరించినట్లున్నది.

సుశీల:—తాతమ్మను చూచేవా?

రూపసి:—లేదు. ఇప్పుడు వెళ్లేదా?

సుశీల:—ఎందుకూ, వద్దు. అవసరము లేదు.
నిద్రపోతున్నది... మదనునికొరకు చూస్తు
న్నావా?

రూపసి:—నీవో సుశీలా?

సుశీల:—అతనిని కలిసినప్పుడు నాతరపున నీవు
అతనిని ముద్దాడుము... నేను లేనప్పుడు
అతనిని ముద్దాడేదానవు నీవుగదా అని
నాకు చాలా సంతోషముగా ఉన్నది...
నీవుంటే నాకు చాలా అనురాగము
సుమా! చూచేవా చిన్నపిల్లకు చాలా
తొందరగా ఉంది; చూడు నా చెయ్యిపట్టు
కొని లాగుతున్నది. రూపనీ, వెళ్తాను.
మళ్లా ఇప్పుడే కలుసుకొంటాను.

[చిన్నపిల్ల చెయ్యిపట్టుకొని, పాటపాడు
కొంటూ సుశీల వెళ్లిపోతుంది. పాట వినబడక
పోగానే రూపసికూడా వెళ్లిపోతుంది.]

రంగము-7

గోపురముమీస

[సుశీల చిన్నపిల్ల ప్రవేశింతురు.]

సుశీల:—చిన్నపిల్లా, కాలము సమీపించింది.
మళ్లా వాళ్ల దగ్గరికి ఇక చెళ్లను, వాళ్లను
చూచి నవ్వుట మరిఉండదు... ఎంతచలిగా
ఉంది. ఇక్కడ దక్షిణగాలి వేస్తున్నది

ఆ కెరటాలమీద వెలుతురు ఏలాగు
పడుతున్నదో చూచేవా! పువ్వులు కన
బడవు. మనుష్యులమాటలు వినబడవు.
ఎక్కడచూచినా నిశ్శబ్దము, విచారము
నిండిఉన్నవి... ప్రొద్దున్నకీ, ఇప్పటికీ ఎంత
భేదము!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఆపక్షి ఏది?

సుశీల:—బాగా చీకటిపడ్డదాకా ఉండాలి.
సూర్యుడు బాగా సముద్రము అడుగుకి
చేరాలి. వెలుతురు పూర్తిగా పోవాలి.
అప్పుడు పక్షి పైకివస్తుంది. ఆపక్షికి వెలు
తురంటే భయము; ఎన్నడూ సూర్య
కాంతి తగిలి ఎరగదు.

చిన్నపిల్ల:—అయితే అక్కయ్యా, నక్షత్రాలు
ఉంటేనో?

సుశీల:—నక్షత్రాలు ఉన్నాసరే (ఆకాశము
వైపుచూచి) నక్షత్రాలు లేవే; ఆకాశము
లోనుంచి పొడుచుకొనిరావాలనికాచి కని
పెట్టుకొని ఉన్నవిగదా. అవును మనము
తొందరపడాలి; అవి వచ్చివేస్తే మరి కష్ట
మవుతుంది.

చిన్నపిల్ల:—అబ్బా, చాలా చలిగా ఉంది.

సుశీల:—ఇక్కడ కూర్చుందాము! ఈగోడ
చాటున గాలి తగలదు. ఆకాశముమీద
ఎరుపు రేఖ పోయినదాకా కాచిఉందాము.
చూచే సూర్యుడు ఎంతమెల్లిగా అస్త
మిస్తున్నాడో! కనబడకుండా సూర్యుడు
పోయినతరువాత, పక్షికొరకు నేను వెతు

కుతాను. నాపాలువ నీకుకప్పుతాను, దా;
నాకు మరి అక్కరలేదు.

చిన్నపిల్ల:—అంత గట్టిగా దగ్గరగా ఎందుకు
పట్టుకొన్నావు అక్కయ్యా?

సుశీల:—ఏమిలేదు! నా సౌఖ్యము నాకు
ఎక్కువైంది. ఈరోజు ఉన్నంత సుఖ
ముగా ఎప్పుడూ నేను ఉండలేదు. చూడు,
నావైపు చక్కగాచూడు. నేను నవ్వు
తున్నానుకాను? తప్పకుండా నవ్వుతు
న్నాను. నీవుకూడా ఎందుకునవ్వు?

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి అంతగబగబ మాట్లాడు
తున్నావు?

సుశీల:—అంత తొందరగా మాట్లాడు తు
న్నానా...మరి వేళలేదు తాపీగా మా
ట్లాడడానికి.

చిన్నపిల్ల:—నా పువ్వులన్నీ ఎందుకు తెంపి
వేస్తున్నావు?

సుశీల:—ఏమి పువ్వులు? ఇవా! నీవి అన్న
మాట మరిచిపోయినాను.

చిన్నపిల్ల:—ఏడవవద్దే, అక్కయ్యా, ఎందుకే.

సుశీల:—ఏడవలేదే. ఏడుస్తున్నానని ఎప్పుడూ
నమ్మకు. నేను విశేషముగా నవ్వుతూ ఉండ
బట్టి ఏడుస్తున్నట్లు నీకు కనుపిస్తున్నది
కాబోలు.

చిన్నపిల్ల:—నీకళ్లు ఏడుస్తున్నట్లు ఎందుకు
ఉన్నవి?

సుశీల:—నాకళ్లు చేనేపనికి నేనెట్లుపూచీ?...
ఒక్కటి జ్ఞాపకముపెట్టుకో. నేను దుఃఖప

డుతూ ఉంటినని ఎవరితోనైనా చెప్పినావు
అంటే నీకు చాలా చాలారోజులవరకు
దెబ్బలవుతవి. శిక్షతప్పదు.

చిన్నపిల్ల:—ఏమి?

సుశీల:—నీకు తరువాత తెలుస్తుంది. అట్టే
మరిస్త్రశ్నలు అడగకు. నీవు ఇంకా చిన్న
దానివి; అందరికీ తెలిసినన్ని సంగతులు
నీకు తెలియవు. నీకుడున నేను ఉన్నప్పుడు
నాకూ తెలియలేదు. నేను ఏమిచేస్తానో
అదికాదు నీకు కావలసినది...చూడు, ఎవ
రికీ చెప్పకుండా ఉండడము చాలా దుఃఖ
ముగా ఉంటుంది కాబట్టి, ఎవరికైనా
చెప్పాలనిఉన్నా, నీతో చెప్పకూడదు.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, సూర్యుడు మరి
అగుపడడే.

సుశీల:—ఉండు. కొంచెము నేపు ఉండు.

సూర్యుడు పోతూఉంటే, మరొకటి నమీప
ముగా వస్తూఉన్నది. అది బాగా దగ్గరగా
వస్తే నాకు బాగా కనుపిస్తుంది... నిన్ను
ఇక్కడికి తీసుకోరావడము మంచిపనికాదు
కాబోలు. ఎవరైనా ఒకరు రావడము
మంచిది; ఎందుకంటే ఇక్కడ ఏమి జరి
గిందో వాళ్లు తెలుసుకోవాలని తంటాలు
పడతారు. కాని వారికి ఏమీ తెలియ
కూడదు...చెల్లమ్మా, నేను ఏమిటి అంటు
న్నానో నీకు ఏమి తెలియదుగదా...కాని
ముందుమ్మందు ఒకనాడు ఇదంతా జ్ఞాపక
మువచ్చినీకు తెలుస్తుంది; ఇప్పుడు ను
అగుపడడం అర్థముకానిది అంతా అప్పుడ

తెలుస్తుంది: అప్పుడు నీకు దుఃఖముకలుగుతుంది. నీవు చూడబోయేది ఎప్పటికీ మరిచిపోలేవు. నీవు పెద్దదానవు అయినతరువాత ఇందుకని ఎన్ని కన్నీళ్లు పెట్టుకొంటావో! నిన్ను ఇది ఎంత దుఃఖపెట్టుతుందోగదా! అందుచేత నన్ను తీమించమని నిన్ను అడుగుతున్నాను. దీనిసంగతి ముందు తెలిసినప్పుడు నీవు పడేదుఃఖబాధకు నన్ను తీమించుము.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, మళ్లా కాకులు గుంపులుగుంపులు వస్తున్నాయే.

సుశీల:—రేపుకూడా వస్తవి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—రేపుకూడా పాడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—పువ్వులు రేపుకూడా విడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—అవునే, అక్కయ్యా.

సుశీల:—అయితే ఒకటి అందులో చిన్నది ఎందుకు కావాలి?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఒక్కసన్నని రేఫే ఉంది.

సుశీల:—అవును. వేళయింది...నీవే తొందర పెట్టుతున్నావు; ఆనక్షత్రములకు కూడా ఓర్చి ఉన్నట్లు లేదు. చిన్నపిల్లా, నాకు చాలాచాలా కులాసాగా ఉంది. వెళ్తానూ.

చిన్నపిల్ల:—నాకూ ఆలాగేఉంది. వేగిరముగా, మళ్లా నక్షత్రాలు వచ్చివేస్తవి.

సుశీల:—భయపడకు చిన్నపిల్ల; వాటికంటే హరినేను పడను...దా, ఈమూల కురోచ్చి, చలిగాఉంది, నాపాలువ కష్టతాను... నాపైనీకు నిజముగా ప్రేమఉందా? సరే నులే, జబాబు అక్కరలేదు. వద్దు నీవు చెప్పవద్దు...ఇదిగో ఈపెద్దరాయి ఇక్కడ పెడతాను. ఇది దాటిరాకు. ఆ సందున్న చోట నేను వంగుతాను...నేను మరి కనబడకపోతే భయపడకు. మరేమీలేదు.

నేను అవతల ప్రక్కకు వెళ్లేను అన్నమాట. ...నాకోసము కనిపెట్టుకొని కూర్చోకు. మెట్లమీదనుంచి నీవు ఒక్కరైవే దిగి వెళ్లు...నేను ఏమి చేసేనో అని నీవు తొంగిచూడకు. గోడదగ్గిరారాకు...వస్తే నీకేమీ కనబడదు సరేకదా, నీకు శిక్ష కూడా అవుతుంది ... నీకోసము క్రింద ఉంటాను. చిన్న పిల్లా, ముద్దుపెట్టుకో. తాతమ్మతో చెప్ప...

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి చెప్పమన్నావు, అక్కయ్యా?

సుశీల:—ఏమీలేదు...ఏదో మరచిపోయేను అనుకొన్నాను. [సముద్రమువైపు ఉన్న దగ్గిరావెళ్లి, వంగినది.] అబ్బా, ఎంత లోతుగా ఉంది, ఎంతచలిగాఉంది!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా!

సుశీల:—అదిగో, నాకు కనబడినది ... కదలకుమీ.

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి?

సుశీల:—ఉండు...ఇంకా బాగా వంగాలి...

చిన్నపిల్లా! చిన్నపిల్లా! రాళ్లు కదిలి
పోయినాయి! పడిపోతున్నాను! ఆ!

[గోడప్రక్క జారిపోయినది. పడిపో
యిన ధ్వని వినిబడినది. బాధ తెలియ

జేనేధ్వని ఒకటి లోతునుండి వినిబడినది.
ఇక నిశ్శబ్దము.]

చిన్నపిల్ల:—[లేచి, ఏడుస్తూ.] అక్కయ్యా!
చిన్నక్కయ్యా! ... ఎక్కడ ఉన్నావు?
నాకు భయము వేస్తున్నాది! అక్కయ్యా!
...[గోపురముమీద ఒక్కర్తే ఏడుస్తూ
ఉన్నది.]

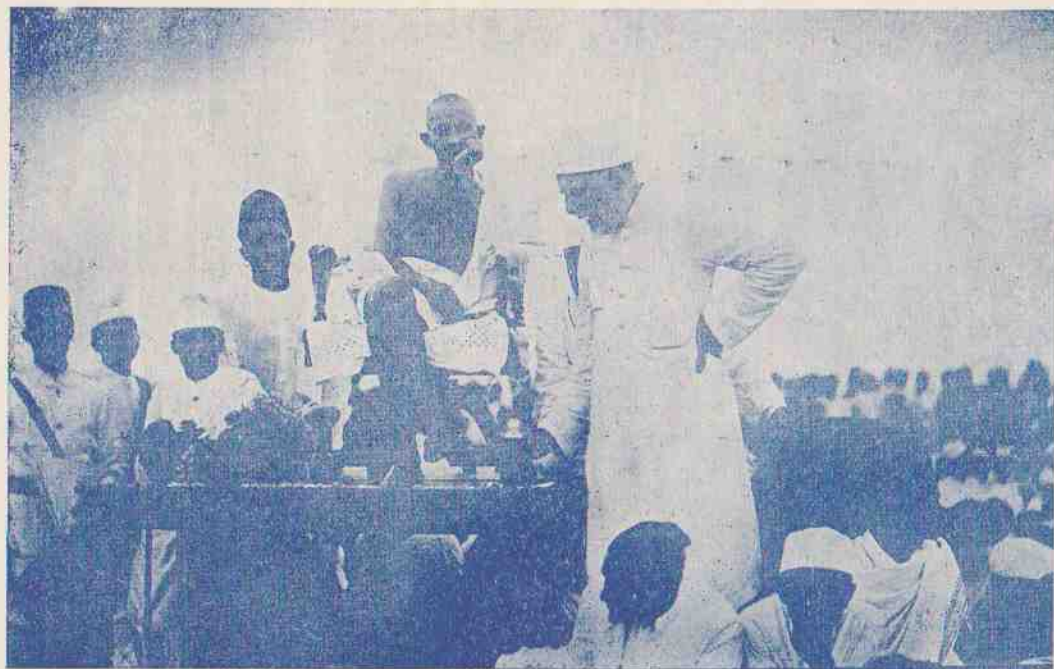
ము తు సా భా గ్య ము

పేట బాపయ్య గారు

ద్వీప ద

మండుటెండ లవన్ని మాయమై పోయె
గండుగోయిలల్లెల్ల గవ్వించి కూసె
కారుమబ్బులతోడ గగనతలంబు
కనులపండుగుజేయు గనువారికెల్ల
దరుణశాద్వలములు ధరణిపై నిండి
పసరుకాంతుల దిశల్ బయలు పెట్టెడును
ప్రాణికోటులకెల్ల బర్హమైపోయె
నెచట జూచిన నీర మెలమి గాన్పించు
చెరువులు గుంటలు చెలువొప్పె నీట
నిను డెంతసుముఖుడో యీరోజులందు
“దుక్కులు పడునున దున్నంగవలయు
కాలాన వెదలన్ని కామిపవలయు
తరుణాన వర్షాలు గురిపించి చుమ్ము
గగనంపు తల్లిరో కాపాడవమ్మ”

యనుచు లోలోపల నానంద మెనగ
భూదేవినమ్మిన పుణ్యసంతతులు
సేవ్యమే వృత్తిగ జీవించునుతులు
సాధుసంపదయంత స్వాంతముల్ నిండి
మోముదమ్ములయందు మూర్తిభవింప
కరమున మొనకోల కర్రను దాల్చి
కన్నబిడ్డలయట్లు గారాబముగను
కనులలో ధరియించి కాపాడు కొనెడి
పసుల జంటలవెంట బయన మైనారు
ప్రకృతిరో! నీచిత్ర పరివర్తనమున
సకల సౌఖ్యంబుల సమకూర్పు నటులు
చల్లని యీముతాసాభాగ్యమొకటె
లిఖిలమానవకోటి కాధార మగుచు
లిఖిలప్రపంచంబు నలరింపజేయు

తిరువల్లిక్కేణి సముద్రతీరమున మహాత్ముని మహోపన్యాసము
 అధ్యక్షుడు శ్రీ మాలానా యాకూబ్ హుస్సేనుగారి ప్రారంభోపన్యాసము

ప్రెస్ పబ్లికేషన్స్, చెన్నై.

A. Ratna Rao

మెలాపూరు 'అంజుద్ బాగు'లో మహాత్మునకు తోటవిందు.
 న్యాయమూర్తి రామేశంపంతులుగారు మహాత్మునకు కుడిద్రక్క- నున్నారు
 ఏ. రత్నా అందు కో, చెప్పి పురి.

కవిజనాశ్రయ విమర్శన ఖండనము

జయంతి రామయ్య గారు, పి. ఏ., బి. యల్.

1917-వ సంవత్సరమునం దాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు వేములవాడ భీమకవి కృతమని ప్రసిద్ధిగన్న కవిజనాశ్రయమును ఛందోగ్రంథమును బ్రకటించిరి. నేనాగ్రంథమునకు “సంపాదకత్వము” వహించి మూలపాఠముల నిర్ణయించుటయే కాక పీఠిక నొకదానిని గూడఁ జేర్చినాడను. నేను చేసిన గ్రంథపరిష్కారమందును, రచించిన పీఠికయందును దోషములున్నవనియూ వాని “నిదివర కెవ్వరును నూత్నముగ విమర్శించియుండలేదు” గనుక యాపని నెరవేర్చుభారము తనమీఁదఁ బడినదని తలంచి చిలుకూరి నారాయణరావుగా రొక విమర్శనము రచించి రక్షాక్షీసంవత్సర ఫాల్గుణమాస భారతిపత్రికలోఁ బ్రకటించినారు. నే నావిమర్శనము బయలుదేరిన వెంటనే చూచుట తటస్థించినది. విమర్శనము కేవల మసంబద్ధము, నిరాధారము, నిస్సారముగ నున్నది. దానితల్లి త్వ మిట్టిదని లోకమునకుఁ గొంచెము తెలుపుట మంచిదని యూహించి యావిమర్శనమునకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాను.

నారాయణరావుగారు చేసిన యాక్షేపములు(1) పాఠనిర్ణయమును గుఱించినవి కొన్ని (2) పీఠికను గుఱించినవి కొన్ని - యీ ప్రకారము రెండువిధములుగా నున్నవి - పుస్తకాపేక్ష లేకుండ వాదప్రతివాదములు సులభముగా గ్రహించుటకు కిలగనట్లు తొలుతఁ గవిజనాశ్రయములోని మూలభాగమును, పిదప దానిపై నారాయణరావుగారి యాక్షేపమును, తరువాత దానిఖండనమును జూపెదను.

నారాయణరావుగారి మొదటి యాక్షేపము అవతారికలోని మూడవ పద్యమును గుఱించినది. ఆ పద్యము

1. మూలము:—

వేములవాడను వెలసిన
భీమేశ్వరు కరుణగల్గఁ భీమసుకవిచే

గోమటి రేచన మీఁదను

నీమహిఁ గవు లెన్న ఛంద మెలమి రచింతున్.

అని యున్నది. ఈపద్యము క్రింద నీవిధముగా ననఁగా “వేమన వాడయని మాతృక - వేములవాడ, లేములవాడ యని వ్యావహారిక నామములు - ఈ గ్రామము హైదరాబాదు రాజ్యములో నున్నది. అందు సుప్రసిద్ధమయిన భీమేశ్వరాలయము కలదు.” అని టిప్పణియు గలదు.

ఆక్షేపము:—

“మాతృక వేమనవాడ: దిద్దుబాటు వేములవాడ, వేములవాడ, లేములవాడయని వ్యావహారిక నామములు అని అనుగున నూచన—గ్రామనామములోహూడ మాతృకలో మార్పుటకు వీరికి స్వాతంత్ర్యమేమో? వేమనవాడ యను గ్రామమోకాలముననుండి యుండహూడదా? వేములవాడభీమకవి ఈగ్రంథమును రచించి యుండునని వీరికి గట్టినమ్మక ముండుటచేత ఈదిద్దుబాటు జరిగినది” అని

ఖండనము:—

అవును. గ్రంథము భీమకవి కృత మనునమ్మకము నాకుఁగలదు—నానమ్మక మెట్లున్నను, అవతారికా పద్యముల యుద్దేశమదియేకదా! రేచన రచించినట్లుగా భీమకవి యీగ్రంథమును రచించెనని చెప్పుటయే యీపద్యముల ప్రయోజనము. భీమకవియింటి పేరు వేములవాడవారనియు నతఁడువేములవాడ గ్రామనివాసియనియు నన్ని మతముల వారి యభిప్రాయము. వేములవాడ గోదావరి మండలము లోనిదని కొందఱును, కరీంనగరము మండలములోనిదని కొందఱును చెప్పుచున్నారు; గాని, గ్రామనామమువేములవాడయనటలో వభిప్రాయభేదము లేదు. వేమనవాడ యను వాదమింతవరకు బుట్టలేదు. వేములవాడలు రెండును తెలుఁగుదేశములో నున్నవి. భీమకవియొక తెలుఁగు

దేశమువాడే. అవతారికా పద్యములొక్కప్రతిలోమాత్రమేయున్నవి. అదియైనను అరవదేశమందు దొరకినది. దానిలో వేమనవాడయను పాఠముగలదు. ఆపాఠము వ్రాయసకాని ప్రమాదమువలనఁ బుట్టినదని చెప్పకతప్పదు. అరవదేశమందే ప్రతివ్రాసినవానికి గ్రామనామమువేములవాడయో వేమన వాడయో తెలియకుండుట యసంభవముకాదు. భీమకవియే యాపద్యములరచించినయెడల వేమనవాడయని ప్రయోగింపఁడుకదా! కవిప్రయుక్తపాఠమేదియో కనిపెట్టి, యది తప్పైనను ఒప్పైననుసరె, దానిని గ్రహించుట గ్రంథసంస్కర్తధర్మము. కావున నిచ్చట వేమనవాడను వేములవాడగాదిద్దుట న్యాయమే. వేమనవాడ పాఠమే మంచిననుబుద్ధిమంతులు బయలుదేరినయెడల వారియుపయోగార్థ మా పాఠముగూడ సూచింపఁబడినది:—

నారాయణరావుగారి యెడన యాత్రేపము నకు మూలమయిన 6-వ యవతారికా పద్యము:—

2. మూలము:—

శేచనసంతోషింపఁగ
భూచక్రములోన భీమపురహరు కృపచే
నేఁగందము సుకవుల ('లు'తప్ప)బ్రదు
కేఁగందము తెరువుదాని నేరచియింతున్.

అనియున్నది.

“సంతోషింపఁగ”నన్నచో మాతృకలో “సంతోషిల్లఁగ” యని యున్నట్లు టిప్పణములోఁ జూపబడినది.

ఆత్రేపము:—

“నన్నయభట్టులోనే “సంతోషిల్లు” అని ప్రయోగములు గలవు. తర్వాతి కవులలో యీప్రయోజనము (?) బహుశముగా మన్నది.” అని యాత్రేపము—

ఖండనము:—

కవి “సంతోషింపఁగ” యని ప్రయోగించి యుండునను మాహాత్మ్యే యీ సవరణ చేయఁబడినది. ఇది వ్యర్థవిషయము. గతుక విస్తరించి చర్చించుట యవసరము.

3. మూలము:—

పై పద్యమందే “సుకవుల బ్రదుకే ఁదము” అన్నచోట మాతృకలో “సుకవులు బ్రదికేఁగందము” అని యున్నదని టిప్పణమునఁ గలదు.

ఆత్రేపము:—

దానిపై నారాయణరావుగారి యాత్రేపమును చూడుడు—

“బ్రదికే” అనేరూపము గ్రాంథికము కాదనినీ, “చ, ఛ” లకు ప్రాసకూడఁగనినీ వీరనుకొనడముచేత కలిగిన దీ డిద్దుబాటు.” ఇందు రెండాత్రేపములున్నవి.

మొదటిది “బ్రదికే” యను రూపము సాధువయినవ, సాధువుకాదని నేను దిద్దినానని. ఇది ముందు విచారితము—

ఖండనము:—

“బ్రదికే” వంటి రూపములు కుప్పలు తిప్పలుగా సుకవుల గ్రంథాలలో నున్నవని నారాయణరావుగారు వ్రాసినారు. ఉదాహరణములేవియు నిచ్చియుండలేదు. ఆరూపము సాధుననియు, కడపటి ఎత్త్యమునకు విడిగా స్వరయతి కలదనియు నారాయణరావుగారు ఋజువుపఱచినప్పటిప్పటికొనవలసినదే కాని, యీదిద్దుబాటున కిది యొక్కటియే కారణముకాదు. మాతృక పాఠమును బట్టి ‘తెరువు’ అను శబ్దమున కన్వయము కుదరలేదు. ‘చందము తెరువు’ అని సమాసము సక్రమింపఁబడి యుండు. తెరువునకు విడిగా నన్వయములేదు. దిద్దిన పాఠములో సయితము అన్వయక్లిష్టత కొంచెము లేకపోలేదు. కాని మాతృకలోని పాఠమునకంటె మేలు. దిద్ది పద్యమున కర్థము లేకుండఁ జేసినానట. పండితుల కర్థము తెలియకపోదని నానమ్మకము.

4. “చ, ఛ” లకు ప్రాసము కూడదనుకొని యీ సవరణచేసినానని యింకొక యావపత్తి కల్పించి, వర్గప్రథమ ద్వితీయాక్షరాలకును, తృతీయ చతుర్థాక్షరాలకును ప్రాసమైత్రికలదనచూపుట కేమేమో వ్రాసి “రామయ్య పంతులుగారు “చ, ఛ”లకు ప్రాసము కూడదనుకొని కవిజనాశ్రయములోని పద్యమును దిద్దినారు” అని ముగించినారు. ఈ వ్రాత నారాయణరావుగారు

ఎట్లు వ్రాసినారో తెలియదు. దీనిన పద్యములో మొదటి రెండు పాదములలోను ప్రాసస్థానమును “చ” కారమున్నది. మూడవనాలుగు పాదములలో “ఛ” కారమున్నది. ఇది “చ, ఛ” లకు ప్రాసయ్యునదికాదా!

5. మూలము:—

7, 8 పాదాలయందుగన నీటిప్పణ మున్నది,—
“ఈ (22 వ) పద్యమునకు ముందు చ, జలలో నీ క్రింది పద్యములు రెండునుగలవు.

(1) చను మగణము శ్రీనాథా
యనిన ముకుందా యనంగ యగణము రిగణం
బననోప్పు మాధవాయనఁ
జనునోవరదాయనంగ సగణం బనమఁ.

(2) తగణము శ్రీకృష్ణయనంగ
నగ జగణంబును మురారి యనంగా జగజ్జీవ
భగణము శ్రీపతియనంగా
నగణంబగు నృహరియనంగ నలినదళాక్షా!

ఇందు మొదటిపద్యము అనంతని ఛందమునందును గలదు. జై నుడగు కవి విష్ణు ప్రతిపాదకములగు పద్యముల రచించుట యసంభవము. కనుక యీపద్యములు ప్రక్షిప్తములని యూహింపదగును.” అని

ఆక్షేపము:—

“ఇంతకును కవి శ్రీనాథా.....
అనుపదములను ఆయా గణముల కుదాహరణములుగా చూపియున్నాడే కాని తన మతమును ప్రతిపాదించ లేడే. పోనీ; తాను జై నుడనను అభిమానము కవికుండనేమో అనిన తనవిషయమై “వాక్త్రీ వల్లభ..... అను(?) మొదలైన విశేషములను చెప్పుకొనియే ఉన్నాడు. కవిజై నుడైనంత మాత్రమున విష్ణువుపేరుమాడ తలచుగూడ నంతపట్టుదల ఉండక పోవచ్చును.....” అని.

ఖండనము:—

పూర్వోదాహృతపద్యములు రెండును విష్ణు పరములని నారాయణరావుగా రొప్పుకొన్నారు. కావున నావిషయము చర్చింపనక్కఱలేదు. ఆరెంటిలో మొదటి

పద్యము అనంతనిఛందమునందున్నది. కవిజనాశ్రయకర్త ముందువాఁడా, అనంతఁడు ముందువాఁడాయను వాదము ప్రస్తుతము విడిచిపెట్టి విచారింపఁగా కవిజనాశ్రయము నుండి యనంతఁడైనను, అనంతని ఛందోదర్పణము నుండి కవిజనాశ్రయకర్తయైనను ఆపద్యమును సంశ్లసించి యుండవలెను. కవుగిద్దఱు నాపద్యమునేయొకరికిఁ దెలియ వుండ నింకొకరు రచించుట యసంభవము. అట్టికవు లా పద్యమువంటి పద్యమును జెప్పలేక యొకరిపద్య మింకొక రపహరించిరనుట యతిసాహసము. ఆపద్యము ఛందోదర్పణమునందుండుట మిక్కిలి యుచితము. కవిజనాశ్రయ ముందుండుట యుచితముగాదు. కాఁబట్టి యీపద్యము ఛందోదర్పణములోనిదనియు, లేఖకు లేవ్యుల ప్రమాద మున కవిజనాశ్రయమందుఁ గలిపిరనియు నూహింపక తప్పదు. రెండవపద్యముకూడ విష్ణుపరమే కదా! అందు సంబోధనముకూడ విష్ణునకే కదా; కవిజనాశ్రయములోని సంబోధనములన్నియు రేచనకేగాని దేవతలకు లేవు. ఆ పద్యము కవిజనాశ్రయములోనిదని చెప్పుటెట్లు? జై నుడగు రేచనకు నైష్ఠవమతమందు ద్వేషము లేకపోవచ్చున గాని యన్యదేవతాపరముగాఁ బద్యములుచెప్పుట యసంభవము.

6. ఆక్షేపము:—

“వాక్త్రీపత్నీ వల్లభా; శ్రీసంసేవ్య వక్షా” ఇత్యాది సంబోధనలు గ్రంథమం దచ్చటచ్చటఁ గలవు. అవి దేవతాప్రతిపాదకములు కావా? యని యింకొక యాక్షేపము.

ఖండనము:—

నారాయణరావుగా రుదాహరించిన సంబోధన లలో నొకటి రెంటికిఁ దప్పఁదక్కిన వానికి మనుష్యపరముగా నర్థము చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పుట యుచితము. అట్లుచెప్పక “వాగ్వసూవల్లభా” యనఁగా బ్రహ్మ యనియు, “శ్రీనివాసా” యనఁగా విష్ణుననియు నర్థము చెప్పినయెడల కృత్రిమతీ యొకప్పుడు బ్రహ్మయు నొకప్పుడు విష్ణువును గావలసి వచ్చునుగదా! అయినను, నేను కనిపెట్టినవి గాక మఱియొన్ని ప్రక్షిప్తములు గ్రంథమందుండవచ్చును.

7. ఆక్షేపము:—

పూర్వోదాహృతాక్షేపమును విస్తరించి వ్రాసి చివర “శ్రీపాదపంకజావాసమధుకరుండు” అను దానికి “జినపాద” అని దిద్దినారని మాకు సందేహము. (పుట 66) ” అను వాక్యముతో ముగించినారు. 66 పొరటలో ఎత్తుగీతి.

“శ్రీసమేతుడైన జినపాదపంకజా

వాసమధుకరుండు వాసవప్ర

హాసభాసిరేచ డనవద్యుఁ డక్కిలి

ప్రాసనీనమునుచు బరగఁ జెప్పె.” అని యున్నది.

1 ప్రతిలో మొదటిపంక్తిలో శ్రీపాదయను పాఠమున్నదని యడుగున టిప్పణమున్నది.

శ్రీపాదయను పాఠమును తీసివైచి మాతృకలలో నెచ్చటను లేని జినపాదయను పాఠము నేను కల్పించినానని నారాయణరావుగారి వాదము.

ఖండితము:—

“శ్రీపాద ” యనుపాఠము ద్ద ప్రతిలో మాత్రమే యున్నదని వ్రాసితిని గదా. తక్కిన ప్రతులలో “జినపాద ” యను పాఠమున్నదనియే కదా దీనికర్థము. ఆ ప్రతులు నారాయణరావుగారు చూచినారా? వానిలో నీపాఠమున్నదా లేదా? లేనిచో “సంజేహ” మేల స్పష్టముగానే చెప్పవచ్చునే. ఉన్నచో నాపాఠమునేను కల్పించి నానన్నమాట యసత్యమే కదా! అనుమానము కలిగినప్పుడు తన్నివృత్తిచేసికొనుట కుపాయములుండగా వాని నిరాకరించి “ఇది కల్పితము, అది యబద్ధము” అను మాటల సేమిగా భావింపవలయునో వివేకులు నిర్ణయింతురుగాక.

8. ఆక్షేపము:—

“పుట. 21 లో పుత్రయతి మదాహగణముగా భాస్కరరామాయణములోని “ఏజినకాత్యజన్” అనుపద్యమును కవిలక్ష్యముగా నిచ్చినట్లొక ప్రతిలోనుండగా పంతులవారు దానిని తొలగించినారు. పుట- 26 లోని వచనమును పద్యములును “కావ్యాలంకార చూడామణి

యందుఁగూడ గన్పట్టుచున్నవి, కావున నిందుఁ బ్రక్షిప్తములైనవేమోయని సంశయింపఁ దగియున్నది.” అని వ్రాసియుగ్రంశమునుండితొలగించకవిడిచినారు. వీరిట్లు చేయుటకు కవిజనాశ్రయకర్త భాస్కరునికిని, విన్నకోటపెద్దన్నకును తరువాతివాఁడైపోవు నేమో అనుభయము తప్ప మఱియొక కారణముకానరాదు.” అని.

ఖండితము:—

ఆపద్యములు ప్రక్షిప్తములనుటకు ముఖ్యకారణము సీతిక 17 పొరటలో నిట్లుచెప్పియున్నాను. “కవిలక్ష్య లక్షణములుచెంటిని తానే చెప్పెనుగాని యితరులు రచించిన పద్యములు లక్ష్యములుగాఁ దెచ్చికొనియుండలేదు. వికటకవులు కొన్ని వింతలుకల్పించి కవిజనాశ్రయమునఁగలిపినారని యప్పకవివ్రాసినది యభారము” అని కవిజనాశ్రయమందు, బ్రక్షిప్తము లున్నవన్నవాఁ డప్పకవి యొక్కఁడేకాదు. అతనికిఁ బూర్వఁడయిన వెల్లంకితాతంభట్టు కవించింతామణిలో నిట్లుచెప్పెను.

“భీమన యఖండింబు మొదలైన కొన్ని వళులకు లక్షణలక్ష్యంబులు చెప్పెడు. వానికిఁ గొండలు ప్రజ్ఞా లవదుర్విదగ్ధ లసంగతంబుగాఁ బెనివి తగిలించినారందున నతని యంకితంబులులేవు గావున వానిని బ్రమాణీకరింప నలవదు”

మూలము:—

54-వ పొరటలో కాకుదోషమున కుదాహరణము

నెలయగఁ * జెటాకువిలుగొని

యలరమ్ములుచేతబట్టి యంగజాఁడు విరా

హులనేయు నేర్చకడిమిన్

దొలమెలయగ ననినఁగాకు దోషంబయ్యెన్.

అనుపద్యమునిచ్చి పొరటుయడుగున 7-వ టిప్పణమున “మూలములో జిగురాకనియున్నదిగాని యది పొరపాటు” అని వ్రాసినాను.

ఆక్షేపము:—

దీనిపైయొక్షేప మిట్లున్నది.

* చెటాకు అనుపాఠము నేను కల్పించినదిగాదు. ఇతర పాఠాంతరములతోఁ గలిసి కొన్ని ప్రతులయందున్నది. చూ. 6 వ టిప్పణము.)

“పుట- 84 లో ‘చెలయగఁ (జెటాకు) విలుగొని’ అనుకంధపద్యపాదమునుజూడుడు. మూలములో ‘చిగురాకు’ విలు అని ఉన్నదట. అదిపారపాటట. ఎందుచేతనో? తెనుగు కవులు మన్మథుని ‘చిగురాకువిలుకాడు’ చిగురువిలుకాడు, చిగురు విలుతుడు,’ అనివర్ణించియే ఉన్నారే! ‘చిగురాకు విలుకానిచేతి చక్రమరీతి’ అని శకాంకవిజయము రి-వ ఆశ్వాసము. ఇట్లే ఎన్నైన ఉదాహరణము లీయవచ్చును. పోనీ, వీరుచేసినసవరణ అయినాబాగున్నదా? ‘చెటాకు’ అని వ్యవహారము, ప్రయోగములు. ‘చెలయగఁ జెటాకువిలుగొని’ అని సవరణ చేసిన ఒకరీతిగా ఉండియుండును.” అని

ఖండనము:—

చిగురాకుశబ్ద మపశబ్దమనియు— చెటాకు శబ్దము సుశబ్దమనియుఁ బోరఁబడి నేను పాఠము దిద్దినానని నారాయణరావుగారి నిశ్చయము. నారాయణరావుగారికి ఈ పద్యము దోషమున కుదాహరణము, దోషమున కుదాహరణముగా దుష్టరూప మేకదాయియ్యవలసినది. అసందర్భమన తప్పే యొప్పు. ఈదోషమునకే యనంతుఁడుచెప్పిన పద్యము చూడుడు:

“క. పాలుపుగఁ బొగాడదండలు

లలన ముడిచినన్ మకారలాంఛనుఁ డొండెన్

జలమునఁ జెటాకువిల్లన

నలనిడుదలఁ గాకుదోషమండ్రు ముకుందా.

9. ఆక్షేపము:—

ఆ భీమకవి గోదావరీమండలము వాఁడా, లేక నై జాముదేశమువాఁడా యనువిషయమునె తుకొని “భీమన నై జామురాష్ట్రమువాడను ప్రతీతి శ్రీరామయ్యపంతులు గారాప్రాంతములవారియొద్దనుండి ఉత్తరములను బయలు దేరితీసినతరువాత వచ్చినదిగాని అంతకుపూర్వము లేదు. ఇట్టి ‘ఉత్తరములను’ పుట్టించియే పంతులుగారు ఓరుగల్లు వాడములో కొంతవరకును గృతకృత్యులైరి. వారి ఓరుగల్లువాడము సరియైనదని కాని, కాదని కాని, యిచ్చట చెప్పట మాఉద్దేశ్యము కాదు. ఆవిషయమై మఱియొకసారి ముచ్చటించుము. పూర్వకాలపు నిదర్శనములను చూపక వాడములో కక్షవిహింపగలవారి ‘ఉత్తరములను’ పుట్టించి

మటమాత్రము సరికాదని మనవిచేయుచున్నాము.” అని నారాయణరావుగారు వ్రాసిరి.

ఖండనము:—

ఈ యాక్షేపములో రెండవవాడములు గర్భితము లయియున్నవి. ఈయుత్తరములలోని విషయము లసత్యములనియు, వేములవాడవాడులు కల్పించినవియు నొకటి, ఆ కల్పనకు నేను కారకుడనని యొకటి. ఈ యుత్తరముల యుత్పత్తినిగూర్చి పీఠిక 10-వ పాఠటయడుగున నే నిట్లు వ్రాసినాను. “భీమకవి వెలిగండలప్రాంతమువాడై నట్లుగ నచ్చటల బ్రమాణములేమైన నున్న వేమో తెలిసికొనిరావలయునని పరివృత్తమున 1915 సం. జూలై నెలలో దూపాటి తిరుమల వేంకటరమణాచార్యులుగారిని బంపఁగా నాయన వేములవాడ గ్రామనివాసులలోఁ గొందఱుచే నొకపత్రము వ్రాయించితెచ్చెను. ఆపత్రములోని భాగములే మైనుపహరింపబడినవి.” అని.

వెలిగండల వేములవాడ ప్రాంతమందు భీమకవి యాదేశమువాడని ప్రతీతియున్నప్పుడు దాని కక్కడి వారు వ్రాసినయుత్తరములే ప్రమాణముకాకపోయినచో నట్టిప్రతీతి యున్నదని నేను చెప్పినమాట ప్రమాణముగ నా, నారాయణ రావుగారికి? ఈయుత్తరముల నెందుకుఁ బ్రమాణములుగా గ్రహించినాడనో చూడుడు—“వీరు వ్రాసినవంతయు విశ్వాసపాత్రమని చెప్పట కవకాశము లేదు గాని, భీమకవి యాప్రాంతము వాడను ప్రతీతి యచట నిప్పటికి నున్నదనుట కిది ప్రబల ప్రమాణము కాకపోదు” అని వ్రాసినాను—దీనికిఁ బండితులేమందు రో యందఱకును విదితమే.

10. ఆక్షేపము:—

భీమకవి గోదావరీ మండలమువాఁడా, కరీం నగరము మండలమువాఁడా యనువిషయమును గొంతచర్చించి నారాయణరావుగారు చివరకిట్లు తేల్చినారు:

“ఇప్పటికి తేన అంశములివి: గోదావరిజిల్లాలో వేములవాడ ఉన్నది. కరీం నగరము జిల్లాలో వేములవాడ ఉన్నది. ఇచ్చట ద్రాక్షారామ మున్నది; అచ్చటను దాక్షారామమను వాడుక పురాణములలో నున్నది. ఇక్కడ భోగస్త్రియ న్నారు; అచ్చటను ఉన్నారు.

ఇచ్చట జైనులుండే వారు; అచ్చటను ఉండేవారేమా? ఇక్కడ అప్పలవారున్నారు. అక్కడ అప్పలవారున్నారు. ఇక్కడ భీమేశ్వరాలయమున్నది. అక్కడను భీమేశ్వరాలయ మున్నది. భీమకవి యిక్కడి వాడని యిక్కడి ప్రతీతి అనాది, అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరినది. రాజరాజనే వాడక్కడనుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడనున్నది. సారంగధరకథ అక్కడిదే అని అక్కడి ప్రతీతి అట - ఇచ్చటిదే అను ప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు. ఈసారంగధరకథ ఏప్రాంతమున కాప్రాంతములోనే తయారగుచున్నది. ఇకనేమి? భీమకవి యొక్కడివాడు? ” అని.

దీనిలో నవసిద్ధాంతములు నప్రమాణ వాక్యములు నెన్నియున్నవోచూడుడు: “ఇచ్చట జైనులుండేవారు; వారు అచ్చటను ఉండేవారేమా?” అట. ఈ వాక్యమందు ఇచ్చటకు‘అచ్చట’ యనియు, ‘అచ్చట’కు ‘ఇచ్చట’ యనియు మార్చినచో గొంతవఱకు సత్యమనకు సరిపోవును. గోదావరి మండలమందు జైనులుండేది వారనుట కనుమానప్రమాణమే ప్రమాణము, కరీంనగరము మండలమందు దిప్పటికిని జైనకోమట్లు గలరు. ఈవిషయమును నారాయణరావుగారు తాముమాటుచేసినారు, ఆక్షేపము:—

భీమకవి యిక్కడివాడని యిక్కడి ప్రతీతి; అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరినది, ఖండితము:—

అక్కడవాడను ప్రతీతి యిప్పుడు బయలుదేరినదెచ్చట? ఇక్కడ అనగా గోదావరి మండలమందు. కరీంనగరము ప్రాంతమందనియనాదియే, ఏ దేశమందాదేశమువాడను ప్రతీతియనాదిగానేయున్నది.

ఆక్షేపము:—

“రాజరాజనే వాడక్కడనుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడనున్నది.

ఖండితము:—

చరిత్రాధారము నారాయణరావుగారికిఁ దెలియదుగాని లేకపోలేదు. రాజరాజునాడుపుట్టిన శాసనముల

ప్రతిబింబములు నాయొద్దనున్నవి. కామనీనా నారాయణరావుగారికిఁ జూపెదను. ఆరాజరాజుచే బ్రతిష్ఠింపబడినది యాగ్రామమందలి రాజరాజేశ్వర లింగము.

ఆక్షేపము:—

“సారంగధరకథ ఇచ్చటిదే అనుప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు.”

ఖండితము:—

దానికిఁ జరిత్రాధారములు నారాయణరావుగారికిఁ గనుపడినవా? వేగిదేశపు రాజగు రాజరాజునకు సారంగధరుడను కొడుకుగాని చిత్రాంగియను భార్యగాని యున్నట్లు శాసనములందెచ్చటనులేదు. ఈకథ చరిత్రమునకు విరుద్ధమే.

II. ఆక్షేపము:—

“భీమకవి ప్రతాపరద్రునికాలములో నున్నవాడని చెప్పుటకుగల కారణములు కొన్ని మంచివిలేక పోలేదనివ్రాసి నారాయణరావుగారు దానినిట్లువివరించినారు. “చక్కదనంబు దీనియగు సాహితీమారుడు” అను పద్యమునురామయ్యవంతులుగారుతగినకారణముచూపక, అప్పకవిని ధిక్కరించి విడిచిపెట్టినారు. ఇదిమాకు సమంజసముగా కాన్పించలేదు.

అప్పకవి యొకసందర్భమున ప్రామాణికుడును మఱియొక సందర్భమున అప్రామాణికుడును నగుచుండవలయునా? అదియు మనసిద్ధాంతమును బాధించుపట్ల నేనా?,

ఖండితము:—

“చక్కదనంబుదీవి” యను పద్యమును నేను తగిన కారణముచూపకయే అప్పకవిని ధిక్కరించి విడిచిపెట్టినానట. నేనాపద్యమును విడిచిపెట్టలేదు. అది భీమకవి చెప్పియుండడని సిద్ధాంతముచేసినాను. దీనికి నేను జూపిన హేతువులు చూడుడు.

ఉ. చక్కదనంబుదీవియగు సాహితీమారుడు మారుకైవడిం బొక్కిపడంగలండు చలమన్ బలమన్ గలయాచళుక్యపుంబొక్కన్మహిమ యుగ్రుడయి చూడుల

మంటలరాజుజూచినన్, మిక్కిలితాజ శేఖరుని మీదికి వచ్చిన రిత్తవోవు నే.

అనిచాటువు భీమకవిచెప్పినట్లుహించి సాహిణిమారుడు ప్రతాపరుద్రుని కాలములోనుండినట్లు సోమదేవరాజీయమునఁ జెప్పఁబడియున్నదనియు నందువలననాతఁడును భీమకవియుఁగూడఁ బదునాల్గవ శతాబ్దాదియందుండినవారని నిశ్చయింప వలసియున్నదనియు (వీరేశలింగముగారు) వ్రాసినారు. ఈపద్యము భీమకవిచెప్పినదనుట కప్పకవి సాక్ష్యముతప్ప వేరొకసాక్ష్యములేదు. అప్పకవి భీమనకాలమువాఁడు గాఁడు. సాహిణిమాతుని కాలము వాఁడును గాఁడు. వారిరువురకు నెంతో తరువాతి వాఁడు. నన్నయభట్టాంధ్రశబ్దచింతామణి కలియుగమున కాదని రచించిన నని వ్రాసిన యాతఁ డితఁడే. ఈతఁ డన్నమాత్రాన నాపద్యము భీమన రచించినదే యని యెట్లువిశ్వసింపవలెనో తెలియదు. ఈయప్పకవియొకదా భీమకవియు నన్నయభట్టును సమకాలికులని వ్రాసెను. దానికిని దీనికిని నెట్లు సమన్వయము చేయవచ్చును. ఇట్టి సాక్ష్యమునుబట్టి తీర్మానములు చేసినయెడల సత్యములేదు. ఈ కారణములు నారాయణరావుగారి దృష్టిచేత “తగిన” కారణములుకావటం.

12. ఆక్షేపము:—

“ఇక ఘనుడొక్క వేములవాడ వంశజుడ... వెలుంగాధీశ (తెలుంగాధీశ, కళింగాధీశ) యను పవ్యముపై రామయ్య పంతులుగారు చేసిన చర్చను కొంత విచారితము” అను వాక్యముతో నారాయణరావుగారింకొక యాక్షేప మారంభించినారు. ఈ విషయమై నేను వ్రాసినదానిని నిందు సమగ్రముగానే తి వ్రాయుచున్నాను.

ఇక భీమకవికాలమును నిర్ణయింప వలయును. పూర్వోదాహృతమును—

మ. ఘనుడొక్క వేములవాడ వంశజుడ

దాక్షా రామ భీమేశ సం

దనుడొక్క దివ్యవిషామృతప్రకట

నానా కావ్య ధుర్యుండ భీ

మన నాపేరు వినంగఁ జెప్పితిఁ
గళింగాధీశ కన్దురికా
ఘన సారాది సుగంధ వస్తువులు
వేగందెచ్చి లాలింపురా.

అను పద్యము మూడవ పాదములోఁ గొంచెము పాశభేదముఁ గల్పించి యదియే ముఖ్యాధారముగా భీమకవి నన్నయభట్టుకంటెఁ బూర్వుడని గురుజుడ శ్రీరామమూర్తిగారును, ఈపద్యమును మఱిొన్ని పద్యములను నాధారముచేసికొని భీమన పదునాల్గవ శతాబ్దమువాడని కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారును వ్రాసినారు. ఈరెండు మతములు గూడ నసమ్మతములే. శ్రీరామమూర్తిగారి పాశముప్రకారము పైపద్యములో “భీమన నాపేరు వినంగఁజెప్పితి వెలుంగాధీశ” యని యుండవలయును— “వెలుంగాధీశ” యనఁగా “విమలాధీశ” యని యర్థములు. విమలాధీశుఁ డనఁగా రాజనరేంద్రుని తండ్రి యట— ఈపేరువుచే భీమన నన్నయ భట్టుకంటెఁ బ్రాచీనుడఁట. ఈవాదమందెన్నిదోషము లున్నవో చూడుడు. రాజనరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుఁడుగాని విమలాధీశుఁడు గాఁడు. విమలాధీశుఁడన విమలాదిత్యుఁ డెట్లుగనో తెలియకున్నది. విమలాధీశుఁడన నర్థమేమి? ఇదియొకదోషము. విమలాధీశునకు వెలుంగాధీశుఁడను పేరెట్లు కలిగినదో తెలియదు. తెలుంగు రాయఁడనినట్లు వెలుంగు రాయఁడని కాని వెలుంగురాజునికాని రూఢనామ మున్నదా? లేదు. విమలశబ్దమువిశేషణము. వెలుంగశబ్దము విశేష్యము. ఈరెంటికి సర్థములో భేదమున్నది. భీమనవంటి మహాకవి విమలాదిత్యుని సంబోధింప నవసరమున నతనికి సరియైనపేరు పెట్టియే పిలుచునుగాని యిట్లవకతవకగా నేల మార్చును. ఇది రెండవ దోషము—

వెలుంగాధీశ యనునప్పుడు సంధి యెట్లుకుదిరినది? వెలుంగు + అధీశ, యనిగదాపదచ్ఛేదము. సంస్కృతసమాసముచేసినచో “వెలుంగధీశ” యని కావలయును. తెలుంగు సమాసముచేసినయెడల “వెలుంగధీశ” యగును. వెలుంగ + అధీశ” యని రెండుపదములు సంబోధనాంతములే యన్న పక్షమున “వెలుంగయధీశ” యని యుండవలెను. “వెలుంగాయధీశ” యని యుండిన నుండవచ్చును. ఏవిధముగా

జూచినను “వెలుంగాధీశ” యని కానేరదు. ఇది మూడవ దోషము. త్రిదోషసహితమయిన యీవాదము శ్రీరామ మూర్తిగారి మనస్సున కెట్లువచ్చినదో తెలియకున్నది.

ఈపద్యములో “వెలుంగాధీశ” యనుటకు బదులుగా “వెలుంగాధీశ” యనుపాఠమును జెప్పి, తెలుంగు రాయఁడు 14-వ శతాబ్దమువాఁడు గావున భీమనయ నా కాలమువాఁడే యని వీరేశలింగముగారు నిర్ణయించిరి. ఈ పాఠమునకు శ్రీరామమూర్తిగారిపాఠమునకుఁబట్టిన మొదటి రెండుదోషములును బట్టవు. కాని మూడవ దోషము తప్పక పట్టును. భీమకవి యిట్టిదుష్టప్రయోగము చేయఁడు. చేయునని యూహించుట యసమంజసము” — అని.

13. ఆక్షేపము:—

దీనిపై నారాయణరావుగారి యాక్షేపమిదిగో — “వారు ‘వెలుంగాధీశ తెలుంగాధీశ’, అనునవి వ్యాకరణ దుష్టములని త్రోసివేసిరి. వెలుంగు + అధీశ, తెలుంగు + అధీశ — అనివారిపదచ్ఛేదము — వెలుంగ + అధీశ, తెలుంగ + అధీశ” అని మా పదచ్ఛేదము. ఇచట వెలుంగ, తెలుంగ అనునవి సంబోధనాంతములు కావు. అవిదేశనామ స్వరూపములే అని మా మతము. త్రిలింగశబ్దభవము తెలుంగ, తెలుంగ అని యగును. బర్మాదేశములో తెలుంగ, తెలుంగ అని తెలుంగువారికి కేరు. గౌడభాషలలో తెలుంగువారికి ‘తెలుంగ’ అనియే నామము. ‘తెలగా’ లను వర్ణమువారు ఆంధ్రదేశీయులే. వారు తెలుంగువారే. ‘తెలుంగ’ అనునది దేశనామమైనప్పుడు ‘తెలుంగాధీశ’ అను సమాసమునిర్దుష్టమగును. అట్లే ‘వెలుంగ’ మాటను. దానికి ‘వెలుంగ’ అను రూపాంతరము. వెలుంగవాడ, వెలుంగవాడ అనుపదములే వెలుంగోడ, వెలుంగోడ అని యగును. ఆవాదవారే వెలుంగోటివారు. ఇచట ‘వెలుంగ’ అనఁగా వెలుంగెట్టు అని యర్థముకాదని మా అభిప్రాయము. ‘వెలుంగ’ అను జనులుండు “పూడి”యే “వెలుంగపూడి, వెలుంగపూడి” అని యైనది.”

ఖండనము:—

నేను ఖండించినది శ్రీరామమూర్తిగారి వాదమును వీరేశలింగముగారి వాదమును. వారి వాదముల ప్రకారము “వెలుంగు, తెలుంగు,” శబ్దములు ఉకారాంతములే కాని

అకారాంతములు గావు. అకారాంతవాద మిప్పుడు నారాయణరావుగారికి స్ఫురించినదికాని నేటివరకు మఱియే వరికిని బొడగట్టలేదు. ఉకారాంతవాదములను ఖండించిన నావాదమును నారాయణరావుగారి యకారాంత వాద మెట్లుబాధించునో తెలియదు. దానిని స్పృశింపనే స్పృశింపదు.

అకారాంత వాదమువలన సిద్ధించినదేమిటి? వెలుంగాధీశుడనఁగా వెలుంగదేశరాజునియు, తెలుంగాధీశుడనఁగా తెలుంగదేశ రాజునియునుకదా యర్థము. ఆరాజులెవ్వరు? ఏకాలమువారు? అది తేల్చుట కాధారములున్నవా? లేనిచో, గ్రుడ్డెద్దు చేనబడిన ట్టియార్పాట మెందుకు?

14. ఆక్షేపము:—

“తెలుంగాధీశ, అనుపాఠము సరియైనప్పుడు 14-వ శతాబ్దములోని తెలుంగురాయఁడే ఈతెలుంగాధీశుడైనప్పుడు, భీమకవికూడా 14-వ శతాబ్దమువాఁడే అగునుగదా! అట్లే ‘వెలుంగాధీశ’ అనుపాఠమును సరియైనప్పుడు కాలనిర్ణయముచేయుట కష్టమేయగునుగాని, 14-వ శతాబ్దమునాటి ఒకవెలుంగాధీశుని కా పదమేల చెందకూడదో చెప్ప వీలులేదు.” అని

ఖండనము:—

జేను. మేన త్రికు పుంస్త్వము వచ్చినప్పుడు పిన తండ్రియగును. అంతవరకును మేనత్తయేకదా!

15. ఆక్షేపము:—

“ఎలమచ్చి పురాధీశ్వరుడగు చోడగంగను రాజు శాకాబ్దములు 1418 ప్రాంతములో నున్నట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. ఇతనికి సర్వలోకాశ్రయవిష్ణువర్ధనమహారాజుని విరుదున్నది. ఎలమచ్చి కళింగములోనిదే. భీమకవిచూచిన కళింగములోనిదే. భీమకవి చూచిన కళింగగం గీతఁ డేల కాకూడదు” అని యొక యాక్షేపము.

ఖండనము:—

తా ముదాహరించిన శాసన మెచ్చటనున్నదో చెప్పినప్పుడు దానిజూచి విమర్శించినపిదప నారాయణ

రావుగారి శంకను సమాధానము చెప్పఁదగియుండును. కాని, కాసనమెక్కడనున్నదియో జెప్పక, యందులోని విషయమును జెప్పక గేదెను నీళ్లలోనుంచి కొమ్ములు చూపి బేరముపెట్టినట్లు వా దిం చి నఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట కష్టము.

16. ఆక్షేపము:—

కళింగ రాయఁడు, కళింగరాయఁడు అను పేర్లుగలవారు కొందఱు అరవదేశములో క్రీ.శ. 14-వ శతాబ్దమునందున్నట్లు కొన్ని కాసనములవలనఁ గనుపడుచున్నదని వ్రాసి, చిట్టచివరకు “మనభీమకవి యీకళింగరాయని వద్దకేపోయెనేమో?” యని నారాయణ రావుగారు మఱి యొక శంకను బుట్టిం చు కొన్నారు. భీమకవి నాదరించినవాఁడు కళింగగంగుగాని కేవల కళింగరాయఁడుకాఁడు. కళింగగంగనఁగా గంగ వంశజుడైన కళింగదేశపు రాజు. అరవదేశమందలి కళింగ రాయఁడు గంగవంశమువాఁడుకాఁడు. కళింగదేశపు రాజునుగాఁడు. అరవవాఁడు. సామంతరాజో లేక మంత్రియో. అతని కళింగరాయ నామము సేతిబీరకాయ పేరు వంటిదే.

భీమకవి ప్రభు పితఁడని నారాయణరావుగారు నిర్దేశించినయెడల, నానిర్దేశమును జర్పింపవచ్చును. అట్లు నిర్దేశింపక కళింగశబ్దముతో సంబంధ మేమాత్ర మున్నను సరే వాఁడు కాఁగూడదా! వీఁడు కాఁగూడదా! యని సంశయించువారికి సమాధానముచెప్పు టెట్లు ?

17. ఆక్షేపము:—

“కవిజనాశ్రయములో పది యతులును, కావ్యాలంకారమాదామణియందు పండ్రెండు వర్ణము, అనంతఁ డిరువది నాలుగు విశ్రమములును, ఆమీఁద కొందఱు కవిగ్రామణు లిరువదియేడును విశ్రమములుచెప్పినట్లు అప్పకవిచెప్పి తాను సలభయొక్క యతులను వివరించి నాడు. కవిజనాశ్రయములోని యతులసంఖ్య అన్నిటిలోను తక్కువది కాబట్టి భీమకవి అందరికంటె ప్రాచీనుఁడు—అని రామయ్యపంతులుగారి వాదము. ఈవాదమును చాలమంది అంగీకరించివారు” అని వ్రాసి, “కాని చిన్న మనవి—సులక్షణసారకర్త

“కృతుల ముప్పదియొక్కటి యతులుదనరు సత్కృతుల సమ్యక్తంబున (జలధిశయన)”

అని చెప్పినాడు. అందుచేత నాతఁడు అప్పకవికి పూర్వఁడని చెప్పనగునా?” యని నారాయణరావుగా రొక చిన్ని శంక నంటించివారు.

ఖండనము:—

పాపము! ఈవ్రాత్ర వ్రాసినప్ప డీయన అప్పకవీయము తిన్నఁగాఁ జూడలేదు. అప్పకవీయములో సులక్షణసారము పేర్కొనఁబడినది. కాఁబట్టి అప్పకవీయము కంటె సులక్షణసారము ముందుదయినట్లా వెనుకదయినట్లా! ఎవరినడిగినను సమాధానమువచ్చును.

18. ఆక్షేపము:—

దానికి సంబంధించినదే యింకొక శంక.

“రంగరాట్నందస్సులో ఇరవైయేనిమిది యతులు చెప్పఁబడినవి. అందుచేత కస్తూరిరంగకవిహృద అప్పకవికి బూర్వుఁడగునా? ”

ఖండనము:—

ఈ శంకగూడ దోషగర్భితమే!?

రంగరాట్నందస్సులో 28 యతులు చెప్పఁబడినవట! ఇది నారాయణ రావుగారు పుస్తకము చూచి నట్లు తోపదు. అచ్చుపడిన పుస్తకములో 35 యతులున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు పుస్తకభాండాగారమందలి యొక వ్రాతప్రతిలో 36 యతులున్నవి. కస్తూరి రంగకవి 28 యతులు చెప్పలేదు. కాని, నారాయణ రావు గారట్లు వ్రాయుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు. కస్తూరి రంగకవి పూర్వకపులు చెప్పిన యతుల వివరించుచు “నన్నయభట్టు “లక్షణసారంబు” నుండి యొకపద్య ముదాహరించి” అని “27 విధములుగా చెప్పివున్నవి.” అని వ్రాసి, యా పూర్వ మతము లన్నిటిని బూర్వపక్షముచేసి తనమతమును ప్రతిపాదించెను. నారాయణరావుగారు ఆ పూర్వపక్షము, సిద్ధాంతమని భ్రమపడి దానికొకటిచేర్చి 28 యతులుచేసి వారు. ఇది యెట్లున్నను, రంగకవి చెప్పినయతులు అప్పకవి యతులకంటె గొంచెమే. రంగకవియు అప్పకవి తరువాతివాడే. అయినను అప్పకవినీ గూర్చికాని అప్ప

కవీయమును గూర్చిగాని రంగకవి కేమియుఁ దెలియదు. తెలిసియున్నచో, అప్పకవి మతము నుదాహరించుటయో నామతము నవలంబించుటయో లేక ఖండించుటయో జరిగియుండును. రంగరాట్టండస్సునందప్పకవి మాటయే లేదు. కాబట్టి యప్పకవిమతము రంగకవికిఁ దెలియదని నిశ్చయింపవలసి యున్నది. అప్పకవిని విడిచిపెట్టినచో బూర్వకపు లందఱికంటె రంగకవియే యెక్కువయతులు చెప్పినాఁడు. కావున, యతుల సంఖ్య కాలక్రమమున హెచ్చినదను నావాదమును రంగరాట్టండస్సు బలపఱుచుచున్నది గాని ఖండించుట లేదు.

19. ఆక్షేపము:—

“రామయ్య పంతులుగారి ప్రకారము మధ్యాక్కరలో నాలుగవ గణము మొదట యతి ఉండుట ఆధునిక మతము. నన్నయభట్టులో అయిదవ గణము మొదట నున్నది. ఎత్తాప్రెగడలో నాలుగవ గణము మొదట నున్నది. భీమకవి గ్రంథములో మధ్యాక్కరనాలుగవగణము మొదట యతి ఉండుటచేత, భీమకవి, నన్నయ, ఎత్తాప్రెగడల మధ్య నుండవలయు నట. ఎత్తాప్రెగడ తరువాత నేల ఉండవలెనని తెలియరాకున్నది” అని.

ఖరదనము:—

కవిజనాశ్రయములో మధ్యాక్కర నాలుగవ గణము మొదట యతి విధింపఁబడుటచేత భీమకవి, నన్న

య ఎత్తాప్రెగడలకు నడుమ నుండవలయునని నేను చెప్పి యుండలేదు. కవిజనాశ్రయములోఁ జెప్పఁబడిన యతులసంఖ్యయు, మధ్యాక్కరలోని యతిస్థానమున, తద్వ్యంధకాలము నిర్ణయించుటకుఁ గొంతవఱ కనుకూల పడుననిచెప్పి, యావిషయము కొంతచర్చించి చివరకు “ఈరెండు హేతువులఁబట్టి, భీమన నన్నయభట్టు తరువాతినాఁడును విన్నకోట పెద్దనకుఁ బూర్వఁడునునైనట్లు తేలుచున్నది” అని యుపసంహరించినాను.

కవిజనాశ్రయకర్త మధ్యాక్కరలో నాలుగవ పాదముమొదట యతిచెప్పటచేత నన్నయభట్టునకుఁ దరువాతినాఁడనియు, పదియతులు మాత్రమేచెప్పటచేత విన్నకోటపెద్దనకుఁ బూర్వఁడనియు దీనిభావము. ఇందెత్తాప్రెగడ ప్రసంగమేలేదే. నారాయణరావుగారి యాక్షేపమునకు మూలమేది?

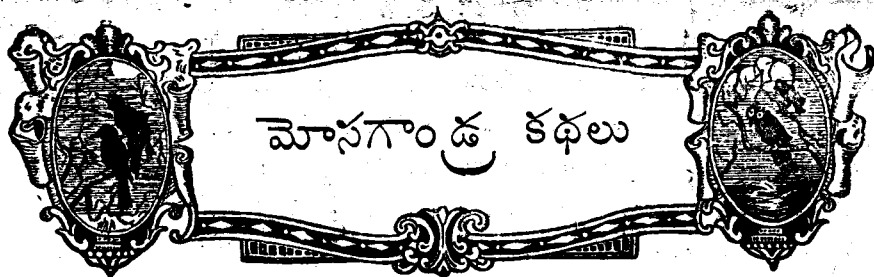
తాను ఖండింపఁబూనినది చక్కఁగా జనువకయు, చదివినదాని కర్థముచేసికొనకయు, అర్థమయినదానినైన సరిగా ననువదింపకయు, పూర్వాపర సంబంధములు పాటింపకయు, తప్పవనియేదియో, తగలుననియేదియో యెఱుంగకయు, నారాయణరావుగా రీవిమర్శనమును రచించినారని మనవిచేయుచున్నాను.

నా సా మ్మ

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

ఎవని జగమాశ్రయించెడు నెవడు జగతి నాశ్రయించెడు నొండొంటి నరయుకొఱకు ఎవడు ప్రకృతినిగల్పించు నెవని బ్రకృతి కల్పనమునేయు నుభయరాగమ్ముకొఱకు ఎవడు సృష్టించు లోకమ్ము సృష్టి యెవని జ్ఞేయు ననోన్య సంకల్పసిద్ధికొఱకు

ఎవడు విశ్వంబుగా మారు నెవనియట్లు విశ్వమగుఁ బరస్పరము సంప్రీతికొఱకు అట్టి షరమేశుఁ బ్రకృతి నే నాత్మలోనఁ దలఁతు గొంతెత్తిపాడుదుఁ దన్విదీర మననముం జేతు నాపాదము స్తకమ్ము నై క్య మొనరించుకొని చొక్కి యనుభవింతు.

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

౧

మంత్రమైన మాళవదేశములో ఉజ్జయిని అను గొప్పపట్టణ మొకటికలదు. ఆపట్టణమున కుత్త రముగా దట్టమయిన ఒకవనము ఉండెడిది. ఒకప్పు డా అడవిలో నాలుగువైపులనుండియు వచ్చి రెండుమేల ఐదు వందలమంది మోసగాండ్రు బసచేసినారు. ఆ ధూర్జులు వహమాయాధురంధరులు. మిక్కిలి నిర్దయులు. వారిని బోలిన విశ్వాసఘాతుకులు మఱియెచ్చటను ఉండరనియే చెప్పకొనుమండెదనారు. ఆ వహనుభావులు చేయఁ జాలని దుర్మార్గకార్యములు భూలోకములోనే కాదు; ప్పిలోకములోను ఉండవందురు. మాటలలో బృహస్పతి వంటివారినిగూడ నిరక్షురకుత్సు లనిపించదగినంతటిసేర్ప గలవారు. పలురకముల ధూపములు, అంజనములు, మార్గములు మొదలయినవానిలో సిద్ధహస్తలు. స్తంభిని, అవస్థాపిని మొదలయినవిద్యల నెఱిగిన పండిత ప్రకాండములు. గొంతు, రంగు, వేషము మార్చి ప్రతివారిని మోస పుచ్చఁజాలినవారు. ఈ అందఱును అయిదుగురుముఖ్యాధికారులు గలరు. 1. మూలదేవుఁడు, 2. కండరీకుఁడు, 3. ఏలాషాధుఁడు, 4. శంసుఁడు, 5. ఖండవః— అని వారి పేర్లు.

ఈ అయిదుగురికిని అయిదేసివందలమందిచొప్పున ఒక్కొక్కగుంపు కలదు. అయిదవగుంపులో అందఱును స్త్రీలే. ఆగుంపున కధికారిణి ఖండవః అను స్త్రీ. ఈ అయిదుగురు ధూర్తనాయకులును, మోసములో చాల ఆరితేరినవారు. కాని, వారిలో మూలదేవుఁ డనువాఁడు నిరుపమానుఁడు. వానితో సాటిచేయఁదగిన మోసగాఁ డింతవఱకును బుట్టియుండనేలేదట!

వీరందఱును దిరుగుమఁ దిరుగుచు, ఎక్కడనుండి యొచ్చి ఉజ్జయినీపట్టణమునకు సమీపముగా ఉన్న వనము

లో బసచేసియుండఁగా, అమాంతముగా ఏనుగులతోఁడాల వంటి వర్షధారలు ప్రారంభించినవి. చూచుచుండఁగానే నూతులు, బావులు, చెఱువులు, నదులు మొదలయిన జలాశయములన్నియు నిండిపోయినవి. నదీప్రవాహము పొంగి పొరలుచు చుట్టుపట్టునున్న గ్రామాదులను మంచి వేయుచున్నది. ఎక్కడచూచినను నీరేకప్ప, మఱేమియు నగపడుటయేలేదు. వేయేల! ఏకార్థ వమయిపోయినట్లు కనుపట్టినది. సుగమమార్గము లన్నియు దుర్గమము లయి పోయినవి. వనస్పృ లిండ్లనుండి బయటికివచ్చుట కష్ట తరమయిపోయినది. ఈయింటిమీఁదికాక, ఆయింటిమీఁదను వ్రాలకుండ నున్న దన్నట్లున్నది సమయము. ఇట్టి ఘోరవర్షము కారణముగా ఆధూర్జులందఱును విచార గ్రస్తచిత్తులయి “వనజలుకూడ బయటికి రాజాల నంతటి యిట్టి ఘోరవర్ష సమయమున, మన మెవ్వరిని మోసపుచ్చి ఉదరపూజ చేసికొక గలుగుదుము? ఇట్టికష్ట సమయమున మన కెవ్వ రిచ్చటికిఁ దెచ్చి భోజనము పెట్టి పుణ్యము కట్టుకొందురు? ఆఁకలిబాధ సహించజాలక ప్రాణముని కంఠగతము లగుచున్నావే!” అని దుఃఖింప మొదలిడినారు. అప్పుడు ధూర్తశిరోమణి యగు మూలదేవుఁ డనువాఁ డిట్లున్నాడు.—

మూల:—సోదర— సోదరీమణులారా! ఇప్పుడు మనభోజనమువిషయమున నే నొక-ఉపాయ ములో చింతియున్నాను, వినుండు. ఇప్పుడు మనమైదుగురుమును చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని, ఒక్కొక్కకథ చెప్పవచ్చును. ఆకథ విని మనలో ఎవఁడు “ఈ సంగతి యెట్లంగీకరింపఁదగియుండును?” అని సంజేహించునో, వాఁడద్దానిని అసత్యమని ఋజువు చేయవలయును. అతఁడే మనకందఱును భోజనమునకగు కర్మియ్యవలసియుండును. ఆకథలను మనలో ఎవరయినను భారతము, రామాయణము, భాగవతములగు పురాణగ్రంథము

లనుండి ప్రమాణముచూపి సత్యముఅని సిద్ధాంతముచేయు నో, ఆశ్చర్యమును కలిగియుమాటలచేతను మనకు మనో రంజన చేయునో, ఆతఁడందఱలోను ఎక్కువబుద్ధిగలవాఁడుగా ఆలోచింపఁబడును. మఱియు, ఆతఁడు భోజనమున కగు కర్చియ్యనక్కఱలేదు.

కండరీకుఁడు:—అయ్యా! తమరు చాల మంచి ఉపాయ మాలోచించినారు. ఇక్కడ చేరిన- అందఱలోను తమరే పెద్దలు కనుకను తమరు చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని యేదయినను ఒకకథ సెలవియ్యవలెను.

మూల:—అటులేని చెప్పుచున్నాను, సావధానముగా వినుండు. నేను మంచినయస్సులో ఉన్నప్పుడు నిరంతరము మనసున కిష్టమయిన వస్తువులు సంపాదించు ప్రయత్నములో ఉండెడినాడను. ఇట్లుండఁగా—ఒక నాఁడు ఘోరముగ వాన కురియుచున్నది. నేను నాయ జమానుని సంతోష పెట్టఁదలచుకొని నెత్తిమీదను ఒక మూట పెట్టుకొన్నాను. అది, నేను వానలో తడియ కుండ ఉండుటకై ఒకచేత గొడుగు పట్టుకొన్నాను. రెండవచేత జారీచెంబు మొదలయిన కావలసినవస్తువులు పట్టుకొని యింటినుండి బయటికి బయలుదేరినాను. కొంచెముదూరము నడచి దారిలో చూచునప్పటికి— అయ్యా! ఎక్కడనుండియో కాని నడకొండవంటి మంచినయెనుఁ గొకటి నానైపు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది. సరి; ఇక నేమున్నది? దానిని జూడఁగనే నామీది ప్రాణాలు మీదనే యెగిరిపోయినవి. అపుడు నాకు కలిగినభయ మింతింత యని చెప్పఁజాలను. ఒడ లంతయు గడగడవడక మొదలిడినది. “దైవమా! ఇప్పు డేమి చేయుదును? నాయీశరణు నెచ్చట దాచుకోగలను? ఎవరిని శరణు పొందుదును?” అని యేమేమో ఆలోచించుకొనుచు ఉంటిని. అంతలో ఏనుఁగు బొత్తిగా దగ్గఱకు వచ్చినది. అపుడు మృత్యుభయమువలన నా కేమియుఁ దోచినది గాదు. నాచేతనున్న జారీచెంబు క్రిందను ఉంచి దానిలోఁ దూటినాను. “ఇంక భయములేదు; బ్రతికితినిరా దైవమా! అనుకొన్నాను.” కాని, ఏనుఁగుమాత్రము బుద్ధిలో నాకంటె తక్కువది అనుకొన్నారేమో! కాదుకాదు. నే నట్లు జారీచెంబులోఁ దూటుట

చూచి అదియు వెంటనే నన్ను చెఱివించి జారీచెంబులోఁ దూటినది, “ఇది యేమిరా దైవమా! ఇందులో దాఁగుకొన్నను నాప్రాణములు దక్కునట్లు కనుపడకుండ నున్నవే! సరియూ నేటితో నాబ్రదుకు?” అనుకొనుచు, ఎట్లయినను ఏనుఁగునోటను పడకుండ తప్పించుకొంద మని, ఆజారీచెంబులోనే యీమూలనుండి ఆమూలకు, ఆమూలనుండి యీమూలకును పరుగెత్తుట ప్రారంభించినాను. ఈప్రచారములో, ఎట్లయిన నేమి? ఆటు మానములవలకును ఏనుఁగుతోండమున కందకుండ తప్పించుకొనుచు ఉంటిని. తుద కొకనాఁడు ప్రాణము విసిగి నే నాజారీకొమ్మునుండి బయలుదేటి బయటికివచ్చి పాటిపోకు మొదలిడినాను. ఆయేనుఁగునాడ ఊరకుండ లేదు. నావెంటనే జారీకొమ్మునుండి బయటికి వచ్చినది. ఆసమయమున జారీకొమ్మునుండి దానిశరీర మంతయు బయటికి వచ్చినది గాని, తోఁక తాలూకుది ఒక్కచెండ్రుక మాత్రము దానిలోఁ జిక్కుకొన్నది. సరి; ఇంకేమున్నది? ఏనుఁగురావుగారు కైదయిపోయినారు! అది ఆచెండ్రుక నందునుండి తప్పించుకొని బయటికి వచ్చుట కష్ట మయిపోయినది. ఈలోఁగా నేను జాలమారము పాటిపోయినాను. ఎట్లయిన నేమి లేండు, అప్పటికి నాభయము తొలగిపోయినది. అటువంటి ఆపదనుండి తప్పించుకొని కొంతదూరము వెళ్లునప్పటికి ఎదుటను గంగానది అడ్డుముగా ఉన్నది. అందలి నీరు చాల లోతుగా ఉన్నట్లు కనుపట్టినది. ఇంటికిఁ జేరుకొనుటకు మార్గాంతరము లేనేలేదు. అప్పుడు నామనస్సు చాల వ్యాకులపడినది. ఎంతనేపు ఒడ్డున నిలువఁబడి ఆలోచించినప్పటికిని నా కేమియు ఉపాయము తోచినదేకాదు. తుదకు సాహసింపి గంగానదిలో దిగఁబడినాను. చేతులతో నది దాఁటి, యెట్టలయిన నేమి? యజమానుని యింటికిఁ జేరుకొన్నాను. అక్కడ నే నాటుసెలల వలకును ఆఁకలి దప్పలబాధ సహించి, ఏనుఁగుతోండములలావున నెత్తిమీదను పడుచున్న నిర్బధారా పరంపరను సహించి నాయజమానునికి వందనములు చేసినాను. అటు తరువాతను, ఆయనయొద్దను శ్రీమాప్రాధన చేసి వారిసెలవు పొంది బయలుదేటి యీ ఉజ్జయిని నగరము సమీపమున మీ అందఱతోను కలిసికొన్నాను. నేను జెప్పిన యీకథ

నిజమే అయినచో ఏదయినను ఉదాహరణముగాఁ జూపి అందఱును నమ్మించుము. అసత్యమే అయినచో, అనఁగా, నేను చెప్పినకథ అంగీకరించుటకు నీకీర్త్యము లేనిపక్షమున ఈ ధూర్తస్వామి లందఱును భోజన సమపాయము చేయింపుము.”

కండరికుఁడు—అయ్యా! తమ రిప్పడు చెప్పిన కథలో నా కెంతమాత్రమును సందేహములేదు. భారత-రామాయణాది గ్రంథములు చదివినవా రెవ్వరును, తమరు చెప్పిన వచనములను అసత్యము లని అననేచాల రని నే ననుకొను చున్నాను.

మూలదేవుఁడు—మంచిది; అటులేని జారీ చెం బులో ఏనుఁగు ఏలాగున ఇమిడినదో, మఱియు, అందులో అది ఆఱులెలదాక నెట్లు తిరుగుచు ఉన్నదో, ఆజారీ కొమ్మునుండి నేను, ఆయేనుఁగు ఏలాగున బయటికి రాఁ గలిగితిమో, ఏనుఁగు మేనంతయు బయటికి వచ్చి దాని తోఁకవెండ్రుక ఒక్కటిమాత్రమే యెట్లు చిక్కుపడి పోయినదో, నేను గంగానదీ ప్రవాహమును జేతులతో ఎట్లు దాటఁ గలిగితినో, ఆఱులెలవఱును నే నాఁ కలి దప్పలబాధను, ఆర్షము తాలూకు బాధను ఎట్లు సహింపఁగలిగితినో పై నుదాహరించిన గ్రంథములనుండి తగినప్రమాణము చూపింపుము.

కండ—మనము వినుచున్న భారతరామాయణాది గ్రంథములు నిజమయినపక్షమునఁ దమ రిప్పడు చెప్పిన కథయు సత్యమే కావచ్చును. ఏమందురా? తమ విషయమున జరిగిన కథనుండికథలు పై గ్రంథములలో ఎన్నో ఉన్నవి. వినుండి—పైగ్రంథము లొకదానిలో ఇట్లున్నది:—బ్రహ్మదేవుని ముఖమునుండి బ్రాహ్మణులు బయటికి వచ్చినారు. భుజులనుండి రాజులు బయటికి వచ్చినారు. తొడలనుండి వైశ్యులు బయటికివచ్చినారు. పాదములనుండి శూద్రులు బయటికి వచ్చినారు. జగ దుత్పత్తికి ముందు లెక్కకు మిక్కిలిగా నాలుగువర్ణముల మనుష్యులును బ్రహ్మదేవుని శరీరములో ఇముడఁగా, తమజారీచెంబులో తమరు ఏనుఁగు మాత్రమే యిముడు టలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? ఇంకొకటి చిత్తగింపుఁడు.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు “నేను గొప్పవాడ” ననియు, విష్ణుమూర్తి “నేను గొప్పవాడ” ననియుజగడ

మాడుటకు ప్రారంభించినారు. తుదకు వారిద్దఱునుతగవు తీరిక తిన్నఁగా శివునియొద్దకువెళ్లి చెప్పుకొన్నారు. శివుఁ డప్పు డాయుధ్వివాదములును విని “మీయిద్దఱులో ఎవరు నాలింగముతాలూ కంతమును చూచి వచ్చెదరో అతఁడే గొప్పవాఁడు” అన్నాఁడు. ఆనూట వినఁగానే బ్రహ్మ మీఁదుభాగమునకు బయలుదేఱి దేవమానమున వేయునవ త్సరములు నడచినాఁడు. కాని శివలింగముతాలూకుకొన కనుపడినదిగాదు. విష్ణుమూర్తి క్రిందుభాగమున పాతాళ లోకమువైపు బయలుదేలి వేయునవత్సరముల వఱకును నడిచినాఁడు కాని, అతనికిని గృతకృత్యత కలగకుండనే మరలవలసివచ్చినది. ఇఁకఁజెప్పవయ్యా! అటువంటిలింగము గనున్న శివుఁడు పార్వతియర్థశరీరములో నిమిడినపుడు తమ జారీచెంబులో ఏనుఁగుమాడుటలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? పంచమవేదమయిన భారతములో శ్రీవ్యాసభట్టారకుఁడు “వెదురుకణుపులలోనుండి కీచకుఁడు మొదలగు నూలుగు రన్నదమ్ములు పుట్టినారు;” అనివ్రాసియున్నాఁడు. ఆకథ యిట్లున్నది:—విరాటరాజుగారి పట్టపుదేవికి బిడ్డలు పుట్టలేదు. అందులకై అతఁ డొకఁబుష్పి ఆశ్రమములోనికి వెళ్లి ఆయనను ఆరాధించినాఁడు. ఆఱుషి ప్రసన్నుడై ఒకలాడువు మంత్రించి రాణికిమ్మని యిచ్చుచు—“ఇది యేదేని అడవిలో పాదలో కూర్చుండి భక్షింపవలెను. అటుచేసిన పక్షమున మీకునూలుగురుబిడ్డలు పుట్టుదురు” అని చెప్పినాఁడు. రాజు పెండ్లాము ఋషిచెప్పిన చొప్పు ననే అడవికిపోయి, ఒకవెదురుపాదలో కూర్చుండిఆయన యిచ్చిన లాడువు తిని యింటికిచేరుకొన్నది. ఆసమయ మన, అవెదురుపాదలోనే గాంగిలుడనుఋషికూర్చుండి చాలకాలమునుండి తపస్సుచేయుచున్నాఁడు. అక్కడకు సమీపముననే ఒకనది ప్రవహించుచున్నది. ఒకానొక-అన్తరవచ్చి దిగంబరయై నదిలో స్నానముచేసి ఒడ్డున నిలువఁబడినది. ఋషిదృష్టి అలొకికూర్పవంతురాలయిన దానిమీఁదనుప్రసరించినది. అందువలన ఆయనచిత్తములో గామవికారముగలిగినది. హృదయము చలించినకారణమున క్రిందఁబడియున్న సచ్చిద్రమయిన వెదుఱుబొంగున నూలు పిండము లేర్పడినవి. అటుతరువాత నాఱుషితనమనస్సును, సంబాళించుకొని తనదారిని తాను పోయినాఁడు. నూలు పిండములుగల వెదుఱుక్కడనే పడియున్నది. తరువాత నెట్లో యీధంగతి విరాటరాజునకుఁ దెలిసినది. వెంటనే

రా జామెదులును దనమందిరమునకుఁ దెప్పించినాఁడు. అందుండి సర్వాంగోపాంగ సహితులు నూలుగురు బిడ్డలు పుట్టినారు. వారిలో పెద్దవానిపేరు కీచకుఁడు. (కీచక వనఁగా బొంగునెదులు. అందుండి పుట్టినందున వాని కాపేరు పెట్టినారు.) తక్కినతొంబదితొమ్మండ్రపేరులు ఉపకీచకులు. పెద్దవాఁడు తొమ్మిదివేల గజముల మానిసి యట; విరాటరాజుగారి భార్య యీనూలుగురు బిడ్డలను తనవారినిగాఁ బెంచి పోషించుచు వచ్చినది. ఒక నెదులులో ప్రపవనమయమువఱకు నూలుగురుబిడ్డ లన్నప్పుడు ఒక జారీచెంబులో ఒక్క తమరు, ఏనుగుమాత్రమే యిమిడి యుండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? ఇదిగాక, శివభగవానుఁడు తన జటాజూటములో వేయినవత్సరముల వఱకు గంగానదిని ఉంచుకొన్నట్లు పురాణములలోప్రసిద్ధమయి ఉండనేఉన్నది కూడను. ఇట్లుండగా తమరు, ఏనుగు జారీచెంబులో టిటుమానములవఱకును తిరుగుచు ఉండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? మఱియు; శివుఁడు గంగానదిని వేయినవత్సరములకాలము తనజటాజూటములోనే త్రిప్పచు ఉండఁగలిగినప్పుడు తమ రాజులెలలమాత్రమే యేనుఁగును జారీచెంబులో వెంటను త్రిప్పకొనుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? అసంభవమని యెవరనఁగలరు?

మూల:—మంచిది; నీవు చెప్పిన దంతయు నంగీకరింపవచ్చును గాని జారీకొమ్ములో ఏనుగుతోడ వెండ్రుక యెట్లు చిక్కుకొన్నదో చెప్పుము చూతము.

కండ:—తమకు కలిగినయీసంశయము నివారింపుటకై నేనొకపురాణకథ ఉదాహరించెదను—చిత్తగింపుఁడు; మహాప్రళయము తలపించినపుడు—అనఁగా, భూమి, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము, స్థావరములు, జంగమములు మొదలయిన ప్రపంచ మంతయు అభావమును పొంది జలమయ మయినప్పుడు విష్ణుభగవానుఁడు నీటిపైని కూర్చుండి తపస్సు చేయుచున్నాఁడు. ఆసమయమున ఆయననాభికమలమునూడి బ్రహ్మ, కమలము, దండము చేతఁబట్టుకొని బయటికి వచ్చినాఁడు. ప్రయత్నపూర్వకముగా బ్రహ్మ యెట్లో బయటికి రాఁగలిగినాఁడు కాని; అతనిచేతనున్న కమలము విష్ణుభగవానుని నాభిలో జిక్కువడిపోయినది. పూజనీయములయిన మన పురాణములలోనే యిట్లున్నపుడు తమజారీచెంబునుండి

యేనుఁగు బయటికి వచ్చి, దానితోడ వెండ్రుక కొమ్ములో చిక్కువడియుండుట అసంభవ మెట్లగును?

మూల:—నరే కాని జారీకొమ్మునుండి నే నెట్లు బయటికి రాఁజాలితిని?

కండ:—ఏమీ? చాల బాగుగనే రావచ్చునే. నేనావిషయమున మహాభారతమునుండి ప్రమాణము చూపించెదను, చిత్తగింపుఁడు: ఒకప్పుడు బ్రహ్మతపస్సు చేయుచున్నాఁడు. వేయినవత్సరములు కడచిపోయినవి, దేవతలకుఁ జాల విచారము కలిగినది. “ఎట్లయినను ఇతని తపమునకు విఘ్నము కలిగింపవలయును; లేనిపక్షమున ముందుముందు చాల చిక్కులు తలపించును” అని అన్యోన్యము అలోచించుచుండఁగా ఇంద్రుఁడు “ఇతనితపోభంగమునకు స్త్రీయే పరమోపయోగమయిన శస్త్రము; గౌతముఁడు, వసిష్ఠుఁడు, పరాశరుఁడు, జమద్గ్ని, కశ్యపుఁడు, అగస్త్యుఁడు మొదలయిన మహర్షులు, హరిహరాదులు, వీరు—వారు అననేల? అందఱును స్త్రీలకు దాసులే—దాసులే అన్నంతమాత్రము చాలదు—దాసానుదాసు లని చెప్పినను చెప్పనేరచ్చును; తప్పలేదు. ఇది అందఱును ఒప్పుకొన్నసంగతియే. స్త్రీ లెట్టివారిైనను తమయిచ్చకు వచ్చినమచ్చున పిచ్చి యెత్తించి ఆశింపఁజాలుదురు. మహాదేవునివంటివాఁడునయితము స్త్రీని చూడఁగానే కాలు జాటిపడిపోక తప్పదు. ఈసంగతి మీరును ఎఱిగినదే. ఒకప్పుడు శివుఁడు యజ్ఞము చేయుచుండఁగా వాయువశమున కట్టుకొన్న బట్ట తొలగిన సందర్భములో పార్వతి కనుపడినది. వెంటనే ఆయనచిత్తము కామవికారాయత్త మయిన కారణమున కలశములో నుండి ద్రోణాచార్యుఁడు పుట్టినాఁడు. కాబట్టి బ్రహ్మతపస్సు భంగపఱుచుటకును ఎవతనయినను యునుతినే యేర్పాటు చేయుట మంచిది.” అని అన్నాఁడు. ఇట్లని స్వర్గలోకములోని వేశ్యలలోఁ దిలోత్రమ అనుదానిని బిలిపించి “ఓసీ! నీవు పోయి బ్రహ్మచేయుదున్నతపస్సు భంగపరచి రమ్ము.” అని ఆజ్ఞాపించినాఁడు. తిలోత్రమయు ఇంద్రాదిదేవతల ఆజ్ఞను శిరసావహించి పోకుగా ముస్తాబయి బ్రహ్మయెదుటికిఁ బోయి నృత్య మారంభించినది. అసమయమున దానిసర్వాంగములను, నానాప్రకా

రమలయిన హావభావవిలాసములను జూడఁగానే బ్రహ్మ దేవుని మనస్సు కామవికారగ్రస్తమయిపోయినది. అపు డాయన నిశ్శేష్టితుఁ డైపోయి తిలో త్రమవైపే ఆపు వాల్చుకుండఁ జూడమొదలిడినాఁడు. అపుడు తిలో త్రమ తనప్రయోగించిన శృంగారాస్త్రము లమోఘముగాఁ బని చేయుట చూచి యాతనియెదుటనుండి దక్షిణదిక్కునకుఁ బోయి నృత్యము చేయమొనరిసినది. అపుడు బ్రహ్మ తన మొగ మటువైపు త్రిప్పుట ఉచితమయినపని కాదని ఆలోచించి అటువైపునఁగూడ నొక క్రొత్తమొగము తయారుచేసికొని దాని రూపామృత పానముచేయుటకుఁ బ్రారంభించినాఁడు. అంతలో అది వెనుకకుఁ దిగినది. ఆయన అటువైపుకూడ ఒక మొగము తయారు చేసికొన్నాఁడు. ఇంతలో ఆహంతకారి ఉత్తరమువైపు తిరిగినది. అటువైపునఁగూడ మొగము తయారు చేసికొన్నాఁడు. ఓహో! మన మెటువైపు తిరిగిన అటువైపే మొగము తయారు చేసికొనుచున్నాఁడే! అని అది మీఁదుగాఁ బోయి, ఆకాశముపైని నాట్యము ప్రారంభించినది. బ్రహ్మయ్యగా రదివఱ కెప్పుడో దానికి దాసుఁ డయి పోయినాఁడు. దానిని జూడకుండ నతఁ డెట్లురకుండఁ గలఁడు? అప్పుడు తప్పని సరిగా ఆలోచించి మీఁదువైపునకుఁగూడ అయిదవమొగము తయారుచేసికొనవలసిన అవస్థకుఁ బాలుపడినాఁడు. బ్రహ్మ యీ ప్రకారముగాఁ గామవశంబున డైపోయియుండుట చూచి యీశ్వరుఁడు తనగోళ్లచేతను మీఁదువైపున నున్న అయిదవ మొగము గిల్లివేసినాఁడు. అందుపైని బ్రహ్మకుఁ గోపము కలిగినది. ఆయన కన్ను లెఱ్ఱచేసి శిరసునుండి స్రవించుచున్న చెమ్మట తర్జనచేఁ దుడిచి భూమిపైని విదలించినాఁడు. ఇక నేమున్నది? అందుండి, శ్వేతకుండలి అను పురుషుఁ డొకఁడు బలవంతుఁడు పుట్టి బ్రహ్మదేవుని యొద్దను నెలవంది యీశ్వరుని వెంటను బరుగెత్తినాఁడు. శివుఁడు పాటిపోయినాఁడు. అట్లు పరుగెత్తి పరుగెత్తి తిన్నగా బడరికాశ్రమములోఁ బ్రవేశించి యందు విష్ణునిఁ జూచి “బావా! రక్షింపవా?” అని అతనిని శరణు నొచ్చినాఁడు. అంతట విష్ణుదేవుఁడు తన కపాలము నుండి ఒకరక్తనాడిని తెఱచినాఁడు. దానినుండి రక్తము ప్రవహింప మొదలిడినది. శివుఁడు గోళ్లచే గిల్లి తెచ్చిన బ్రహ్మతాలూ కయిదవముఖము క్రింద నున్నదిగదా!

అది ఆరక్తముతో నిండినది. దేవమానముచేతను, వేయి సంవత్సరములకాలము విష్ణుని కపాలమునుండి వచ్చిన నాడినుండి రక్తము ప్రవహించుచునే యుండెను. కాని క్రిందితల పూర్తికాలేదు. అది చూచి శివుఁడు తనవ్రేలిచే దానిని తుడిచినాఁడు. ఆసమయమున బ్రహ్మతల, విష్ణుని రక్తధార, శివుని అంగళి, ఈ మూడింటి సంయోగము వలనను రక్తకుండలి అను పురుషుఁడు పుట్టినాఁడు. వాఁడును శివుని ఆజ్ఞ ను బొంది శ్వేతకుండలితో యుద్ధమా రంభించినాఁడు. దేవమానమున వేయేండ్లు యుద్ధము జరిగినది. అపుడు దేవతలు వచ్చి యుద్ధ మాపినారు. ఆయిద్దఱలోను ఒకనిని దేవేంద్రునకును, రెండవవానిని నూర్యునకును అప్పగించినారు. అప్పగించునపుడు “నిప్పుడు భారతయుద్ధ మగునో అప్పుడు మీ రీయిద్దఱును యుద్ధము వృద్ధిచూపుటకై భూలోకమునకుఁ బంపవలయును” అని చెప్పినారు. అనంతరము భారతయుద్ధమునకు ముందు, నూర్యుఁడు కుంతిచే నాహూతుఁడై దాని రూపలాపణ్యదులు చూచి మోహితుఁడై వదలిపోలేక దానిని బెడరించి యెట్లో దాని నంగీకరింపజేసి తానువచ్చినపని నెఱవేర్చుకొనినెల్లిపోయినాఁడు. అదివఱలో నూర్యునిలోఁ బ్రవేశించియున్న రక్తకుండలి అనుయోధుఁడు కుంతిగర్భములోఁ బ్రవేశించినాఁడు. కుంతి తొమ్మిది నెలలు పూర్తి అయినతరువాతను వానిని దనకర్ణము (చెవి) మార్గమున కన్నది. అందుచేతనే ఆబాలుఁడు కర్ణుఁ డయినాఁడు. అంతచిన్నకర్ణద్వారమున కర్ణనియంతటికూరుఁడు, పీరుఁడు అయినబాలుఁడు రాఁగా, జారీకొమ్ము నుండి తమరు బయటికివచ్చుట కభ్యంతర మేముండును?

మూల:—సరే; అన్నింటికని సమాధానము చెప్పినావు; అంతమహాప్రవాహముతోఁ గూడియున్న గంగానదిని నేను చేతులతోఁ దాఱి యెట్లు ఒడ్డు చేరగలిగితిని?

కండ:—అయ్యా! ఇదిమాడ అడుగుచున్నారే? తమరు రామాయణ మెప్పుడును చదివితాని; వినికాని ఉండలేదా? రామాయణములో రామచంద్రుని- ఆజ్ఞపైని నీతఁడ టెలిసికొనుటకై ఆంజనేయుఁడు లంకలోనికి వెళ్లినాఁడు. ఆ వెళ్లినప్పుడు నూతామడదురముగల సముద్రమును తనచేతులతోడనే దాఱి వెళ్లినాఁడు. నీత ఆతనివలన శ్రీరామునియావద్యుత్తోఽభిమును విన్నతరు

వాత “నీ వీసముద్రమును ఎట్లు దాటి రాగలిగి నావు?” అని ప్రశ్నించినది.

శ్లో. తప ప్రసాదా త్వవసప్రసాదా
ద్భర్తుశ్చ తే దేవి! మహాప్రసాదాత్,
త్రిభిః ప్రసాదై రనుగమ్య తోయం
తీర్ణో మయా గోష్పదవ త్సమద్రుః.”

అహ్మ! నీయనుగ్రహమువలనను, మాతండ్రియ
యిన వాయుదేవుని అనుగ్రహమువలనను, దేవి! నీభర్త
యగు రామునిమహాప్రసాదమువలనను, మొత్తముమీద
మీ ముగ్ధురిదయవలనను నే వీసముద్రమును గోష్పదము
(గోవుఅడుగు) దాటినట్లు దాటివచ్చినా నని సమా
ధానము చెప్పినాఁడు హనుమంతుఁడు. అంతసముద్ర
మునే అతఁడు గోష్పదము దాటినట్లు దాటినమాట
నిజ మయినప్పుడు తమ రామాత్రపుగంగానదిని దాటు
టమాత్రము నిజమెందులకుఁ గాఁగూడదు?

మూల:—నే నాటునెలవలకును జలధారలను
దలమీద నెట్లు ధరింపఁగలిగినాను?

కంఠి:—ఒకప్పుడు దేవతలందఱును కలిసి గంగా
దేవి నీ భూలోకమునకు దయచేయు మని ప్రార్థించినారు.
“భూలోకమువారి త్రేమమునకై నేను గ్రీనికి వచ్చుటకు
సిద్ధముగా ఉన్నాను; కాని నే నాకాశమునుండి క్రింద
ను బడునప్పుడు నన్ను ధరించు వా రెవరో చెప్పండి.”
అని గంగ అన్నది. “ఆపనికి నేను సిద్ధముగా ఉన్నాను”
అని శివుఁ డన్నాఁడు. ఆప్రకారముగానే దానిని దన
జడలలో ధరించినాఁడు. ఎన్నాళ్లు? దివ్యవర్ష సహస్రప
రిమితకాలము. అంతపెద్దదయిన ఆకాశగంగానదిని శివుఁడు
తనలపైని ధరించినమాట యెఱింగినవారికి తమ రాఱు
మాసములు జలధారలను ధరించినా రన్నమాట ఆశ్చ
ర్యకరమయి యుండదు. కాబట్టి తమరు చెప్పినసంగతు
లన్నియు సత్యములు; యధార్థములు, అసత్యములు కావు.
అణుమాత్రమయినను ఇందులో అబద్ధము అన్నమాట
ఉన్న దని యెవ్వరును అన సాహసించరు. ఏమంటారు?

మొదటికథ సరి.

గో వు మా ల చ్చి మి

నంధూరి వెంకటసుబ్బారావు గారు, బి. ఏ.

మనిసికై నాలేని మంచిపోకిళ్లు
గోవుమాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు
యెంకితోకూకుండి
యింతసెపుతుంటే
తనతోటిమనవల్లె
తలదిప్పుతాదీ. గోవు.
యెంకి సరసాలాడ
జంకుతావుంటే

సూసిసూడకకన్ను
మూసి తెరినేది. గోవు.
కూరి కూకుని నేనె
పోరు వెడుతుంటే
తల్లిడుపు పిల్లలై
తెల్లపోతాదీ. గోవు.
మనిసికై నాలేని మంచిపోకిళ్లు
గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు.

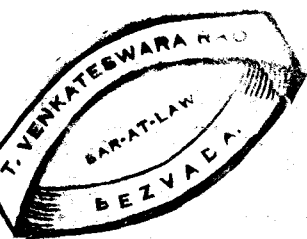
చిత్ర వీలా సవము

యర్థా సుబ్రహ్మణ్య శర్మ గారు

న. రఘుక్ దుఃఖము రెంటిఁ గూర్చి విషయస్తోమగులు న్నించి, మా
నకసాళై కనమిహ జీవుల కెడందఁ నెక్కొనఁ జేసి, సా
రెకు వారల్ విఘలాశులై మొఱలిడఁ గ్రీడఁ వినోదించె దీ
నకటా! యెంతటి క్రూరకర్ముడవు! దేవా! చిత్రచర్యానికీ!

మ. అలరుంబోడులపొందు నింద్యమని వేదాంతంబులఁ జెప్పి, య
గ్గలపుంగామము జీవచిత్తములతోఁ గల్పించి, వారల్ నెలం
తలకుఁ దాసులుగాఁ జరింప నిరయద్వారంబు చూపించె దా
నల, నీయూర్జవ మేమిచ్చెప్పవలె! దేవా! చిత్రచర్యానికీ!

మ. కలనో? లేవో? యెఱుంగరానితమముఁ గల్పించి, లేడన్నవాఁ
డల శిక్షించెద వింతకన్నఁ గలదే క్రౌర్యక్రమం బిట్టి నీ
కలుషోద్యోగము జీవకర్మముం గాఁ జెప్పి ని న్నెన్ను వి
హ్వలతత్త్వజ్ఞుల నేమనంగవలె! దేవా! చిత్రచర్యానికీ!

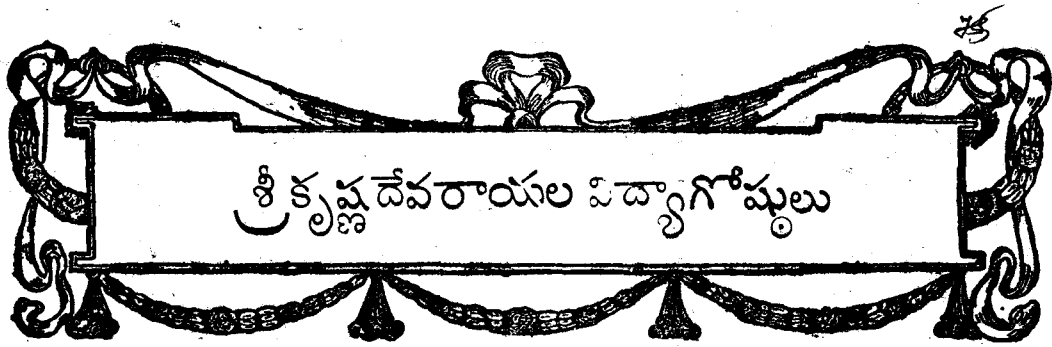

ప్రభాతము

బ్రహ్మ విద్యావిభవంబునం బాదలు వి

జ్ఞాని లావణ్యతేజంబువోలె
గనుసన్నమాత్ర జగముఁ బరిపాలించు
సరసహా వాగ్వీలాసంబు వోలె
గలిగింతచనవులఁ గలికిమొగ్గ నలర్చు
పవన కిశోరంపుఁ బాటవోలె
జగతినంతయుఁ జిత్త శాలఁ జేసెడు బాల
కృష్ణ మోహనవేణు గీతివోలె
దివ్యపురుషుని చిత్తఃపుం దేటవోలె
భవ్యకరుణారసంపు వైభవమువోలె
సరస సత్కార్యఫల వికాసంబువోలె
పలు నతిలోకమధుర ప్రభాతకాంతి.

—సూర్యనాథ.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు

వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి గారు

౧

స్వయిమే సరస్వతీపత్రికలో నిదివఱకు గొన్ని యపూర్వవిషయములను బ్రకటించితిని. మఱికోన్ని యిక్కడ వెల్లడించుచున్నాను. కృష్ణదేవరాయలు సాహిత్యమందేకాక సంగీతమందును మిక్కిలియభిరుచిగలవాడు. ఈ సనయాస్థానమున బండారులక్ష్మీనారాయణుడని యొక సంగీతవిద్వాంసుడుండెను. రాయలయంతఃపురస్థానమున నాయన నాట్యరసాధిత్యము వహించియుండెడువాడు. అతడు రచించినది సంగీతసూర్యోదయమని యొక సంస్కృత గ్రంథ మిప్పుడు దొరకినది. దానిపీఠికలో విద్యానగరము, కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు, వర్ణితములయినవి. రాయలదిగ్విజయవర్ణనములలో నపూర్వవిషయము లొందురెండుగానవచ్చుచున్నవి. సంగీతసూర్యోదయకారునకు అభినవభరతాచార్య, రాజుబయకార, తోడరమల్ల, సూక్ష్మభరతాచార్య, బిరుదములు గలవు. కృష్ణరాయ లీయనకు బంగారు పల్లకీ, ముత్తైసరులజల్లులుగలవి రెండు ముక్తాతపత్రములు, మదపుటేగ్గులు, మలహరీవాద్యము ఒనగెను. ఈయన విష్ణుభట్టారకుల

యొద్ద దత్తిలకోహలాది భరతమత గ్రంథములను సవ్యాఖ్యముగా నధ్యయనము చేసినాడు. తాళాధ్యాయము, సృత్తాధ్యాయము, స్వరగీతాధ్యాయము, జాత్యధ్యాయము, ప్రబంధాధ్యాయము, అనియదిగ్విజయములతో నీతడు సంగీతసూర్యోదయము రచించినాడు. ఈయన గ్రంథాంతరణికనుండి కొన్ని శ్లోకములు:—

శ్లో. కర్ణాటాహ్వయదేశసౌఖ్యజననీ
శ్రీ తుంగభద్రావృతా,
మాతంగోన్నతమాల్యవత్ శీతిభర
శ్రీ హేమహటాన్వితా;
పంపాధీశ్వర విట్టలేశ్వర కృపా
దృష్టిప్రభావండితా,
శ్రీవిద్యానగరీ విభాతి ధరణీ
ధమ్మిల్లమాణిక్యవత్.

* * * *

కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు

శ్లో. బాల్యేఽపా సకలకలాపయుక్త
స్సప్రాంతాం సపది విజిత్య గంగరాజమ్;
భక్త్యా తచ్చివనసముద్ర ముత్పాటం ద్రా
గాహనం వ్యతీనుత నిర్భరం శివానామ్.

శ్లో. దుర్గం జిత్యాద సోఽపా వుదయగిరీవరం
తత్ర రాహుత్తరాజం,

బంధీకృత్యాను హృత్యా యుధి నగరవరే
శాంఢపీఢ్యాంఢపత్నాః;
జీవగ్రాహం గృహీత్యా గజపతితనయం
పాట్టనూర్నట్టణాగ్రే,
విశ్వేశాస్య ప్రతాపా బిరుదయుతజయ
స్తంభ ముచ్చైర్నర్మఖానీత్.
శ్లో. సోఽయం కృష్ణనరేశ్వరో గజపతిం
జిత్యా తదీయశ్రినా,
సాకం తస్యసుతా ముదూహ్యా యవన
క్షౌపం సపాదం తతః;
గోబూర్గుఃఫలవాసినం సరభసం
జిత్యాను విద్రావ్యతం,
హస్తస్యాత్ స తదీయదుర్గ మతులం
.....మరుమాదత్తవాక్.
శ్లో. కృష్ణా ముత్తీర్య సోఽయం యవనజనపదం
మహ్ని సాత్కృత్య సర్వం,
శేహోజాంబాదసించా ద్వరు(?) సగర సమా
ఖ్యాని దుర్గాణి జిత్యా;
భక్షక్తోవైచ్చేః పారసీకంకలుబరగపురిం
ద్రాకృపాదార్దమాసః?, ప్రమహిమా
కాంతా(క్రాంత్యా?)వ్యాకృష్టవాక్ దోర్బలఘన
త్రీక్ సురత్రాణపుత్రాక్.
గ్రంథకర్త
శ్లో. తస్య శ్రీకృష్ణ రాయస్య కృపా క్షీరాభిచంద్రమాః;
లక్ష్మీనారాయణో నామ వర్తతే సరసాగ్రణీః.
... ..
సదాభిసవశబ్దాది భరతాచార్యనామకమ్,
బిరుదం ధరణీచక్రే ధత్తే చక్రమి వామ్యతః.
శ్లో. శ్రీమత్కృష్ణనరేశ్వరస్య దయయా
స్వర్ణాంచితాం పాలకిం,
ముక్తా గుచ్ఛకృతానుబద్ధసలయం
ముక్తాతపత్రద్వయమ్;
శశ్వ స్మత్త మతంగజాన్మలహారి
వాద్యం నిజాంతఃపుర,
ఫానే నాట్యరసాధిపత్యే వసకృ
ల్లక్ష్మీపతిః ప్రాప్తవాక్.

శ్లో. సంగీతాగమ లక్ష్మ్యలక్ష్మ్యనిపుణై
శ్శ్రీనిష్ణభట్టారకైః
జ్ఞాత్వా దత్తిలకోహలాది భరత
గ్రంథాక్ సుబీకాన్వితాక్
భూమా కీర్తిశరీరరక్షణధియా
గ్రంథః కృతోయమయా,
.....యోగ్యతాధికతర
స్సంగీత మాహ్యదయః.
గద్యము
ఇది శ్రీమద్విప్రకులవర్య భండారు విట్టలేశ్వరస్వం
దనసూక్ష్మభరతా (భిఖితా?)చార్య రాయబయకారతో
డర మల్లాభినవభరతాచార్య శ్రీ లక్ష్మీ నారాయణ
విరచితే సంగీత సూర్యోదయే—
ఇంకొకవిశేషము
ఈభండారులక్ష్మీనారాయణుఁ డీట్లు
కృతికర్తయగుటేకాక మఱ కృతిభర్తయు
నయిన ట్లెఱుగఁబడుచున్నాఁడు. భానుకవి
యని యొక తెనుఁగుకవి యీతనికంకితముగాఁ
బంచతంత్రిని దెనిఁగించినాఁడు. చిట్టయమృత్తి
(చిట్టమరసు?) ప్రేరణచే, నరసింహభట్టు,
నరసమంత్రి, అవధానముకృష్ణఘనుఁడు, భర
తము విష్ణుభట్టు (ఈతఁడేలక్ష్మీనారాయణు
నకు సంగీతాగమము నుపదేశించినవాఁడు)
అనువారు నమ్మతించి ప్రాత్సహాఁజుటగాఁ
లక్ష్మీనారాయణుఁ డీభానుకవిని దనపేరఁ
బంచతంత్రిని దెనిఁగింఁగోరినాఁడట! భాను
కవితనకృతిఁగి సంగీతసూర్యోదయము రచిం
చెనని చెప్పలేదుగాని యీతనిబిరుదములను,
అభినవభరతాచార్యాదులను దఱచుగా గ్రం
థమునఁ జేర్చొన్నాఁడు.
క. పతికంటె మంత్రి బిగిన
క్షీతి యీతనిదైతనర్పు సిద్ధము సతి దాఁ

బతికంటె తవరయైనను

బతికార్యము చెడును నూత్నభరతాచార్యా!

విద్యావగరము నీతఁ డిట్లు ప్రశంసించి

నాడు :

సీ. పంపావిరూపాక్ష భేరవవిట్టలే

శ్వరముఖ్యదేవతావ్రజముచేత

పరిపంథిగర్వవిభాశనశ్రీకృష్ణ

రాయభూధవభుజరక్షచేత

భటనటశ్లోతిష పారాణికభీషగ్వి

చక్షుణసత్కపీశ్వరులచేత

సంతతమదవాపిచారుకుండాలసు

టాజనప్రకటఘోటములచేత

గీ. రమ్యమైయుండు విద్యాపురంబునందు

నిమ్యహాకృతిభానుకపీశ్వరుండు

తెనుగుబాస నొసర్చెను వినుతికెక్క

నవని నాచంద్రతారార్కమగుచు దనర.

ఈపంచతంత్రిలో కథలోఁగూడ నీతి

పద్యములు కృతిపతిసంబోధనముతో నున్నవి.

“కరణికలక్ష్మీ, సూక్ష్మలిఖితాచార్యా! విట్టయ

లక్ష్మణీమణీ,”-ఇత్యాదులు. ఇట్టి సంబోధన

ములవలన నీతఁడు సంగీతాచార్యుడేకాక

మంత్రియు నని యెఱుంగ నగుచున్నది.

మాదిరికొక్కపద్యము:—

సీ. వివృత్కపులయందు విశ్రాంతియును

బ్రత్యర్థివిభలందు బాహుబలము

శరణాగతులయందు గరుణాకటాక్షుంబు

నృపకార్యసులయందు నీతిగరిమ

బంధుసంతతియందు పరమసంతోషంబు

నాశ్రితులందు బాయనికలంపు

ధర్మమార్గమునందు దగినచిత్తంబు

సత్యవాక్యములందు జతురతయును

గీ. గలిగి యెవ్వఁడు మెలగు జగత్ప్రియమన

నతనికీర్తులు లుభ్యమోహోధతిమన

పటల మణిగిందుఁ జంద్రికాప్రభలయట్లు

లలితగుణధుర్య విట్టయలక్ష్మణార్య!

*

*

*

*

౨

కృష్ణరాయలు రాజ్యమేలుచుండఁగా

నీశ్వరదీక్షితుండను సంస్కృతవిద్వాంసుఁ

డొకఁడు వాల్మీకిరామాయణమునకు బృహ

ద్వివరణమని లఘువివరణమని రెండువ్యాఖ్య

లు రచించినాడు. శ్రీకృష్ణరాయల కఱు

వదిగడియలలో రామాయణ మేడుకాండలు

వినిపించి యాయనప్రోవునఁ జిత్రకూటమున

(హంపి) నుండి రామాయణవ్యాఖ్యలు తాను

రచించిన ట్లాతఁడు చెప్పకొన్నాడు.

శ్లో. బృహద్వివరణంచైవ తథా వివరణం లఘు;

వృథా ద్రామాయణే వ్యాఖ్యాద్వయ మిశ్వరదీక్షితః.

శ్లో. కర్ణాటాధీశ్వరే రాజ్యం కృష్ణరామే ప్రశాసతి;

రామాయణం చిత్రకూటే వ్యాఖ్యాదీశ్వరదీక్షితః.

*

*

*

*

3

నగరు, తగరు, తొగరు, పగరు, అని చర

ణాద్యక్షరములుండునట్లు రామాయణ, భార

త, భాగవతపరములుగా మూడుపద్యములు

చెప్పమని పెద్దన సమన్వయడుగఁగా నట్లే

చెప్పి సత్కృతుండఁయిన చింతలపూడి యెల్ల

యకవికి శ్రీకృష్ణాయలు రాధామాధవుఁ

డని బిరుదనామకొడెను.

శా. రాధామాధవ ముద్యుతాంకితముగాఁ

బ్రాహ్మక్రియం జెప్పి త

వ్యాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభిఁగ

ద్దాక్షిణ్య మెప్పించి నా

నాధాత్మప్రతిపాన సత్కవులలో

నకా భూషణకేణితో

రాధామాధవనామమందిన జగ

త్ప్రఖ్యాత చారిత్రుండక.

ఈరాధామాధవకవికృతులు రాధామా
ధవము, విష్ణుమాయావిలాసనాటక ప్రబం
ధము, తారకబ్రహ్మరాజీయము, ననునవి
దొరకియున్నవి.

* * * *

౪

ఆముక్తమాల్యద కృష్ణదేవరాయరచిత
మని గ్రంథమందున్నను బెద్దనరచించినదని
లోకమునఁ బ్రతీతికలదు. వ్యాఖ్యాతలు లాక్ష
ణికులు, కొందఱు అట్లే గ్రంథములందును జెప్పి
నారు. ఆముక్తమాల్యదా వాఖ్యాత శ్రీని
వాసకవి :

ఉ. ఉరువగు విష్ణుచిత్తతన

యోద్వహనంబును సంస్కృతాంధ్రవా,

గ్గరిమ నలంకియారసన

ఖంబగు నట్లుగఁ బెద్దనార్యుఁడు,

ధృరభజితీ రచించె నది

దుర్బటబోధముగావునఁ ధరణ్,

సిరమగుచుండునట్లు

గనుజేసెదఁ డీక సవిస్తరంబుగాఁ.

గుడిపాటి వెంకటకవి టీక

గీ. ప్రేమ నల్లసానిపెద్దన యాముక్త

మాల్యదాఖ్యకృతి సహచితముగఁ

జేసె నీవు టీక చేయుము చెఱువనఁ

బండు పండినట్టులుఁగఁ గాన.

సీ. కరమర్థి గవిరాయగండ పెండేరాలు

చెల్లించుకొన్నట్టి బల్లిదుండు

కవులలోపల నాంధ్రకవితాపితావహ

విరుదాంతుడైన గంభీరమూర్తి

మనుచరిత్రాదినమృక్కావ్యరచనలఁ

జల్పినవైష్ణవ చక్రవర్తి

కృష్ణరాయలు తనకేటమ్మిచే నెత్తఁ

బల్లికి యొక్కినభాగ్యశాలి,

గీ. అలఘుఁ డలసానిపెద్దన యామునుండు
మహిమఁ జేసినయాముక్తమాల్యదా ప్ర
బంధ మెఱుఁగఁ దడియధీపతిమ యెఱుఁగి
నాకు శక్యంబె దానికిఁడికనేయ ?

రంగరాట్టండస్సులోఁ గూడఁ బెద్దన
చెప్పిన యాముక్తమాల్యద యనియున్నది.

* * * *

౫

విశాఖపట్టణమండలమున “ప్రపంచ
దర్పణ”మని యొకసంస్కృతగ్రంథము ప్రాచ్య
లిఖిత పుస్తకశాలవారికి దొరకినది. అది
సంధానగ్రంథము. ప్రాచీనగ్రంథముల నుండి
యనేకవిషయము లందు సంకలనము చేయ
బడినవి. అం దీక్రింది శ్లోకము లున్నవి:

అల్లసానిపెద్దనార్యేణ సత్యావధూపరిణయే :

శ్లో. అంగుళీషు మరంగాక్ష్యా శ్శీభతే ముద్రికావళి;

ప్రోతేవ బాణైః పుష్పేషా స్సూక్ష్మక్షుక్త్యపరంపరా.

అల్లసానిపెద్దనార్యే నా ప్యేవముక్తం రసమం
జర్యామః.

శ్లో. ఉడురాజముళి వృగరాజకటి

ర్గజరాజగతిః కువభారనతా;

యది సా రమణీ హృదయే రమతే

కృజపః కృతపః కృవసూధిపతిః.

మొదటిశ్లోకముగల గ్రంథముపేరు సత్యా
వధూప్రీతిన మయియుండునేమో! ఆముక్త
మాల్యదలో కృష్ణరాయల కృతులుగా నీ
గ్రంథములుగలవుగదా !

“సీ. పటికుత్పేక్షాపవల”—ఇత్యాదిపద్యమున—

“భావస్వనివృంగ్యసేవధగాగఁ జెప్పితివి సత్యావధూ

ప్రీతినంబు” — “మఱియు రసమంజరీముఖ్యమధుర

కావ్య, రసన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణభాష” —

ఈ సంధానగ్రంథమున నీ పేళ్లతోఁ
బెద్దనార్యకృతులను బేర్కొనుట వింతగదా!
కృష్ణరాయకృతులలోనివిగాఁ గూడ నందు
శ్లోకములున్నవి.

ఇందుఁజూపఁబడినశ్లోకములు సుభాషిత
రత్న భండాగారమునఁగూడనున్నవి. “అంగు
ళీషు” ఇత్యాదిశ్లోకము బిల్వణునిదిగా నందుఁ
జెప్పఁబడినది. తక్కినవి యెవ్వరు రచినవో
యందు లేదు.

కృష్ణరాయస్వామికారసారసంగ్రహే—

సిందూరం రవి మిందు మానన మసౌ
ధమ్మిల్ల రాహోర్ధ్రహా,
న్యధాఢం గ్రసతీతి తచ్చ విబుధై
ర్నిర్ణీత మాత్పాతికమ్;
హోశే చంచలతా భరిష్యతి హతా
తస్యైత్కుంతలే కర్షణం
కాం ... హే
అంగే మహాస్సంగరః.

ఆ గ్రంథసంధాతటస్థుఁడు. ప్రసిద్ధ గ్రంథకర్త
లపేళ్లతో నెక్కడివో తెలియరాని మంచిశ్లోక
ములఁగూడ నాతఁడు గూర్చియుండునని సందే
హించుట కందుఁ గొన్నిచోట్ల నేడము గలుగు
చున్నది. ఈశ్లోకము లట్టివయియుండవచ్చు
నేమో!

ఈ వేళ కనుపించునా?

తు ర గా వెంకట రా మ య్య గా రు

పూతవయసే, వెన్న
పూసమనసే, కెంపుఁ
దమ్మిరేకులకండ్ల
తళుకులే తెలుపునే.

బాలకృష్ణునిబిలువవే!
కోకిలా! ప్రణయరాధను నిలువవే!

2. వలపించి మాయమై,
విలపింప జేయుటా?
కలికమ్ములోకైన
గానరాకుండుటా?

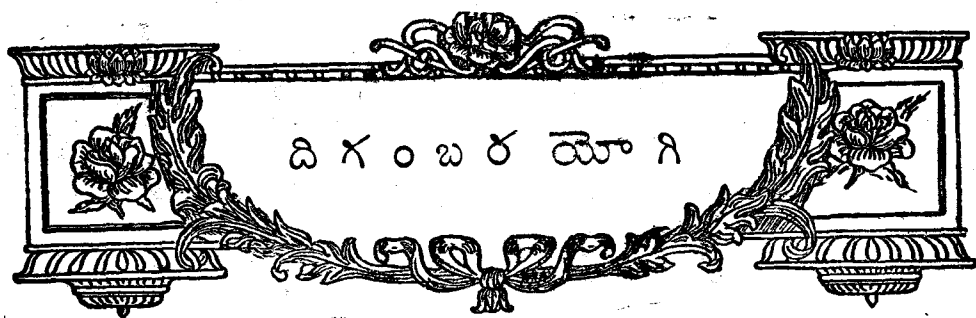
దారుణమ్మనితెప్పవే!
కోకిలా! తగదుతగదని చెప్పవే!

3. మఱచినానే మేను
మఱచినానే మనసు
బ్రతుకెల్ల నతనికే
వదలి యిట్లయితినే
మఱవవద్దని చెప్పవే!
కోకిలా! కరగురితులనాడవే!

4. గుట్టులేదే మనసు
పట్టలేకున్నానె
ఎట్టు లీకన్నీటి
యేల్లీదుదాననే
యమునలో బడుమందువా?
కోకిలా! అతని నిచటకు చెత్తువా?

5. విడిచినానే సిగ్గు
విడిచినానే సిరులు
నిలువనీడేలేక
విలపించుచుంటినే,
తెలుపనైనా తెలుపవే!
కోకిలా! అలుక లుంటే పాపవే!
6. మొదలె తెలియని నన్ను
మోహాలలో నిల్పి
రాగాల దీయించి
రాకుండబోవునా?
స్త్రీవై న వచియింపవే!
కోకిలా! సాధించి తోడితేవే!
7. నమ్మినానే మాట
కమ్మదనములు, వలపు
లమ్మినానే వాడు
నమ్మడే, కఠినుడే
రాధమన సెరిగింపవే!
కోకిలా! సాధించి తోడితేవే!
8. మేఘాలమేడలో
మెఱుపు దీపాలలో
కాలనుందరి యిచ్చ
కాలు విననేగెనో
పిలువనైనా పిలువవే?
కోకిలా! యలుగరాదని పల్కువే!
9. వేదాలవీధిలో
వివరింపనేగెనో
వాదాల యెండలో
వడగొట్టి పండెనో
చూడనైనా చూడవే?
కోకిలా! జూడలైనా తీయవే!
10. యోగిహృదయాలలో
దాగి రాకుండెనో
రాగిణీవలయాన
రంజిలుచుండెనో
వెదకుజూడలు గాంచవా?
కోకిలా! వెంటవత్తును పాడవా!
11. పట్టలేనే యతని
దిట్టలేనే యలిగి,
వేయి బాముల బెట్టి
విసిగించినా సరే
కంటబడితేచాలు నే!
కోకిలా! కాలదన్నిన జాలు నే!
12. పిల్ల డా? లోకాలు
కొల్ల గొనుచోరుడే?
గాలించిచూచినా
కనుపడని కృష్ణుడే!
ఈవేళ కనుపించునా?
కోకిలా? ఈజీవ మిక నిల్చునా?

కే. వి. బసవరాజు గారు

పేం టేశ్వరునిదర్శనార్థము నేను తిరు
మలకు బోతిని. ఒకనాటియుషః
కాలమున నచ్చటివర్షతారణ్యశోభను దిల
కింప నిచ్చవొడమి బయలుదేరితిని. కొండపై
నుండి క్రిందికి పెక్కుదారులుండెను. అం
దేవారి యెచ్చటికేగునో నేనెఱుగను. నిర్జ
నారణ్యప్రదేశమును జూడనెంచినవాడ నగు
టచే మనుష్యుల రహదారిగానూడెడి బాట
లను విడిచి ఆనవాలుమాత్ర మగుపడుచుం
డెడి యొక్కకొత్తదారి బట్టి పోతిని. ఆమా
ర్గము నిమోన్నతప్రదేశములలోనుండి వం
కరటింకరులుగా బోయెను. నూరుబారల
దూరమునడచుసరికి చిట్టడవిలో బడితిని. నిలి
వెడెత్తున బెరిగి బారెడవల నేమియును
పడనంతటి దట్టముగా జెనచిగోపియిన
ముండొంకలనడుమనుండి నడచుచుంటిని.
ఒకమనుష్యుడుగూడ గొన్నిచోటుల నొదిగి
ప్రక్కగా నడువవలసినంతటి యిరుకుగ నా
దారి యుండెను. ప్రక్క డొంకలలోనుండి
సర్పాదిక్రూరజంతువులువచ్చి పైబడునేమో
యని గుండెలు కొట్టుకొనసాగెను. మఱికొంత
నడచుసరి కాబాటయొక ప్రక్కకు మఱలెను.
అచ్చటనుండి యొకలోయవంటి పల్లపుప్రదేశ

మునకు దిగెను. ఆలోయలోనుండి కొంత
నెత్తముతో సరిగానుండునట్లు పెరిగి లోపలి
భాగ మగుపడకుండ బెద్దచెట్లవరించి
యుండెను. ఆ దుర్గమప్రదేశములో అడు
గులజాడమాత్రము కనుపడెను. కానిమ్మని
తెగించి దిదృక్షతో ముందడుగువైచితిని.
అచ్చట నొకచాపరాతిబండ యుండెను. దాని
నెక్కి నలుదిక్కులు చూచితిని.

బాలభానుని యరుణకిరణప్రసారముచే
జిహ్వాజ్వాలములు కెంపుబంతులవలె నింపు
నింపుచుండెను. వేపపూవుల వెగటువాసనకు
గోరింటపూవు ఘుమాయింపు విరుగుడుగా
నుండెను. ప్రకృతిశోభ కానందమగుడనగు
నాకన్నులకొకవైపునగురివెదడొంకచాటున
నొక మనుష్యకారము గోచర మయ్యెను.
ఆనందమున కాశ్చర్యముతోడయి నన్నచ్చటి
కీడ్చికొనిపోయినది. గుడుగుడు గుంచముగా
డొంకలచుట్టుదిరిగి నందుచేసికొని యాగురి
వెదముందుజేరి చూచితిని.

దిగంబరుడు, గూనిమూపు పైకి
వ్రేలాడు కుఱుచ కెంజడలవాడు, ధూళి
ధూసరితదేహుడు, పద్మాసనాసీనుడు, బక్క

పలుచని వాడు, ఒక యోగి కడుపువెన్నతో నంటబెట్టుకొని కన్నులు సగముమూతలు వడియులడ బ్రహ్మతేజస్సు వెడలగ్రక్కుచు పరమాత్మానుభూతిలో మునిగియున్నాడు. నేను గిక్కురుమనకుండ నరగడియ నిలబడిచూచి యొకప్రక్కను జతికిలబడినాను. ఎండులకు నిరీక్షించుచుంటినో, ఎంతకాలము నిరీక్షింతునో, ఏమికోరి నిరీక్షించుచున్నానో నాకే తెలియదు. నాదృష్టి యాయోగియందు స్తంభించెను. తొప్పుయినను వ్రాల్చితినో లేదో చెప్పజాలను.

ఒకటి రెండుగడియల కాయసపొట్ట కద

లజొచ్చెను. కట్టవంటి వెన్నెముక వంగజొచ్చెను. కనుతొప్ప లల్లాడజొచ్చెను. చిన్నయాపిరి బయలువెడలి మీసము లెగురజొచ్చెను. మెల్లన గనలువిచ్చి యా బైరాగి నన్ను జూచెను. బుస్సుమని యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను నేను ప్రణమిల్లితిని. కనుబామ లెగురవైచి, తలవంకించి, గుప్పెటచేయి యూపి నీ వెవడ వను నర్థముకల నన్న జేసెను.

సామాన్యముగా బైరాగులు హిందూస్థాని మాటాడుదురు. వారిలో జాలమందికి తెలుగు వచ్చియుండదు. నాకు హిందూస్థాని రాదు. తప్పో, యెప్పో యిట్లుంటిని. “మైతెలంగీ బామ్మో హై” నా కాశ్చర్యకరముగా సాతడు “నీ కేమికావలెను?”

అని స్వచ్ఛమగు తెలుగున ప్రశ్నించెను. ఆయనకు దెనుగువచ్చుట నాకు హితవచ్చినదాని కంటె తృప్తినిడెను. మా కిట్లు సంభాషణము సాగెను.

నేను:—స్వాముల నేవగోరి వచ్చితిని.

యోగి:—స్వామి కొండపైనున్నాడు; పొమ్ము.

నేను:—వారిదర్శనముమాత్రమే సులభము.

అనుగ్రహము దుర్లభము.

యోగి:—నాయనికి నీ వెట్లు తెలిసికొంటివి?

నేను:—వేంకటేశ్వరుని ప్రేరణమువలన.

యోగి చివాలున లేచి నడువసాగెను.

నేనును లేచి వెంటబడించితిని. ఎంతదూరము

“స్వామి కొండపై నున్నాడు; పొమ్ము”

పోవుదునో? కాని పదిబారలు నడచినపిదప
యోగి తిరిగిచూచి “నీకు నాతో నేమిపని?
వచ్చినదారిని బొమ్ము” అనెను.

నేను:—మిమ్ము సేవిపుచు మీ వెంట నుం
డెదను. వెనుకకు బోవనొల్లను.

యోగి:—ఓయీ! నీవు రాజాలపు. సంసార
రసుఖలంఘన కీయడవిలో జోటులేదు.

నేను:—నాకు సంసారము దిచ్చలేదు. మీ
పాదసేవ జేయుచు నీయడవియందే
వసించెదను.

యోగి:—నీకు భార్యయు బిడ్డలు నున్నారా?

నేను:—ఉన్నారు.

యోగి:—వారి నేమిచేయుదువు?

నేను:—దైవవశము చేయుదును.

యోగి:—నీకు నాతో నేమిపని?

నేను:—నన్ను దరింపజేయుడు. మీ దాసు
నిగా జేసికొనుడు.

యోగి:—తరణోపాయము లడవిలోకంటె
నింటిలోనే పెక్కులున్నవి. అచ్చటనే
యభ్యసింపుము.

నేను:—స్వామీ! గురువులేనిదే యెట్లు తరిం
పగలను?

యోగి:—నీకుటుంబజనులే నీకు గురువులు.
అన్వయించుకొనుము.

నేను:—సంసారానుభవము లేమిచే స్వా
ములిట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. అదికాం
తాకనకములకు బట్టుగొమ్ము.

యోగి:—కాంతాకనకమంత్రము లుపాసించి
సిద్ధుడవైతివేని మోక్షము కరతలామల
కమే.

నేను:—మహాత్మా! శాస్త్రవిరుద్ధమగు దా
రిని జూపి నన్ను భ్రమపెట్టుచున్నారు.

యోగి:—శాస్త్రజన్యజ్ఞానముకంటె ననుభవ
జ్ఞానము గొప్పది. కావున ననుభవసిద్ధు
డవు గమ్ము. పొమ్ము.

నేను:—స్వామీ! మీయనుభవ మదియేనా?

యోగి:—అవును. ఇక నీవు రావలదు. పొ
మ్ము.—అనియోగి దారిబట్టెను. నేనును
వెంటబడించితిని.

యోగి:—వత్సా! నీమూర్ఖతమాని వెనుక
కేగుము. నీవు నన్ను వెంటబడింపజాలవు.

నేను:—[స్తాప్తాంగపడి] “మహాత్మా! మీ
యనుభవమును నాకు దెలిపి నన్ను తరిం
పజేయుడు” అని రెండుపాదములు పట్టు
కొంటిని. యోగికి మనసు కరగెను
కాబోలు. గులకసూదిరాళ్లపై గుతిల
పడిన నన్ను లేపదీసినాడు. నేనును లేచి
కాలితో రాళ్ల నవలికి ద్రోసికొని కూ
ర్చుండబోవ యోగి నవ్వి “ఇంతేకదా?”
అనినాడు. అదేమో యిప్పటికిని నా
కర్థముకాలేదు.

యోగి:—వత్సా! నీవు నేడు నా తపస్సున
కంతరాయమొనరించితివి. నిన్ను ద్రోసి
పుచ్చలేకున్నాడను. అందుకు గారణ
ములు రెండు. దైవికమగు మనసంఘట
నము, నీకుగల మోక్షేచ్ఛ; కాని విద్యా

సంపూర్తికి “ఓనమాలు” చెప్పమనుచున్నావు. అందుకు సంసారమే తగిన బడి. ఇది యధికారస్థానము. అచ్చటఁ బనికిరానివా రిచ్చటను బనికిరారు. ఇది నాయనుభవము. ఇం కేమికావలెను?

నేను:—మహాత్మా! మీచరిత్రమును వినిన గాని మీసంసారానుభూతి యెట్టిదో నా కర్థముకాదు. అనుగ్రహించి యానతిండు.

యోగి:—నాయనా! మనయీదైవికసమావేశమునకు ఫలము నాపూర్వచరిత్రస్మరణము కాబోలును. అందువలన నీకేమియు లాభముండదు. కాని నావైరాగ్యలత కదియొక దోహదమగుగాక! ఇన్నివిధముల బ్రార్థించువానిని ద్రోసిపుచ్చుట యహంభావ మనిపించికొనును. కావున మూడుమాటలలో ముదిముక్కలతో కథ ముగింతును. వినుము:

నేనొక యాంధ్రబ్రాహ్మణపండితపుత్రుడను. మాతండ్రి ధనికుడు. ఏకపుత్రుడనగుటచే నల్లారుముద్దుగా బెంచిరి. నాబాల్యమునందే తండ్రిగారు గతించిరి. అంతటితో నే నింటియజమానుడనైతిని. మాతండ్రి గారు నాకొక కులీనయగు కన్యకను వివాహ మొనర్చిరి. నాకుఁ బదునెనిమిదేండ్లు వచ్చుసరి కామె కాపురమునకు వచ్చెను.

నాయనా! మఱచిన మాటలను మననమునకు దెచ్చికొని చెప్పెడి నామాటలు నీకింపుగానుండవు. అంతరంగము ననుసంధించి కొనెదవేని యర్థోపలబ్ధితో నంతగా బని యుండదు.

పెత్తనము చేతికివచ్చినదిమొదలు నేను పూలరంగడనై యిల్లును, దేహమును గుల్లచేసికొంటిని. గృహలక్ష్మీవచ్చుసరికి ధనలక్ష్మీ లేచిపోయినది. అప్పటికి నాకుగలయాస్త్రీ నా భార్యకు బెండ్లినాడుంచిన నగలుమాత్రమే. నాచరిత్రము విని నాగడుసరిమామగా రానగలను తనయొద్దనుంచి బొందున పుస్తైతో నాభార్యను గాపురమున కంపినాడు. ఎటులయినను దండ్రిగారియొద్దనుండి సొమ్ములు తెమ్మని నాభార్యను నిర్బంధించితిని. నాభార్య నానిర్బంధమును దండ్రికి వినుపించినచోదన్ను నాయొద్దకు బంపడనికాబోలు చెప్పదాయెను. తండ్రి నిరాకరించినమాటలకు మృదువులగు పర్యాయపదములను గల్పించి నాకు జెప్పచుండెడిది. మా యిరువురినడుమను ఆమె కాపురము దుర్భరముగా నుండెను. ఇది గాదుననియని నామామగారికి కఠినశిక్ష విధించితిని.

నేను:—ఏమిశిక్ష?

యోగి:—నాభార్యను విడిచి దేశాంతరము లేచిపోవుట. ఇంతకంటె నల్లుండు మామలకు విధించెడి శిక్షయేమి? ఒకసంవత్సరము కంటఁబడలేదు. నాభార్య బెంగగొని మంచముపట్టెను. ఆమె యవస్థ జూడలేక మాపినారిమామగారు వ్యయప్రయాసలకోర్చి నాకొఱకు దేశమంతయు వెదకించెను. వారికి దొరకకుండ్ల వారి యవస్థలుచూచి నాసమర్థతకు నేనేమెచ్చికొంటిని. ఇక నేను మనుష్యయత్నము వలన దొరకననియెంచి “మాయల్గుడు

వచ్చి మాయమ్మాయి కాపురము కుదుట
బడినచో వేంకటేశ్వరునకు మాయమ్మ
యిచేత నిలువుదో పిచ్చెద"నని మ్రొక్కి-
మీదుకట్టిరట. శనివారపుదీపారాధనలు,
ఏకభుక్తములు, మొదలుపెట్టిరి. మామ
గారి కాపాడమ స్తకమును పంగనామము
లమయమై పోయెను. నాభార్య మేనత్త
యగు ముసలమ్మకు ప్రతిదినము రాత్రి ఘ్న
గంగిరెడ్లవాండ్రు వచ్చినట్లును, ఎట్లువై
బడి క్రమియ్యట్లును కలలు రాదొడగెను.
నా భార్యకు స్వప్నములో ముత్తై
దువులువచ్చి "నేను అలపేలుమంగమ్మ"
నని పసుపుకుంకుమ లీయసాగిరి. ఇంతలో
నాకును అత్తవారింటివైపు కాలుసాగెను.

నేను:—అహోహా! స్వామిసాక్షాత్కారము.
"కతా వేంకటనామకః" అన్నమాట
నిజము.

యోగి:—నీలాగుననే ప్రజలలో వేంకటేశ్వ
రునిపై విశ్వాసము మొండయ్యెను. ఏ
యింటజూచినను పూజలు మ్రొక్కుబడు
లు మితిమీరెను. అడ్డబాట్టులవారుగూడ
అవసరమునుబట్టి నిలువుబాట్టులవారయిరి.

నేను:—మీ కెప్పుడును స్వామి కనుపడినట్లు
చెప్పరేమి?

యోగి:—అయ్యో! కనుపడకేమి? ప్రతి
దినమును పట్టెవర్ధనాలతో నామామగా
రువచ్చి నా భార్యనగలన్నియు నొలిచి
నాకిచ్చినట్లు కలలు వచ్చుచునేయుండెను.
ఆమాట మాటగట్టుకొని నామామగారికి
చెప్పటయు, వారు దానికి సంతానలాభ

మో, సంపల్లాభమో ఫలముచెప్పటయు
నేను మాయత్తవారియింటికి పోయినది
మొదలనేకసారులు జరిగెను. నేను వారి
యిల్లు చేరినది మొదలు దేవుని వీరావేశ
ము హెచ్చు గాసాగెను. నాయిల్లాలికి
ఆరోగ్యము శీఘ్రములోనే కలిగెను.
గణాచారి గమల్ల వెంకమ్మ గజ్జెలుకట్టుకొని
వచ్చి మాటిమాటికి "నీయల్లుని తీసుకు
వచ్చిన నన్నమఱచిపోయినావా? నాకొం
డకువచ్చి నిలువుదో పెప్పడిచ్చెదవు?" అని
ప్రాణములు కొఱుకసాగెను. విసిగి మామ
గారు వైకుంఠై కాదశికి తిరుపతి ప్రయా
ణము నిశ్చయించిరి. ఇది యంతయు నే
నచ్చటికేగిన రెండునెలలకే.

నేను:—మీమామగారికిని మీకునుగల కల
హకారణ మేలాగు కుదిరినది?

యోగి:—అడుగవలసిన ప్రశ్న మడిగితివి.
నేను బుద్ధిగలిగియుంటిననెడి విశ్వాసము
వారందఱికిని గలిగెను. అందుచే నెలరోజు
లగునరికి నాభార్య నగలతో నాయొద్ద
నిద్రించుట కాజ్ఞనిచ్చిరి. అతివిస్తరమేల?
వైకుంఠై కాదశి రేపనగా దిరుపతి జేరి
తిమి. సకుటుంబపరివారముగా బోయి
యొకసత్రమున మంచిగదులలో విడిసితిమి.
భోజనాదికము లయిన పిదప నించుక
విశ్రమించి కొండపై చిత్రములు చూచు
టకు సికారికి బయలుదేరితిమి. ఆనాడు
గొప్పసాహసకార్లు గుడిలో మ్రొక్కుబడి
పెండ్లి చేసికొనుచుండిరి. ముఖమంటపమున
కార్వేటిసగరపుకల్యాణియను వేశ్యమేళము

మేజువాణి జరుగుచుండెను. పెండ్లివారు సభచేసిరి. ప్రేక్షకులు త్రొక్కులాడుచుండిరి. అదేమో చూతమని మావారిని దప్పించి కొని యామూకలో దూరితిని. ఆకళ్యాణి రూప గానాభినయసమ్మోహములో బడి యుండనిచో జనులు తోక్కిడి బాధకు ప్రాణములు విడిచి యుందును. ఎంతకాల ముంటినో నేనెఱుగను. మేజువాణిముగిసి, కళ్యాణి విడిదిలో బ్రవేశించి నాకంటికి దూరమయి, నేను సత్రములో జేరు వఱకు రాత్రి పడిగంటలయినది. మా వాంఛ నాకై బెంగపెట్టకొని కూర్చుండిరి. ఏవో టంకములతిక్కి, మెతుకులు గతికి ప్రక్కపై జేరితిని. ప్రయాణశ్రాంతులై యందఱును తొప్పవాల్పుట తడవుగా నిద్రించిరి. మామామగారు చిరుగుర్తున కారంభించిరి. నేను లేపి యిట్లంటిని. “మామగారు! ఇది రహదారిసత్రము. మన మెంతగదులలో నున్నను జాగ్రత్త ముంచిది. కనుక నగలు తీసి పెట్టెలో బెట్టి మఱినిద్రింపుడు.” నామామగారు తనమొలలోని తాళపుగుత్తి విసరి “జాగ్రత్తచేసి నీదగ్గరనే యుంచు.” అనిరి. నాభార్యనులేపి ముక్కుపుడకనహితము తీయించి బట్టలడుగున పెట్టెలోబెట్టి నరుదు సరి కరగంటయయ్యెను. అంతలో మా మామగారు నిద్రావశులయి గుట్టువెట్టిరి. ఆయనకు నిద్రాభంగమునేయనొల్లక తాళపుగుత్తి నామొలలోనే యుంచితిని. ఆయనకు నాయం దమితవిశ్వాసము గలు

గుటచేతనే నేనాయన తాళముపట్టుట తటస్థించినది. నేనును నడుమువాల్చితిని. కాని కంటిమీద కునుకురాలేదు. దేహ మచ్చటనేయుంచి కామరూపముతో సంఘరించుచుంటిని. కొట్టివేసినటు లందఱును గాఢనిద్రలో నుండిరి. నాయనా! ఆపైని వారివృత్తాంత మేమయినదో నాకింతవఱకును దెలియదు.

నేను:—ఎందువలన? తామచ్చటనే పండు కొంటిరికదా?

యోగి:—లేదు.

నేను:—ఎచ్చటికేగితిరి?

యోగి:—కార్యేటినిగరమునకు.

నేను:—ఏల?

యోగి:—నిలువుదోపిచ్చుటకు.

నేను:—ఎవరికి?

యోగి:—కార్యేటినిగరపు కళ్యాణికి.

నేను:—[నిశ్చేష్టుడనైమాటాడ లేకుంటిని.]

యోగి:—ఎత్సా! అట్లు వెలవెలపోయెదవేమి?

నేను:—మిమ్ముగూర్చిన యీవిషయమును నమ్మజాలకున్నాను.

యోగి:—అట్లులైన నాయీప్రయాసమంతయు వ్యర్థము, ఇక నీవు పోవచ్చును.

నేను:—మహాత్మా! క్షమించి వైవృత్తాంత మానతిండు.

యోగి:—ఓయీ! నామాటలందనత్యభ్రాంతి వదలి వినుము. తెల్లవారుజామున

నగలపెట్టెనెత్తిన బెట్టుకొని భోగమువాండ్రు
బండ్ర వెనుకబడి కార్యేటి నగరపు దారిని
బట్టితిని.

సేను:—ఆ బరువును మీ రెట్లు మోవగలిగి
తిరి?

యోగి:—నేనా మోచినది? నామోహవేశ
ము. పెట్టెనుగాదు. ఒప్పుకొనెనేని కళ్యా
ణినిగూడ మోచియుందును.

సేను:—అంతదూరము నడచినను మీకు
గాళ్లులాగలేదు.

యోగి:—అప్పుడు లాగలేదు. తలచికొని
నచో నిప్పుడు లాగుచుండును. నాయనా!
కథ సాగనిమ్ము. వారితో మాట మంతి
కలిపి మచ్చికచేసికొంటిని. ఊరిసమీపము
నకేగుసరికి బండిపైజేరగలిగితిని. కొంగు
దాకి కొంతాన దీర్చికొన్నాడను. ఓయీ!
తలవంచకొందువేమి? సిగ్గుపడకుము. ఇ
ప్పటి నాసితినిబట్టి లజ్జాకరమేకాని యప్పు
టిదృష్టిలో నది ప్రయోజకత్వమే.

సేను:—స్వామీ! తరువాత.

యోగి:—వేంకటేశ్వరుని మ్రొక్కుబడిని వెల
కాంతకు దీర్చితిని. కాని దానికంటె
వేంకటేశ్వరుడే సులభు డనిపించినాడు.
ఆయన భక్తులకు వరములిచ్చును. కళ్యా
ణి నాకు వరప్రదాయిని కాలేదు. అభ
యహస్తముమాత్రము లభించెను. పెం
డ్లిలో నొకలక్షాధికారిపై కళ్యాణి కన్ను
వేసినది. వలపన్నినది. ఆచేప యదివఱ
కొక గాలములో దగుల్కొనియుండుట

చే దీనిలో బడలేదు. ఆకోమటిబిడ్డడు
అదివఱకే యొక వెలకాంతవలపులో జిక్కి
యుండెను. అందు నాకొకపదవి లభించి
నది. ఏమనగా! కళ్యాణి యావై శ్శునికి
రాయబారముజరుపుటకు నన్ను నమ్మిన
బంటుగా నేలెను. అది గొప్పయదృష్ట
మని యుబ్బి తబ్బిబ్బయితిని.

కళ్యాణి జాబులు కోమటికి రహస్యము
గా నేనందఁజేయుచున్న సంగతి వానియుం
పుడుకత్తెకు దెలిసెను. ఆవీధిలో నేనడు
గుపెట్టినపుడెల్ల నాతోత్తు నన్ను బ్రతు
లడల దిట్టుచుండెను. ఇప్పుడు నీతలయెక్కి
త్రొక్కుచున్న యీసిగ్గు నాకప్పుడు మొ
గమైనను జూపలేదు. అది నాయదృష్టమే
సుమా?

సేను:—సిగ్గుమాలినతన మదృష్టమా?

యోగి:—పాపపుణ్యములలో దేనియందై
ననునరే తుదముట్టసాగినప్పుడే కాని
ముక్తి చేకూరదు. ప్రారంభమందే విరక్తి
యో, తృప్తియో గలిగిననది తుదముట్ట
దు. అప్పుడు నాకు సిగ్గు గలిగినచో నేనీసి
గ్గికి వచ్చియుండను. తరువాత విమము.
“దూషణభూషణతిరస్కారములు దేహ
మునకేకాని యాత్మకులేవ” ను మహా
వాక్యము ననుసంధించుకొంటిని. కళ్యాణి
కార్యసిద్ధియే నాకు ముక్తియని కోమటి
విటుని తోత్తుగుమ్మము చుట్టు కుక్కవలె
దిరిగితిని.

సేను:—శివశివ! (అని చెవులుమూసికొన్నా
డను.)

యోగి:— ‘కుక్కపోలిక’ నీవోపమానముని
యేనా? దానివలె దండప్రహారములకు
గుఱికాకుండనివో దానికంటె కొంత మే
లనిపించికొనియుండును. ఓయీ! ఎంత నేపు
నవ్వాచికొందువో చూచెదనులెమ్ము.

నేను:—తరువాత వినిపింపుడు.

యోగి:—అడుగవలసిన ప్రశ్నలడుగజాలని
నీవంటిసిగ్గురి సత్యమును గ్రహింపజాలడు.
స్త్రతముచెడినను ఫలముదక్కినదాయని
యడుగుము. నేను తినినదెబ్బలన్నియును
కళ్యాణి చేతితో నిమిరినంతనే మానిపోవు
నని యానపడితిని. బిక్కమొగముతో
నేను గళ్యాణిదగ్గఱకు బోయితిని. “ఏమి
వార్త” అని కళ్యాణి గంపెడాసతో నన్న
డిగెను. “వార్తలేమియునులేవుగాని వా
తలివిగో” యని దెబ్బలు చూపించితిని.
వత్సా! అప్పుడామె యేమిచేసినదో చెప్పు
ము. నీతెలివి చూతము.

నేను:—నరే, కళ్యాణికటాక్షము వచ్చియుం
డును.

యోగి:—కటాక్షము. కంటితోఁగాదు. కా
లితో. వట్టిదికాదు; “అప్రయోజకపు
ముండకొడుకా” అను బిరుదుతో. బా
బా! తలయెత్తుము. నీవౌచిత్యము నెఱు
గవు. ఎఱిగినచో “వేలు! బళ్ళీ! సెబా
సు!” అని సాధువాదముచేసి యుండవా?

నేను:—మీ రూరకుంటిరా?

యోగి:—చిన్నప్పటిచదువు జ్ఞాపకమువచ్చి
నది.

నేను:—ఆ చదువేది?

యోగి:—కలముకాగితము నిటుదెమ్ము-వ్రాసి
యిచ్చెదను. నేను జేబులోనికలముకాగి
తము నిచ్చితిని. ఆయనవ్రాసి మడతపెట్టి
“ఓయీ! నీవావలకుబోయినప్పు డొం
టరిగా జదువుకొనుము. నీవు మొదట
నీగురువెవ”రని యడిగితివికాదా? ఇప్పు
డు నీవేనిర్ణయింపుము.

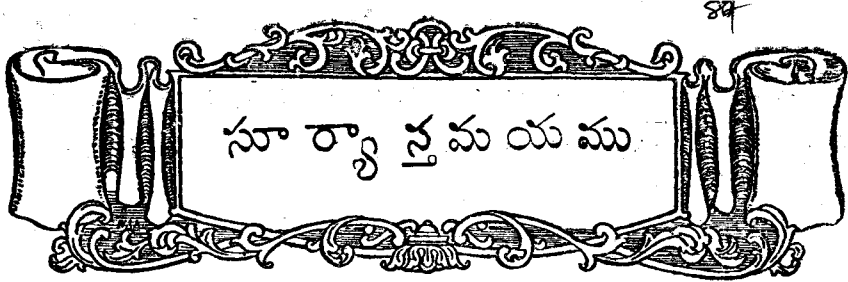
నేను:—(సాష్టాంగపడి) మహాత్మా! నాకు
ముక్తిమార్గముజూపుడు.

యోగి:—నేను తిరిగి తిరుపతిదారిబట్టితిని.
నీవును వచ్చినదారినేపట్టుము.

నేను కన్నులుమూసికొని నిమిషముండి
లేచి చూచితిని. శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి గ
ర్భాలయములో దేవుని ముందుండియుంటిని.
కొంతనేపు విభ్రాంతుడనై యండి లేచితిని.
స్వామి కెఱిగి బయటికిబోయి కాగితమువిప్పి
చూచుకొంటిని. అం దీ శ్లోకము వ్రాయబడి
యన్నది.

“శ్లో. యాం చింతయామిసతతం మయి సా విర
క్తా, సా శ్యన్యమిచ్ఛతిజనం సజనోన్యసక్తః;
అస్మత్కృతేచ పరితుష్యతి కాచిదన్య,
ధిక్తాంచ, తంచ, మదనంచ, ఇమాంచ,
మాంచ.”

అహా! మహాత్ములచరిత్రము లద్భుత
జనకములుకదా!

విద్వాన్ కఱ్ఱి కామేశం గారు

ప నచండత్వముఁ బాసివేవిరివియై గాఢాగ్నిసంతప్తమా
పెనముంబోలెను నెఱ్ఱవారి దిన కృద్భింబం బదస్తాద్రి నం
దిననీడెంతయు దీర్ఘమయ్యెఁ దనపైఁ దేజస్వి దూరంబుగాఁ
గను వృద్ధి గను టబ్బురంబెయని లోకంబుం బ్రబోధింపఁగాఁ.

ఉ. దిక్కులకెల్ల దివ్యతరదీప్తుల నిచ్చిన లోకబాంధవుం
డక్కట యస్తమించు నిక నారయరాదు పదంబునేరుఁ డిం
కెక్కడికేగువారమని యిండ్లకుఁజేరె ద్విజాళి, తేజముం
డక్కియినుండు దద్దయు నడంగుట గాంచుచు మెల్లమెల్లఁగాఁ.

[“అరయరాదు” అర్థాంతరమున “నేత్రేతాదిత్యముద్యంత మస్తయం తం కదాచన” అనువిధిని గమనింపవలెను.]

[“మెల్లమెల్లగాఁ.” అర్థద్వయమునందును “ప్రాయోభ్యత్యాస్త్యజంతి ప్రచలిత విభవం స్వామిసం సేవమానాః” అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

క. ఎంతయుఁ దేజముగల్గిన, నెంతయు మిన్నందియున్న నెంత తిరిగినన్
అంతంబు తప్పదని వేదాంతము బోధించె సూర్యుఁ డస్తంగతుండై.

క. ఎంత కరబలముకలిగిన, నెంత ప్రతాపంబునున్న నెంత వెలిగినన్
అంతయుఁ గాలవశంబని, యెంతయు బోధించె నినుఁడు హీనప్రభుండై.

మత్త. సుంతయుం దనుజూడరాకయె చొక్కిపుట్టినదాదిగా
సంతత ప్రభతోడ వెల్గినచండభానుఁడు గ్రుంకినన్
అంతనెంతయు నెఱ్ఱకాంతులు హత్తె నాదెన సంతయున్
జింత చచ్చినఁ బుల్లచావదు సిద్ధమంచును దెల్పుచున్.

చ. పటుతర తేజమున్ విడిచి భాస్కరుఁ డస్తము నందినంతఁ జే
కటిమయమయ్యె నక్కట జగంబు సమస్తము దుర్నివారమై

యట ఘనమిత్రుడై స్తమును నందఁగ జాడ్యము సంధకారము
నృతమయి గ్రమ్ముచుంట యది భావ్యమెయాఁగద యెంచి చూడఁగఁ.

[“జాడ్యము” అర్థాంతరమున “ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్,” అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

చ. జనులకు నెల్లపట్టులను సౌఖ్యమెకూర్చుచు దుర్నిరీక్షుడై
యినుఁ డుదయించి యున్నతతి యెందును హాసములేకయుండి యా
యినుఁ డటులేగినంతటనె యెక్కడనుండియొ యొక్కటొక్కటే
కనఁబడెడికై గ్రమక్రమముగాను గ్రహంబులు భాసురాకృతికై.

[“సౌఖ్యమె” అర్థాంతరమున “ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్” అను సూక్తిని గమనింపవలెను.]

చ. కలకల నెల్లరుల్లనిల గబ్బున హ్లాదముఁ గొల్పుచుండి తా
నలఘునమైన తేజము నొకప్పుడు చూపనిరాజునందె పో
చులకగ మచ్చగానఁబడుఁ జూడుఁడటంచును బోధనేయుచుక
లలితకలంకితోఁచె గగనంబున సర్వకళాప్రపూర్ణుడై.

[“సర్వకళాప్రపూర్ణుడై” అర్థాంతరమున “బోధించు” అనుక్రియపట్టున ఈ విశేషణము సౌఖ్యప్రాయమైయున్నదని గ్రహింపవలెను.]

తే. గీ. మచ్చపడకయె మనవలె మచ్చపడిన, విదప నట్టిటు నంకలు పెట్టికొనుచు
నెంతకాలము తిరుగుదు రిలను మనుజు, లంచు బోధించెను గలంకి స్వామభవము.

ఉ. ఘోరతరప్రతాపమును గొల్పు నినుం డతఁ డస్తమించి త
చ్చారుకళాప్రపూర్ణుడగు చల్లనిరా జుదయింప నంతయుక
భోరుసెలంగఁ బొందుచు సముద్రుడు దద్దయు మిన్నముట్టె దా
నారయ లోకధర్మమది యచ్చెరువందఁగ నేల దానికికై.

ఉ. చండితనంబు మీఱగను చయ్యన నెవ్వరియడ్డులేక వే
ఱొండును బాటులేక మఱి యోటమి యిచ్చుకయైన నెప్పు లే
కుండఁగఁ గర్ణరంధ్రములు హోరునఁ జిల్లులువోవుచుండ జీ
రండల దృశ్యరూపమొనరక విహరించెడి రాత్రియంతయుకై.

[“హోరున” అర్థాంతరమున “తమ దుశ్చరిత్రవలన గలిగిన ఘోషవలన” అని గ్రహింపవలెను.]

A. R. R. R. R. R.

చెన్నైలో నేపాలీ పాఠశాలలో నిర్వహించిన సభలోని వాతావరణం

చెన్న పురి తిరువర్గళ్ళ శివో నూలువడపు స్త్రీల పోటీ ప్రదర్శనము—మహాత్మునివసు స్వాగతము.

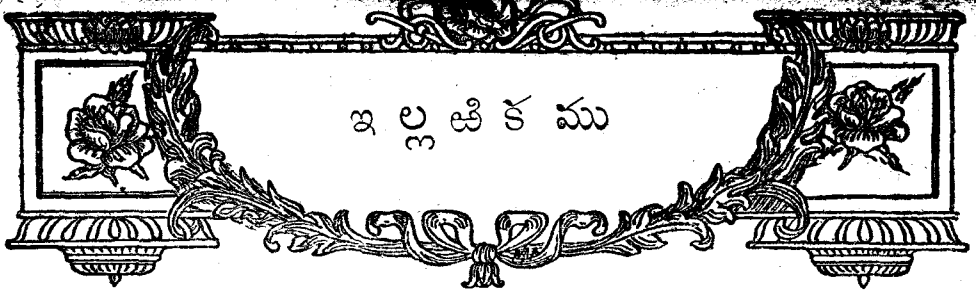
క్రైస్టియన్ బోర్డు, చెన్న పురి.

- ఉ. అరుదుగ పీర్ల పండుగుకు నంతట జేగురుపూసి తోడుతన్
విరివిగ నెల్ల పట్టులను బెల్లుగఁ జల్లిన వెల్లుచుక్కలన్
దురకలగోడమించుగతి తోరపుమిన్ను చెలంగె లెక్కకుం
దొరకని తారకావళులతోడ వెలుంగుచు వింతగొల్పుచున్.
- ఉ. శ్రీలనుమించి డెందములు చిందములాడఁగఁ జేరి యొక్కచో
వేలుపులాడుచున్ దిగువపెట్టిన దింపుడుపేకముక్కనా
లాలితమయ్యె మిన్నుకవిరాజ సుకీర్తితచందదాకృతిన్
వేలకొలందిచుక్క లవిపెల్లుగ వెల్లుచుఁ దేజర్చిన్.
- క. చంద్రుడుమధ్యను దారక, లందందును జంద్రికయును నంతట నలరన్
బృందారకులాడెడి పే, కందనరెడి యాసుకరణి గగనము వెల్లెగన్.
- చ. అరుదుగ నాటకంబున మహావిభుపాత్ర ధరించినట్టి యా
నరసనటుండుదాల్చిన ప్రశస్తపుడుస్తుల మించు ముచ్చె బం
గరు నగిషీలనొప్పు ఘనకంచుకమోయన నేత్రపర్వమై
కరమువెలింగె మిన్నదియగణ్యులనత్తరచారుతారలన్.
- మ. జలమై చంద్రికయొప్పు బూర్ణవిలసచ్చంద్రుండు లోమట్టునై
యలరం గానలయంచులందుఁ గననొ నానీటిబొట్టు చు
క్కలు నెంతేనియుఁ జెన్నుమీఱఁగను నాకాశంబుచూడన్ మహా
కలశంబై గనుపట్టె నుజ్వలతరాకారంబు శోభిల్లఁగాన్.
- మ. తగదర్బారులయల్లు భాసురహయోత్తంసంబు మీఁదం ధగ
ద్ధగితంబై కమనీయమై ప్రవిలసద్దత్నావళీ చిత్రితం
బగు పల్యాణమనంగ నంబరము నేత్రానందముం గొల్పుచున్
బొగడన్ మించెను వేలులక్షలగుచున్ జుక్కల్ విజృంభించినన్.
- క. మినుకుమినుక్కని చుక్కలు, ఘనముగ నుదయింప మిన్ను కరము వెలింగెన్
తనకావలిదెస దీపము, తనరగఁ జూపట్టు నెదుఱుతడకయనంగన్.

మ. అలరన్ గోడయి పేకముక్కయి భళా! యాకంచుకంబై లనత్
కలశంబై యలజీనునై తడకయై తానిట్టులేపట్టునన్
పలురూపంబుల నల్లమానిసికిఁ గన్పట్టెన్ నభం బెన్నఁగా
నలభూతంబుల చిత్రమే యిదిగదా యాశ్చర్యమింకేటికిన్.

[“ఆశ్చర్య మింకేటికిన్” “ఇంకను ఈరితిని ఎంతైనను వర్ణింపవచ్చును. కాని యది
యాశ్చర్యము కా”దని భావము.]

N. B. శుక్లపక్షరాత్రులును కృష్ణపక్షరాత్రులును యథాయోగముగ వర్ణింపఁబడినవి.
సహృదయులు పక్షద్వయైక్యవిరోధమును శంకింపరాదు.

పాలవర్తి ఆంజనేయులు గారు

౧

జగపతిరాజు గొప్పశ్రీమంతుడు. విశాఖ పట్టణ మంతటిలో వీరికి గల పలుకు బడి మఱియొకరికి లేదు. జమిందారిపాయగ నివసించును. ఈయనకు జమిందా రను బిరుదొకటి లేదు గాని సాలుకు పాతిక ముప్ప దివేలు వచ్చు గొప్పయెట్టేటమాత్రమున్నది. విశాఖపట్టణము బీచిరోడ్డుమీద నొక విశాలమైన యారామముమధ్య వీరిమేడ గలదు. ఆతోట నానావిధఫలపుష్పశోభితములయిన తరులతాగుల్మాదులతోడను, నిర్మలసలిలపూరి తమయిన తటాకముచేతను విరాజిల్లుచు వినోదవిహారము నల్పువిలాసవంతులను, చిత్తశాంతి నభిలషించు విరాగులను, నాహ్వనించుచుండును. ఆమేడ ముందుభాగములో నొక విశాలమయిన చావడిలో యెట్టేట తాణేదారులు, గుమస్తాలు, పారాజవానులు గలరు. అంతర్మహాలునందు జగపతిరాజుగారు కాపుర ముండియుండిరి. వీరెంత విద్యావంతులయినను, నవనాగరికులయినను పూర్వాచారముల నిను మంతయైనను వదలలేదు. గృహమర్యాదలను, కులకట్టుబాటులను బహుజాగ్రత్తో కనిపెట్టుచుందురు. వీరి కిద్దరు కొమార్తెలు మాత్రము గలరు. వారిమీద జగపతిరాజున

కత్యంతప్రేమ. వారు క్రిందనడచిన పాదములు కందిపోవునని యెంచును. పుత్రులు లేనికారణమున వానిని మిక్కిలి గారాబముతో నరచేతులలో బెంచుచుండెను. జగపతిరాజునకు తనపుత్రికల నత్తవాంఁకికి బంపుట కిష్టము లేదు. కావున పెద్దకొమార్తెను, సామాన్య కుటుంబమునకుఁ జెందిన యొక చక్కని చిన్నవాని కిచ్చి వివాహముచేసి యల్లునిఁ గూతును నింటఁ జెట్టుకొనెను. రెండవకొమార్తెనహితమిడేరినప్పిల్ల యగుటచే వివాహముఁ జేయఁ దొందరపడుచుండెను.

౨

శ్రీమహారాజులుంగారు విజయనగరములోఁ గళాశాలను స్థాపించినప్పటినుండియు ఓత్త్రయబాలురుసహితము ఉన్నతవిద్యాభ్యాసమున కలవడిరి. భోజనాదివసతుల నేర్పఱచి బాలురు రుత్తమవిద్య నార్జించుటకు శ్రీరాజుగారు ప్రోత్సాహ మొసంగుచుండిరి.

విజయనగరమున కనతిదూరమున చిట్టి వలన యను గ్రామమున్నది. రామరాజుచాల బీదవాడయినను గ్రామములో మర్యాదగలవాడను వాసిఁగాంచియున్నాడు. వంగ సమును బట్టిచూడ రామరాజొకప్పుడు

బ్రతికి చెడినవాడని తెలియుచున్నది. ఆయనకు. పదియేకరముల మెట్టభూమిమాత్రము గలదు. ఒక్కడే కుమారుడు. నరసింహరాజు మంచి అందమయిన చిన్నవాడు. బుద్ధిమంతుడు. తెలివితేటలు గలవాడు. చిన్ననాటనుండి విద్యయం దాసక్తిగలవాడగుటచే నెలులనో తండ్రిని ఒప్పించి తోడి బ్రాహ్మణ బాలురతోపాటు విజయనగరము వెళ్లి కాలేజిలో విద్యనభ్యసించుచుండెను. విద్యార్థులందఱిలో రూపమందేకాక గుణసంపదయందును నరసింహరాజు మిన్నయై యుండెను. మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో పిల్లలందఱిలోను మొదటివాడుగ గృతార్థుడగుటచే నుత్తమవిద్యగరచుటకు దగిన వసతి లేకపోయినను, ఉపాధ్యాయులయొక్కయు, తోడిన్నహితుల యొక్కయు, ప్రోత్సాహముచేత కాలేజితరగతినో బ్రవేశించెను. ఇంతవఱకు జెప్పించిన చదువుకే తండ్రి అప్పచేయవలసివచ్చెను. కాని, పిల్లవాడక్కరకువచ్చి గొప్పయద్యోగము చేయునను గంపెండ్రాశితో అప్పలోనప్పని ఋణముచేసి ప్రతినెల కావలసిన వైకము పంపుచుండెను. ఇట్లుండ ఎఫ్. ఎ. పరీక్షకాకపూర్వమే తండ్రి స్వర్గస్థుడాయెను. తండ్రిచనిపోయిన దుఃఖ మొకవంకను, ముందుగతిదోషక యొకవంకను గ్రుగుచున్నను సహజ ప్రతిభాశాలియగుటచే బరీక్షలో జయమొందెను. కాని పరీక్షలో జయమొందితినని యానందించుట కతడు నోచుకొనలేదు. ముందుచేయునది తోడకయతడు కుందుచుండెను. బి. ఎ. చదువవలె ననెడియాశయొకవంకను, లేమియొకవైపునను

నతనిని బాధింపజూచెను. కాని యతనితల్లి యతనికి ధైర్యము జెప్పి యెచటనో సామ్మదెచ్చియిచ్చి అతనిని విజయనగరము పంపివేసెను.

3

‘ప్రణబాధకన్న ఋణబాధ ఎక్కు’ వనుట లోకవిదితముగదా! సీతమ్మ కుమారుని విద్యకై పలుపాట్లు పడవలసివచ్చెను. పొలముల పరులపాలుచేసి మృగతృష్ణంబోలు విజాతీయవిద్యకై నగరసీమల కెగఁబ్రాకు జానపదుల దుస్థితి నేడు మనము కన్నులారఁ గాంచుచున్నాము. ఋణదాతలు సీతమ్మను బాధింపజూచిరి. ఈబాధ కోర్వజాలక కుమారునితోఁ దనయవస్థను జెప్పక, పొలమమ్మిన యెక్కువసామ్మ వచ్చుననిమాత్రము చెప్పి పొలమమ్ముటకు నిశ్చయించెను. అప్పులు తీర్చినది శేషించిన ధనముతోఁ బిల్లవానిచదువు ప్రథమవత్సరమైనను గడచునట్లులేదు. ఆమె మాత్రము ఇరుగుపొరుగువారికిఁ బాలుపెరుగమ్మి గుట్టుగ జీవయాత్ర గడుపుచుండెను.

౪

జగపతిరాజుకొమార్తెకు వివాహముచేయవలెనని తొందరపడుచుండెను. ప్రేమావతికి షోడశవర్షములు నిండి సంప్రాప్తయౌవనయైనది. మేలిమిబంగారును మించిన దేహకాంతిచేతను, పొడుగు పొట్టి కాని దేహపరిమాణముచేతను ఆమెతనూవిలాసము ఒప్పియుండెను. నిండుచందురునివంటి మోము, విశాలనయనములు, పంఠరలు దిరిగిన ముంగురులు,

తుమ్మెదరెక్కల ధిక్కరించు నిడుదలయిన నల్లని కురులు, ఆమెలావణ్యము, చూచు పాఠల మోహింపజేయుచుండెను. యావన వతులు యువకుల బెండ్లాడఁగోరుట ప్రకృతి ధర్మము. తల్లిదండ్రులు, ధనము, ప్రసాదింప గల సమస్తసౌఖ్యము లామెకుఁ గరతలామలక ములైనను ఆమె యేలకో చింతాక్రాంతచిత్త మై అతిభారముతో రోజులు పుచ్చుచుండెను. అట్లగుట, తల్లిదండ్రు లామెకుఁ దగిన వరునిఁ దెచ్చి పరిణయముచేయ యత్నించుచుండిరి.

సాటివారలలో యుక్తవయస్కులైన బాలురు రుంజినను జగపతిరాజు నభీష్టముఁ జెల్లించువారెవరును లేకుండిరి. శ్రీమంతులు తమ తనయుల నత్తవారింట నిల్లరిక ముంచ నిష్ట పడరు. తన ముద్దుతనయ నత్తవారింటికిఁ బంపుట గర్వముగా జగపతిరాజుకుఁ దోచుచుండెను. నరబంధ మెక్కడను కుదురలేదు. కర్తవ్యము దోషక ఆందోళిత హృదయుడై విచారించుచుండెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు విజయనగరముకాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారియొద్దనుండి ఉత్తరము వచ్చెను. ఆయుత్తరమువిప్పి చూచుకొని సంతోషచిత్తుడై భార్యతోఁజెప్పి మెటనే విజయనగరము బయలుదేరి వెళ్లెను. రైలు దిగి జగపతిరాజు సరాసరి ప్రిన్సిపాలుగారి ఆఫీసుగదిలోనికి వెళ్లెను. శ్రీరామావతారముగారు జగపతిరాజుకుఁ జిరఁచితులు. కుశల ప్రశ్నలైనపిమ్మట తమదృష్టిలోనున్న బాలురఁ గూర్చి రామావతారముగారు సవిస్తరముగా ముచ్చటించిరి. వారిలో జగపతిరాజుకోరికల ననుసరించి నరసింహరాజు అన్ని విధములఁ దగి

యుండునని వారు సలహానిచ్చిరి. జగపతిరాజు పిల్లవానినిజూడఁ గుతూహలము గలవాడయి వానిని బిలుపింపఁ గోరెను. నరసింహరాజు వచ్చి ప్రిన్సిపాలుగారికి నమస్కరించి నిలుచుండెను. జగపతిరాజు వానిని బ్రక్కనున్న బల్లమై గూర్చుండఁగోరెను.

నరసింహరాజు కప్పటికి ఇరువదియొక్క సంవత్సరములు. మామూలు గోరంచుపంచ, పద్దు, ఉత్తరీయము మాత్రమప్ప డతను ధరించియుండెను. అవియుఁ గొంతవఱకు మాసియుండెను. ఆమలినాంబరములనుండి యతని శరీరకాంతి నివ్రురుకప్పిన నిప్పువలె అచ్చటచ్చట తళతళలాడుచుండెను. విశాలమైన ఫాలము, కలువరేకులవంటి కన్నుదోయి, ఉంగరములు దిరిగిన ముంగురులు, యతని ధీప్రభావమును, అందమును బ్రస్ఫుటము చేయుచుండెను. నరసింహరాజు ముఖలక్షణముల నవలోకించి భ్రమఁచెంది జగపతిరాజు రెప్పవాల్చుక అట్టె చూచుచుండెను. నరసింహరాజు సందర్భమును గ్రహించినవాడై సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని కూర్చుండెను.

రామా: అబ్బాయి! మీదేరూరు?

నర: మాది చిట్టివలస.

రామ: మీనాయనగారి పేరేమి?

నర: రామరాజుగారు.

నరసింహరాజునుగూర్చి రామావతారముగారు అంతయు నెఱిగినవారగుటచే ఆప్రశంస కట్టిపెట్టి నరసింహరాజును సంబోధించి 'జగపతిరాజుగారు గొప్పశ్రీమంతులు, పేరుప్రతి

మౌనముగాను, అంతయును నీచిచ్చి వివాదమును
వేరువలెనగు నీరీతి నున్నారు. నీయభిప్రాయ
మేమి?

నరసింహారాజునిగ్గుపడుచు “నాకేం తెలుస్తుం
ది. మా అమ్మగారు పెద్దది ఉన్నది. ఆమెయిచ్చ
ప్రకారము జరుగవలసి ఉంటుంది. నాదేమి
లేదు.” అని జవాబు చెప్పెను. అంతట నరసిం
హారాజు వెళ్లిపోయెను

జగ: ఈమావతారంగానూ! మీరు మిత్రులై
నందుకు నాకీనంబంధము కుదిర్చిపెట్టవలె.
పిల్లవాడిని చూస్తే చక్కగా ఉన్నాడు.
నాను విశించిపెట్ట బుద్ధి పుట్టలేదు. వాళ్లు
బీదవాళ్ల యింనప్పటికీ వంశము మంచిదే.
వారి బీదలవంతో మనకేమి? పిల్లవాడు
మనయిట్లోనే వుంటాడుగా. ఇది మించి
పోనీకండి.

రామ: పిల్లవాడు మాకాలేజి పిల్లలందరిలో
నెక్కువగాను, బీదవాడయినను నీచగూణ
ములేములేవు. మీగృహము నలంకరించ
దగినవాడే. కాని చదివేది ఇంగ్లీషు. మన
ఆచారాలు, పద్ధతులు నచ్చుతాయా,
తీరా మీయింట్లో యిల్లరికము ఉంటాడో
ఉండడో, అదే చిక్కుగా వున్నది.

జగ: “ధనమూల మిదంజగత్.” మీకు తెలి
యనిదేముంది? పట్నముపంపి ఎం. ఎ.
చెప్పిస్తాను. అతనికి ఎంతకావలసినదె
అంత ఖర్చు పెట్టుకొంటానికి యిస్తాను.
అవిషయమున నాకేం భయములేదు.
మీరు చేయలేనిన పతోయం మాత్రం
చేయండి.

రామ: అందుకేమాత్రం అభ్యంతరముండదు.
అంతట జగపతిరాజు ప్రిన్సుపాలుగారి
వద్ద సెలవుపుచ్చుకొని విశాఖపట్టణము
చేరెను.

౩

జగపతిరాజు భార్యతో జరిగినవృత్తాంత
మంతయు జెప్పచు, “పిల్లవాడు మనస్సుతో
అకే పుట్టినట్లున్నాడు. అందమందుగాని, విద్య
యందుగాని, గుణమందుగాని కొంత తక్కు
తయు లేదు. కడు బీదకుటుంబము మాత్ర
మగును. నిజముగా ఆయింట పుట్టినవాడు
కాడు” అని పలికెను.

భార్య: వాళ్లు బీదవాళ్లయితే మనకేం, భార్య
వంతులైతే మనకేం? మనపిల్ల వెళ్లి వాళ్ల
గుడిసెల్లో కాపురము చేయబోతుందా?
మనము వెళ్లి విందులు గుడువబోవును
న్నామా? వస్తారు; నాలుగుమెతుకులు
తీసి మనయింట్లోనే పడివుంటారు. ఆలస్య
మెందుకు? మన పురోహితుణ్ణి గుమ
స్తాను చిట్టివలన పంపించండి.

జగ: అవును; నీవన్నమాట నిజమే. అలాగే
పంపుతాను.

౪

గుమస్తా పురోహితుడు యిద్దరు చిట్టి
వలన వెళ్లిరి. రామరాజుగారి యిల్లు పెద్ద
వీధినే ఉన్నది. వారి ఇంటిగుర్తు తెలుసుకొని
వీరిద్దరు వెళ్లి వారియింటి అరుగుమీదనే
కూర్చుండే బోయిరి. వారెవరో యెందును
వచ్చిరో నరసింహారాజు తల్లి నీలమ్మకు తెలి

యదు. అయినను గృహస్థధర్మము ననుసరించి మర్యాదచేసెను.

సీతమ్మ: శాస్త్రులుగారూ, మనదేగ్రామము? ఏంపనిమీద దయచేశారు.

పురో: మాది విశాఖపట్టణము. రామరాజు గారి యిల్లు యిదేనా?

సీతమ్మ: అవును. ఇదే. మమ్మన్ని మీరేం యె రిగివున్నారు?

పురో: ఎటుగకేంలేండి. రామరాజుగారుచాల మంచివారు; నిదానస్థులు. బ్రాహ్మణభక్తి గలవారు. మంచివంశం. మీకు పిల్ల లేంత మందమ్మా?

సీతమ్మ: నాకు ఒక్కడే పిల్లడు బాబు. విజయ నగరంలో చదువుతున్నాడు.

పురో: వివాహమయిందా?

సీతమ్మ: చదువయితేగాని చేసుకోనన్నాడు బాబుగారు. ఆలాగే కా నిమ్మని వూరుకున్నాను.

పురో: చదువుకుంటూంటే పెండ్లి చేసుకోకూడదా? ముద్దుముచ్చటలు చిన్న తనంలో చూడాలిగాని, గడ్డంమీసాలు వచ్చిన యేంబాగుంటుంది?

సీతమ్మ: పెద్దదాన్ని నాకు ముద్దుముచ్చట చూచు కోవాలెననివుంటే మా త్రం బీదవాళ్లకు పిల్లిని యెవరిస్తారు?

గుమాస్తా: సంబంధమువుంటే చేస్తారా?

సీతమ్మ: చేస్తారా అంటే నేనేంచేస్తా బాబు గారు. డబ్బా? దుగ్గానా? కాస్తకూస్తతో అవుతుందా? లేదా అంటే మంగళసూత్రం చేయించి మూడుముళ్లు అప్పోసాప్పో చేసి వేయించగలను గాని ఇంకేం చేస్తాను. ఆరోజువచ్చి నేనంతవఱకు బ్రతికివుంటే మాట గద!

గుమాస్తా: మీరు బాగావుండగానే చేసి కళ్ల తోచూచి సంతోషిస్తే మంచిది. మీకేం కష్టంగాని, డబ్బుఖర్చుగాని లేకుండా గొప్పయింటిపిల్లను తెచ్చి పెళ్లి చేసేభారం నాది. మీకదంతా ఎందుకు? మీకిష్టమేనా?

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం బాబుగారు. ఎక్కడైనా సంబంధం ఉన్నదా?

పురో: సంబంధం లేకేం. కాని మీరొక్క సంగతికి తలవూగిస్తే చాలు. పిల్ల

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం బాబుగారు. ఎక్కడైనా సంబంధం ఉన్నదా?

గొప్పయింటిపిల్ల. అతిసుకుమారంగా, గా
రాబంగా జమిందారిపాయగా పెరిగింది.
పిల్లను యిచటికి పంపటానికి యిష్టపడరు.
పిల్లవాడినే తమవద్ద వుంచుకొని పెద్దచదు
వులు చెప్పించి ఆ స్త్రీకొంత ముట్టచెప్పాలని
వున్నది. ఈవద్దతి మీకిష్టమేనా?

నీతమ్మ: ఏం చెప్పను బాబు. నాకు ఒక్కపిల్ల
వాడు. వాడు కండ్లముందర లేకపోతే
నాకేం తోస్తుంది. నేనేం కష్టాలుపడ్డావాడు
సుఖంగా వుండాలనే. అయినా మేము
సామాన్యులం. అంతగొప్పవారితో మాకు
సంబంధమేమిటి? అది ఎట్లా పొనగ
తుంది.

గుమాస్తా: అదంతా మీకేల? కుదిర్చే భారం
మాది. కొడుకును కోడల్ని చూచుకొం
టూ మీరుకూడా అచటనే వుండవచ్చు.
నేజెప్పినసంగతి మాత్రము మీకిష్టమేనా?

నీతమ్మ: నాయిష్టానికేం లేండి. ఎక్కడైనా
వాడు సుఖంగా వున్నాడంటే చాలు.
అయితే ఎవరిపిల్ల బాబుగారూ!

పురో: విశాఖపట్టణంలో జగపతిరాజుగారి
రెండవకొమార్తె. పదహారు సంవత్స
రాలు. పిల్ల చక్కని చుక్క. మంచి
వంగనం. ఈమాసంలో బహుళంలో ము
హూర్తం. మేము అందుకొఱకే వచ్చి
నాము. ఆయన వారి గుమాస్తా. నేను
వారి పురోహితుణ్ణి. మారాజుగారు విజ
యనగరంవెళ్లి పిల్లవాణ్ణిచూచి మాట్లా
డినారు. ఇక మీరు 'నరే' నంటే అయిం
దన్నమాటే.

నరసింహారాజు తల్లి ఆశ్చర్యపడి సిగ్గు
చేగడపడాటి లోనికివెళ్లి తలుపుచాటున ని
లువబడెను.

పురో: అమ్మా, మీరుపెద్దలు. మేము బ్రా
హ్మణులము. మీయిండ్లకు రానివార
మా? మీయిద్దేశమేమి?

నీతమ్మ: చెప్పరేం బాబు; నేనింకా యెవరో
దారినపొయ్యేవారని అనుకొన్నాను. ఇం
తలెక్కజరిగిందాక నేనుమాత్రం వేరే
యేం చెప్పతాను. పిల్లవాడికి కబురు పంపి
మీకు తెలుపుతాను.

గుమాస్తా: ఇంక పిల్ల వాడికి కబురెందుకు?
మీఅబ్బాయి 'మాఅమ్మగారి యిష్ట'మని
మారాజుగారితో చెప్పినాడు. మీపురో
హితుణ్ణి పిలిపించండి తాంబూలాలు పు
చ్చుకోవచ్చును.

అంతట నరసింహారాజు తల్లి పురోహి
తునకు గబురుపంపి తాంబూలములు పుచ్చు
కొనెను. ఆరోజు పురోహితుని గృహముననే
విందు లారగించి వారిద్దరును ఘటనాడు
విశాఖపట్టణముచేరి శుభవార్త యజమా
నుల కెఱుకపరచి బహుమానములం బడసిరి.

2

రూపసియు, విద్యావంతుడును, సుగుణ
ఖనియు, నైన యల్లుడు దొఱకినాడను సంత
సమున జగపతిరాజు వివాహప్రయత్నముల
నతివిరివిగాఁ జేయుచుండెను. గృహప్రాంగణ
మున విశాలమైన పందిళ్లువేయించెను. పంది
ళ్లకుఁగట్టబడిన ధవళవనసముల తెల్లఁదనము

సుధాకరునిధావశ్యమునుధిక్కరించుచుండెను. పత్రపుష్పపతాకములచే నామూవరణమంతయు నలంకరింపబడెను. చిత్రకారులు గృహమునంతయు నలంకరించి శోభాయమానముగఁజేసిరి. జగపతిరాజు బంధువులు మిత్రపరివార సహితముగ విచ్చేసిరి. నరసింహరాజునకు బంధుకోటి అంతగ లేదు. అందుచేతఁ దోడి సహాధ్యాయులను సహితము కొంత మందిని దీసికొనివచ్చెను. విద్యాలవారు ఎక్కువమంది లేనందున విడిదికిఁ బ్రత్యేకముగ నేర్పాటులేమియు జరుగలేదు.

వధూవరులు మంగళస్నానము లాచరించి చిత్రవిచిత్రముగ గనులపండువుగ నలంకరింపఁబడిన వివాహవేదికపై నాసీనులైరి. మంగళ తూర్వనినాదములు మిన్నముట్ట, విప్రు లాశీర్వాదములు చేయ జగపతిరాజు నరసింహరాజు పాదములుఁగడిగి కన్యాదానముచేసి పాణిగ్రహణమహోత్సవము జరిపించెను.

౮

వివాహానంతరము అల్లుని కర్చుకై జగపతిరాజు ప్రతినెల యేబదిరూపాయలు పంపుచుండెను. అందుఁ గొంతపైకము మిగిల్చి నరసింహరాజు తల్లికిఁబంపుచుండెను. నెల కొక్కపర్యాయమైనను నరసింహరాజు తల్లినిజూచి వచ్చెడివాడు. దసరా సంక్రాంతి సెలవులకు మాత్రము అత్తవారింటికి వెళ్లెను బి. ఎ. యూనివర్సిటీపరీక్ష యైనవెంటనే స్వగ్రామమునకు వెళ్లి తల్లితోఁ గొన్నిదినములు గడసి తర్వాత అత్తవారి యింటికి వెళ్లెను. తల్లిని జూచుటకై నరసింహరాజు తనయల్లుడైన

పిదపఁగూడ చిట్టివలసకు వెళ్లి యాపూఁకొంపలో నుండుట జగపతిరాజు చాల అపమానముగా నెంచుచుండెను. ప్రథమములోనే అభ్యంతరపెట్టిన బాగుండదని ఓపికతోనుండెను.

మేనెలలో విద్యార్థులందఱు పరీక్షాఫలితములకై చకోరపక్షులవలె నెదురుచూచుచుండిరి. ప్రతిదినము విద్యార్థులు పోస్టాఫీసుకు వెళ్లి పేపర్లు చింపి యాతురతతో సంబర్హకై వెదకుచుండిరి. ఇట్లుండ నొకనాఁడు నరసింహరాజునకు బట్టనమునుండి తంతివార్త వచ్చెను. తంతి యెచటనుండి వచ్చినదా యని యింటిలోనివారందఱు భీతచిత్తులై తత్తరపడుచుండిరి. ఇంతలో నరసింహరాజు మేడ దిగివచ్చి తెలిగ్రాము చింపి చూచి తాను పరీక్షలో రాజధానిలో ప్రథముడుగాఁ గృతార్థుడైనట్లు తనప్రాఫెసరు తంతి నంపినట్లు తెలియఁజేయ నందఱును సంతోషమునఁ దేలియాడిరి. వెనుకనుండి వచ్చుచున్న ప్రేమావతి యాపర్తమానమువిని ప్రపుల్లవదనయై భర్తతోఁగలిసి మేడ మీదికి వెళ్లిపోయెను. పిమ్మట లడ్డాలను దెప్పించి అందరికిని ప్రేమావతి స్వయముగఁ పంచిపెట్టెను.

నరసింహరాజు విశాఖపట్టణమునకు వచ్చి నెలరోజులకుఁబైన నైనది. తానుబరీక్షలో జయమొందినసంగతినరసింహరాజు వెంటనేతల్లికి ఉత్తరము వ్రాసెను. అతను స్వయముగ వెళ్లి తల్లి యానందముచు ఇనుమడింపఁజేసి తానును యానంద మొంద పభిలషించుచుండెను. కాని ఈసంతోషసమయమునఁ దానొక్కడే పోవుటకన్న భార్యనుగూడఁ దీసికొనివెళ్లినఁ దల్లి

మేరలేనియానందవార్ధిమునుగునని యోచించెను. వివాహమైనపిదప ప్రేమావతి అత్తవారిల్లుల్లోకి యెఱుగెడు. నరసింహరాజు తల్లియు మఱల వియ్యాలవారి యింటికి వచ్చి యుండలేదు. ఈకతమున భార్యను దప్పక తీసికొని వెళ్లవలెనను గట్టిఅభిలాష మనమునఁ బాడుకొనెను. ఇందలి కష్టనిష్ఠురముల నాతఁ డారయకపోలేదు. కాని నాలుగురోజులు చూచి వచ్చుటకు వెళ్లినంతమాత్రమున నెట్టి లోపము, గౌరవహాని కలుగఁజాలదని యాతఁ డెంచెను. ఎట్లకేలకు భోజనానంతరము మామ గారితో నీప్రస్తావనఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించెను.

జగపతిరాజు భోజనముచేసి విశ్రాంతిగఁ దాంబూలము వేసికొనుచుండెను. నరసింహ

రాజు యిష్టాగోష్ఠి కొంతయైన పిమ్మట, కంపితహృదయముతో “మామగారూ! నేను పరీక్ష అయినపిమ్మట మాలమ్మగారివద్దకు వెళ్లి యుండలేదు. ఈసంతోషనమయమున నేనొక్కడనేకాక మీకొమార్తెను సహితము దీసికొనివెళ్లి నాలుగురోజులు మాలమ్మగారి తో గడపి రావలెనని యున్నది.” అని సవినయముగఁ బలికెను. ఈమాటవినినతోడనే జగపతిరాజు కోఱచూపుతో నొక్కపర్యాయము నరసింహరాజును గ్రిందినుండి మీఁదికిఁజూచి “ఏమి! మాపిల్లనుమీపూరుతీసికొనివెళ్లుతావు? ఇట్టి తలబిరుసుమాటల నిక నావద్ద మాటాడకుము. మాపిల్లను మీయింటికి పంపేయెడల నిన్ను యిక్కడ ఉంచుకొను తెందులకు?” అని కోపముతో గర్జించెను.

నర: “మీకు చాలకోపమువచ్చినది. నా వివాహమైన పిమ్మట మాలమ్మగారిక్క పర్యాయమైనను కోడలిని చూచియుండ లేదు. అందువలననే పంపమని కోరియుంటి?” అని శాంతముగ పలికెను.

జగపతిరాజు విఁనట్లు నిర్లక్ష్యభావముతో నూరకుండెను. నరసింహరాజు తనకుఁ గలిగిన పరిభవమునకుఁ గుందుచు నటనుండి లేచి వెళ్లిపోయెను.

౯

రాత్రి శయనగృహమున నరసింహరాజు మోమున వన్నెదక్కి విచారగ్రస్తుడై కుర్చీలోఁ గూర్చుండి యుండెను. ప్రేమావతి పూర్వోక్తమగు నుదంతము నంతను వినియేయుండెను.

“ఏమి! మాపిల్లను మీపూరు తీసికొనివెళ్లుతావు?”

గదివాకిటనుండియే భర్తచింతాక్రాంతచిత్తుడై యుండుటజూచి మొగము చిట్లించుకొనెను. ప్రేమావతి సహితము తల్లిదండ్రులవలెనే తా నత్తవారింటికిఁబోవనవసరములేదనియెంచు చుండెను. సమస్తభోగము లిచట జరుగు చుండ వాని నన్నిటిని విడిచిపెట్టి మట్టికొంప లలో నేల మ్రగ్గవలెనని యామోహంపు. తాను వచ్చునప్పటికి వాడుమొగము పెట్టుకొని కూర్చుండియున్న నరసింహరాజును జూచి సహింపజాలకపోయెను. నరసింహరాజు మనో గతవ్యాకులత నణుమాత్రమైనను ఆమె గ్రహింపలేదు. అంతియెకాదు! ఆగ్రహము సహితము వచ్చెను. భార్యను సంతోషపెట్టుటయే భర్తకు ముఖ్యకర్తవ్యమని యామె అభిప్రాయము. అంతట బిరబిర భర్తయొద్దకు వెళ్లి “నన్ను

చిట్టివలసకు బంపనన్నారనియేనా కొంపమునిగి పోయినట్లు విచారించుచున్నారు” అని కోపముతోఁ బలికెను.

“అవును. కొంతవఱ కదియె కారణము”

“అయితే, అచట మేడలా, మిద్దెలా, ఎలక్ట్రిక్ దీపాలా, ఫానాస్, పంపులా, కోచి బండ్లా, మోటార్లా? ఏమిభాగ్యము బోర్లబడ్డదని వెళ్లడం?”

“ఎందుకా? మాలమ్మగారిని చూచుటకు? పెండ్లియై సంవత్సరము దాటిపోయినను ఆమె తిరిగి నిన్నెప్పుడు చూచియుండలేదు. పెద్దతనంలో కోడలు దగ్గరనుండుటకు నోచుకొనకపోయినను చూడవలెననియైన యుండదా?”

“చూచుటకే యైనచో యిచటికే ఆమెరాకూడదా? మానాయనగా రెన్ని సర్వాయములు కబరుపంపినను ఆమె రాలేదు. అదేమి గొప్పతనమో? అయినా పల్లెటూళ్లలో పడివుండువారలకు పట్టణములకు రాగిట్టదు”

“ఆహా! మా ఆమ్మే యిచటికి రావలె! నీవు మాత్ర మచటికి వెళ్లకూడదు.”

“ఏమి! అంతఆశ్చర్యపడుచున్నారు. దీనిలో వింతయేమున్నది. ఆమెకు యేమిలేదు; మీరు; అంతేకదా! అట్టిపితిలో మీ అమ్మగారుగాని, మీరుగాని నా కిచట జరిగినట్లు జరిగించగలరా? ఇక నన్ను గూడ ఆ పాడుడొళ్ల కీడ్చుకొని పోవుటెందులకు?”

“నన్ను చిట్టివలసకుబంపనన్నారనియేనా కొంపమునిగిపోయినట్లు విచారించుచున్నారు.”

“నిజమే. నేను ఆమెకొడుకును. ఆమె నాతల్లి. పెద్దతనంలో ఆమెవద్ద కనిపెట్టుకొని యుండి ఆమెరోజులు వెళ్లబుచ్చుట నావిధి. నీవుకూడ వచ్చిన మంచిదని చెప్పినాను”.

“మీరుమాత్రము వెళ్లిన ఎన్నిరోజులుం దురు? బహుశః ఒకవారమో, పదిరోజులో?”

“ఓహో! వెళ్లితే అనలే వెళ్లుతాను. లేదా, అధమము మాఅమ్మగారు బ్రతికియు న్నంతవఱకు తిరిగి రాను. అందువల్లనే నీవు కూడ వస్తే బాగావుంటుంది” అని నరసింహ రాజు విషయమంత బయటకుఁ దీయుటకుఁ బలికెను.

“నేను రాను. మీరుకూడ వారంరోజుల కంటే యెక్కువ యుండుటకు వీలులేదు.”

“ఓహో! బాగానేవున్నది. నీవు రానూ రావు; నేను వెళ్లనూ కూడదు. ఇది పోలీసు జబర్దస్తీకి మించిపోయిందే. నీవు వస్తే వస్తావు? నేను వెళ్లుటమాత్రము నిశ్చయము.”

“మీఅమ్మ మీమ్ములు నిచ్చివేసినప్పుడు యిట్టిపరతు లేమి కోరలేదు. మీరు మా స్వాధీనము. మీఅమ్మ కెట్టిఅధికారం మీ మీదలేదు. గతిలేక యిల్లరికము వచ్చిన తర్వాత యింక హక్కేమిటి? ఇల్లరికము వచ్చిన అల్లుడు ఇట్లోపెండ్లాము చెప్పు చేతల క్రింద వుండవలె. అతని యిష్టము సాగదు. ఇందుకేనా మా నాన్నగారు మీకొఱకు ఇంత సొమ్ము కర్చుపెట్టినది. ఇందుకేనా చదువు చెప్పించినది? తినియుండలేక అనవసర కలహమునకు కాలు దువ్వుచు

న్నారు. అవసరమైతే మీఅమ్మ వచ్చును. ఈపోరిక నేను పడలేను” అని చివాలునలేచి హంసతులికాతల్పమువలె మెత్తగా నమర్చు బడిన శయ్యపైఁ బడి నిద్రపోయెను.

తెలిసి తెలియని భార్య ప్రల్లదపుఁజలుకులు ములుకులై హృదయమున నాట నరసింహ రాజు మారుమాటాడక కదలక మెదలక కుప్ప కూలి కుర్చీలోఁ గూర్చుండెను. ప్రేమావతి నిద్రించినది. నరసింహరాజు మనమున జంఝా మారుతమువలె నొక గొప్పతుపాను వీచుచుం డెను. భావము లుత్తుంగతరంగములవలె లేచి విరిగిపడుచుండెను. “ఆహా! ఏమి! ఐశ్వర్యము మహాభాగ్యమని అందఱుచెప్పెదరు. ఇదెంత వెఱ్ఱిమాట! ఈచిన్నది బంగరుతూగుటయ్యె లలో చుట్టఁబట్టిగదా యెరులకష్టసుఖముల నింపుకైనను గ్రహింపఁజాలకున్నది. చివఱకు తనమేలు తానైనను నెఱుఁగయున్నది. ధనమె సమస్తమని తలంచుచున్నది. సమస్తసౌఖ్య ములు, తల్లిదండ్రులు, ధనము ప్రసాదింపఁగల రని యెంచుచున్నది. ధనముగాని, తల్లిదం ద్రులుగాని ప్రసాదింపఁజాలని దాంపత్యాను రాగరసకుంభమును కాలితోదన్ని బోర్ల ద్రోసికొనుచున్నది. భర్త బానిసీడనియెంచు టచేగదా ఈయబల ప్రణయమహిమను గు ట్టింపజాలకయున్నది! పురుషులు సహితము అహంకారధూర్వహులై స్త్రీలను బానిసలుగా తలంచుచున్నారు. ఇది మనదేశ దౌర్భాగ్య ముగదా! స్త్రీపురుషాన్యోన్యత మృగ్యమైన గృహములు గృహములూ? అవి శ్మశానములు గావా? అట్టి గృహములు దయ్యాలకొంప

వలె చొచ్చుటకు భీతిగొల్పునుగదా ! నిలువ నీడలేని యెడారులుగదా! అని మనసాంఘిక మూఢాచారముల నిందింపవలెగాని యాబాలి కను నిందించిన ప్రయోజనమేమి?”

“సంపదల దులదూగినంతకాలము దాని ద్రవ్యముయొక్క కష్టనిష్ఠురముల నేవరును దెలియజాలరు. ఐశ్వర్యము స్వర్గధామమునకే కాక ప్రేమరాజ్యమునకు సహితము పెట్టని గోడయై యడ్డుదగులుచున్నది. నేనిచటను న్నంతకాలము ప్రణయమహిమనుగాని, దాం పత్యధర్మమునుగాని ఈమె గుఱ్ఱెరుంగ జాలదు. అనురాగనిజానుభవము స్వాతంత్ర్యమందే కలదు.”

“స్త్రీ పురుషులు పరస్పరము ఒకరి కొఱ కొకరు ఆత్మసమర్పణము చేసినప్పుడే పార్వతీపరమేశ్వరుల లీలామూర్తి గోచరమగును. బజారునుండి అన్నివస్తువులు దెచ్చిన టులనె నన్నును నామామగా రామెకు దెచ్చి యిచ్చిరి. నేనుసహితము ఆమెయిచ్చవచ్చిన టుల నాడుకొనుట కేర్పడిన యాటవస్తువునని యామెతలచుచున్నది. అందఱు నొకరుల వలెనె నేనును ఆమె యభీష్టముల నెరవేర్చుట కేర్పడిన నొకరునని యామెభావించుచున్నది. అంతకన్న నెక్కువడీ త్తమాదర్శముగాని, భావ ముగాని ఆమె మనమున లేదు. కూపస్థమం డాకమువలె నాలుగుగోడలమధ్య బెరిగిన ఆడువారలకు ప్రపంచజ్ఞాన ముండజాలదుగదా! ఎట్టి శ్రీమంతులకైనను సామాన్యజనులతో గలసిమెలసి తిరిగి విద్యాబుద్ధులు గఱచిననే ప్రాపంచకజ్ఞాన మలవడును. అంధప్రాయముగ

వచ్చుచున్న యాచారముల రూపుమాపినగాని సంఘము నావరించిన యజ్ఞానతిమిరము బా యజాలదు.” (త్తుల్లిపడి లేచి కూర్చుండి) “ఎందుకీ పిచ్చియాలోచనములు! కర్తవ్యమేమి? కేవలమజ్ఞానముచే ఈమె యిట్లు ప్రవర్తించినదనుట నిశ్చయము. కాని, ధనములేనప్పు డుగాని ధనమువిలువ తెలియదు. కావున నేను కొంతకాల మజ్ఞాతవాసము చేసినగాని యీమె సతీధర్మమును గ్రహించజాలదు. ఇంతటి పరి భవము జరిగినపిమ్మటకూడ నిచట నేనెట్లుండ నేర్తు! ఇంత చదువు జడవుకొని పొట్టపోసికొన జాలనా! లేనిచో నీయింతికై నామానప్రాణ ముల మంటగలిపి యీమె కూడిగముచేయుచు బడియుండవలెగదా! ఇట్టి నీచపుబ్రతుకు బ్రతు కుటకన్న ప్రాణముల దొరికిన మేలే యగు. ఏమైనను అగుగాక! నేనిక నీయింట నొక గడియ యైనను నిలువజాలను. నామనము తపించుచున్నది. నాకు శాంతిలేదు. నేపో యెద”నని చెంగున లేచి నిద్రావశ్యమై యున్న ప్రేమావతివంకఁజూచి యొక నిట్టూర్పు విడిచి గుండె రాయిచేసుకొని యర్ధరాత్రి యనియైన జంకక నరసింహరాజు యిలువెడలిపోయెను.

౧౦

తెల్లవారినిది. ప్రేమావతి నిద్రనుండి లేచి కనులు నులుముకొని అటునిటు చూచి నది. మంచముపై భర్తలేడు. ఆమెకేదియో చెడుకలకూడ వచ్చియుండెను. ఆమెగుండెల లో పెద్దరాయిపడిన ట్లుండెను. గదిఅంతయు వెదకినది. నరసింహరాజు ఎందును గాన రాడు. అప్రయత్నముగానె యీమె కెప్పు

మని కేక వేసెను. ఇంటిలోనివారందఱు పరుగు పరుగున వచ్చిరి. తనభర్త యొడును గాన రాడని ఆమె యేడ్వసాగెను ఇల్లువాకిలి అంతయు వెదకిరి. ఇంతలో పారావాడు రాత్రి రెండుజాములకే చిన్న బాబుగా రెచటికో వెల్లిరినియు, తాను వెంట వచ్చెదనన్నను వలదని చెప్పిరినియు, ఒకచీటిని మాత్రము తనకీచ్చిరినియు చెప్పి యాచీటిని యిచ్చెను. అది ప్రేమావతికి వ్రాయబడినది.

“ప్రియమైన ప్రేమావతికి, శ్రీమంతులకు కష్టనిష్ఠురములుగాని, మంచిచెడ్డలుగాని తెలియవు. ధనమే వారికి సర్వస్వము. బీదలు భాగ్యవంతులతో సాటి కాజాలరు. వారికిని వీరికిని సంబంధ బాంధవ్యము లసంభవములు. నీవు భాగ్యవంతుని ముద్దుబిడ్డవు. నేను దరిద్రురాలి తనయుడను. నేను నిన్ను బోషింపజాలను. నాకట్టిసమర్థ కలిగినప్పుడే నిన్ను తీసికొని వెళ్లేద. నేనిట నుండి మనజాలను. నాతల్లియే నాకు సర్వస్వము. నాకు కుబేరునిధనమంతయు నిచ్చినను నాతల్లిని విడిచియుండజాలను. దైవము నిన్నను గ్రహించుగాక.”

—నరసింహరాజు.

ప్రేమావతి ఉత్తరము జదువుకొని గ్రుడ్ల నీళ్లు కుక్కుకొని, దుఃఖము పొంగిరా గదితలుపులు వేసికొని గతరాత్రి వృత్తాంతమును దలచుకొని విచారపడసాగెను.

౧౧

దినములు వారములైనవి. వారములు నెలలైనవి. నరసింహరాజు జాడ తెలియ

రాదు. ప్రేమావతి విచారము నకు మేరలేదు. ఆమె యేకాంతమున నిట్లు తలపోయఁ దొడఁగెను. “నాతండ్రి యాడినమాటలకే నొచ్చుకొని కుందుచున్న నాభర్తను నేను సహితము మూఢురాలనై నోట వచింపరాని పలుకులు పలికితిని. నాకంత మప్పుడు నొక్కుకొనిపోయినను మేలయ్యెడిది గదా! అబ్బా! నేనెట్లు భరింతు నీవియోగము! నావతి నన్ను విడిచి వెళ్లినప్పుడుగదా సతికి పతియే గతియని తెలియవచ్చినది. గాఢమోహమున దగిలియుంటి నని నేనే యెఱుంగనైతిగా! నాభర్త నాకు పశుడైనా డనుకొంటిగాని నన్నే పశుశరచుకొన్న సంగతి తెలియదాయెను. అకటా! నాహృదయము హరించి నాడుగదా! స్త్రీకి అనురాగవంతుడైన పతియే ధనము, తల్లియు, తండ్రియు, సర్వము నని నేడుగదా సుబోధకమయ్యె. నావతి నాచెంత జేరినావలపుల దీర్చుచున్నంతకాలము పతియే

“ప్రేమావతి ఉత్తరము జదువుకొని.....గతరాత్రి వృత్తాంతమును దలచుకొని విచారపడసాగెను.”

ప్రాణమిత్రమని యెఱుంగనేటి. నాకోర్కెల దీర్చుటకు నియమితుడైన భృత్యుడని యెఱిచితి. నాహృదయకమలాసనాసీనుడై నహృదయేశు డనిగ్రహింపజాలకపోతిని.....

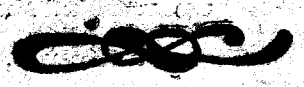
“ధనవంతునికి ధనము విలువ దెలియదు. దారిద్ర్య దేవత ఆవహించి నప్పుడుగదా కానిడబ్బు విలువ దెలియును. కన్నతల్లిదండ్రు లకన్న నెక్కుడుగ లాలించి ప్రేమించిన భర్తను తూలనాడిన నిర్భాగ్యురాలను. మహాపాపిని. కుమతిని. ధనమదాంధకారమున కన్నులుమూసికొనిపోయిన నాకు సుగుణఖనియై విరాజిల్లు నారాజు ఎట్లు కనుపించును? వివేకహీను రాలనగు నాకేల యాజ్ఞానభాస్కరుడు, తేజో మూర్తి దక్కును? నాఁజితలేని హర్మ్యములు వనవాటికలు, యెడారులే గదా! ఇక నాజీవితము దుర్భరము. నేనింతవఱకు కష్ట మను నదియె యెఱుంగను. ఇప్పుడు నాచింత బాపు వారెవరు? ఈధనమంతయుయిప్పుడెందులకును కొఱగాదుగా! నాతల్లిదండ్రులుసహితము నాకు తోడ్పడజాలరుగదా! నాతండ్రి బింకముచే బిట్టబిగిసి చిట్టివలసకైనను మనిషిని పంప డాయె. పంపియేమి, పంపకేమి? అచటను లేరనియేకదా తెలియవచ్చినది. ఆయన సిరి సంపదల ముందర నాఁజిత యెందుకును కొర గానివాడుగా నున్నాడు. పట్టె డన్నముకై తమ యింట పడినుండునని యనుకొనినాడు కాబోలు! నాభర్త విద్యావిహీనుడా! చేతగాని వాడా! ఆహా! ఏమి, ఈయనమూర్ఖత. ఇప్పు డైనను ఆయననుసమాధానశ్రుతప యత్నింప కూడదా! ఎంతటిదురదృష్టవంతురాలను నేను!

నేనేల యీభాగ్యవంతుని యింట బుట్టితి! నేనే సామాన్యగృహస్థునియింట జనించినను నాఁజిత గృహమునకేగి నాయిల్లు నేచక్క బెట్టుకొని సుఖముగ కాపురము చేయుచుండెడి దాననే నాతండ్రి భాగ్యమేగద నన్నింత జేసినది! ఎందు కీయిల్లరికము? ఇది యొక సదాచారమా! భార్యభర్తల నెడబాపి, అన్యోన్యనురాగ మును గగనకుసుమముగ జేయు దీనినేల రూ పుమాఁడు? సంఘము జడత్వము వహించి నది. దీనిని బట్టుకొని నాతల్లితండ్రులు పెనగు లాడనేల? నాయింట నేను స్వతంత్రురాలనై కాపురము చేయుచుండిన చూచి సంతోషిం చరాదా? తమకుండిన పెట్టకూడదా? పంజర మున బంధింపబడిన పిట్టలవలె మా స్వాతంత్ర్యమును, నిర్మలానందమును, చూర్ణిభూత ముచేసినపిమ్మట వీరిభాగ్య మామించువారె వరు? అనుభవంప నోచుకొనని సంపదయేల? అయ్యో, నాతండ్రిని దూరనేల? నేనుమా త్రము చేసినదేమి? విచారనిమగ్నుడైన భర్త నోదార్చుటకు మారుగ అగ్నిహోత్రమున నాజ్యము బోసితి. ఆనరాగమాట లాడితిని. నేనెంతటికిడ్డకైనను పాత్రురాలనె. అందులకే విధాత నాకిట్టి వియోగదుఃఖమును విధించినా డు. నే నెట్టి క్రూరమతిని సంచరించినను నాఁజిత నాపై యింకను అనురాగమునె కన బఱచినాడు. ఆయన శాంతమునకు మేరలేదు. నన్ను బోషింప శక్తిగలిగినప్పుడె తీసికొని వెళ్లెదనని వ్రాసినాడు. నన్ను తిరస్కరించ లేదు. నన్ను బోషింప గలవాడు, నాకానంద మొనగూర్చగలవాడు నాభర్తగాక మఱియె

వ్యవస్థాపక కమిటీ సభ్యులను సాఫల్యమునకు
 నడుమ నడుమ ముట్టచుకొని పోవుదాన, హా!
 దైవము! భాద్రపద పంచమి నకు దగిన ప్రాయ
 శ్చిత్తము చేయి. ఇక నైనను నాపై కరుణించి
 నా తిరుగు సన్న జేర్చుము. ఇవియే నీ కనేక
 ప్రణామములు. నీ శరణు చొచ్చినాను. రక్షిం
 పుము" అని పరిపరివిధములఁ బరితపించుచు
 ప్రేమావతి కాలము పుచ్చుచుండెను. మఱియు
 మునుపటివలె సకలాభరణభూషితయై విలా
 సినివలె నుండక సామాన్యరాలివలె జీవితము
 గడుపుచుండెను. ఆభరణములఁ దీసివైచినది.
 శయనగృహమందలి యలంకారముల నన్నిటిఁ
 దీసివేసినది. నౌకరులంతయును యన్నను
 గృహకృత్యముల నెరవేర్చుటకు వారికై యెదు
 రుచూడక యెల్లప్పుడు నవసరము కలిగినప్పు

డెల్ల నామెయే చేయుచుండెను. అన్నిటియను
 దల్లికంటె ముందుగా నామెయే చేయుచుండెను.
 తల్లి సయితము పనిసందడిని విచారముమీద
 పోవునేమోయని ఆ మెపనుల కడ్డుచెప్పుటలేదు.
 విశ్రాంతి సమయములందు సద్బ్రంధములతో
 గాలక్షేపము చేయుచుండెను. ఇదివఱ కంత
 భోగియో యివ్వడంత విరాగియై కూచు
 వారల కాశ్చర్యము గొల్పుచుండెను. అప్పు
 వై రాగ్యముఁజూచి తల్లి దండ్రులొక్కొక్కప్పుడు
 సంతృప్తిని మఱియొకప్పుడు విచారమును
 బొందుచుండిరి. చిట్టివలసలో నరసింహరాజు
 తల్లియు లేడు. ఆమె యెట్లటికి వల్లనదో
 ఊరివారి కెవ్వరికిఁ దెలియదు.

ప్రథమ భాగము

తొలి ముద్దు

మునిమాటికొం నరసింహరావు, [సాహితీసమితి]

వెచ్చవెచ్చని తొలిముద్దు బెట్టుకొనగ
 అతివ నీమోవి నామోవి నంటినపుడె
 విరిగిపడునట్లు తిరిగి యీ విశ్వమెల్ల
 కన్నవడిపోయె గాఢాంధకార పటలి
 శుష్కపత్రంబువోలె సంహోభ మొందు
 ఈ ప్రకృతి నెల్లనొకట వహించివేయ
 విడునాల్కుల జాపుడు బాడబాగ్ని
 అల్లినద్యుతమయ్యె భయోపహాసుగ

ఓణిపైకై లళిఖరముల్ కుప్పగూల
 అతితరంబుగవీచు జయభూనిలమున
 వేడిరక్తంబుచిమ్మట వెట్టినట్లు
 హృదయనాళాలు తాపపురొదలువెట్టి
 యావనపుకావిపూత లనందగిలిన
 సంజ, చీకటిచాటున జారిపోవ
 జీవితతామృతకలశంబు చేతబట్టి
 త్రావజోయిన నామెను తలదీత

శ్రీకృష్ణదేవరాయల యటవమంత్రులు

ఆ. రంగస్వామి సరస్వతి గారు, బి. ఏ.

మాఖిచూచుము 'భారతి'లో "ద్రవిడ వాఙ్మయము : ఆంధ్రులు" అను వ్యాసములో కృష్ణరాయల యాస్థానమున గొంద యటవకవులు పండితులు నుండినది మాత్రమేకాక యతని మంత్రివర్గములో గూడ గొందఱు ద్రవిడు లుండినట్లు సూచింపబడినది. అట్లు సూచించినమంత్రి 'అటం వళర్త మొదలారి.' ఇతనికే 'అట మాతుర్జ్ఞ' అనియు, 'శేమ్మూర్ అటమాతుర్జ్ఞ' అనియు నామాంతరము లుండినట్లు ద్రవిడవాఙ్మయమునుండి యెత్తి చూపబడెను. అయిన నీమంత్రినిగూర్చి శాసనము లెచ్చటనైన గలవా? కేవల మేదోగ్రంథమునందలి వాక్యములచేతను, చాటుపద్యములచేతను మాత్రమే యీయనవిషయము మనకు తెలియుచున్నదా? చాటుపద్యములలో మాత్రము దొఱకిన విషయము చరిత్ర కంత విలువగలది యనదగునా? వెనుకటికాలమువా రాచాటుపద్యముల వ్రాసియుండరాదా? ఇట్టి సంశయములు కొందఱకు పొడమవచ్చును. ఈ విషయమై శాసనములను వెదుకగా నందుకూడ ఈ యటవమంత్రియొక్క పేరగపడెను. వానిలోని విషయము గవర్నెంటు శాసనపరిశో

ధక శాఖవారి సాంవత్సరిక నివేదికలో నుండి యిందు వ్రాయుదును. 1921-వ సంవత్సరము శాసనములలో 370-వ నెంబరు శాసన మాతని గూర్చినది. ఈశాసనము దక్షిణార్కాడు జిల్లాలో తిరువది అను ప్రసిద్ధమైన శైవక్షేత్రమందలి వీరట్టానేశ్వరుని యాలయమందున్నది. ఈశాసనమందు కృష్ణరాయలతండ్రి యగు "నరసానాయకుడు" ఆ శివాలయము లోని యభిషేకమంటపమందు ప్రతిదినమును ఏబది దీపములును, మహామంటపమందు నూరుదీపములును వెలిగించుటకును, 'చాముండి నాచ్చియాల్' అను నమ్మవారి గుడియందు నైవేద్యమునకును తిరుమూరుపట్టు నీమలోని ఆలంగాల్కుంపు అను గ్రామమును దానముచేసినట్లు తెలియుచున్నది. నరసానాయకునికి ఈ శాసనమందు అరంవళ త్తనయినారు కార్యకర్తగా నగుపడుచున్నాడు. ఈశాసనము వికారిసంవత్సరమున వేయించినది. దీనికి సరియగు క్రీస్తు సంవత్సరము 1480 అగును.

ఈ మంత్రియొక్క మఱొక శాసనము 1921-వ సంవత్సరపు 450 నెంబరుగలది. ఇది దక్షిణార్కాడుజిల్లాలోని తిరువెణ్ణెనల్లూ రను శైవదివ్యదేశ మందలి వీరట్టానేశ్వరుని యాల

యమం దున్నది. మహామండలేశ్వర సాళువ నరసింగరాయల కాలమున ప్లవనవత్సరమున తిరువదిసీమలోని దేవాలయముల మండలను మేపెడు గొల్లవారు 'శదక్కుడమై' అను పన్నును చెల్లింపలేక యితర ప్రదేశములకు వలసపోగా నాపన్ను నరసానాయకుని కార్య కర్తయైన అటంవళ ర్తనయనారుయొక్క ప్రార్థన పై తగ్గింపబడెను. ఈ శాసనము ముందుదహరించిన దానినిదప ప్లవనవత్సరమున వేయించబడినది. దీనికి సరియగు క్రీస్తు సంవత్సరము 1482 అగును.

ఇంకొక శాసనము 1921 వ సంవత్సరపు 473 నెంబరు గలది. ఇందలిరాజు 'కుమార మల్లికార్జున రాయలు.' ఈరాజు సాళువ నరసింగరాయలును, కృష్ణరాయలతండ్రియగు నరసానాయకుడును తా మస్వతంత్రులు గాక పూర్వము నేనాధిపతిగా నుడినవాడు. ఈ శాసనముగూడ తిరు వెణ్ణై నెల్లూరునందే దొరకినది. దీనికాలము శాలి 1407 అనగా క్రీ 1485. ఇందు విజయనగరసామ్రాజ్యమున కు జేరిన వళుదిలంపట్టరాజ్యము అను చిన్న మండలములోని 'కైక్కోళర్' అను సాలె జాతివారికి వారియుత్పన్నములయందు పల్లకి, శంఖము మొదలగు బిరుదచిహ్నములను కాంచీపురమునందలి కైక్కోళజాతివారివలెనే యుపయోగించునట్లు 'అరంవళ ర్తనయనారు' శాసనము చేసెను.

ఈమూడునుఁగాక నీయటంవళ త్తమ్మ మొదలియారు శాసనములు కొన్ని కలవు. అందొ

కటి తామ్రశాసనము. ఈ తామ్రశాసనము ['Rangachariya's Index'] అనుశాసనసూచియందు ఉత్తరార్కాడుజిల్లాలోని నెం 532రు గలది. ఈ శాసన మింకను గవర్నెంటుశాసన శాఖవారిచేతికి వచ్చి పరిశీలంపబడలేదు. ఇది 'తిరువణ్ణామలై' అను నరుణాచలత్తేత్రమున పరెయనాడు మఠమును మఠములో నున్నది. ఈ శాసనమునందు 'అలెయరుంకొండతంబిరాను' అను పంఢారసన్నానానికి అరంవళ త్తమ్మ మొదలియారును, 56 దేశములమహాజనులును చేటి యొకమఠము కట్టించినదేకాక యాదేవాలయమందలి యమ్మవారిగుడివిమానము కట్టించి, దేవస్థానమునకును, పంఢారములకును 'మేలప్పళయము' అనుగ్రామమును, గ్రామమునందు జరుగు పెండ్లిండ్లయందు ఆరుపణములు, బియ్యము, వస్త్రము నీయవలసిన ప్లేర్పాటు చేయబడినది. ఈ శాసనము పూర్ణముగా శోధించిన నింకను విశేష విషయములు బయలు వెడలవచ్చును. ఈపై మూడు శాసనములనుండియు నీ 'అరంవళ త్తమ్మ మొదలియారు విజయనగర సామ్రాజ్యమున కుమార మల్లికార్జునరాయలకాలము మొదలుకొని సాళువనరసింగరాయలు నరసానాయకుడు ఈరాజుల కాలములలోనుండి కృష్ణరాయలకాలములోఁగూడ ప్రసిద్ధుడై యుండినట్లు తేలుచున్నది. కృష్ణరాయలకాలమున కీమంత్రి చాల వయసుచెల్లినవాడై యుండవలెను. కనుకనే యీయన పేరు వెనుకకాలమందలి శాసనములలో మన కగుపడకుండుటకు కారణమగునేమో? చాలకాలము విజయ

నగరము 'హంపి'లో నివసించియుండుటచేతనే యీమంత్రికి ద్రవిడవాఙ్మయమున 'అంపి అటమాతుంజ్' అని పే రయియుండవలెను.

'తిరువాయ్' ష్ట్రమునందలి యర్చకుల విషయమై 'తత్త్వప్రకాశుఁ డ'ను కవి వ్రాసిన పద్యము లో కృష్ణరాయల మంత్రి మఱొకనిపే రగఁపడుచున్నది. ఇందలి

మరుపు పుగష్ట కృష్ణమహారాశరాజై
అరిమవడమలైయారాజై,

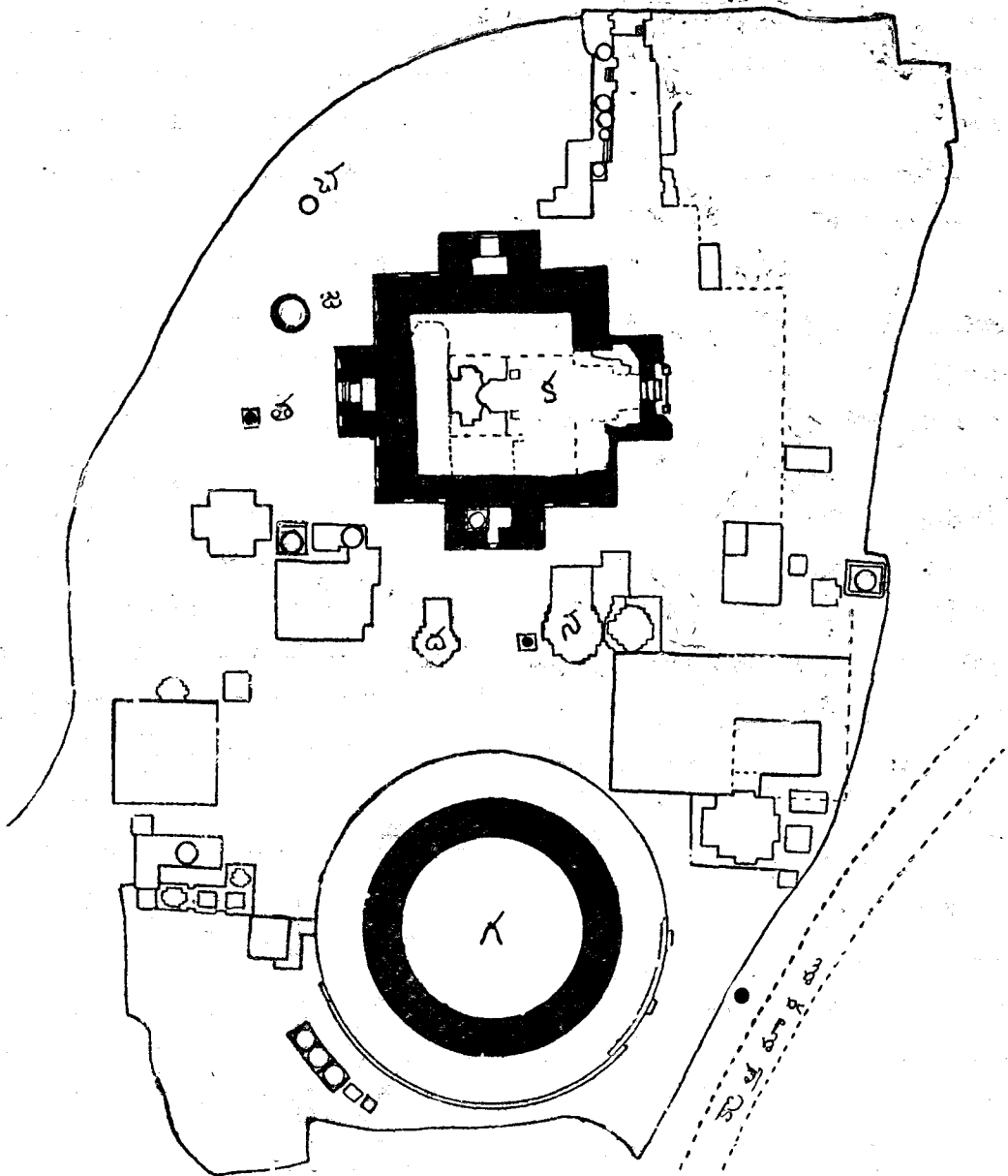
అను వాక్యములో 'వడమలైయార్' అనునది యింకొకమంత్రి పేరుగాఁ గనుపడుచున్నది. అటవమున 'వడమలై' అనగా నుత్తరపర్వతము. ఈపదము కొన్నిప్రదేశములలో హిమవత్పర్వతమునకును కొన్నిప్రదేశములలో 'తిరుమల' తిరుపతి దేవస్థానమునకు పర్యాయపదముగా వాడబడును. అందుచేత నీ 'వడమలయార్' అనుపదము 'తిరుమల' అనుపేరుగల్గిన సాళువతిమ్మరసురు గూర్చినదని కొందఱు అభిప్రాయపడిరి. అయిన 'సాళువతిమ్మ' అని సరిగా లేక యింతటి విశంభిత ప్రతీతికమగు పదమును కవిత్వమర్యాద దెలిసినవా రెవరును ప్రయోగించియుండరు. 'వడమలైయార్' అను పదము దక్షిణదేశములో సాధారణముగా పురుషులకు నామముగానున్నది. ఆపేరుగల్గినమంత్రి యొకడు కృష్ణరాయలయాస్థానిలో నుండవలెను. ఆతనిగూట్టి వాఙ్మయమునందలి యీచాటుగా ధగాక వేతేమైన సమాచారము తెలియునా? శాసనములలో నెందైన నత డుదాహృతుడా?

1921 సంవత్సరము 307 నెంబరు శాసనములో నీమంత్రి పేరగఁపడుచున్నది. ఈ శాసనము చెంగల్పట్టమండలములోని 'అరశర్ కోవిల్' అను గ్రామమున నున్నది. ఇందు అరశర్ కోవిల్ గ్రామమునకు క్రొత్తగావచ్చి కాపురము లేర్పఱచుకొనురయితులకు ఒకసంవత్సరముపన్ను లేకుండను అంతకుపిదపవారీయపన్ను లనిర్ణయమును ప్రచురించియున్నది. ఈ శాసనములోని రాజు కృష్ణరాయలే. ఇది భావనంవత్సరము కాలికమాసము ముప్పదవతేదిన ప్రకటించినది. దీనికి సరియయిన క్రీస్తుసంవత్సరము 1514 15. ఈ శాసనములో కృష్ణ దేవరాయలకు దక్షిణదేశ రాజప్రతినిధియై 'కరణి' బిరుదమును వహించిన మంగరసయ పేర్కొనబడినాడు. ఈ మంగరసయకు పుణ్యముగా 'వడమలైయారు' ఈ శాసనమును వేయించెనట. కరణి కమంగరసయయొక్క శాసనము లనేకము లిదివఱకే మనకు తెలిసియున్నవి. ఇతడును కృష్ణరాయలకు పూర్వము నరసానాయకుడు, వీరనరసింగరాయల కాలములలోకూడ నేనాధిపతిగా నుండెను. కృష్ణరాయలు 'ఆముక్తమాల్యద'లో యామునాచార్యుల రాజనీత్యుపన్యాససంక్షరణమున మంత్రిగా నొకని నియమించునపు డతడు తనతండ్రి తాతలకాలము నుండి వచ్చినవాడుగానుండిన మంచిదని చెప్పినాడు. ఈయుపదేశమును రాయలు తనయాచరణానుభవములనుండి గ్రంథమున జొన్నియుండవలెను. ఇట్లే రాయలయాస్థానమునందలి యితర ప్రసిద్ధపురుషులనుగూర్చి మనకు క్రొత్తగా తెలిసినదాని క్రమేణ ప్రకటించుచుందును.

౧. ఈతనివిషయము 'ద్రవిడవాఙ్మయము-ఆంధ్రులు' అను వ్యాసమున నీపత్రికలోనే వెనుకచర్చించియున్నాను.

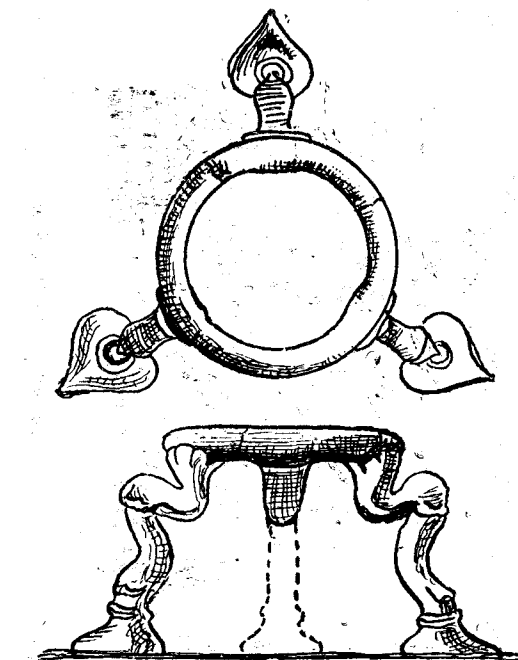
కొ. నరసింహాచారి గారు

సార్వజనుల పూర్వమొకప్పుడు శక్తి నిత్యము ఇది వారణాసికి 4 మైళ్లు ఉత్తరమున ఘోషపురమార్గమున కనతిమారముననున్నది. ప్రస్తుతము సార్వజనులకు

క. ప్రధాన ఆలయము. గ. ఒగ్గోరిగు స్తూపము. చ. స్తూపగర్భిణి స్తూపము. జ. స్తూపము.
 ట. ఆశోక స్తంభము (భారతి సం. ౧, ౧౧ వ సంచిక ౧౩౫ పుట చూ.) ద. ఆలయము. న. ఆలయము.

పోవుటకు వారణాసి- ఘాతీపురమార్గమునుండి చీలి రావలసియున్నను, పునర్వ్యకాలమున వారణాసినుండి సార్నాదుకు తిన్నగా నొకమార్గ ముండినట్లు చిహ్నములు కొన్నిగలవు. ఈప్రక్కము నుప్రసన్న బాధ్యతేత్రమైయుండిన కాలమున నందు గొప్ప 'విహారము'ను ఆశ్రమములును, మతములును, స్తుతములును, దేవాలయములును, గణశాతీతములుగనుండి ప్రాచ్యదేశములగు బర్మా, జపాన్, చీనాదేశములనుండి బాధ్యతాత్రికులు వచ్చుచు పోవుచుండిన దేశముగానుండెను. గౌతమబుద్ధుడు తనచే నూతనముగ నెఱుంగబడిన మోక్షమార్గమును లోకమునకు నెల్లడిచేసిన ప్రాచీనప్రదేశమగుటవల్లనే ఈప్రక్కము బాధ్యప్రపంచమున ప్రసిద్ధిపూర్వత్రయము వెల్లింగెను. గౌతముడు గయయందు బోధివృక్షముక్రింద దశమచరించి బుద్ధుడై వారణాసిజేరి తత్సమీపమున నీసార్నాదునందే ప్రాణిహింసను గర్హించుచు సర్వప్రాణి సమత్వమునుగుఱించిన ప్రథమోపన్యాస మొనరించెను. ఇదియే బుద్ధుడు తనమతము స్థాపించిన మొదటిదేశము. ఇదిగాక బుద్ధుని జన్మత్రైత్రమగు 'కపిలవస్తు', తప మాచరించిన 'గయా', నిర్వాణమొందిన 'కుశినగరము' బాధ్యప్రపంచము లోని యత్యుత్తమ పూర్వత్రైత్రములు.

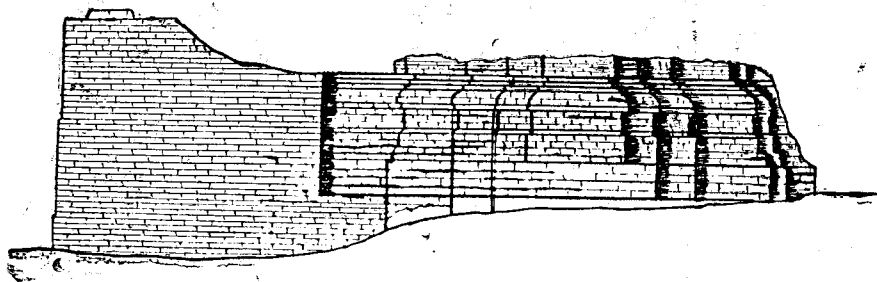
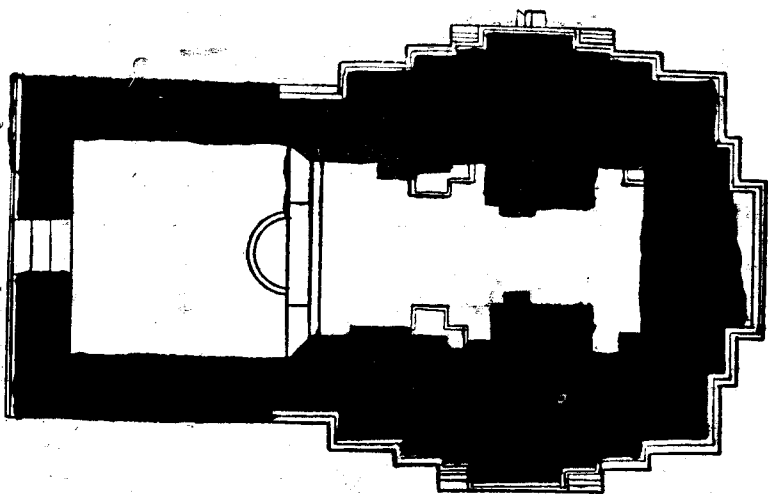
ఆలయములలో శంఖమును మటకు పయోగింపబడుచుండిన సీకము

బాధ్యులు సార్నాదును 'మృగదాస' (కురంగా రామ) మనుషేర నెఱిగియుండిరి. బుద్ధుడు ఈమృగారా ఘమున 'న్యాయచక్ర'మును (ప్రభుమతబోధ) ద్రిప్పట వల్ల నిరుగడల కురంగములు గలచక్రము బాధ్యుల మత చిహ్నమయి యొప్పునున్నది. ఈచిహ్నము ప్రస్తుతకాల మునగూడ బాధ్యులచే భరింపబడు చున్నది. టిబెటు దేశ మున గల బాధ్యగురువులగు 'డలాయిలామా'లకు గూడ నీ కురంగచక్రచిహ్నమే మతచిహ్నముగా నున్నది.

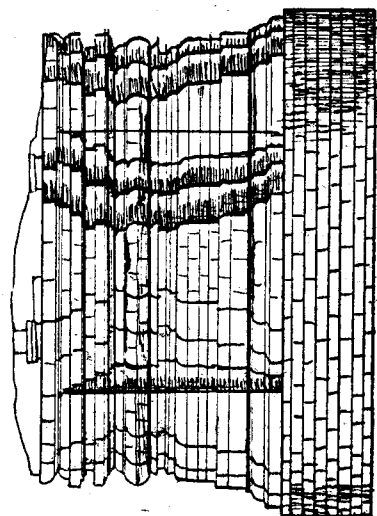
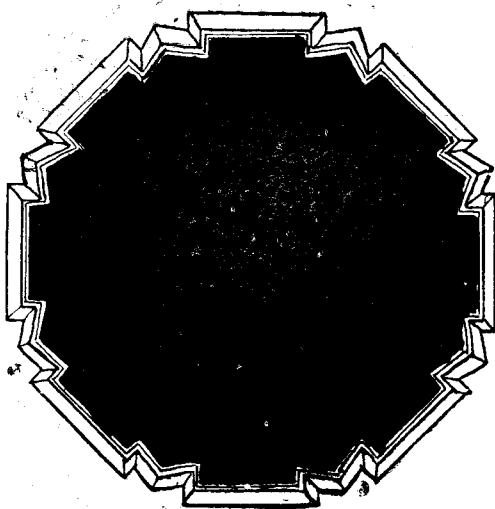
సార్నాదుబాధ్యులకే కాక జైనులకును పూర్వత్రైత్రమై యున్నది. ఇందు జైనుల ఏకాదశతీర్థంకర బిరుదాంకితుడును 'సింహపురి' (సింఘపూర్) వాసుడునైన శ్రీఅంతనాథుని జ్ఞాపకార్థ దిగంబరులను జైనశాఖవారిచే క్రీ. శ. సం. 1824 న గట్టబడిన దేవాలయము కలదు. సార్నాదున 'ధర్మక్షేత్ర' (ధర్మ లేక న్యాయవిచక్షణము) యనుప్రదేశమున నొక గొప్పస్తూపము కలదు. దీని కిప్పడు 'థామేక్ నూప'మని పేరు. (భా.తి సంపు-౧, ౧౧వ సంచిక, ౧౩౫ పుట చూడు)

బాధ్యచక్రవర్తి యగు అశోకుడు సార్నాదునం దొక గొప్పస్తూపమును స్తంభమును కట్టించెను. క్రీ. శ. 400—411 మధ్యకాలమున నుత్తరహిందూస్థానమం దంతయు సంపరించిన షాహియానను చీనాయాత్రికుడు కురంగారామమున 4 గొప్పశిఖరములను, బాధ్యసన్నాతములకై కట్టిన 2 మతములను తానుచూచినట్లు వ్రాసియుండెను. క్రీ. శ. 640 సం. హియన్ త్సాంగను పరిమొక చీనాయాత్రికుడు వందలకొలది దేవాలయములను, 200 అడుగుల—యున్నతి గల్గిన శిఖరమున హేనువయమును ఆమ్రఫలముచే నలంకరింపబడిన గొప్ప విహారమును, ఈవిహారమున న్యాయచక్రము ద్రిప్పచుండు బుద్ధుని గొప్పచ్చిగహమును చూచినట్లు వ్రాసి యుండెను. ఆకాలమున 1:00 మతగురువు లిం దుండినట్లు ఆతడు చూచియుండెనట.

సార్నాదుక్షీరదేశకు కార మిదమిథ్యమని నిర్ణయింపవల నాధారము లేవ్వయు కానరాకున్నను ఈ దురంతము ఆకస్మికము దారుణ మయినదనియు, బుద్ధిపూర్వక దౌర్జన్యమువలన దేబడినదియు నని యచ్చట ద్రవ్విం త్రబడిన శిథిలములవలన నెరుగదగియున్నది. క్షీర

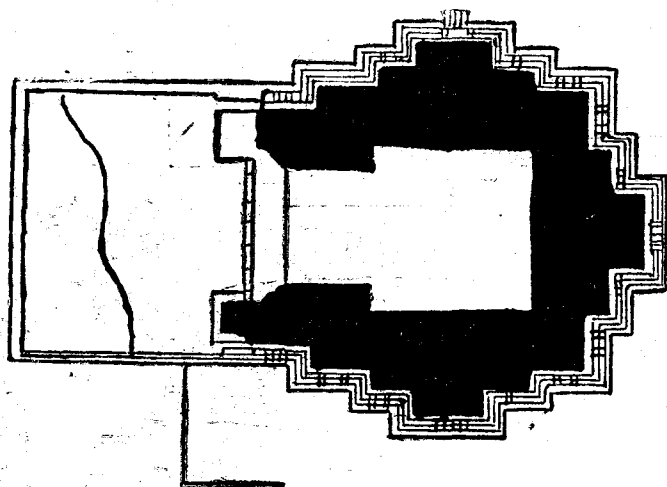
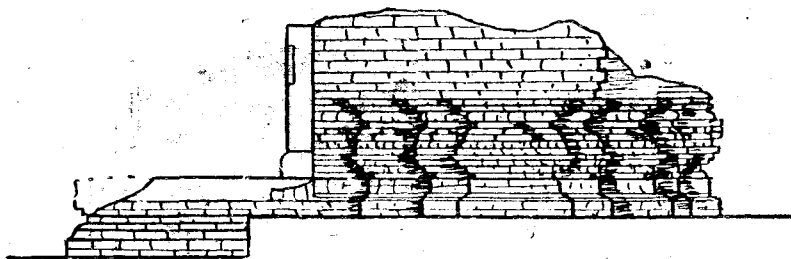

న. ఆలయముయొక్క ప్లానును, ఎత్తును

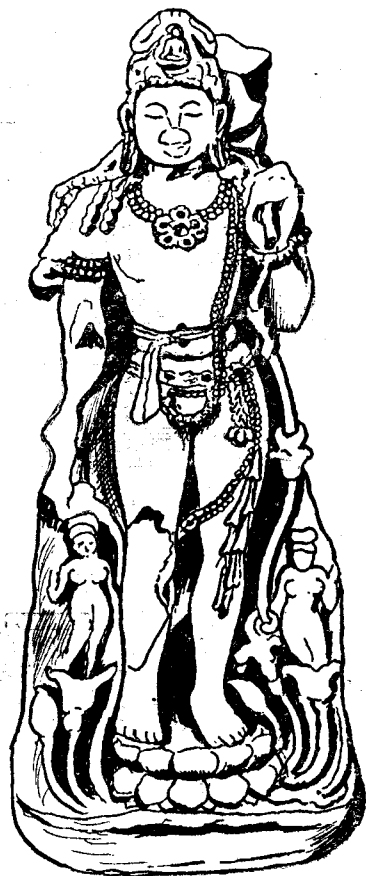
జ. స్తూపముయొక్క ప్లాను, ఎత్తును

దశ ప్రారంభించినవెనుక తగునుద్ధారకులు లేకున్న కాల గును. కాలక్రమమున మరస్తూపాదులు నాశములు కాగా దేవత యసహజముగ నాక్షిణదశను పూర్తిజేయ గలు నొకటిరెండుమాత్రము శిథిలములుకాక నిలిచి యున్నవి.

ద. ఆలయమయొక్క స్థానను ఎత్తును.

ఇనుపకమ్ములచే నొకదాని కొకటి చేర్చి బిగియింపబడిన శిలు గలదగుటచే ధర్మేక్ష (థామేక్) స్తూపమును, నాళ్లరు చక్రవర్తిచే తనతండ్రి జ్ఞాపకార్థము గట్టబడిన శిఖరము గలదగుటచే, చక్రవర్తిపైగల గౌరవమువల్ల నాశకులచే, తాకబడకుండిన చాళుండి స్తూపమును శిథిలములు కాక నిలచియున్నవి. చాలమట్టనకు సార్వదులొని శిథిలమైన కట్టడములన్నియు నధికారపదవియందుండిన వారి గృహనిర్మాణాది స్వోపయోగార్థమును, అయోమార్గముల వేయుటకును రాళ్లకొరకు ద్రవ్యబడి పాడుచేయబడినవి వారివారికి సాధ్యమయినంతవరకును త్రవ్వగా జిక్కిన శిలావిగ్రహములు, నిలువగల లోహపదార్థములును, ధనమును (నిమ్కము) బండకైక్కించుకొని పోబడినవి కాన చరిత్రకారులకు కావలసినంత యాధారములు లేనందున నీత్రమునుగురించి పూర్ణముగా నెఱుంగదగు భాగ్యము మనకు లేకున్నది.

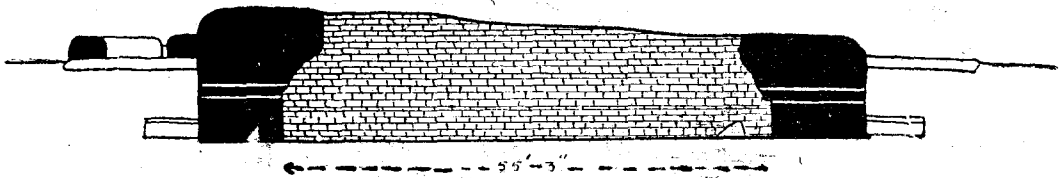
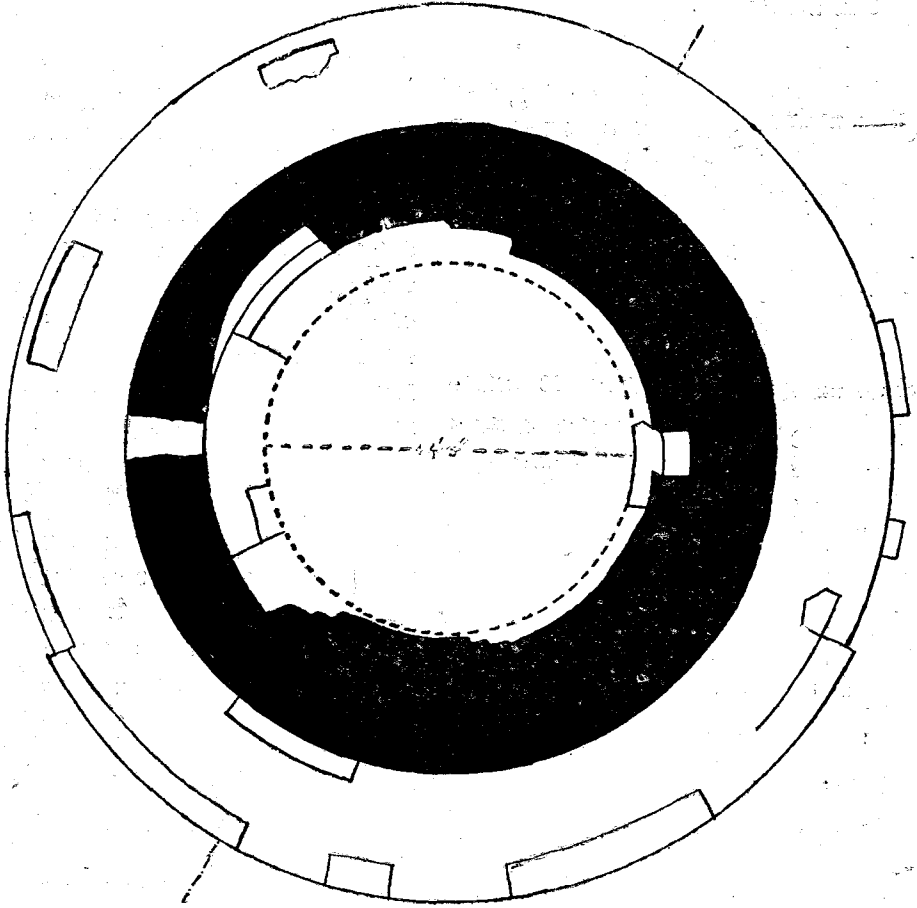
మంజుశ్రీ విగ్రహము

(క్రీ. శ. 1815 సం. న స్వాధీనపరత్వము లేక కర్నూల్ మొగ్గంజిగా రీస్థలమును ద్రవ్వించిరి. తదనంతరమున క్రీ. శ. 1835—56లో జనరల్ కన్నింగ్ హాముగా రీస్థలమును ద్రవ్వించినపుడు జాడనన్యాయముల మతమును

దేవాలయమును, కనుగొనఁగలిగిరి. దేవాలయసమీపమున
వారికి శిలావిగ్రహము లనేకములు దొరకినవి. 1848-52
సం.లో కిట్టోగారు ధర్మేశు (ధామేష్) స్తూపముచుట్టును
ద్రవ్యింపగా ననేక స్తూపములు, ఆలయములు, వైద్య
శాల యను కొనదగిన యొకకట్టడమును కనుగొనిరి.

జగత్ సింగు స్తూపము

18వ శతాబ్దాంతమున వారణాసిరాజగు ఛేత్ సిం
గుని మంత్రియగు జగత్ సింగుయొక్క గృహనిర్మాణము
నకై కావలసిన రాళ్లకొరత ద్రవ్యింప చుండగా నీస్తూ
పము జయభద్రుడెను. జగత్ సింగుని పనివారు త్రవ్వ

గ. జగత్ సింగు స్తూపము

నపు డొక ధనాగారమునుగూడ నిండుగనుగొని యందలి వస్తువులన్నిని దాటవేసిరి.

ఈస్తూపము వలయగర్భితవలయములతో గట్టబడి యున్నది. అన్నింటికని లోపలనున్న వలయముయొక్క వ్యాసము అ-44. అం-3. దానిపైనుండు వలయము యొక్క వ్యాసము. అ. 55—అం. 3. కలిగియున్నది.

ఈస్తూపము, ఒకదానిపై నొకటిగా బోర్లించ బడిన గిన్నెలవలె నప్పడప్పడును కట్టబడిన స్తూపము దాయమై యున్నది. ఇది ఇటికలతోను, మట్టితోను, కట్టబడి పైపూతకుమాత్రము గార యుపయోగింపబడి యున్నది.

ఇటికలు సాధారణముగా $20 \times 8\frac{1}{2} \times 2\frac{3}{4}$ అంగుళముల మొదలు $15 \times 12\frac{1}{2} \times 3$ అంగుళముల వరకు పరిమాణభేదములు గలిగియున్నవి.

దేవాలయము

ఇది సమచతురమై ప్రతిప్రక్కను 68 అడుగుల పొడవుగలిగియున్నది. ప్రతిప్రక్కయందును చిత్రమున గనుపఱచినరీతి నంగణములు ముందునకు వచ్చియున్నవి. ఇదిగూడ నిటికలతో కట్టబడి కుడ్యము లన్నియు దళములై బలిష్ఠములై యెంతభారము నైన మోవగలిగి యున్నవి.

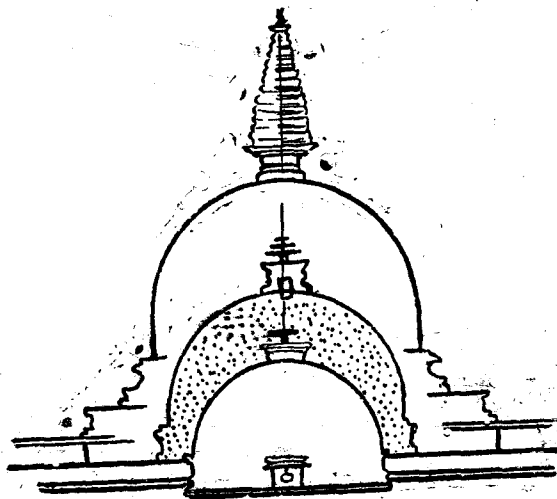
అశోక స్తంభము

పై నుడవారింపబడిన యాలయమునకు పశ్చిమ

మున నొక స్తంభము కలదు. ఇది విక్రిల్లి శిథిలమై యున్నది. దీనియునికినిజూడ దీనిని బుద్ధిపూర్వకముగా విఱుగగొట్టినందున ప్రక్కనున్న యాలయముపై నొరిగియున్నట్లు తోచును. స్తంభశిఖరమున నలువైపుల జూచుచుండు నాలుగుసింహములు వీపులు చేరినట్లుగా చెక్కబడియున్నవి. (భారతి సా.పు-౧. ౧౧-వ సంచిక ౧౩౮ పుట చూడుడు.)

ఇందు రెండుసింహములముఖములు మాత్రము ఆలయకుడ్యమునకు దగులుటవలన భిన్నములై యున్నవి. ప్రస్తుతము చిక్కిన యాధారములబట్టిచూడ నీ స్తంభము భూవట్టమునకుపైన 38 $\frac{1}{2}$ అ. ఎత్తు గలిగి యొకేరాతితో జేయబడియున్నది. వీరమున దీనివ్యాసము 3 $\frac{1}{2}$ అ. శిఖరమున అ. 1—అం. 10 కలిగియున్నది. శిఖరముమాత్రము 7 అ. ఉన్నతిగలిగి ఒకగంటయు, దానిపై నొకవలయవీరమును, దానిపై 4 సింహములును, వాటిపై నొకచక్రమును గలిగి యున్నది. ఈశిఖరమునగల చక్రమే 'సర్వచక్ర' మన బరగుచున్నది. దీనియందు 32 ఆకులు (Strokes) కలవు. సింహములక్రిందగల వీరమున నొక్కొక్కదానియందును 24 ఆకులుగల 4 చక్రములును, వాటిమధ్య సింహ, గజ, వృషభ, అశ్వరూపములు చెక్కబడియున్నవి.

ఈ స్తంభము హిందూదేశమున నిప్పటివరకును కనుగొనబడిన పురాతనవస్తువులయందు దద్దితీయ సౌందర్యము కలదైయున్నది. 2000 సంవత్సరములకు ముందు ఇసుకరాతి (Sand-stone)తో జేయబడిన దైనను చక్కగా నునుపు జేయబడినందున పాలరాతివలె ప్రతి ఫలింపజేయు గుణముగలదై కడునందముగా నున్నది.

ఒక స్తూపముపై నొక స్తూపముగా కాలక్రమమున గట్టుచు రాబడిన స్తూపము

రామాయణమునందలి వానరు తవరు? వారేరి?

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి గారు

శ్రీ మద్రామాయణమును బాగుగఁ బఠింపి చూచిన విద్వాంసులు రామసేనయగువానరులు ప్రస్తుతకాలమునందలి వానరులు కారనియు వారొక జాతి మానవులనియుఁ దెలుపుచున్నారు. ఆ యూహనే బలపఱచుచు నేనొకవ్యాసమును వ్రాసి శ్రీ శారదలోఁ బ్రచురించినాను. నావ్యాసమును సరిగఁ జూచుకొనక కొన్ని యాక్షేపణముల వహారాజుశ్రీ చిలుకూరి వీరభద్ర రావుగారు శ్రీభారతిలోఁ బ్రచురించిరి.

హీనజాతి యన నేను?

నేను వానరులను హీనజాతి* యంటిననియు, వారుచండాలాదులంటి నిమ్మ జాతులు కారనియు, శ్రీ పంతులవారు లిఖించిరి. వానరులు తక్కువవరులని నేను వ్రాసినదిగాని, దానిచే వాగు చండాలాదులంటి నిమ్మ జాతులుభావముతో నే నట్లు వ్రాయలేదు. దేహనిర్మాణమునందును, జ్ఞానస్థానమున మెదడు వందును గొంతై తక్కువవారని నా తాత్పర్యము.

వానరుల తోఁకలు

“వైపెచ్చు వారికి తోఁకలున్నట్లు” నేను వ్రాసినదిని శ్రీపంతులవారు వింతపడఁజొచ్చిరి. వీరి వింత వామ వింతను బుట్టించుచున్నది. వైపెచ్చు వారికి తోఁకలున్నవని నేను గల్పించివ్రాయలేదు. శ్రీమద్రామాయణమే వారికి వాలములున్నట్లు తెలుపుచున్నది. నే నీవానరుల విషయములో రామాయణము చెప్పిన లక్షణములనే కైకొంటిని. కాని క్రొత్తలక్షణముల నాదుటలేదు.

కావున వీరు వాలములుగలట్టియు, పురిపూరమాన వత్సమునకు రానట్టియు నొకవిధమున మానవజాతియని విజ్ఞాలు వ్రాసినరీతిగా నేనును వ్రాసినది. శ్రీమద్రామాయణకాలమునందు వాలములుగల హీనమానజాతి యొకటి యుండెడిదని తోచెడిని. వారు కొన్ని మృగలక్షణము లును, గొన్ని మానవలక్షణములును గలిగియుండెడివారు. త్రోకలుండెడివి. ఈ యంతములు రామాయణముం బట్టియే తెలియవచ్చుచున్నవి. వానరు లన లెక్కవనరు లని యర్థము. దేనియందు దక్కువయిన దేహనిర్మాణ సౌభాగ్యమునందును, బుద్ధివిభవమునందును, రామాది మానవులకంటె దక్కువయని భావము.

త్రోకలుగల మానవజాతి యిప్పుడెవరు?

వారెక్కడ ?

అని శ్రీవీరభద్రరావుగారు ప్రశ్నింపుచున్నారు. వారిప్పుడున్నారని నేను తెలిపియుండలేదు. పూర్వము రామాయణకాలములో మనభారతవర్షములో వాలములు గల హీనమానవు లుండెడివారు. రామాయణకాలము విక్రీణిప్రాచీనము. అప్పుడున్న జంతుజాలమునకును, నిప్పు డున్న జంతుజాలమునకును, గొంతభేదము కలదు. భూమి పరిణామమును బొందుచు రాఁగారాగా జాత్యంతరపరిణామము లనేకములు జరుగుచున్నవని శాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి. నేదఘలు మానవుఁడు సృష్టిలోఁ దుడివారెడిని ఘోషించుచున్నది. “బైబిలు”ను చాట్ల తెలుపుచున్నది. మనసాంఖ్యశాస్త్రమును, బాక్సాన్యులక్షకృతి శాస్త్రములును చీననే రూఢిచేయుచున్నవి. దాన్ని

* నావ్యాసములో హీనత్వమునకు లక్షణముగా నేను వాడులేదు. హీనసాగరకలగల ప్రాకృతమానవు లని, హీనమానవు లనుటగాఁ బ్రస్తుతము తీసికొందము.

మున్నగు పశ్చిమదేశవిద్వాంసులు చెప్పినదియు నిట్టిదియే. భగవంతుని దశావతారములును దీనినే బోధించుచున్న వందురు. ముందు పాదాదీకములులేని జలచరములు పుట్టి నవి. యాయపాత్రులనుండి సపాత్రులగు మార్కారులు పుట్టినవి. ఈమార్కారులు విశేషభాగము జలమునం దును, నీవద్భాగము స్థలమునందును నుండునవి. వీనినుండి యీవద్భాగము జలమునందును, విశేషభాగము స్థలమునం దును నుండువరాహాదులు పుట్టినవి. ఈచతుష్పాత్రులనుండి విశేషభాగము చతుష్పాత్రులుగాను నొకంత ద్వీపాత్రులు గాను సంచరించు వానరాదిజంతువులు పుట్టినవి. సదా ద్వీపాత్రుగా నుండునరునకును విశేషభాగము చతుష్పా త్రుగా నుండువానరమునకును నడుమ సంబంధముకలుపు మఱికోన్నిజాతు లుండియుండును. స్వల్పముగ చతుష్పా త్రుగను, విశేషము ద్వీపాత్రుగను నుండుజాతి యొకటి యీనడుమ నుండియుండవచ్చును. వారేరామాయణము నందలి వానరజాతికావచ్చును. ఈయూహ సమస్తశా స్త్రములకు సమ్యక్తముగను శ్రీమద్రామాయణవర్ణిత వాన రుల కనుమలమగను నున్నది.

ఇటీవలి పరిశోధనము లేమి చెప్పుచున్నది?

ఇక్కాగమునందలి భూగర్భ పరిశోధకులు నర వానరములకు సంబంధముకలుపు నడిమిజాతు లుండెడివని కనిపెట్టిరి. ఆ యంశము 9.2.25 లేదీగల యాంధ్ర పత్రికలో “మనిషి పుట్టెనంటి కోతిపుట్టె” యను శీర్షిక క్రిందఁ బ్రచురింపబడి యున్నది.

“లండన్ ఫిలసఫి 4:—ఉదయం11-40, బుచానా ల్యాండులో విట్టూలర్నండు విశ్వవిద్యాలయ పండి తుడు తాంగాదగ్గర 50 అడుగుల లోతుగల సున్నపు రాళ్లలో పాతిపెట్టుబడిన ఒక కోతిపుట్టె గన్పట్టెను. ఇది చాలకాలమునాటి క్రిందిపుట్టెగా గాన్పించు చున్నది. ఇది మనిషివంటి పెద్దకోతి పుట్టెవలె గన్పించుచున్నదట. ఇది మనిషిపుట్టెగాదని డాక్టరుగారను చున్నారు. “గొరిల్లా” ‘చింపంజీ’ అను కోతులపుట్టెవలె నున్నదనుచున్నారు. మాట్లాడుటకు శక్తిలేకపోయెను గాని మాటలగర్భలు చిహ్నము లున్నటుల గన్పించెను.” ఇత్యాది వార్తను ప్రచురించుచు పత్రికాధిపతు లీక్రింది సంపాదకీయ వ్యాసము నీవివయమై ప్రచురించిరి.

“కోతినుండి నరుడు జనించెనని డార్విను సిద్ధాంతము దెలిపియుండెను. దీనిని శాస్త్రజ్ఞులు వేదవాక్యములవలె పరిగణించుచున్నారు. కాని మానవులకు మాట తెలుల యచ్చెను? సంజ్ఞతెలుల దెలిసెను? ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు దెలియక పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు గండరగోళ పడుచున్నారు. మానవుని రూపుగల తోకలేనికోతులు గలవుగాని, వానికయినను మానవునిశక్తులు లేవు.”

ఇటీవల నొక జర్మను శాస్త్రజ్ఞుడు యేబది యడుగుల లోతున నొకపుట్టెను కనుగొనెను. దానిని పరిశోధింపగ, మానవుడును కోతియు గాక మాటలాడి సంజ్ఞలను దెలిసికొనగల వేరొక మధ్యరకపు జాతి కిది సంబంధించి యుండెనని యాతఁడు కనిపెట్టెను. ఈ జాతిని కోతినిజోలు మానవులని పిలుచుటకు బదులుగ, మానవునిజోలు కోతులని పిలుచుట భావ్యముగ నుండునని యాతఁడు నూచించుచున్నాడు. ఇట్టివారు పురాణాదు లలో వర్ణించినవానరు లగుదురా? ఇట్టి పరిశోధనముల వలన రామాయణమునందలి భాషాజ్ఞానాదులుగల హీన మానవులు పూర్వకాలమం దుండియుండుట సంభవమే యని బుద్ధిమంతు లూహింపకపోరని తలంచెదను. వాన రుల నాగరికత మున్నగనవి రామాదినరుల నాగరికత కంటె నెట్లు తక్కువగ నున్నవో, వానరులం, వరు లందు లేని పశులక్షణము లేవో, యా వానరులందుఁ గేవల వానరాది పశువులందు లేని నరత్వమేదో, నేను శ్రీశారదలో వ్రాసిన వ్యాసమునందు స్పష్టపఱచి యు న్నాను. ఇప్పటికిని గొంచెముగనో, గొప్పగనో వాలము గల మానవజాతి యొకటి కలదని లోకజ్ఞులు చెప్పుచు న్నారు. ఆయంశమును నావ్యాసములో వ్రాసియు న్నాను, ఇంతకంటె గొప్పగనో సమముగనో వాలము గల జాతియొకటి మనభారతవర్షమునఁ బూర్వకాలమున నుండి యుండవచ్చును. అట్లేల యూహింపవలయుననిన శ్రీమద్రామాయణ మట్టియూహలు పుట్టించుచున్నది, గావున నట్లు తలంపవైయున్నది. తొల్లి మనభారతవర్ష ములో హంసాదు లుండెడివని మనగ్రంథములబట్టి తెలి యవచ్చుచున్నది. కాని యిప్పుడవి యిచ్చట గానరావు అట్లే రామాయణ కాలమునందలి మానవలక్షణములు గల వానరు లిప్పుడు కాన్పింపనందునఁ బూర్వకాలమునందును లేరని తలంపరాదు. కాలము గడచినకొలదిఁ బూర్వ

కాలపుజాతు లనేకములు నాశనము నందుచున్నవి. తన జాగ్రత్త వహింపకున్న నిష్పటిజాతులును గొన్ని యచిర కాలములోనే నాశనము నొందగలవు. నశించినజాతుల ప్రధ్వంసా భావము ప్రాగభావముకొనుట తగదు. అకాలమునందున్న యీవానరులు జనస్థానము నందలి నరవరలగు ఋషుల సహవాసమువలన గొంత నాగరికతను జేంది విద్యాబుద్ధులు సంపాదించుకొని కిష్కింధా రాజ్యస్థాపనము జేసికొని, గృహాధికములు కట్టుకొని వానిలో నివసించెడివారు. కాని కిష్కింధాపురమున నివసించు వానరశ్రేష్ఠులయందే నాగరికత యుండెడిదిగాని వానరసంఘమునందంతటను సామాన్యముగ నుండెడిది గాదు. మూడువంతులు నాగరికులు కానివానరులు మృగ తుల్యులై, నివసింప గృహాధికములు లేక చెట్లతోపులు మున్నగువానిలో నివసించెడివారు. సుగ్రీవుని ప్రెగ్గడ యగు హనుమంతుడు హీనమానవుల డెల్లగునని పంతుల వారు శంకించిరి. పింగళికుని ప్రగ్గడలగు కరటకదమనకులు ప్రగ్గడలై సంతమాత్రమున నాగరికులగు మానవులగుదురా? రాజునకు దగిన మంత్రు లుండుచుందురు. మృగమునకు మంత్రు మృగమే. వానరులకు వానరులేమంత్రులు. పక్షమ నాగరికులగు పాశ్చాత్యుల సంపర్కముచే బాతాళలోక ము (అమెరికా)నందలి యాటవికులలోఁ గొండులు హూని విద్యాధికమును నేర్చి ప్రజాపంతులై సంతమాత్రమున నా దేశస్థులనెఱును నాగరికు లెల్లుగాఁగో యజ్ఞజనస్థానము నందలి ఋషులసహవాసమువలన సంస్కృతవిద్య నొక కొందఱు హనుమదాదివానరు లభ్యసించినను, వారిజాతి సంతను విశేష నాగరికతగల జాతియని తెలుపుట కవకాశము లేదు. వానరరాజగు సుగ్రీవునకు హనుమదాదులు ప్రగ్గడలై నను వరరాజగు రామునకు దాసులేకాన వానరులు నరులకంటె గొంత తక్కువవారు. హనుమదాదులు హీనమానవులుకాని వానరులు కారని నేను వ్రాసినట్లు వీరభద్రరావుగారు లిఖించిరి. నే నెచ్చటను నట్లు దృఢియింపలేదు. హనుమదాదు లిప్పటి వానరములు (క్రోతులు) కారంటినే కాని వానరులు (హీనమానవులు) కారనలేదు. హనుమ యెట్టిహీనవానరుఁడో రామనేన యగు తక్కిన వానరసంఘముంతయు నట్టి హీనమానవజాతియనియే నేను వ్రాసియున్నాను.

వీరభద్రరావుగారి వానరులు

శ్రీ వీరభద్రరావుగారు ప్రస్తుతకాలమునందలి పల్లె కాపులే కపులనియు, మరకాడులే మర్కటములనియు నేమేమోవ్రాసి యాంధ్రులే వానరులనిరి. ఇప్పటిపల్లె కాపులగు మర్కాడులు మున్నగువారికిని రామాయణము నందు వర్ణింపఁబడినవానరులకును నేవిధమగుసంబంధమును గానరాదు. కపిశబ్దమునందును క, పలు కలవు. కాపుశబ్దమునందును క, పలు కలవు. ఈవర్ణసంబంధమునుబట్టియే కపులది కాపులది జాతియొక్కటియని వీరుతలంచిరి కాబోలు! ఈబాదరాయణసంబంధమునుబట్టి కాపులే కపులగునో గాపులనబడువాఁలెల్ల గపులుకాక పల్లెకాపులు మాత్రమే కపులగుట యెట్లో శ్రీపంతులవారు తెలిపి యుండలేదు.

ఈంద్రవారింగూర్చి

అక్కరములపోలికలుబట్టి యిట్టిభావముల మనము లేల్లుమేని కాపుకులజలగు కార్పర్ల శ్రీనివాసరావు గారు వ్రాసినరీతిగా నీంద్రవా రింద్రకులులు గావలసి వచ్చును. ఇంద్ర శబ్దమునుండియే యీంద్ర శబ్దము పుట్టినది. ఈంద్రవా రింద్రకులులు కాబట్టియే వీరకాశగంగతో సంబంధము గలవారుగానున్నారు. మన దేశమునందుగల యాడిగకాసులు వీరు తొల్లి యింద్రత్వ మనగాఁ బ్రభుత్వముచేసినది తెలుపుచున్నది. ఈక్రొ అనగాఁ బ్రభువు. దానికి “ఇక్ర” ప్రత్యయముచేర్చగా “ఈడిక్” యైనది. ఈడిక్ నుండి యాడిగశబ్దము పుట్టినది. ఈక్రొ అనగా నింద్రులని దీనిభావము. ఈరీతిగఁ బలు పురుషులైన సత్యచారిత్ర మడుగంటదా! అది యట్లుండ మనవీరభద్రరావుగారు కపులగుగూర్చిన కథలోనుండి శూద్రులు పవిత్రులూ యపవిత్రులూ యను సంశయములోనికి గంతిడి నేనుశూద్రులను బవిత్రులే యని కవిరాజు వత్సనాయనిలాదిరాజుగారి గ్రంథశీఠికలో వ్రాసిన యంశమును నధిక్షేపింపఁ జొచ్చిరి. శూద్రులును బవిత్రులే యని నేను నాయుచ్చనచ్చినట్లు దెలుపలేదు. పంచమ వేదముగు భారతమును బ్రమాణముగా నిచ్చి యాయంశమును దెల్పినాను. అయ్యది “సర్వేపర్ణా ఋజవః” అనితెలుపుచున్నది. అన్ని పర్ణములనఁగా బ్రాహ్మణ్యక్షత్రియ, వైశ్యశూద్రులుపవిత్రులనీదీనిభావము. ఈవాక్యముననాం

గ్లభాషలోనిఁ బరివర్తనముచేసి "All the four castes are holy,, అని మన్మథనాథ దత్తుగారు లిఖించి యున్నారు.

ఇట్టి ప్రమాణములంబట్టి శూద్రులను బనిత్రులే యని నేను వ్రాసియున్నాను. శ్రీపంతులవారి వాదము నంతను నీవ్యాసములో ఖండించుట కవసరములేదు. ఇది యిందులకు స్థానముంగాదు. గాన మరియొకపరి దానిం గూర్చి ముచ్చటించెద.

రామాయణకాలమందలి రామసేనయగు వానరులు మానవత్వమునందు (దేహనిర్మాణము నందును, మెదడు

యొక్క ప్రమాణమునందును) కొంత కొంతను కొంత పశుత్వమును, కలవారగుటచే వారిని హీనమానవులంటి నే కాని యపవిత్రులను తలంపున నే నట్లనలేదని లోకము తలందుగాక! శ్రీమద్రామాయణమునందలి వానరులు పల్లె కాపులు మున్నగువారివలె దేహాధిభర్యములచే నరత్వ పరి పూర్తి నందినవారు కారనియు, స్వల్పముగ పశుత్వమును నధికముగ మానవత్వమునుగల యొక మిశ్రజాతివారని లోకము గ్రహించుకొనునుగాక.

చలము తీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?

గున్నే పల్లి అక్షయలింగము గారు

క్రలిక! నీకరుణాకటాక్షముల కెపుడు
దూరమైతి నా? యపుడె దుర్వారతాప
వహ్నికీలల దహియింపఁబడితిఁ గాని
కాయమును బాయ భాగ్యముఁ గాంచ నైతి.

లలివహించిన నీబాహులతలఁ జిక్కి
యల్లమలరించు నీదుచెయ్యలకుఁ జొక్కి
యనుభవించిననాటి సౌఖ్యంపుఁ బెంపు
మరలఁగల్గునె? యెన్ని జన్మలకైన.

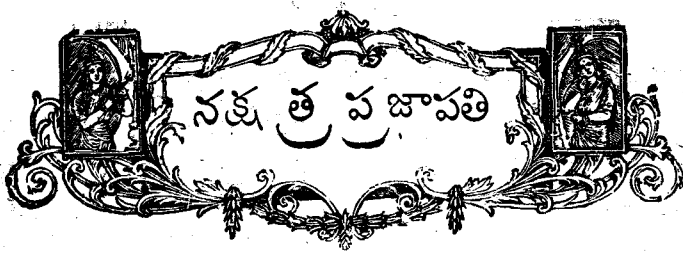
అకట! నీదుకటాక్షమాలికల నాకుఁ
గట్టువడునట్టి భాగ్యంబె గలిగియున్నఁ
జెనఁటియై దైవ మిటు సాహసించి నన్ను
దూరదేశాలపాలేసి ద్రోహియగునె?

అక్కటా! దైవమును దూఱ నర్హుమానె?
నిష్కళంక ప్రపూతమై నెగడు నీదు

ప్రేమమెప్పుడు వెల్వడె భిన్నగతిని
నపుడె దూరదేశాల పాలైతిఁగాదె?
ఎన్నోచిత్రాలఁ జూచితి నెన్నియేని
వింతలను గంటిఁ గాని యావంతయైన
ముద్దులాలికెడునీదు నెమ్మొగమువోలె
హాయి నొనఁగూర్చవయ్యె; నేమందు నకట!

ఎందు వెడలిన వింత లెన్నెన్నిగన్న
నీమృదూక్తియు, నీవ్యక్తి, నీదురక్తి
తలఁపునకువచ్చి నామది తాపమునకుఁ
బాలుడఁజొచ్చె నీకెంతజాలిలేదో?

అంతరించెనె? నీదుగాఢానురక్తి
సున్నయయ్యెనె? నాపయినన్నవలపు
పూజ్యమయ్యెనె? నాటి నీమోహమెల్ల
చలము తీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?

నిడుమోలు కనకసుందరం గారు, బి. ఏ.

అకలముల దినుచు కారడవుల నివసించి,
 సృష్టిరహస్యాలోచనముచే భగవదా
 రాధన మొనర్చుచుండిన ఋషి పుంగవు లతి
 ప్రాచీనకాలమందే భగవంతుని యనంత ప్రభా
 వమును ప్రకటించు జ్యోతిర్మండలములగూర్చి
 పరమోత్కృష్టమగు జ్ఞానమును సంపాదించి
 మనకు ప్రసాదించియుండిరి. బ్రహ్మప్రోక్తమని
 ప్రతీతివడసిన వేదములయందు సయితము, సూ
 ర్యారాధన క్రమము నిర్వచింపబడియున్నది.
 (ఋగ్వేదము 1 మం. 115 ఋక్కు-చూడుడు)

సూ ర్యు డు

‘వాడీసీతి సూర్యస్తయోషా’ (7 మం. 75 ఋ)

యని ఉపాకన్యానాథుడుగను,

‘ఉద్యోతి సుభగో విశ్వేవక్షుః
 సాధారణః సూర్యామానుషాజామ్
 చక్షుర్మిత్రస్యవరుణస్యదేవ

శ్చిర్యేవయః సమవివ్యక్తమాంసి’ (7మం. 63 ఋ)

యని వరుణమిత్రుల నేత్రముగను,

‘ఉదుతిష్ట సవితః శ్రుధ్యాస్య
 హిరణ్యపాణి ప్రభృతా వృతస్యే’

యని హిరణ్యపాణి (బంగారుచేతులు గలవా
 డు)గను వర్ణించి,

‘అముక్త సప్త హరితః రథస్థా’

ద్యార్యం వహంతీసూర్యంఘృతాచీ’ (7 మం. 60 ఋ)

యని ఏడుగుర్రములరథమునెక్కి వచ్చునని
 సూచింపబడియున్నది.

వేదములయందు సూర్యునిగూర్చిన వర్ణ
 నమేతప్ప, తదితర నక్షత్రముల వర్ణనముగాని,
 పండ్రెండు రాసులయునికిని గూర్చిగాని సూ
 చించియుండలేదు. కాని బ్రాహ్మణములందు
 మాత్రము, ఒక్క-సూర్యుని గూర్చియేకాక,
 తదితర నక్షత్రములను గొన్నిటినిగూర్చి
 యుదహరింప బడియున్నది. తైత్తిరీయబ్రాహ్మ
 ణమున (1 కాండ 5 ప్రపాఠక 2 అనువా
 కము) పుణ్య నక్షత్రమన నెద్దియో, యిరీతిని
 నిర్వచించియున్నాడు.

‘యత్పుణ్యం నక్షత్రం తద్బట కుర్వీతోపప్యషమ్
 యదావై సూర్యం ఉదేతి అభనక్షత్రం వైతి యా
 వతి తత్ర సూర్యో గచ్ఛేత్ యత్రజఘన్యం పశ్యేత్’

దీనివలన, మనము పుణ్యనక్షత్రమును
 చూచుటకు, సూర్యు డుపఃకాలమున నానక్ష
 త్రము క్రిందుగా నున్నంతవరకే చూడవలయు
 నని గ్రహింపవలసియున్నది. ఒకనక్షత్రము
 ప్రత్యూషోదయమైన సమయమునుండి, అది
 ప్రాతఃకాలమున ఊర్ధ్వబిందుప్రాంతములకు
 చేరువరకును, దానిని చూడవచ్చునని యిది
 సూచించుచున్నది. ఈయనువాకమునందే
 నక్షత్ర ప్రజాపతిని యిట్లు వర్ణించుచున్నది:—

యోవై నక్షత్రయాం ప్రజాపతీవేద
ఉభయో రేనం లోకయోర్ద్విరుః
హస్తాయేవాస్యహస్తాః చిత్రా శిరః
నిష్ఠా హృదయం ఊరూ విశాఖే
ప్రతిష్ఠాఽనూ గాః
ఏష వై నక్షత్రాయాః ప్రజాపతిః

అనగా “నక్షత్రప్రజాపతి నెరుగు నత
డీ రెండులోకములందు (ఇహలోక మందలి
నరులును, పరలోకమునందలి దేవతలును)
నున్నవారలకును వేద్యుడగు; హస్తానక్ష
త్రము ఆతని (ప్రజాపతియొక్క) హస్తము,
చిత్రశిరస్సు, నిష్ఠా హృదయము, విశాఖ ఊ
రువులు అనూరాధ పాదములు.”

ఇందు నక్షత్రము లైదు అంగములుగా
గలిగిన పరమ పురుషుడొకడు చిత్రంపబడి
యున్నాడు. జ్ఞానచక్షువులతో గగన వైశా
ల్యమును సింహవలోకన మొనర్చగల్గిన ప్రాచీన
ఋషులు, బ్రహ్మాండము నావరించెడి పురుష
వ్యక్తిని ఊహించి యుండిరనుట మనహిం
దూమతసాంప్రదాయములందొక వింత గ
దోషదు. ప్రాచీనఋషుల కస్థిరములగు నిహ
సాధనములందు విశేషమగు ప్రసక్తియుండె
డిదికాదు. తమయరణ్యరాజ్యమును మృగ
రాజగు సింహము పాలించుచుండెనో, లేక,
వంచకుడగు నక్క స్వాధీన పరచుకొనెనో,
విచారించుటకు వారెన్నడును కాలము వృథా
పుచ్చలేదు. విజ్ఞానసముపార్జనమే వానికి ముక్తి.
వారివిజ్ఞానప్రపంచ మెంత విశాలమో, వారి
భావనానిర్మితములగు వ్యక్తులును అంతటి
యన్నతములే.

సృష్టికర్త నీరీతిని నక్షత్ర చిహ్నము
లతో సూచించుటయే యొకవింత. అందును,
ఇరువదియేడు నక్షత్రరాసులలో నైదింటినే
కైకొని, వానినే పురుషరూపమున ప్రదర్శించి
యుండుట మిక్కిలి వింత. కాని, యీనక్షత్ర
వ్యక్తిని దర్శించినంతమాత్రమున, నరున కిహ
పరసాధకమగు నేయత్కృష్టవిజ్ఞానము లభిం
చుచున్నది? ఈచిత్తరువునందేదియో యొక
మతరహాస్య మిమిడియున్నదని విదితమగు
చునేయున్నది. కాని దానినిగూర్చి యిదిగవ
వ్రాయునదంతయు నొకయూహయే.

ఈయెదురాసులలోను, మొట్టమొదట,
‘హస్త’ = హస్తముఅనగా ‘చేయి’ యను
సంగమును స్ఫురింపజేయుచున్నదనుట విది
తమే. ప్రాచీన ఋషులు వేదకాలమున యిరు
వదియేడురాసులకును నామకరణముల నొన
ర్చినపుడు, యీ ‘హస్త’ రాశియందలి నక్ష
త్రములు మానవుని కరమువలె నేర్పడియుండె
ననియెంచి, దానికట్టి నామమిడియుండవచ్చును,
కాని, వారు తదితరములగు యిరువదియారు
నక్షత్రములకును పేర్లిడునపుడు, వానిని,
మనుష్యుని యంగములతోపొల్పి యుండ
లేదు. ఈ నక్షత్రరాసులు, ఆకాశమున నొక
మానవుని వేర్వేరు అంగములుగ ప్రదర్శింప
వలెనని వారుతలచియుండలేదు. వారల్లేతలచి
యుండినయెడల, నన్ని నక్షత్రరాసులకును,
అట్టిపేర్ల నే యొసంగియుండెడివారు. కాని,
అటుతరువాత, బ్రాహ్మణములు రచింపబడిన
కాలమున, దత్తువులు, ఆకాశమున బ్రదర్శిం
పబడిన యిదివ్య ‘హస్తము’ నూతగాగొని,

మహాన్న తాకారుడగు దివ్యపురుషు నొకని నిర్మించియుండిరి. ఆతని యన్యోగములసూచించుటకు వారు చిత్త, నిష్ఠ, విశాఖ, అనూరాధ అను నాల్గరాసుల నేరికొనిరి. ఇరువది యారు రాసులలో నీ నాల్గింటినే వారేల ప్రత్యేకముగ గ్రహించిరో, మనమొకించుక శ్రద్ధతో విచారించిన గ్రహింపగలుగుదుము. 'చిత్' (జ్ఞానము) నకు స్థానమగు శిరస్సు 'చిత్త' 'విశాఖ' (ద్విశాఖ) రెండు కొమ్మల వలె చీలిపోయిన యూరుద్వయము, 'విశాఖ'; ఊరువులకు దిగువ భాగము(అను + ఊరు + అధః) 'అనూరాధ'; నిష్ఠ (ధనిష్ఠ) కుకూడ నిట్టి యర్థమేదియో యుండి యుండవచ్చును. సత్య నిష్ఠా (దీక్షా) పరమగు హృదయమును, 'ధనిష్ఠ' సూచించునటుల వర్ణింపబడియుండ వచ్చును. ఈరీతిని, ప్రజాపతియొక్క నాల్గ ముఖ్యాంగములసూచించుట కెన్నుకొనబడిన నాల్గరాసులును సార్థకనామము గలవైయుండి యుండవచ్చును. కాని, యిదియంతయు నొక్క యూహయే. బ్రాహ్మణముల రచించిన కవి హృదయ మిద మితమని యెవరు చెప్పగలరు?

ఈసక్షత్రప్రజాపతి నొక్కసారి మీమ నోభిధియందూహింపుడు ! - హస్తాసక్షత్రమా తని హస్తము, 'చిత్త' యాతని శిరస్సు... అశ్వి న్యాదినక్షత్రములు అపమండలము (Ecliptic) యొక్క భాగములనియు, నవి యాకాశమున పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు పరుసక్రమమున నేర్పడియుండుననియు, నాకాశమును పరిశీ లించెడి వారెల్ల రెరుగుదురు. ఈయపమండల మందు 'హస్త'కుపిమ్మటనే 'చిత్త' వచ్చుట

వలన, సక్షత్రప్రజాపతి హస్తమునకు దిగు వనే ఆతని శిరముండినటుల యీచిత్తరువు ప్రసరించుచున్నది. అనగా, సక్షత్రప్రజాపతి 'ఊర్ధ్వబాహుడై' యున్నటుల వర్ణింపబడి యున్నాడు. ఆతడు హస్తములను శిరమునకు పైగా నెత్తుకొనియున్నాడు. ఊర్ధ్వబాహుడగు నిట్టివ్యక్తిని నిర్మించుటయందలి పరమార్థ మును గ్రహించుటకు తెత్తీరియ సంహితయందలి (V, ౨, ౧, ౧) యీసందర్భమును చూ డుడు:

పురుషమాత్రేణ విమమతే
యజ్ఞేనవై పురుషస్సమితే
యజ్ఞ పురుషైశ్చైవవిమమతే
యావాన్పురుషః ఊర్ధ్వబాహుస్తావాన్పుషతి.

అనగా యజ్ఞపురుషునితో పోల్చిచూచి నపుడు, యజ్ఞమునెనర్చువాడు, ఆతని చేతు లెత్తిన నెంతయెత్తునకుపోవునో అంతయెత్తునకు పెరుగును. సాధారణముగా, నొకమానవుని యెత్తు యెంత యనినపుడు, ఆతని మస్తకము యెంత యెత్తుననున్నదో యనియే మనము గ్రహింపవలసియున్నది. కాని, యంతకుమించిన వృద్ధియంతయు నాతని యాధ్యాత్మిక వృద్ధిగనే మనమెంచవలెను. శరీరముయొక్క పరిమాణము పెరిగినకొలదిని, ఉన్నత ప్రదేశ మును చేతితో నందుకొనగలిగినట్లే, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన మభివృద్ధిచెందినకొలదిని, జ్ఞానము క్రమముగ సమున్నతస్థానముల నాక్రమింప గలుగును. కాని, 'యెత్తినచేతియంతయెత్తున పెరుగుట' యనునది కొంత గూఢార్థమును కలిగియుండవచ్చును. జ్ఞానియగువాడు, సర్వ

వ్యాప్తమగు ప్రేమవలన తనదేహము నతి క్రమించి, సర్వవ్యాపియగు మహాపురుషునితో లీనమగును. వేదచరిత్రమున, సృష్టికర్తయగు విశ్వకర్మ ఆదర్శప్రాయమగు నొకయజ్ఞము నొనర్చి తానే, ఆహితాగ్నియందు దుమికి, సర్వవ్యాపియై, సర్వాత్ముడాయెను. అదియే ఆతనిఆధ్యాత్మిక పరిణామము. అటులనే, యజ్ఞమునొనర్చెడి ప్రతిమానవుడును, నిశ్చలమగు నట్టి యాధ్యాత్మికస్థితినే పొంది సర్వవ్యాపియగును. నక్షత్రములనగా, “సర్వింపనివి” యని వ్యాఖ్యానమొనర్చినచో, నివియే, అట్టి నిశ్చలమును, మరణరహితమునగు నుత్కృష్టస్థితిని సూచించుటకు అర్హములు. యజ్ఞకర్మలనొనర్చెడి ప్రతిమానవుడును, జగమున కాదర్శప్రాయుడగు, విశ్వకర్మను, అనగా ప్రజాపతిని పూజింపవలసియున్నది. కావున నీనక్షత్ర హస్తమునుబట్టి, యూర్ధ్వబాహు డగు నక్షత్ర ప్రజాపతి నిర్మించుట చూడగా హస్తనక్షత్రము ప్రతియేటను సూర్యోదయమునకు పూర్వము ప్రాగుదయమగుచు నరులెల్లరును ‘ఋతజు’లై యుండవలెనని నిరంతరముద్బోధించుటకేమో యనునట్లున్నది.

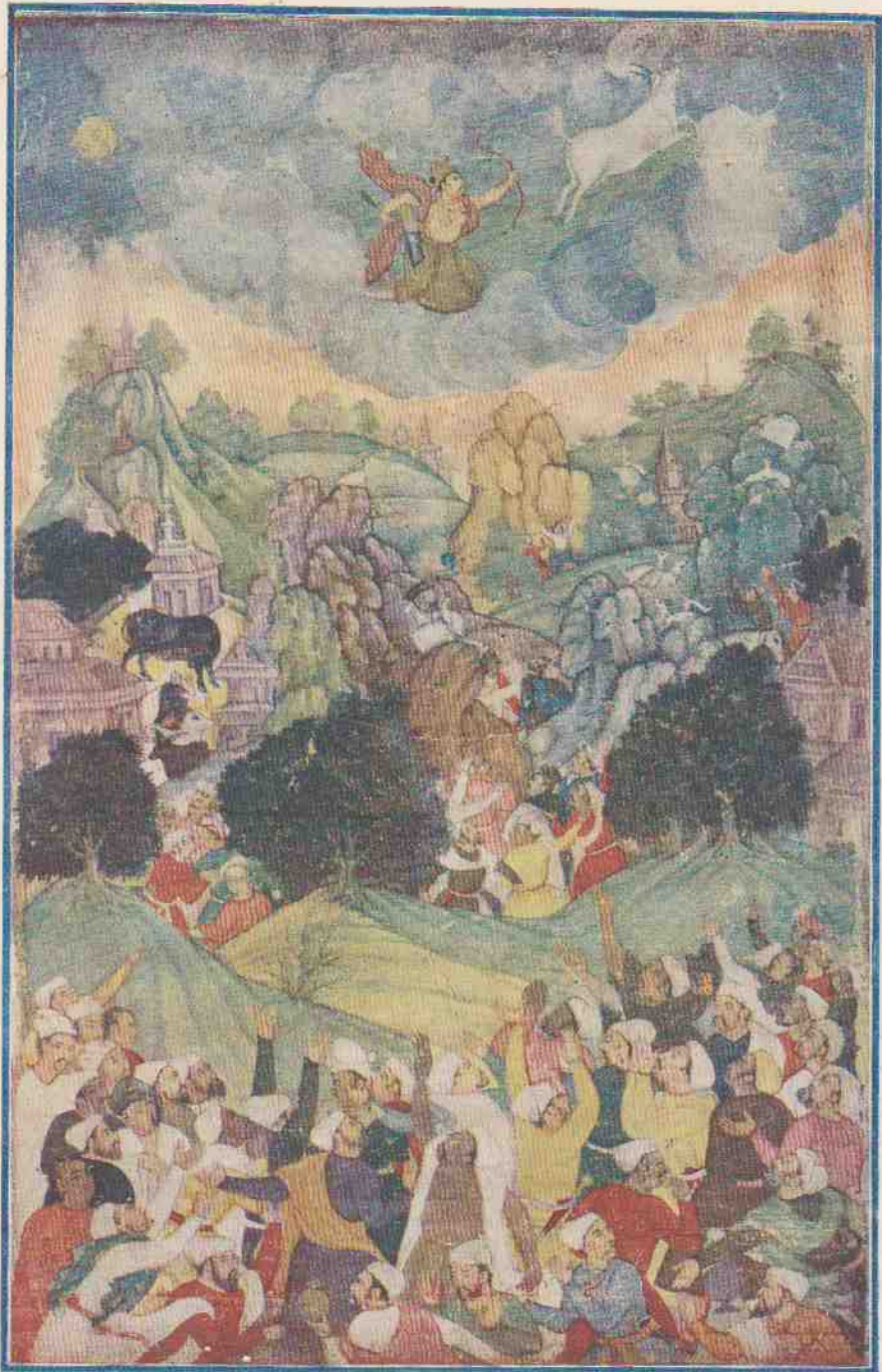
ఇది బ్రాహ్మణములందు వర్ణింపబడిన నక్షత్ర ప్రజాపతి చరితముకాని, పురాణములందీపురుషుని వర్ణనమతి చిత్రముగను, సంపూర్ణముగను చేయబడియున్నది. మత్స్యపురాణమున,

శివుడా నక్షత్రపురుషు సర్వించువిధానము నారదున కుపదేశింపుచు, నాతని నిట్లు వర్ణించి యున్నాడు.

“(౧) మాతే (సహావిశ్వధరాయ) పాదోగల్భా (వనస్తాయచ) (౨) రోహిణీ (ఘ) జంఘేతు (పూజ్యే వరదాయ చైవ ద్వేజానునీ) (౩) చాక్వికుమార ఋతే. (౪) పూర్వో (౫) త్రరాషాఢ యుగే తదోరూ (౬) పూర్వో (౭) త్రరా ఘల్గుని యుగ్మకేచ, మేఘోంకటిం ... (౮) కృత్తికా, (౯) X (౧౦) భాద్రపదద్వయేచపార్శ్వే, కుక్షీద్వయం (నారద) (౧౧) కేవలీషు. పృథ్వీంకటిం (౧౨) (౧౩) విశాఖా... సుభజాశ్చ..., (౧౪) హస్తే పిహస్తా..., (౧౫) పునర్వసా వంశశి పర్వభాగా. (భుజంగ నక్షత్ర దినేనఖాని సమ్నాజయేన్మత్స్య శరీరీణశ్చ, కూర్మస్యపాదౌ శరణంవజామి) (౧౬) శ్వేత్తాసు కంఠే... (౧౭) శ్రవణేన సమ్యక్ (౧౮) పుష్యేముఖం (౧౯) స్వాతీషుదస్తాగ్రం... (౨౦) మఘాసునానా... (౨౧) మృగోత్తమాంకేనయనే... లలాట (౨౨) చిత్రా... శిరోభిపూజ్యం (౨౩) భరణీషు... (౨౪) ఆర్ద్రా సుకేశాః, (మత్స్య పురాణము—౫౪-(౧౦-౨౦)”

నక్షత్రపురుషుని సర్వాంగకములు, యిరువదినాలుగు రాసులతో పోల్చి వర్ణించినటుల యీపైన పొందుపరచిన భాగమునుండి విదితము కాగలదు. ఇటులనే బృహత్సంహిత (౫౮, ౧౦౫)యందు నక్షత్రపురుషుడొకడు వర్ణింపబడి యున్నాడు. బృహజ్జాతకమందు (అధ్యాయ ౧ శ్లోక), పంక్త్రేండురాసులనుకూర్చి ‘కాలపురుషుడు’ నిర్మింపబడియున్నాడు.

بعد از آنکه آب شست را در کوره های برنج جانت برسانت و کشتن انجیل را در کوه و این بزرگ
و شیردار از کلمه های خود برآمده و یکسش آمده و شیر خود عسل داد و دوازده شاخهای بزرگ که
در نواحی آن کوه بودند آب روان کشت و کشتن آن آب شیر عسل کرد و دوازده بخت دیوتا
کل افشاند و نغارهای نواختند و رکیس را نشان گفتند و اطراف عالم و دریای عمان
و درختان جنگل و وحوش و طیور خوشحال گشته و باز آمدن را بکشتن گفت که از آمدن ما
شما پادشاه شدید و التماس می کردیم که زود کس را و کیسی را وارث دیت را بکشید و
رومی نمیکند و بسرعه خود را که ارجن باشد را و وجود من را نیند بر و مهربان شوید که او بقوت
شما خدمت های خوب بجای خواهد آورد و بقوت شما جنگ بهارته را خوب خواصد کرد و شما
با عاق آن ارجن اجمای بزرگ را خواصد کشت و من پیش تمام دیوتا و رکیس را گفت بودم
که ارجن بسر من است و از شکم گنتی متولد شده است را چهار خواهد کشت و جنگهای عظیم
خواهد کرد و اگر شما و راقوت خود خواصد داد سخن من دیوتا را راست خواهد شد و اگر نه از
دست او هیچ کار نخواهد آمد ارجن در مکان داری نظیرندار و دیگر شما نظیر او باشید و در جنگ
را در و مربی او شما به کاسبانی او از برای خاطر من خواصد کرد و او را بجای من پسند
و مرا بجای جان خود تصور کنید و اگر شما کاسبانی ارجن کنید مرا که هم نزدیک او نخواهد آمد و بعد
ازین آن ارجن که فرزند من بسرعه شماست همراه شما خواهد ماند و مرا که شما کس را نخواهد
تمام را بجای منی من دشمن شما خواهند شد و آن ارجن بقوت شما آن همه را خواهد کشت اگر
شما را و دیوتا را از خود میدانند بر ارجن مهربان باشید چون این سخن را نذر گفت و نیند

చింతలపూడి శేషగిరిరావుగారు

ఉరుజతరాగ్ని పీడితున కూరటఁగూర్చవె యుంఁభవృత్తిచే
దొరకిననాల్గు గింజలవి? తోయము గ్రుక్కెడు శాంతిసీయదే?
యరయ నయత్నలబ్ధమలినాంబర ఖండముఁగట్టఁ గూడదే?
పరమన్యపాధమాధములఁ బండితు లేలనుగొల్వ? నక్కటా!

గీ. మరణపర్యంతమిట్టు లమానుషముగ, నుదరపోషణ మాత్రకై యుర్విమీఁదఁ
బ్రభుని పేవణ మొనరించి పడసినట్టి, ధనముధనపశానె? యద్దిదంధనముగాక!
కననుదూఢ గోవర్ధనధనము ధనము! ధాత్రి నాధనంజయవివర్ధనము ధనము!
(?)తలఁపఁగాఁ బండితసమారాధనము ధనము! కనుక నిదె సుసాధన మబాధనము ధనము!

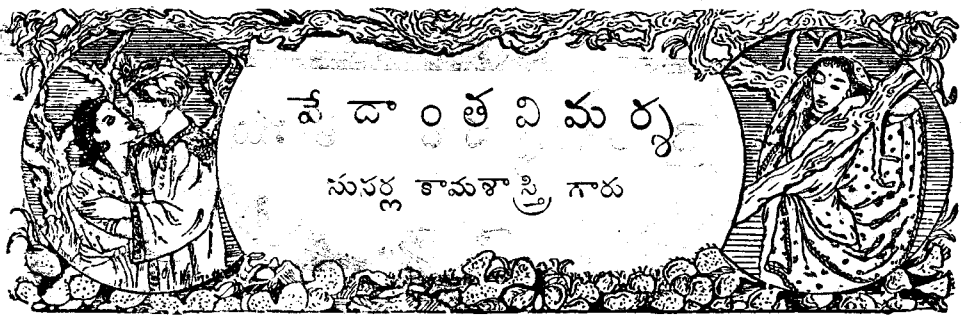
గీ. ఇదె! దురీశ్వరద్వారబహిర్వితర్ది, కాదురాసికా! మా నమస్కారమమ్మ!
లమితనిరపాయమై యంజనాభమగుచు, మును ధనంజయ స్వందనభూషణమ్ము
గాఁగ పరలిన ధనమె పో! కలదు మాకు.

మ. చతురంభోధిపతమై తనరు నీత్యౌచక్రమం దొక్కచో
శతభాగంబున కేను రాజనని యోజఁగర్వ సంరంభుండై
పతితుండైన నృపాధమాధముని నే వర్ణింప; నారుక్మిణీ
పతి, జీర్ణాంబరుడీయ దోనఁడటకుల్ భక్షించి యవ్వానిని
మితిలేనట్టి ధనాధ్యుకా సలిపె, స్వామి వానిఁ గీర్తిచెడఁ.

గీ. జలధిగర్భంబునం దురు జ్వాలతోడ, నాకులముగ మండెడు బడబాగ్నిపగిది
మాదుజతరాగ్ని మండినమండుఁగాక! ధరసముత్సుల్ల మల్లీమతల్లి కాప
రిమళము దనరు మావాగ్నిని నృధావ్యయంబు నేతుమె? నరవరయాచకొఱకు.

* * * * *

గీ. చెంతఁబిత్తాఙ్గిత మ్మి సుమంతలేదు, లేశమును స్వార్జితంబైన లేదు మాకు
గాని పైతామహంబయి కాచునట్టి, యాస్తిగలదు వలసినంత హస్తిగిని.

వేదాంత విమర్శ

సుసర్ల కామశాస్త్రి గారు

మంగళాచరణము

“విధత్తారం హవామహే, నసోః కువిద్య నాతిసః సవితారం నృచక్షనమ్.”

ఓం, నమోబ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యానంప్రదాయ కర్తృభ్యో వంశబుక్షిభ్యో గురుభ్యో నమోహవాన్యః.

ప్రమాణములు

మనము చిలుకను చూచుచున్నప్పుడు మరెయొకరు మనసమీపమునకు వచ్చి “అయ్యా! దేనిని చూచుచున్నారండి?” అని ప్రశ్న చేయగా, “చిలుకను చూచుచున్నానండి” అని సమాధానమును చెప్పుదుము. “అయ్యా! కొంగనుచూచుచు చిలుకనంటున్నా రేమి?” అని వాడు మరల ప్రశ్న చేయగా, ‘పోపోవయ్యా, నీకు కొంచెము దృష్టితగ్గినట్లున్నది. ఇద్దెక్కడకొంగ, చిలుకనయ్యా’ అనిచెప్పగా, ‘కాదు కాదండీ, కొంగే’ అని యెన్నిపర్యాయములు బోధపరచినను, మనమువానిమాట నమ్ముదుమా? ఈలాగుననే మన జ్ఞానేంద్రియములలో నేయింద్రియము చేతనైనను మనము గ్రహించెడు విషయమునకు విరుద్ధముగ నెఱిగేమిచెప్పినను దాని నెంతమాత్రము మనము నమ్ముము. కనుక ఇంద్రియమునకును వస్తువునకును అవ్యవహిత సంబంధమువలన పుట్టినజ్ఞానమే ప్రత్యక్ష ప్రమాణము.

అనుమానము

అన్నివిషయములలోను మన యనుభవము చేతనే యథార్థమును తెలుసుకొనజాలము. కాబట్టి కొన్ని కొన్ని విషయములలో మన యూహలచేతనే నిజమును తెలిసికొనవలసియున్నది. ఇట్టి యూహలే అనుమాన ప్రమాణము.

శబ్దప్రమాణము

ఒకమనిషి, తాను బ్రతికియున్నంతకాలము విమర్శించినను, అనుభవముచేతను, యుక్తిచేతను అన్నివిషయ

ములయందును నిజమును కనుగొనుట సాధ్యము కాదు. కనుక ప్రాచీన బుద్ధిశాత్రుడు, అదే కూడుగుడ్డగ బహుపట్టుదలతో ననేక సంవత్సరములు విచారణ చేసిచేసి ఇనమిత్యమని నిర్ణయించివ్రాసిన గ్రంథములను చదివించిదివి యధారజ్ఞానమును సుపాదించుకొనుటయు అత్యావశ్యకమే. కావున మతవిషయములో నిజమును తెలిసికొనుటకు గోధువారు అత్యవసరములురై బహుబుద్ధిమంతులని ప్రసిద్ధిఁజ్గిన అనేకమహర్షులవలన యావిర్భవించిన గ్రంథములను చదువుటకన్న సుపాయాంతరము లేదు. మనమతగ్రంథములలో ప్రధానమయినదియు, భారతమందిరీచేతను సర్వోత్కృష్టమని వేయి నోళ్ల పొగడబడుచున్నదియును, సర్వవిషయములను నిరోహుటముగ చెప్పుచున్నదియును వేదముగావున నీ వేదమే శబ్దప్రమాణము.

శబ్దవిచారము

మతవిషయమున మనము విచారణము చేయవలయుననిన, శ్రుతి, యుక్తి, అనుభవము, యిమామాటిని అనుసరించియే విమర్శింపవలయును. యుక్త్యనుభవములు సరిపడనపుడు శబ్దప్రమాణమును దీసికొనవలయును. ఈశబ్దము మహర్షులయొక్క తపస్సుననుసరించి భగవద్దత్తమైన స్ఫురణవలన బుట్టినదిగాని వారివారి బుద్ధ్యనుసారముగ రచించినదిగాదు. కావున మహర్షులు సమాధియందున్నపుడు భగవద్దత్త స్ఫురతువలన యావిర్భవించినది కనుకనే మనప్రత్యక్షానుమానములకు సరిపడనివిషయములలో శబ్దమున జెప్పుబడినదే నిజమని నమ్మవలయును.

ఈశజ్ఞము:— 1. ఋక్సులు; 2. యజుస్సులు; 3. సామములు 4. అధర్వణము, అనినాలుగు విధములు గనున్నది.

ఇంను పాదనియము గడిగి ఛందస్సుతో గూడిన మంత్రములు ఋక్సులు.

పాదనియముగాని ఛందస్సుగాని లేక కేవల వాక్యరూపముగనున్నవి యజుస్సులు.

శానముచేయుటకు తగియున్నవి సామములు.

మంత్రములయర్థమును ఎలె మంత్రముచే సాధింప దగిన పనులనుచేయుక్రమము సయితమును తెలియ జేయు వేదభాగములు బ్రాహ్మణములు (అధర్వణములు) అని చెప్పబడును.

ఇట్టివేదముయొక్క పూర్వభాగమున వాయు, అగ్ని మొదలగు పంచభూతములయొక్క స్తోత్రములును, ఆపంచభూతములయందు నధిష్ఠించియున్న దేవతలయొక్క ప్రీతినిమి త్రము చేయదగిన యాగాదికర్మలును మాత్రమే చెప్పబడియున్నవి.

క్రమక్రమముగ నా మహర్షులలో సమాధినిష్ఠులైనవారిది తత్త్వవిచారమనీవ భగవదనుగ్రహమువలన బుట్టినది. ఈతత్త్వవిచారము ప్రభవించిపైని వారికి సమాధినిగడిగిన స్ఫురత్తువలన మరియొకవిధమైన వేదముద యిరిచినది. అపుడు వారుమొదటి వేదభాగమునకు పూర్వ భాగమనియు, రెండవభాగమునకు ఉత్తరభాగమనియు నామకరణముచేసిరి. ఉత్తరభాగమున బ్రహ్మమునుగూర్చియు, జీవవరమాత్మలయొక్క సంబంధమునుగూర్చియు బాగుగ చర్చింపబడియున్నది. ఈవేదభాగములకే ఉపనిషత్తులనిపేరు. వీటియందు కర్మలవలన నేమియుప్రయోజనములేదనియును, తత్త్వవిచారమే మోక్షసాధనమనియును స్పష్టముగ నుపదేశింపబడినది.

మతములు.

ఈ యుపనిషత్తులనే యాధారముగ జేసికొని,

1. కపిలుడు సాంఖ్యమతమును;
2. కాణాదుడు వైశేషికమతమును;
3. గౌతముడు న్యాయమతమును;
4. శతంజలి యోగమతమును;

5. జైమిని మీమాంసాశాస్త్రమును,
6. వ్యాసులు వేదాంతమతమును

వ్రాసిరి. ఈయారును వడ్డర్శనము లనబడును. ఈవడ్డర్శనములలో నేదైననొకటి యుపనిషత్తులము గావచ్చును. కాని ఆరును కానేరవు. లేదా యీ యారింటికిని భిన్నమైనదిగను గూడ నుండవచ్చును. కాని యీ యారు నెన్నడును కానేరవు. ఈ యారింటియందును కొన్ని గుణములవలె దోషములుగూడ నుండుటచేత నేదైన నొక్కటి నిజమనియు తక్కినవి యబద్ధమనియును చెప్పట కవకాశము కానరాదు.

వడ్డర్శన సామాన్య ధర్మములు

ఈ వ్యాఖ్యలములవారును,

- 1 ఆత్మనిత్యము.
- 2 పరమాణువులు నిత్యము.
- 3 ఈపరమాణువులు స్థూలవస్తు నిర్మాణ కారణములు.
- 4 జీవాత్మ దేహ సంబంధమును గలిగియున్నపుడే శుభాశుభ కర్మజన్యఫలము ననుభవించును. జ్ఞానాదికర్మలను గలిగియుండును.

5 ఈ శుభాశుభకర్మజన్యఫలాలనుభవము స్వర్గోరకములయందున్న సుఖదుఃఖానుభవముతో సమాప్తినొందక కుండలోని నీటిని తీసి వేసిన పైని యాకుండ నంటియున్న పాచివలె కొంత నిలిచియుండినందున దాని ననుభవించుటకు జీవాత్మ జన్మించును.

6 సమస్తకర్మలు బంధహేతువులయి జీవాత్మకు జననమరణములను కలుగ చేయుచున్నందున, ముముక్షువు పాపకర్మలను చేయుటయే మాని, పుణ్యకర్మలనుచేయుచు ఫలత్యాగము చేసి, కనక, కాష్ఠ, సుహృత్, అరి, ఉదాసీన, బంధువులయందు సమబుద్ధికలిగి, అన్నిటి

సంబంధమును విడిచికొని యుండవలయును.

అని బోధించుచున్నారు.

మతకర్తల యభిప్రాయములు

సాంఖ్యయోగము పేరునకు భిన్నముగానున్నను వాటిసిద్ధాంతములు పరస్పరభిన్నములుకావు. ఈరెండు మతములవారును:—

1. ప్రకృతి స్వతంత్రము.
2. ఇదేజగత్కారణము.
3. ఆత్మప్రకృతులు అనాదిసంబంధములు.
4. ప్రకృతిపరిణామమే బుద్ధి.
5. ప్రకృతియొక్క కర్తృత్వము ఆత్మ యందు ఆరోపింపబడినది.
6. ఇంద్రియములద్వారమున బుద్ధిపరిణమించుటయే తెలివి.

అని చెప్పుచున్నారు.

[సాంఖ్యులు ఈశ్వరుడు లేనేలేడందురు. యోగ మతమువారు ఈశ్వరసత్తనంగీకరించినను అతనిప్రాముఖ్యమును ఒప్పుకొనరు. కావున, ముఖ్యాంశములలో నీరెండు మతములకును విశేష భేదమున్నట్లు కనిపించును.]

న్యాయ, వైశేషికశాస్త్రములు యుక్తివాదమును గూర్చియు, పదార్థములనుగూర్చియు చెప్పును. ఈయంభయమతములవారును:

1. పరమాణు సంయోగమువలన ప్రపంచము పుట్టుచున్నది.
2. ఈయంబులు ఒకనిచే సృష్టములు కావు.
3. ఇవి నిత్యములు. అదృష్టముచే సంయోగించును.
4. జీవులు అపరిమితములు, నిత్యులు.
5. జీవుడు దేహాధిపాత.

6. ఈజీవుడు వేదోదిత కర్మలాచరించి ఆత్మంతిక దుఃఖనివృత్తినొంది సుఖదుఃఖముల ననుభవింపక యుండుటే ముక్తి.

యనియును చెప్పుచున్నారు.

[ఈజీనస్థితికిని పాషాణస్థితికిని ఏవిధమైన భేదము కానరాదుగావున, ఇది పాషాణముక్తియని యాక్షేపించుటకు నవకాశమున్నది.]

మరి కొంతకాలము పోయినతరువాత, వైశేషిక, న్యాయగ్రంథ వ్యాఖ్యాతలు

1. పరమేశ్వరు డున్నాడు.
2. ఈయన జగత్తునకు నిమిత్తకారణము.
3. పరమాణువులు ఉపాదాన కారణము.
4. జగత్తు సావయవము గావున సృష్టము.
5. సృష్టికర్త, జీవభిన్నుడు, సర్వశక్తికలవాడు.

6. ఆయన అనుమానప్రమాణబోధ్యుడు.

అని చెప్పుచున్నారు.

[7. ముక్తియందు గౌతమ కాణాదులతో నేక భవించు చున్నారు. (అనగా పాషాణముక్తి).]

జైమిని విరచిత మీమాంసాశాస్త్రమునకు పూర్వమీమాంస, కర్మమీమాంస

అని రెండుపేర్లు.

1. దీనియందు తత్త్వవిచారము నున్నది.
2. బ్రాహ్మణములచేతను మంత్రములచేతను చెప్పబడిన కర్మలను గురించి విస్తారముగ వ్రాయబడినది.
3. ఇందు, వేదవిహిత కర్మాచరణమే పరమార్థము.
4. వేదములు నిత్యములు.

5. దీనియందు మహత్వమున్నది.

అని మాత్రము వ్రాయబడినది.

ఈమతస్థులలో నెల్ల ఆగ్రగణ్యుడయిన భాట్టులు

1. అఫలాపేక్షగ యజ్ఞాదులను చేసినచో మోక్షము లభించును.

2. వేదమంత్రమే దేవత.

3. ఫలమును ప్రసాదించు చేతనమైన దేవుడు మఱియొకడు లేడు.

అని వ్రాసియున్నాడు.

గ్రంథాంతము

ఉత్తరమీమాంస

ఇది వ్యాసవిరచితము. దీనికి వేదాంతశాస్త్రమని యును బ్రహ్మసూత్రమనియును రెండునామములు.

దీనికి 1. శంకరాచార్యులు, 2. రామానుజాచార్యులు, 3. మధ్వాచార్యులు ఒక్కొక్క రొక్కొక్క భాష్యమును వ్రాసినారు.

శంకరులు అద్వైతమతమును, రామానుజులు విశిష్టాద్వైతమతమును, మధ్వాచార్యులు ద్వైతమతమును స్థాపించినారు. ఈమూటిలో నేదైన నొక్కటియే వ్యాసమతము కావచ్చును. లేదా మూటికంటె భిన్నము కూడ కావచ్చును. ఈమధ్య భాష్యకర్తలును కొంత వరకునైన వ్యాసమతము ననుసరించుచునుండవచ్చును. కొంత వరకు ననుసరింపకపోవచ్చును. ప్రస్తుత మీ మతీత్రయము లోను మిక్కిలి ప్రాచీనము అద్వైతము. అనేకులు దీనిన నలించిందుచున్నారు. అద్వైతమతభాష్యకర్త శంకరులు.

1. ఆదియం దొక్కబ్రహ్మమే యున్నది.

2. ఆది సత్యజ్ఞానానం దాత్మకము, నిర్వికారము, నిరవయవము, నిత్యము, నిర్దోషము, సర్వవ్యాపకము.

3. జగత్తు, పరమార్థముగ సత్యముకాదు.

వ్యావహారిక సత్యము.

4. మాయ(అవిద్య)కు బ్రహ్మములోబడినది.

5. ఈవిద్య అబద్ధము (మిథ్య), జడము, నవికారము, సావయవము, అనాది.

6. దీనియందు, ఆచ్ఛావక, విక్షేప, అనెడు రెండుశక్తు లున్నవి.

7. జీవులన్నియు బ్రహ్మమే.

8. అవిద్య (మాయ) తన యాచ్ఛాదక శక్తిచే జీవుని తనస్వరూపమును తెలిసికొనలేకుండ జేయుచున్నది.

9. విక్షేపశక్తిచే, జీవుని తనకు రూపభేదమున్నట్లు భ్రమపెట్టుచున్నది.

10. 'తత్త్వమసి' ఇత్యాది వాక్యజన్య జ్ఞానమువలన, అవిద్యనశించి స్వస్వరూపజ్ఞాన ముదయించుటయే మోక్షమనియును సిద్ధాంతీకరించినారు.

[అద్వైతులు బ్రహ్మసత్య నోప్పికొన్నను, అబ్రహ్మము తనేయనుటచే, భగవదాజ్ఞకు లోబడి ఆయన నుపాసించుట సంభించదు గాన, భగవంతుడు లేడనెడు నాస్తికులకును, ఈఅద్వైతులకును భేదమేమియునులేదు. కనుకనే వీరు ప్రచ్ఛన్నజాధులని లోకములో ప్రవాదయిదివరకే యున్నది.]

మరియు నీయదైవతులలో మరికొందరు:—

1. ఒక్కసూర్యుడు, నీటికుండలలోను ప్రతిఫలించినట్లు, బ్రహ్మము మానవుల యొక్కయంతఃకరణములయందు ప్రతిఫలించును.

2. ఆనీటికుండలయందు అనేకసూర్యబింబములవలె గనుపడినట్లు అంతఃకరణములలో బ్రహ్మము అనేకరూపములుగ దోచును.

3. ఆకాశమునందున్న సూర్యబింబమున

కును, ఘటాదులయందున్న ప్రతిబింబములకును భేదము లేనట్లుగనే, బ్రహ్మమునకును అంతఃకరణాలయందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మ ప్రతిబింబములకును భేదములే

దని చెప్పువన్నారు.

[ఘటాదులలో సూర్యుడు ప్రతిఫలించినట్లే అంతఃకరణాలలో బ్రహ్మము ప్రతిఫలించు నని చెప్పినయెడల ఘటాదులయందు సూర్యబింబము లేనట్లే అంతఃకరణాలయందును ఆత్మలును లేవు అని చెప్పవలయును. ఈ యాత్మలు మిథ్యలను నెడలవాటికి, జ్ఞానము, తత్త్వవిచారము, లోకవ్యాపారమునట్లు సంభవించును? అను పూర్వపక్షము జాగరూకమయియున్నది.]

రామానుజులు, విశిష్టాద్వైతభాష్యకర్త. ఈయన

1. జీవునకును, ఈశ్వరునకుగల గుణములే యున్నవి.
2. జీవుడు పరమాత్మకు లోబడి యుండవలెను.
3. ఈశ్వరుడే విష్ణువు. ఇతనికి దివ్యమంగళ విగ్రహ మున్నది.
4. మోక్షస్థానము వైకుంఠము.
5. లక్ష్మీ యాతని భార్య.

యనియును సిద్ధాంతపరిచినారు.

విశిష్టాద్వైతమునః—

[1. ఈశ్వరునకు రూపమున్నది. 2. భార్యగలదు, అని సాధించుట కష్టతరము.]

మధ్యాచార్యులు ద్వైత భాష్యకర్త.

1. జీవేశ్వరులకు భేదమున్నది.
2. ఈశ్వరుడు విష్ణువు.
3. జీవులు పరస్పర విలక్షణములు.
4. ఈశ్వరునకు రూపమున్నది.

5. పరలోకమునందుగూడ జీవులు పూర్వరూపముతో సమానరూపములతోనే పరమపదమును బొందుదురు.

అని సిద్ధాంతము చేసినారు.

ద్వైతమతమునందు మరణానంతరమున జీవులకు పూర్వదేహ సమానదేహములే యుండును అని సాధించుట కష్టతరము.

ఇన్ని భాష్యములనుబట్టి యాలోచించినను వ్యాసాభిప్రాయమేమో స్పష్టపడినట్లుకానరాదు. కావున వ్యాసాభిప్రాయమెట్టిదో శ్రుతి, యుక్త్యనుభవములచే విచారింప బడును.

బ్రహ్మసూత్రరచనా కారణము

వ్యాపరమున 12 సంవత్సరములు డామముపెట్టి నది. అనేకమహర్షులు కరవుతీరువరకు తమ్ముపోషించువని గౌతముని వేడిరి. అత నందులకంగీకరించెను. కొంత కాలమునకు దేశము సుఖిక్షమయినది. మహర్షులతనిమహిమకు మత్స్యరషడియాతనికెట్లైన నపకీరిబుట్టించిపోవుదమని యాలోచించి, దర్భతోగోవుకేసి యాగౌతముని అగ్నిహోత్రగృహమున విడిచిరి. గౌతములు దానినిచిన్న దర్భపుడకతోగొట్ట నది మాయగోవుగానవృత్తి నొందినది. ఈమునులు, “ఓగౌతమా! నీవు గోహత్యచేసిన పరమపాపాత్ముడవుగాన నీతోమాట్లాడకూడదు. నీపాపిష్టియన్నమును తినకూడదు. మేము నీయాశ్రమమును విడిచిపోవుచున్నాము.” అని పలుక నాగౌతముడు “ఓమహాత్ములారా! నాయందు దయచేసి నన్ను పునీతునిజేయుడి. అని ప్రార్థించుచున్నాను,” అని గౌతముడా మునులను వేడవార్చి, “సరే, స్నానమాడిరా? ప్రాయశ్చిత్తముచేసెదము.” అనగా గౌతముడు స్నానార్థము భోవుచు, “నేమిటియాశ్చర్యము దర్భకర్రతో గొట్టినమాత్రమున నావుచచ్చునా! దీనినిజము గనుగొనవలయును.” అని యాలోచించిచ్చియాతడు దివ్యదృష్టిజూడ నీమునులాచరించిన దుశ్చేష్ట యాతనికి స్పష్టముగభలిసెను. పిదప నతడు స్నానమాడి యాపిష్టికముదీర్చికొని యాశ్రమమునకేతెంచి మునులనుజూచి, “మునులారా! మీరందరు కృతఘ్నులుగాన మీయందు గృహప్రవేశంబుకైయగుగాక!

చైత్రమాసము]

వే దాం త వి మ ర్ష

మీ బ్రహ్మజ్ఞానము నశించుగాక!" యని శపించెను. మునులయందు బ్రహ్మజ్ఞానము నశించినచో జ్ఞానోపదేశాలు లేనందున క్రమక్రమముగ లోకము నిరీశ్వర మగునని పరమాత్మ విష్ణువునకు తాను వ్యాసరూపమున నవతరించి యతి సులభముగ బ్రహ్మజ్ఞానము మనుజులకు కలిగేట్లు చేయవలయునని సంకల్పమునుబట్టించెను.

విష్ణునట్లవతరించి జ్ఞానోదయమునకు ముఖ్యకారణములయిన యుపనిషత్తుల యర్థము సులభముగ బోధపడుటకు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కావున,

[గౌతమశాపమున మానవులయందు నష్టప్రాయమయిన బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క పునరుద్ధరణార్థము, వ్యాసరూపమున నవతరించిన విష్ణువు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కాని జీవుడే బ్రహ్మయని సాధించుటకు కాదని పురాణములో గానవచ్చుచున్నది.]

బ్రహ్మసూత్ర రచనాక్రమము

శ్రీవ్యాసులు బ్రహ్మ సూత్రములను వ్రాయునపుడే, భావ్యకర్తలు, వారివారి యిచ్ఛానుసారముగ విషయ శ్రుతులను తీసికొనుదురేమో యని సూత్రములను తరుచుగ విషయ శ్రుతిపద ఘటితము లయేట్లుగనే వ్రాసినారు.

ఉదాహరణార్థ మీక్రింద నొకటిరెండు సూత్రములను మాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

బ్ర. సూ. 'అత స్త్వితర జ్ఞాయోలింగాత్.' (3-4-89)

వి. శ్రు. 'అతః కనీయసా ఎవ దేవా జ్యాయసా

అసురాః' ఇందు జ్యాయస్, అను మాట సూత్రమునందును శ్రుతియందును గూడ కనబడుచున్నది.

బ్ర. సూ. 'ఉపమర్దంచ' (3-4-16)

వి. శ్రు. 'ఓమిత్యుచ్చా ర్యాంతరిత మాత్మాన మభి పశ్యోపమృద్య ఘ్నాంత పాపంచ కామ మాచరంతో బ్రహ్మను వ్రజన్తి.'

ఇందు 'ఉపమర్ద' పదము శ్రుతి సూత్రములలో నున్నది. ఇట్లు చాలాసూత్రములు వ్రాయవచ్చును. బుద్ధి మంతులకు నొకటిరెండు దృష్టాంతములు చాలునని విరమించుచున్నాను.

సూత్రార్థ నిర్ణయక్రమము

విషయశ్రుతియొక్క అర్థమును భావ్యకర్తలు వారివారి యిచ్ఛానుసారముగ చెప్పవచ్చుదురేమో యని సంశయించి, వారట్లు చెప్పినయెడల నాయర్థము తనయభిప్రాయమునకు భిన్న మగుటవలన చదువరులకు నిజమయిన జ్ఞానము కలుగును. వారికి ముక్తి రాదు. అపుడు భగవదాజ్ఞానుసారముగ తాను చేసిన ప్రయత్నము నిష్ఫలమగును అని విషయశ్రుత్యర్థములను, శ్లోకరూపముగ తాను సూతున కుపదేశించిన పురాణములలో విషయశ్రుతిపతీకముల నుదహరించుచు నుపదేశించినారు.

కాబట్టి పురాణశ్లోకానుసారముగ విషయ శ్రుత్యర్థమును, ఈ విషయశ్రుత్యర్థానుసారముగ సూత్రార్థమును చెప్పిన బ్రహ్మజ్ఞానము మానవహృదయములందు స్ఫురించును.

కావున వైనివ్రాయబడినరీతిని సూత్రార్థమును చెప్పవలయునని వ్యాసనిర్ణయము. మరియుక తీరున జెప్పిన యర్థము వ్యాసమతవిరుద్ధము, వ్యర్థము.

గులాబి పువ్వు

నాదెళ్ల వెంకట్రావుగారు, బి. ఏ.

- నడమలపొరభంబు వెదచల్లునోయారపుఁబూలరాణి, ఏ
యుదయము నేనులేవఁగనె యుజ్జ్వలకాంతులఁజిమ్ము చీపు నా
యెదుటను తోఁటలోనఁ గనుపించితీ వంచితలీల నంత నా
హృదయము పొంగె నిన్నుట కెందుకొకాని గులాబిపుష్పమా !
- తే. గీ. కనులపండువు సేయు నిన్దాంచినంత, వింతసంతోష మొందె నా స్వాంతమెంతో !
ఏమిశుభమయ్యెడునోకాని యీదినంబు, ప్రొద్దుననె లేచి నినుఁజూచు పున్నెమబ్బె.
- తే. గీ. అత్తరుంబూసి యొత్తయక మెత్తనెన, జలుగుచెంగావి వలువ సొం పొలయఁ దాల్చి,
చెలుపులొలికెడు సుందరీతిలకమట్లు, కులుకుచున్నావు తోఁటలోపల గులాబి !
- చ. మొదటనినుంగనుంగొనఁగ మోదమచెంతయొ కల్లెగాని నీ
కొదవఁగనున్న పాటు మది నూహయొనర్పఁగఁ జాలిపుట్టె నే
పడినిముసాలకోయికను బ్రాణముఁ బాయుదుగాదె భామినుల్
చిదిమి శిరస్సులందు నినుఁజేర్చినయంత గులాబిపుష్పమా !
- మ. అహిమస్త ప్రవిభాసిభాసురవిలాసానర మాణిక్యముఁ
గ్రహియింపక గమకింపఁ గన్సుమనికోరల్ చూపుగా సర్పముల్
బహుచిత్రద్యుతి బంధురప్రకట సత్పత్రప్రభాశోభియా
విహంగంబు న్వసఁబట్టఁబోవనె గురు న్వేగంబ విస్వీధికిఁ.
- తే. గీ. ఎదురుకొనుటకు నవయవం బేమిలేక, పాటిపోవుటకేనియు వశముగాక
కూరమానవకరముల బారినిబడి, మాటుమాటాడకక్కటా, మడియదీపు !
- మ. వనజాతాసనుఁ డెంత నిర్దయుఁడో నీవైఁ! గానిచో నక్కటా
నినుఁగాపాడఁగలేని ముండ్లోనఁగె, సంతేకాని వేతేమి సా
ధనసామగ్రి సృజింపఁడయ్యెను భవ త్సందర్శమే నీకు నా
శనముం దెచ్చెడి హేతువౌటఁ గలిగెఁ సంతాప మొంతేనియుఁ.
- ఉ. అందముచిందు వస్తువు లనంతము లున్నవిగాదె యీజగం
బందు.ముదంబొసంగునవి యైనను కాలము రాకముందతే
చెందును కొన్నినాశనము, చెల్లునశించి కృశించుఁ గొన్ని వా
నిం దిలకించి మానస మనిర్వచనీయవిచార మొందెడుఁ.
- నీ. కోమలత్వనిధాన కుసుమతౌరుణ్యంబు, బలుగాకిభ్రమరంబు పాడుచేయు
ననమానసుపమావలనదామ్రకినలంబు, గోయిల మొదలంటఁ గొటికివేయు
మహానీయమాధురీమహిమాస్వదఫలంబు, దుంటరి పురు గెక్కి తొలిచివేయు
వనజారి సంకాశ మనుజాస్యము మశూచి, వికృతంబుగాఁజేసి విడిచిపెట్టు
- గీ. దైవయోగంబు నెవ్వరు దాటఁగలరు, భువిని జీవించినన్నాళ్లు కవులకెల్లఁ
బ్రవిమలానంద మొసఁగు నీబ్రతుకెబ్రతుకు, లలితకాంతులకోవ ! గులాబిపూవ !

శ్రీకృష్ణాశ్రమము, పెద్దపాలెము, కృష్ణాజిల్లా

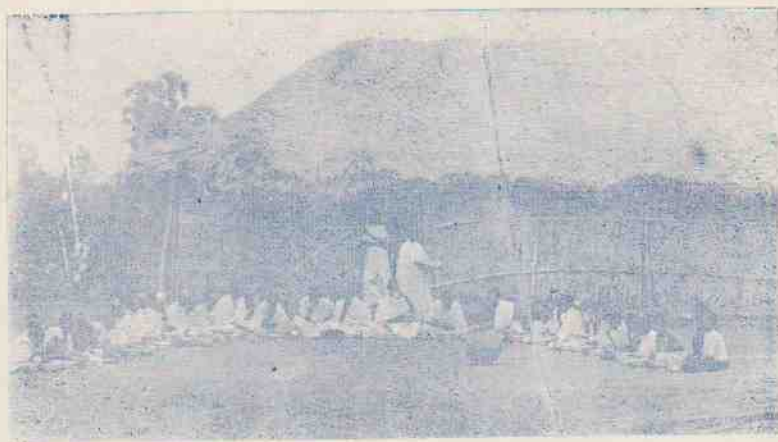
ఆశ్రమముమొక్క ప్రక్కవైపు

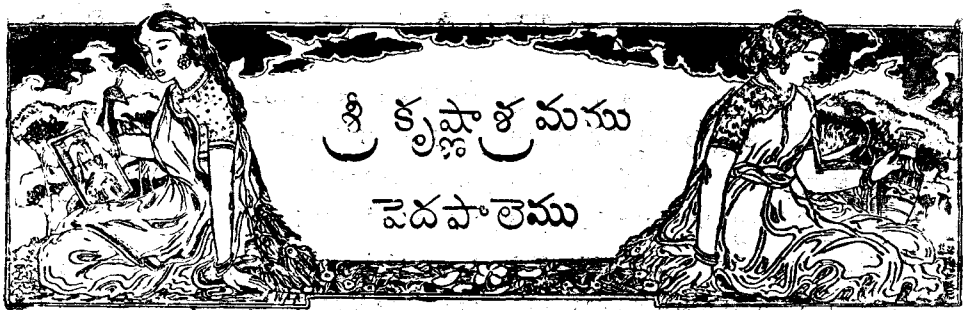
ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు

రైస్ పార్లమెంటు

విద్యార్థులు, భోజనము

శ్రీ కృష్ణాశ్రమము పెదపాలెము

వింజమూరి పార్థసారథి అయ్యంగార్ [సాహితీ సమితి సభ్యుడు]

శ్రీ నల్లపాటి హనుమంతరావుగారి ఆహ్వానాన్ని అనుసరించి ఒకరోజు ఉదయం ప్యానెంజరులో పెదపడ్లపూడి వెళ్లాను. స్టేషనుపక్క ఉన్న రోడ్డు సరాసరిపోయి దేవేంద్రపాడుకు పోవు ఒకింతగామ కాలవదరికి చేరి బల్లకట్టుఎక్కి అవతలిపడ్డుకు పోతిని. బల్లకట్టునుంచి కొంతమంది ముందుగా దిగిపోతూఉంటే నేనుమాడా అప్పటికే చాలాఎండ ఎక్కినందున త్వరగా పోదామని దిగబోతూ ఉంటిని. అప్పుడు బల్లకట్టుమీదఉన్న ఒకపెద్దమనిషి నన్ను చూచి, 'తాకుతావయ్యా నీయిల్లుబంగారంగాను!' అని పెద్దగా అన్నాడు. ఆ మాట్లాడుతున్న మనిషివంక తిరిగి, 'ఏం తాకుతే' అన్నాను. ఇంతట్లోకే ఇంకోమనిషి కొంచెం బిగ్గరగా, 'ఓహో! స్వదేశపునుసులు గామాలే!' అని వికటంగా నవ్వుడం ఆరంభించినాడు. ముందుగా దినుతున్న ఆలంబరానివాళ్లను' రాసుకుంటోనే నేను దిగిపోయినాను. పంచమల దౌర్భాగ్యస్థితి తలపుకు రాగానే దుర్నివారంగా కంట నీళ్లు వచ్చాయి.

ఎండవేడిమి అప్పటికే బాగా పెచ్చుచెల్ల త్వరగా పెదపాలెం చేరుకుందామని గబగబ నడుస్తూ ఉన్నాను. కొంతదూరము పోగానే చేతిలో గ్రంథాన్నికట్టి పట్టుకొని మొహంనిండా విభూతి పెండెలు తీర్చిపెట్టుకుని ఏవో కొన్నిమంత్రాలు జపిస్తూపోతున్న బ్రాహ్మణున్ని కలుసుకొన్నాను. ఆయన నావంకతిరిగి 'అయ్యా! తమదేవులు? ఎక్కడికి వెళుతున్నారు?' అని నన్ను ప్రశ్నించాడు. 'మాది గంటూరుకావరము, పెదపాలెం పోతున్నాను' అనినేను జవాబుచెప్పాను. అంతట ఆయన నన్ను యేగాదిగా చూసి, 'మల మాదిగాళ్లకు బ్రాహ్మలు చదువుచెప్పుతున్న చోటికా?' అని నన్ను మట్లా అడిగినాడు. 'అవును, అక్కడికే' అన్నాను.

బ్రాహ్మడు కానేపు ఉరుకొని తనలోతాను 'వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి' అని చివర వినర్ల లోపలతో అనుకుంటున్నాడు. 'అయ్యా, ఏమిటో నెలవిస్తున్నారు' అని నేను వారిని వినయంగా అడిగినాను. 'ఏమీ లేదు. 'వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి' అంటున్నాను. కాకపోతే ముటుకు మలవాళ్లకు మన బ్రాహ్మలు చదువుచెప్పడం ఏమిటి? మీదుమిక్కిలి వాళ్లనుతాకడం! రామ రామ! ఎటువంటిదురవృత్తి పట్టిందోడీ మన కలగ్గోత్రాలకు!' అని పాపమాయన అన్నాడు. 'నిజమే! తరతరాలనుంచీ వస్తూ ఉన్న ఈ ఆచారాన్ని ఇప్పుడు మార్చివెయ్యాలంటే శ్రోత్రియులైన బ్రాహ్మలూ, వేదాలేతప్పవేరే శరణ్యం లేదని చెప్పేవాళ్లూ ఎట్లాఒప్పుకుంటారు, ఒకపాశాన్నీ' అని నేను అన్నాను. అప్పు డాబ్రాహ్మడు, 'వేదాలలో అక్కడా చండాలురంటే బ్రాహ్మ ప్రీతి శూద్రునివల్ల పుట్టినవాళ్లు అని ఉన్నది. వాళ్లే అంటరాని వాళ్లు. వాళ్లనుముట్టుకున్నందువల్ల కలిగే దోషమూ, ఆదోషానికి పరిహారమూ అన్నీ శ్రుతిస్మృతులలో వ్రాశీఉన్నవి' అన్నాడు. ఆయనతో వాదప్రతివాదులకు దిగితే వట్టి కంఠకోవలెవృత్తి వేరేమీలాభమండదనుకొని వినయంగా, 'అవధాన్లుగాయూ! వెనకటికి ఒకకథ జ్ఞాపకానికి వస్తున్నది. పూర్వం అదేవుల్లోనో ఏకగర్భవాసాన జన్మించిన అన్నా చెల్లెలూ పవిత్రనలలో దురదృష్టవశాత్తూ కృష్ణలోపడి కొట్టుకొనిపోయినారట! వాళ్ల నెవరెవరో రక్షించి పెంచుకొని పెద్దవాళ్లను చేశారట. తర్వాత కొన్ని సంవత్సరానికి అన్నా చెల్లెళ్లకు వివాహ మయిందంట. వివాహమయిన దరిమిలా ఆజిల్లలను పెంచుకున్నవాళ్లకు పెండ్లి ఐన వాల్లిద్దరూ ఒకతల్లి బిడ్డలని తెలిసిందట. అప్పుడు అన్ని శాస్త్రాలు చదువుకున్న పెద్దపండితు డాకాయన ఉపాయంఒకటి చెప్పినాడట. 'అన్నా చెల్లెళ్లకు

నల్లటిబట్టలుకట్టి కృష్ణలోపడేస్తే ఆనల్లవస్త్రాలు ఎప్పుడయితే తెల్లబడిపోతాయో అప్పుడు వాళ్లకు పాప పరిహారం అవుతుంది' అన్నాడట. ఆవిధంగానే వాళ్లిద్దరూ జీడిగింజంటి నల్లటిచస్త్రాలకట్టుకొని కృష్ణలోపడి భగవత్సైన్యం చేసుకుంటూ ప్రవాహంలో పడి కొట్టుకొని పోయినారట. వాళ్లు ఒకానొక గ్రామం చేరగానే వాళ్ల నల్లటిబట్టలు తెల్లబడిపోయినాయనీ అంతటితో వాళ్ల పాపం ఊడ్చిపెట్టుకొని పోయిందనీ చెప్పకుంటారు. అప్పుటి నుంచే ఆచారానికి నెల్లటారు అని పేరు వచ్చిందనీ చెప్పకుంటారు. మాలవాళ్లను పాపవిముక్తులను చేసేందుకు గూడా ఇలాంటిదే ఒకటి ఏగొప్ప పండితుడన్నా ఆలోచించి ప్రజలనున్ననకూ రాజు మన్ననకూ పాత్రుడై మాలవాళ్లకు మహోత్సాహమైన ఉపకారం చేసి పూర్వసంపాదించుకోరాదు' అన్నాను. నామాటలు విని ఆయన పెదవులు చప్పించి నాతో మాట్లాడి లాభంలేదని ఊరుకున్నాడు. తరువాత కొంతసేపటికి మే మిద్దరం చీలిపోయినాము. శ్రీకృష్ణాశ్రమం చేరుకునేసరికి రెండురూము లయింది.

పెదపాలెంలో ఉన్న ఈ శ్రీకృష్ణాశ్రమం స్థాపించిందీ శ్రీయుతులు నల్లపాటి హనుమంతరావుగారు. వీరికి ముప్పైయైదు సంవత్సరాల ప్రాయముంటుంది. వీరు నియోగి బ్రాహ్మణులు, గంటూరు తాలూకావారు. మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష ప్యాసైనారు. చాలాకాలం నుంచి, అందులో అనహాయోద్యమం దేశంలో ప్రచారం లోకి రాక ముందునుంచి గూడా, వీరు అధోగతిలో ఉన్న పంచములను వృద్ధిలోకి తీసుకొని వచ్చేటందుకు బృహత్కంఠులై నాటినుంచీయు అమితోత్సాహంతో పనిచేయుచున్నట్టివారు. దేశంలో పెద్దపెద్ద పరీక్షలు ఇచ్చిన వారుకూడా మాలవాళ్లనుతాకితే తమ కులగౌరవాలన్నీ పోతాయని శిష్యులలో వీరు విశేష భాగ్యవంతులు కాకపోయినా ధైర్యసాహసాలతో ఎటువంటి కష్టం వచ్చినా సరే లెక్కనీయక పంచములను పైకి తీసుకొని వచ్చేటందుకు పెదపాలెంలో శ్రీకృష్ణాశ్రమాన్ని బయలుపెడల దీశారు. ఆరోజుల్లో తమఉద్దేశాలు స్థాపించి ఆమోదించేవాళ్లు ఎక్కువమంది లేరు. ఒకనోళ్ల ఉన్నా ధనసహాయం చేసేవాళ్లు అసలే లేరు. అటువంటి దుస్థితిలోకూడా హనుమంతరావుగారు ఏమాత్రం

జంకక అధికప్రయాసలతో ఈ ఆశ్రమాన్ని సక్రమంగా నడపడం ఆరంభించారు. కొందరు బుద్ధిమంతులు వీరిని 'మాలవాడు' అని పిలిచిన రోజులకూడా ఉన్నాయంటే నమ్ముతారో లేదో! ఆరోజుల్లో లోకులేకాక కొందరు దగ్గిరబంధువులూ వీరిని సంఘబహిష్కారమూ, కులబహిష్కారమూ చేశారు. ఈమధ్య, పాపం, వారితోఁడైగారు స్వర్గస్థులై నప్పుడు శవాన్ని వాహకులుగా ఉండేటందుకు ఏవేళకూ ఒక్క బ్రాహ్మణైనా వచ్చిన పాపాన పోలేదట! తరువాత ఎట్లానో మరీ దగ్గర బంధువులకు కబురు చేస్తే నచ్చారు. ఇన్ని కష్టాలకు లోనైకూడా ఏమాత్రమూ ధైర్యం వదిలక వివృద్ధ మవుతున్న సాహసోత్సాహంతో తమ విద్యుక్త ధర్మానికి ఎట్టి అంతరాయమూ కలగ కుండా ఈ నాటివరకూ ఆశ్రమాన్ని సక్రమంగా నడుపుకొని వస్తున్నారు.

వీరిని చూడగానే ప్రతివానికీ వీరు గొప్ప సద్గుణ సంపన్నులనీ, మిక్కిలి శాంతస్వభావం కలవారనీ తోచక పోదు. నిరాడంబరముగా ఖద్దరు దుస్తులు ధరించి వీరు పీడినెంట్ వెడుతూ ఉంటే వీరి ముఖ లక్షణాలుచూసిన ప్రతివానికీ వీరియందు సదభిప్రాయం కలగక పోదు. ఆశ్రమముందు వీరు నిరంతర నివాసమువల్ల విద్యార్థుల కంటికి ఆదర్శప్రాయులై ఉండి వాళ్ల ఆత్మలలో శ్రేష్ఠ, భక్తి, శాంతము ఇత్యాది సద్గుణాకోటి వర్ధిల్ల చేయుచున్నారు.

ప్రపంచములో మనకు అనుభవము ఉన్నంత వరకూ ఏ కొద్దిమందోత్పన్న ఏదైనా ఒకపని చేయడానికి స్వలాభమో కాకపోతే గౌరవమో అపేక్షించి చేస్తున్నారు. అందులో విశేషంగా యువకులు ఏసందర్భము వల్లనో తమకు కలిగిన తాత్కాలికోత్సాహంవల్ల ఏదో ఒక గొప్పకార్యం చేయడానికి పూనుకొని కొంతకాలం పనిచేసిన తర్వాత ఆ ఉత్సాహం క్షీణించిపోగా అంత వరకు చేసుకొని వచ్చిన దాన్ని నిష్ఫలం చేసుకుంటారు. శ్రీహనుమంతరావు చేస్తున్నటువంటి సత్కార్యం ఆవిధమైనది ఎంతమాత్రమూ కాదు. అనహాయోద్యమం ఆంధ్రదేశంలో ఉన్మాదము కలిగించిన దానికి రెండు సంవత్సరాలకు ముందే ఈ ఆశ్రమాన్ని స్థాపించినారు. ఆరంభ శూరులవలెగాక వీరు 1918 సంవత్సరంలో ఒక చిన్ని

పూరిపాకాలో పంచమ బాలురకు ఒకపాత్రకాల ఏర్పరచి నారు. రానురాను ఆశ్రమం కొంతమంది దీనబంధువులైన ధర్మాత్ముల ఆదరణాను రాగములకులొనై వృద్ధి పొందుతూ వచ్చింది. 1920 సంవత్సరాంతములో అసహాయోద్యమము విజృంభించినప్పటినుంచి ఆశ్రమం మరింత వృద్ధిలోకివచ్చింది. పేరు ప్రతిష్ఠలకోసం ఏమాత్రమూ ఏకోణానా ఆశించక పంచములయెడ నిష్కల్మషమైన ప్రేమతో స్థాపించినది ఈ ఆశ్రమం. అందువల్లనే కాబోలు, నిజమైనటువంటి దేశసేవ, మానవసేవ చేయుచున్న శ్రీహనుమంతరావుగారిపేరు దేశంలో తగిన ప్రసిద్ధికి రాలేదు.

స్మృతికారు లేమిచెప్పినా, శ్రోత్రియు లేమిచెప్పినా ఈ అంటరాని తనము మన దేశానికి మేరలేని కళంక మాపాదిస్తున్నదని చాలామంది సహృదయులు ఒప్పుకున్న అంశమే. సహజమైన మానవసేవకి విరుద్ధమగు భయంకరమైన దురాచార మీయంటరాని తనము, ఏడు కోట్లమంది స్వదేశీయులను పశువులకంటే హీనంగా చూస్తున్న మనమీద మనకే ఏవిధంగా అభిమాన ముంటుందో తోచకుండా ఉన్నది!

ధర్మార్థ విచక్షణతో పనిలేనివాళ్లు అంతమందిని ఇంతకాలం హీనదశలో ఉంచినందుకు ఎంతగూరమైన ప్రతిఫలము రాగలదో ఐనను తెలుసుకోవలసి ఉన్నది. ఇంతకంటే అల్పమైన పరిస్థితులవల్ల ప్రాంసు, రషియా దేశాలలో జరిగిన విప్లవము లేదందుకు సాక్ష్యములు. ఇంత అన్యాయంగా పంచములను పరంపరానుగతముగా చూస్తున్నాము. విద్య అనేది ఏమాత్రమూ లేకుండా చతుర్వర్ణములవారి దురాగతములకు లోనై వాళ్లు అధోగతిలో పడి కొట్టుకుంటున్నారు. కాని ఈస్థితి ఎంతోకాలము ఈవిధంగానే ఉండబోదు. సూతనాథిప్రాయములు అతిశీఘ్రముగా దేశమంతటా కలయబ్రాకుతున్న ఈరోజులలో విపరీతమైనవారి స్వస్థితి వారికి తెలియరాకపోదు. అప్పుడు వాళ్లు హిందూసభుమంతటి మీదనూ ఏవిధంగా కనితీర్చుకుంటారో ఆలోచించి అటువంటిపరిస్థితులు రానీయకుండా చేయుట ప్రతి భారతీయుని ధర్మమై ఉన్నది. ఇటువంటి బాధలు పడుతున్న మన పంచమ సోదరులకు దేవుళ్లలాగా మిషనరీలు కనబడ్డారు.

విద్య లేకపోగా కూటికి గడ్డకు మొహంవాచి గుండెచేల వడిపోయిన పంచములు వందల కొందలు క్రైస్తవులుగా మారుతున్నారు. తమబిడ్డలకు అన్న వస్త్రాలు ఇచ్చి అంటరాని వాళ్లను పరిశుద్ధులనుగా చేస్తున్న మిషనరీ దొరల సహాయ ముచేషించి తమకు విశేషహానిచేసిన హిందూమతము వదలి మతాంతరులుకావడము సంభవిస్తున్నది. ఒక్కగుంటూరు జిల్లాలోనే మాలపల్లెన్నీ క్రైస్తవపల్లె లైపోయినవి. కొంతకాలమయ్యేసరికి అంటరానివాళ్లంతా క్రైస్తవులుగా మారిపోయి కొత్తపేర్లతో అంటదగినవాళ్లవుతున్నారనే సంగతి గమనించినప్పుడు ఆలోచన గలవాళ్లకు నవ్వురాకపోదు. పంచములు ఈవిధముగానై నా విద్యావంతులై మనపెట్టే నానాబాధలనుంచీ విముక్తులై ఉండటం కొంతమేలే. కాని వీళ్లలో జాతీయతపూర్తిగా నశించి విజాతీయమైన భావాల కలగడమే కాకుండా హైందవులయందు ద్వేష భావము కలవాళ్లుకూడా అవుతున్నారు. మతాంతరులైన విదేశీయులు ఎంతసదుద్దేశాలతో మన పంచములకు విద్యనేర్పినప్పటికీ ఆవిద్య అక్కరకురాదు. మనవాళ్లకేమి కావలసియున్నదో వాళ్లు తెలుసుకొనలేరు. పంచములను నిజముగా ఉద్ధరించవలసిన బాధ్యత మాత్రమేకాక సామర్థ్యముకూడా మనవాళ్లకే గాని అన్యదేశీయులకు లేదనే విషయమూ ఒక్కసారి పెదపాలెంనెల్లి కృష్ణాశ్రమము దర్శించినవాళ్లకు బోధపడుతుంది.

పెదపాలెమునకు మాడు ఫర్లాంగులలో శ్రీకృష్ణాశ్రమం నిర్మాణమైనది. ఏనైపుమానినో పచ్చని పొలాలూ, తోటలూ కన్నుల పండువుగా ఉన్నవి. ఆశ్రమాన్ని ఆనుకునే ప్రవహిస్తున్న కృష్ణకాలవ మనోహరంగా ఉంటుంది. ఈ ఆశ్రమము పూర్వకాలపు ఋషుల ఆశ్రమాలవలె శాంతికి ఉనికిపట్టె ఉన్నది. ఆశ్రమ బాలురను చూచిన వాళ్లు నిమ్మజాతి వాళ్లలాగా ఏమాత్రమూ కనపడరు. ప్రాతఃకాలమునేలేచి కాల్యాలు తీర్చుకొని వసతిగృహమునకు కావలసినవంచితీర్థము చేరబోసుకొని వంతులప్రకారము పనులన్నీ నిర్వహించుకుంటారు. ఆరు గంటల ప్రాంతాల రెండువేళలా స్నానంచేసి ఉతికి ఆరవేసుకొన్న బట్టులు కట్టుకొని అంతా కూర్చుని దైవప్రార్థన చేసుకుంటారు. అటుపిమ్మట చదువులప్రకార

మిస్తారు. బాలురకు నేర్పు విద్యలలో తెలుగు భాష, రామాయణ భారతభాగవతాలు, గణితము, హిందూదేశ చరిత్ర, భూగోళశాస్త్రము, కొంచెం ఇంగ్లీషు ముఖ్యమైనవి. ప్రతి నిత్యమూ నియమిత కాలాలలో విద్యాగులూ విద్యార్థినులూ నూలు వసుకుతారు.

ప్రస్తుతము ఈ ఆశ్రమములో ముప్పయి మంది బాలురకూ ముగ్గురు బాలికలకూ ఉచితంగా భోజనము పెట్టి విద్య గరపుతున్నారు.

ఈ ఆశ్రమ ఉద్దేశాలు

1. ప్రస్తుతం పంచములనే వారికి భోజన వసతు లేర్పరిచి విద్య, చేతిపనులు ఉచితముగా నేర్పడం.
2. ఇతర గ్రామములలో పాఠశాల లేర్పడడం.
3. పంచములయందు లోకులకున్న దుర్భి ప్రాయములు తొలగించడము.
౪. పంచములు మతాంతరులు కాకుండా చూడడము.

ఈ ఆశ్రమానికి మహాత్మా గాంధీగారి శిష్యుడైన తిలకు స్వరాజ్యనిధినుండి 5,000 రూపాయల విరాళమును ఇచ్చిరి. గుంటూరుజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము వారు 700 రూపాయలను రాష్ట్రసంఘమువారు 500

రూపాయలను దీనికి దయతో విరాళము ఇచ్చిరి. పుతుంబాకవారు కొన్ని ఇచ్చిన యకరము స్థలములో రూ 6000 కిమ్మతుగల భవన మొకదానిని నిర్మించిరి. ఇంతవరకు ఆశ్రమానికి ఇచ్చిన విరాళముల మొత్తమూ ఖర్చుపెట్టిన సొమ్మూ తదితర విషయములు ఆశ్రమ స్థాపకులు త్వరలోనే ప్రచురింపనున్నారు.

నూగ్గురువిద్యార్థులకు భోజనపు వసతు లేర్పరచి గుంటూరులో 50 మంది బాలురకూ పెదపాలెములో 5 మంది బాలికలకూ విద్యనేర్పవలెనని ఆశ్రమస్థాపకులసంకల్పము. తగిన ధనమున్నచో విద్యార్థుల ఉపయోగార్థము ఒక ఆయుర్వేద వైద్యశాలకూడా పెట్టవలెనని వారి కుతూహలము.

నూగ్గురువిద్యార్థుల భోజనపుఖర్చునకుగాను (జొన్నన్నయ్య) దినమునకు పన్నెండురూపాయలు కావలెను. ఉపాధ్యాయుల వేతనములకూ తదితరఖర్చులకూ షుమారు రెండువందలరూపాయలు నెలకు కావలసిఉంటుంది. ఆశ్రమమును నిరంతరాయముగా కొనసాగించడానికి అసమపక్షము ఒకలక్షరూపాయలు కావలసిఉన్నది.

ఈఆశ్రమాన్ని అభిమానించి సర్వవిధములతోడ్పడి ఈ ఉద్యమాన్ని పెంపొందింపజేసే భారం ఆంధ్రదేశీయులపై నున్నది.

భాగ్యములు

టి. శివశంకరం పిళ్లై గారు

పుడమిలో నితరులు పడునంతము జూచి, బాగుగా దీర్చెడి భాగ్యమొనఁగు జనులందు వినయంబు తనరంగ వైన్యము, భయమును బాపెడి భాగ్యమొనఁగు నాథులులేని యా నారీమణుల నేత్రబాష్పముల్ దుడిచెడి భాగ్యమొనఁగు తల్లిదండ్రులులేని తనయవర్గమునెల్ల, బట్టప్రీతిబెంచెడి భాగ్యమొనఁగు గీ. దిక్కు దరిలేక మృతినొందు దీనతత్తిని, గాచి సంస్కార మొనరించు కరుణ నొనఁగు నిదురవోయెడివారిని నదనెఱింగి, వెలయ బోధించుదయ నిమ్ము వేదవేద్య!

ఈశ్వరపూజ

ఎనమండ్ర నారాయణమూర్తి గారు

(జిత)

కరు నిఖిలైక నేవున్, భూతేకు,
 భవగహనసుపంథ బరమార్థగోష్ఠ
 నేవింప నుత్సహించితి జగత్త్రాణు—
 బహుపురుషార్థ సంపాదిగానోపు
 తనుభిక్షునిడి కృతార్థతనొంద బనిచె
 గాన నాకల్యాణకాము సంప్రీతి
 ఋణవిముక్తుడ నాడు నిహపరంబులకు—
 మణిమణి కల్లునో, మానునో భవము
 కలిగి, నిజోల్లాలకల్లాలములను
 దహితహవెట్టి శాంతము డిందునేమొ—
 అటుగాక మోహమద్యము జూరలిచ్చి
 క్రోలించి తన యింద్రజాలంబు నెరపి
 మైముఱపించియే ముఱచునో శివుని—
 నలనుగలప్పుడే వదలి నీకొడిసి
 పట్టి చిత్తంబు సత్వభ్రమందు బెట్టి
 లోకహితంబును లోకేశుపూజ
 గావించి తరియింతుగాక సంస్మృతిని—
 నలుగడ జెలగె సన్ననిచల్ల గాలి
 ప్రకృతిని నెలకొన్న పరమశాంతైక
 రసము బోపించుభారతి వృత్తివోలె—
 చుట్టురసాలనిప్పుట పీఠినుండి
 పికశారికలు చిత్తప్రయాప మైన
 నవనవస్వరమేళనంబు గావించి
 స్వాగతము దయ భాస్కరునికిం బాడె—
 అవలఁ బాథోధి నిరంతరాయముగ
 గొల్పునోంకార నిర్ఘోషాపుతముల
 నమరె మనస్కార మమనస్క మందె
 రేయెల్ల నిజరూప రేఖలంబాసి
 యలుగులవడి తల్లడిలి ధూతధాత్రి
 చెఱగది వీడి వచ్చెడి సాధ్వీబోలె

సాదరమతిఃప్రసాదంబు జిల్లె—
 ఈశుభావసరాన నీశ్వరార్చణము
 గావించుగాక సంకల్పంబులన్ని
 దయచేసి నిఖిలభూత ప్రపంచంబ
 సమ్మతింపు—సహాయసంపత్తినింపు
 కలగనియ్యకుభావ కాసారవారి
 చెదరనియ్యకు నిల్పు శివునభివ్యక్తి—
 వలచి మేల్నేయు మంగళశక్తులార!
 తెలియక పాలించు దేవతలార!
 నాసమయం బవిష్నుంబుగాబ్రోచి
 పాపనాచారత, భావనిర్మలత
 నర్హు నినేయుడి మరునాశ్రయింప—
 ఇంద్రియగ్రామమా, హృత్కోశమందు
 దైహికవాంఛల దగలనీ కాపు—
 చిత్తపుడేటి, నీశిలంబు మాని
 పరిపరియిలనలు బదమానకాగి,
 యిలగలపువలం దెల్ల వేసరక
 శివరణాంభోజసేవపై జొక్కు—
 అరివట్కమా, నీపరాక్రమంబులకు
 బనినడ దిప్పు డెవ్వల బెట్టుకొంత—
 అడిగి యెహికదైవతారాధనముల
 నాత్మరక్షణకు, ధర్మావిరుద్ధముగ
 దెచ్చికొందును మాటుతెఱపు లేనపుడు—
 ప్రకృతిమాతృక, నీదు ప్రత్యంగమందు
 బ్రత్యవప్థను రూపభావంబులందు
 నంతరంగంబున నదైవతశాంత
 శాశ్వతతైవంబు జాటునామదికి.

2. వినుగనియ్యావి, నక్కటిక
 పిడని తీవి క్షమాద్వైశారద్యత

గొసరనికూర్చి గీడొడవ

గూడని పూన్కి నభంగసింధువై
యనదృశపాండితిన్ భవము

నంతటి కాదరునై భరించు నా
కుసుమశరారి విశ్వమయు

గొల్తుమహేశు ననన్యభక్తిమై.

3. శిరమున జాహ్నవీతటిని

శితకరుం డిరువంక గౌరియున్
గరిముఖుడున్ గరంబులమ్మ
గం బభయాంకము శూలమక్షమున్
ఐరల ననంత విశ్వహిత

వైఖరితో శుభమూర్తి విఘ్నరా
ధురు డిరవొందు బుద్ధి బరి
కొల్పుచు నా హృదయాబ్జ పీఠిపై.

4. అరసిమిమంబు వాయదు తదేకాకాంక్ష

దరితీపుపుట్టించి దాస్యమొందు
గపట, మోహిని, వజ్రకఠినాత్మ, చంచల,
యట్టే మిన్నందించు నిట్టే మన్న
బోలెలోజొచ్చి బెబ్బలిని మేపుటె యింత
పాసిస్థి దొరసాని ప్రకృతిసేవ,
నమ్మనుదాని, నీనతిమాన నిహపర
సాధనంబు భవచ్చరభక్తి

కాన నందీకు నెక్కి దిక్తతి వెలుంగ
సురలజయజయ నిరోప మొరసిమోయ
గౌరితో బుత్తుతో ననుగ్రహము వడసి
రమ్ము నాపూజకై స్వాగతమ్ము గొమ్ము.

5. దివ్యక్షమాపూర్ణ తేజోనిదాన

పరమపూరుష! లోక పావనారంభ
దయచేసి నాదు డెందపుగద్దెమీద
నధివసించి సమర్పించు నాచేత—
కలుషము జొరనీదు, కఠినంబు గాదు,
పులికించు నీరూపు పాడనూపునంత—
వరసమాగమ కాంక్ష వృత్తియై నాడు
వధువొనా నీకయి వనట జెందెనది
నిను జెప్ప ననలాత్తు నీదాసులన్న

జేతులజేగ్గు నీభూతంబు లందు

దయజేపు, నెఱజొక్క, త్యాగంబునించు.

భవపాశమింక వీడవంటువేని

దాననీ సర్వోన్నత స్థానమెక్క—

నిరసింతో నీచాతి నీచంబటంచు?

తొలగుదా నేను మర్త్యుడనె కాదలచి?

తను నేది నీవహత్త్వ పవిత్రతలకు

తగని దెయ్యది నీదు దాక్షిణ్యమునకు

నిగమాంత గుహ్యుండ వగుదు, బ్రహ్మస్య

గమ్యుడనై తేమి, కరుణాంబు నిధివి.

పతిత పావనుడవు భక్త వశ్యుడవు:

నీకృప నీహాస్య నిర్దేతుకంబు

కాదు బీజమాపంట గానినాసత్త.

6. భువనోద్ధారక రేఖము

భవశరణ స్వరణ మార్త పద్మార్కంబుక

దివిజర్ని యోగలక్ష్యము

భవ! నీపద యుగళి కిదిగో పాద్యముగొనుమా.

7. అమృతవర్షంబయ్యె నపమృత్యుహతిశీతి

శరణన్న మార్కండి శిరమునందు,

ఘన పితౄణ భరంబు గాసింప సగమైన

తరి భగీరథు జను స్త్రామయ్యె

ఫలవయి బహుభావి ఫలమయ్యెభక్తిని

బగను సాధించిన ఫల్గునునకు,

అశనిపాతంబయ్యె దిశల సాధుజనార్తి

మ్రోయించుఘోర త్రిపురములందు

నీకరస్పర్శ—జగదీశ, నేడు జన్మ

పావనంబయ్యె భవమ, సంపన్నమయ్యె

నాత్మ నననీతమైపాతె హర్ష పూర

మగుచు గనలంట దీన నర్హుంబుగొనుమ.

8. ఉదయరవిప్రభరోహిమవ

దున్నతశృంగ గతాభిశుభ్రమత్,

మృదులకలాకలాపము ల

మేయ మణిద్యుతి హేమకుంభమత్,

వైకృతివేణికాహృదయ

వీచి జలంబులదెచ్చి నించితీక,

సదయుడవై గ్రహింపు ముర
సన్నత యాచమ నీయకంబుగా.

9. సారెసారె నిశుసారంబు క్షీరంబు
గోరసంబు నారికేరవారి
బుష్పఫలరసంబు బూరించి వెనుదీసి
రాజసంబు నీకు రమణగామి —

10. ప్రాముఖ్యంబున మేటి నీకు బ్రయతన్
బ్రాణంబు మత్స్యవనం,
బామందాకిని తోయమందు గొని ధ
న్యం మన్యభావోద్ధతికా,
వోయమంబులు దివ్యరుద్రసమకం
బుత్స-ంత జెప్పన్ సుధా.
స్తామంతై వరమయ్యె— దీనగోనును
స్తాకాభిషేకాగ్చనత్.

11. మెత్తని ధౌతనస్త్రగుల
మేలిమి బోలిన నీకుభాంకకం,
బొత్తుదునా ప్రవాళ రుదు
లొల్కు భవచ్చరణాబ్జ యుగ్మకం,
బెత్తుక తన్వితీర భవ
మెల్ల ఫలించె నటంచు గన్నులన్,
పాతుక చొక్కనా పెదవు
లందున వక్షమునన్ శిరంబునన్ !

12. లోకమునిందు నీకు నను
రూపమెకాని దిగంబరత్వ మెం
తో కృతకృత్యజేయ స్వయ
ముత్సృకతన్ గ్రహియింతు సుప్రస,
న్నాకృతి దాచ్చి మత్కృత స
మర్చల గావున గొన్నువీని న,
స్తాక శరద్విధుమ్యుతుల
తో నటునేసిన పట్టుపుట్టముత్.

13. వ్రతినై సయమినై భవామృత విధి
ప్రాధిష్ఠితామ్నాయ సం,
హిత లోంకార శిరంబు లై శర్వరకలా
న్యూద్యాంధ్రముత్ చేర్చి కూ,
ర్చితి హర్షంబు ముఖాబ్జపక్షి దళకుత్
చిమ్మింప గాయత్రి స;

మృతి మేల్కేలు పవిత్రపాత్రమనె—
గోన్మా యజ్ఞ సూత్రంబిదే.

14. కలలో వైభవ మాదితేయులకు సం
కల్పగ్రమవ్వేగకున్
గలేదుప్రాప మగణ్యపుణ్యవశతన్
గాకొంద నీకొల్వు నే
దెలియన్ హర్షము దెల్పుటెట్లా! మణిదీ
ప్రిన్ దారలేకాని తా,
రలె యీ భూమలు నీవిలాససుష మా
ప్రద్యోతన జ్యోతికిన్.

15. ఘనసార మగరు కస్తూరి
మనసార గులాబినీట మర్దితమగు చం
దనమందు మెదిపి మెయి బూ
తునో మరువపు వీజనములతో వీతునొకో !

15. నిసిని వెన్నెలమెక్కి నీహారరుచిజొక్కి
తెమ్మరమూపెక్కి తిరుగు దిశల,
ననవిల్లు సమ్మోహనపు వన్నె మేలిమై,
కనుగీట బాలభాస్కరు రహించు,
రాజత సానర్థరత్నదీప్తి నొకింత
కై నేయు సరస సాగంధ్యయుక్తి,
బుడమిచేడియ హాళి బలకించు పులకలో
భద్రహాసములూ సాభాగ్యగతులూ,
యీసుమంబులు నీపూజకై సృజించి
తొలుత బూజాఫలంబందె నలువ యివ్వియు
సార్థకములయ్యె గాకేమి జగతి నీ వి
లాసములరాశి మఱి దేన వాసిగాంచు.

17. ఓల్వనశంబ, నీ మహిమ
జేర్కొనబూన శివార్చలందు నిన్,
ఓల్వి దశంబుగా మహిత
వీజపు టక్షరమందు గాని నీ,
కొల్వు ప్రభుప్రసాదధుని
మల్వయ! చిత్రపు నితైమల్లతో,
జెల్వపుటింపుమా సురల
నేమకు మున్బడి తత్పదధునిన్.

18. ఇల నిలలేక నీ పదము
లే గతిగా నెరసమ్మి యొక్క పె
ట్టెలుగిడు నార్తరావి మటు
మెచ్చి దివిన్ సరళద్రవంపు దా,
పుల వెదజల్లు దేవుతరు
పుత్ర రజతాద్రినిబోలె నీప న,
ర్మిలి పచరించి మధ్యహము
రెండవ తావలముట్టానర్పవో!

19. జ్యోతిర్మయుండ వర్మము
శీతాంశుప్రభయ్య వహ్నిజీవము నీవే—
యా తైలాజ్యజ్యోతులు
నాతనివికిగాదు లావునకే మేర సుమీ.

20. పండినవరిమళ్ల బాడవత్ దాటి
మందారవని బాసి పలయానిలంబు
జలజక్ష్మారధోల నోలలాడి
మసుమితమాలతీకుంజంబు జేరి
యతిమంజుగతి బాడియాడెడిపల్ల—
ప్రతిఫలించు బెడంగు పసిడిపల్లెముల
బచ్చతాదిన్నెలపై నమర్చితిని
శతవిధఫలముల కాకసారంబు
బహుదేశమృదుపాక ఘటితిలక్ష్మంబు
నై వేద్యమిదికొన్ను దేవదేవేశ—
విశ్వభోక్త వనంత విశ్వంబునిన్నె
యమితరూపగుణక్రియాసమేతముగ
జేరి నీకనుభోగ్య సిద్ధితో ముగియు—
అంతటిమేటి కియ్యది యెంతపాటి
యని కొంత శంకించి యనితరాపేక్ష
నీభవ్యకృప నెంచి నాభాగ్య మెంచి
యూరలుగొని యెంతో యుత్సాహపడితి.

21. కానుకలకొల్కొల్కూస మాంగళ్య రేఖ
యిచ్చి ప్రాణేయము, పరిగ్రహించి సుప్ర
సాద మన్యోన్య సారవిశ్వాససాక్షి
కమ్మకప్రంపునిడెముగైకొమ్మ దీని—

22. జయజయ మంగళాలవన
సంగతి నీభవనైకధారకం

బయన మహాద్ధతిన్ దవలి
యారసి యారసి మెచ్చి మెచ్చి త
స్మయముగబట్టు నారతియు
నారతి, నామది, నేను, విశ్వమం
తయు ననుభాస లీనమగు
ద్యుతి భావ్యవర్ణసూచియై.

23. వెలుగొందు లేజంబు విస్ఫులింగముగ
దడబడు సంద్రంపు తరగతుంపరగ
జేదరి నిన్నుంజివచ్చిన నాటగోలె
తుదయు మొదలులేని త్రోవలంబట్టి
పరిశేషించుచు వేయు బ్రహ్మకల్పంబు
లన విసలేని బ్రహ్మాండంబులెల్ల
ద్రిమ్యురి మితిలేని దేహమల్ దాల్చి
కడకట్టాడెవ యోగముచే దమంత
దరియించుటేపాటి దర్పమేపాటి!
నాటికినేడె పూర్ణప్రబోధమున
దీప్రదీక్షు నీకధీనంబు నేతు
మంత్రపుష్పముపేర మన్మనోబ్జంబు
నాచిత్తమును, బుద్ధి, నా యంతరాత్మ
సంకల్పములు, నభిప్రాయంబు, లాహలును
నాశక్తి, యాసక్తి, నాదు సర్వస్వ
మారగించి రచింపు మదైవ్రితసిద్ధి
కైకొంటివేని సంకల్పంబుదీని
భవమెల్ల నీసమర్పాఘ్నము గాడపి
పరమందు నీభవ్యపద మాశ్రయించి
యందునందున నిన్నెయెడ భాయకుందు.

24. జేజే జగత్సానన ప్రావసారంభ, జేశంకరా,
చంద్రమాళీశ్వరా, భానుకోటి ప్రభాభాసమానాంగ, గౌ
రీశ, విశ్వేశ, విశ్వాశ్రయా, విశ్వైత్యతస్య, భద్రాత్య, నీభ
ద్రసంకల్పమే విశ్వమూలాగ్రముత్, సర్వభూతప్రపంచం
బునీల, నీశుప్తపాట్టి భవోత్పత్తిసాశంబు, లీసూర్య
చంద్రుత్ భవన్నేత్రముత్, సర్వతారాగ్రహంబుత్ భవ
త్తారహారంబు, లీయంతరిక్షంబు నీమేను, నీభర్తృలేలాంచ
లంబుదీక్పాళి, నీయేండ్లుకాలంబు, నీజిహ్వవేదంబువే
దాంతమున్, సర్వతత్వాది సారంబు నీమూర్తి, నీమంద

హాసప్రసాదంబు ధర్మార్థ కామాపనగ్ధాధి రాజ్యాభిషేకంబు, దేవా, మహాద్దామ దివ్యప్రభావా, మహాదారకార్యుభావా, కృపాపాంగ నిరూపితా జన్మపాపాఘ, నీమెప్పుకేసంతవాడన్, మహాపారోదోంబుధిన్ మూగి తూగాడు గోళాంతరిపంబులన్ నిందుభూతార్బుద శ్రేణియందొక్క నల్లె-నగానట్టి నేనేడ, నన్, లోకమున్, గన్నలోకేశుకన్నన్ గరిష్ఠుండవై నన్ను బాలిందు దైవంబు బ్రేరేమ పెన్రోద వివేద, నీసర్వభూతంబులన్ దారతమ్యంబులే కొక్కరూపై సదా సర్వలోకైక భాగ్యంబుగానొప్పు నీదివ్యతాత్మల్య మేహేతువగాని పక్వాన్న సంప్రాప్తికిన్ నోతునో నోచనోయందు దొట్టిల్లువేళన్ సుధాసారభోగంబు సంప్రాప్తమైనట్టు నీదర్శనంబయ్యె, నీప్రాపు నేకూర భూతేత నేధమ్యుడకనేడు-నీభవ్య సాక్షాత్కృతి గ్రీష్మమధ్యాన్న నీహర మట్లంత రించెన్ భవక్షేతలేశంబు లీయైపికైశ్వర్యముల్ పాయసాన్నంబు మైసీరసాన్నంబు దిన్నట్టుచేదయ్యె, స్వర్గాదిభోగేచ్ఛలెల్లన్ దివితారలైమాసె, నింద్రత్యమన్ గైకొనన్ వేడినన్ నేడు; నీపూర్ణ భాసంబు గన్నారగన్నంత లో జూపుమేల్కొంచి, యీద్యంధ్య భూయిష్ఠసంసార మీఁగమసావరాకార విశ్వంబు నీరూపులోలీనమై నీవెగాకొండు బుద్ధింద్రుగాగోచరంబయ్యె, నిన్దక్కినేన న్యమున్ గానలేకుంటి; నింలేల, ఖిద్యోతబింబంబు నీక్షిం చుడున్ దక్కులోకంబిరుల్ గ్రమ్మన టైహికా ముత్ర భేదంబె నిస్సీమమైమాసె—నియ్యాంధ్య మెక్కాలమున్

నిల్పు, మెక్కాలమున్ నీవె నాబుద్ధిబ్రేరింపు, నిన్జూచు కంటన్ జగంబెట్టు వీక్షింతు? నిన్గొల్పుకేలన్ భవంబెట్టునేవింతు? నాచెయ్యులండ్లె నీదాస్యబుద్ధిన్మదిన్ గొల్పు, నీయందు నానెమ్మనంబీభవంబేమరుంగాక-నాక్షిప్తిహంబందె యదైవిత భావాప్తిమై నిత్యకైవల్య సంప్రాప్తిగావింపు మీశా, భవోత్పాతలీలాచురాధర్మ కుంభీశ, నీనేవకుందార్ప గారాని యైశ్వర్యమేనొల్ల, నాపూనికింబ్రోవు, నీప్రితియేకాని లాభంబు, విప్రీతియేకాక నర్థంపుజీతంబు బ్రాపింప నీ కోమహాదేవదేవేశ-నీభక్తిభోషింపగానీని, నీపాదనేవా చరాయత్తుగానీని మోదంబు ఖేదంబుగా సంతరంగంబు రోయించి స్రుక్కింపుతండ్రీ!! ఇదిట్లుండ, జన్మంబు జన్మాంత రారంభ సస్యం, బవిజ్ఞాత పూర్వోత్తరంబాట నీమేటి కేలూత లేకున్నచో మూత్రబంధ చ్యుతికజారి వాతాహతిక ప్రక్కలై నేల పాలైన కేలీవతంగంబులీలక భవంబెల్ల దుర్లభమై యిందు నందుం జెడుం గాన నాపాలి దైవంబవుక ముక్తినిర్ణేతవుక నీవయై మోక్షనిశ్రేణిగాజెల్లు జన్మంబు సార్థంబుగావించి మోక్షాంతరాయంబుగానీని శ్రేయోదయంబెంకయుకగూర్చి నాభద్రసంధాతవుక ప్రజవర్జ్యంబవై ప్రాచి పాలింపు మో సుప్రసన్నా, భవా, భక్తమందార మృత్యుంజనూ, శర్వ, శూలీ, విరూపాక్ష, మాహేశ్వ భూషితార్ధాంగ, గంగోత్తమాంగా, కపాలీ, కపర్దీ, హరా సర్వశక్తీ, నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే.

భద్రావతి ఇనుము, కలపశృతి పరిశ్రమ

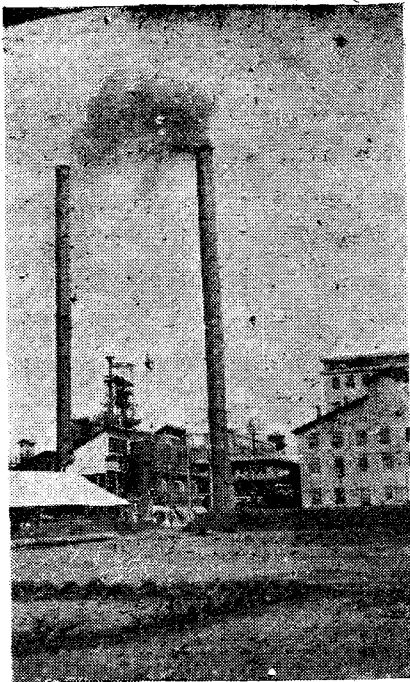
వి. యన్. చిన్నస్వామి గారు, బి.ఏ.,

వసాయముచకు పేరుగాంచిన భారతదేశమున
 విరోహముహాసంగ్రామ సమయమున నొక్క
 మారుగ పరిశ్రమాభివృద్ధి గావింపఁజయినను గొప్ప చు
 నము గలిగినది. భారతదేశమందలి అన్ని రాష్ట్రముల యం
 దును, స్వదేశసంస్థానములందును పరిశ్రమలు బయలు
 దేరినవి. స్వదేశసంస్థానములలో నెల్ల మైసూరునందఃపారి
 శ్రామికాభివృద్ధిని బరికింతుమేని ఆశ్చర్యము గలుగక
 పోదు. అదట పెక్కు పరిశ్రమలు జయప్రపముగ సాగు
 చున్నవి. వానిలో మైసూరులోని సబ్బులపరిశ్రమ (The
 Mysore soap Factory), బెంగళూరు మైసూరులందలి
 చందనతైలగ్రహణ యంత్రశాలలు (Sandalwood Oil
 Factories in Mysore & Bangalore), భద్రావతి

ఇనుము, కలపశృతిపరిశ్రమ (Bhadravati Iron & wood
 distillation works) ముఖ్యముగ బేర్కొనవలసినవి.
 ప్రస్తుతము మానప్రశంస శ్రీ సా. యమ్. విశ్వేశ్వరయ్య
 గారు యంత్రములను దమారుజేయుటకు పనికివచ్చు పరి
 కరముల పరిశ్రమలవిషయమై కావించుచున్న యద్భుత
 కృషి విషయమైనది.

బ్రహ్మాండమున నిట్టిపరిశ్రమను కలకొల్పటకు
 మాలసము నూటయేబదిలక్షల రూపాయ లయ్యెను.
 ఇనుముపరిశ్రమ కనుమాలము లెక్కుడుగాగల అన్యదేశము
 లీశ్యాపారమును గుత్తగొన్నట్టు, లాభమును పొందుచున్న
 సమయమున, దీనికై యంతపెద్దమొత్తమును వినియోగిం
 చుట కెంతయో పట్టుదల, కార్యనిర్వహణకాశలము, మనో
 ధైర్యము నావశ్యకములు.

పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించి, ఇనుము, ఉక్కు
 పరికరములను అధికముగ తయారుచేయుటకు తొలుదొల్ల
 తాతాకంపెనీవారే ప్రయత్నించిరి. భారతదేశము
 అమూల్యములగు ఇనుపగనులకు ప్రఖ్యాతి గాంచినది.
 ప్రాచీన భారతదేశము లోహవిజ్ఞానమున కెంతనేర్పుగల్గి
 యుండియున్నను, ఖండాంతరములనుండి దిగుమతియగు
 చున్న చౌక ఇనుము, ఉక్కుపరికరములవలన నిపుడు
 ఇక్కడ గనులనుండి త్రవ్విన యినుమును కరిగించి శుభ్ర
 ముచేయుపని సంపూర్ణముగ నశించినది. బొగ్గుగనులు,
 సామానుల ఎగుమతిదిగుమతులు చేయుటకు వలసిన సౌక
 ర్యములు సమీపమున లేకుండుటవలన నవీనపద్ధతుల నను
 సరించి గొప్పఇనుము పరిశ్రమాలయములను స్థాపించుటకు
 పిలుగాచున్నది. కాని పై సదుపాయములు కొన్నియైన
 నుండుటచేతనే జంషెడ్ వైరుమున తాతాకంపెనీ జయ
 ప్రదముగ సాగుచున్నది.

మైసూరు ఇనుముపరిశ్రమాలయము

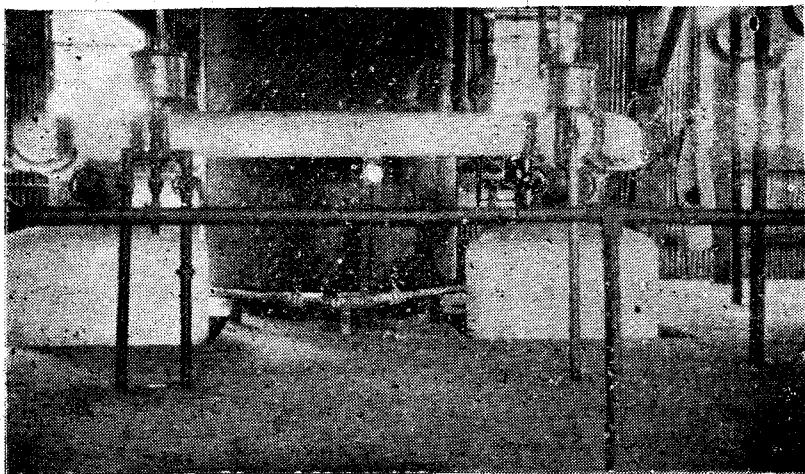
భారతదేశమున మైసూరురాజ్యము ఖనిజసంప
 దకు పేరుగన్నది. అచ్చట గనులలో చాలకాల

మునుండి బంగారము దొరకుచున్నది. ప్రపంచము నకు వలసిన మాంగనము (Manganese) చాలవరకు భారతదేశముననే లభించుచున్నది. అందు మాడుతులు మైసూరురాజ్యమున నుత్పత్తియగుచున్నది. నారరాయి (Asbestos), క్రోముఇనుపరజము(Chrome iron Ore) మాగ్ని సైట్ (Magnesite), మొదలగు నితర ఖనిజముల నేకములుహూడ నవట విస్తారముగ దొరకుచున్నవి. ఇట్టి లోహపుగలుగల 46, 446 ఎకరములభూమిని మైసూరు రాజ్యాంగమువారు కవుక్కిచ్చియున్నారు. భద్రావతి పరిసరప్రదేశములయందు మిగుల విలువగల యినుము దొరకుచున్నది. కాని బొగ్గు ఆసమీపమున లభింపమిచేత ఇనుముపరిశ్రమ అధికముగ చేయుటకు వీలుగాకున్నది.

కడచిన యుద్ధసమయముననే కలవనుండి ధృతిని, కొన్ని యితరఉపయోగకరము లగు వస్తువులను, సంపాదించవచ్చుననియు, అది లాభకరముగ నొక ముఖ్యపరిశ్రమయనియు తేలినది. అమెరికా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సుదేశములయందు ఏటేట వేలకొలదిటన్నుల కలవనుండి ధృతి దీయుచున్నారు. విస్తారముగ అడవులులేకుండుటచేకలవ చాలతక్కువగా దొరకు ఇంట్లాండుదేశమునగూడ ఈపరిశ్రమ సాగుచున్నది. ఇట్లు పారిశ్రామిక ప్రపంచమున, జరుగుచున్న మార్పులను, ప్రవేశించిన నవీనమార్గములను, అభివృద్ధిని మిగుల శ్రద్ధతో గమనించి శ్రీవిశ్వేశ్వరయ్య గారు తమ నూత్నుబుద్ధిచే పరిశుభ్రముగ పోత యినుము పరిశ్రమను సాగించునుపాయమును కనుగొనిరి. ఇనుము గనులకు చేరువను ఎడతెగకుండ కట్టదొరకు అడవులందు టచే ఈపరిశ్రమను సాగించి లాభమును బొందు ప్రయత్నములు జరిగెను. మిగుల కాకనిచ్చెడుబొగ్గు(Charcoal of high calorific value), పెక్కురకము లగు పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (pyroligneous acid), లోహామ్లము (Sodium acetate), సున్నము, రాగి, సీసములు గూడిన అసిటేటులు(Acetates of lime, copper and lead), కలవమద్యసారము (Methyl-wood alcohol) ఫార్మలిను (Formalin), అసిటోను (Acetone), అయోడోఫారము (Iodoform), కీలు, తారు, ఇతర విధములగు పలుచనితైలములు పైలోహపరిశ్రమ వలన లభించు ఇతరపదార్థములు. ఇవిమాత్రమే కావు; ఇంకనుఎన్నియో విలువగల పదార్థములుహూడ లభించుచున్నవి.

భారతదేశమున బొగ్గు అధికముగ తయారగుచున్నది. కాని తయారుచేయుపద్ధతివలన చాలనష్టము గలుగుచున్నది. కాల్యుచ్చున్న కట్టుకు తగినంతబొగ్గు తేలుటలేదు. చాల కట్టు వ్యర్థమగుచున్నది. నవీనపద్ధతుల ననుసరించి కలవధృతిని ఇనుముతోగాని, ఇటికలతోగాని, పూర్తిగా మూసియుండునట్లు కట్టబడినబట్టిల (Retorts) నుండి తీయుచున్నారు. దానికి అనేకజాతులగు అడవి కట్టనుపయోగించి పరిశీలనగా నూటికి 30 వంతులు బొగ్గు, 6 లేక 7 వంతులు తారు, 2½ వంతులు అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) 1.3 వంతుకట్టు ధృతి (Wood spirit) లభించునని విశేషముగుచున్నది. ఒకసంవత్సరకాలమున 6000 టన్నులకట్టును బట్టిచేయుటకుగాను వలసిన యంత్రాదులను సమహర్చుకొనుటకు రమారమి లక్ష రూపాయలను. ఈవిధమునను నూటికి 20వంతులు కట్టు తరుగుచున్నది. బట్టి వేసిన ప్రతి నూరు టన్నులకట్టునుండి కనీసము 2000 రూపాయలు విలువగల పదార్థములు దొరకుచున్నవి. నికరము 6000 టన్నులకట్టునుబట్టిచేయుటకు తరుగుతో కలిపి 7,500 టన్నుల కట్టు కావలెను. ఒకటన్నువల అధికవత్తుమురు. 5లు అయిన ఈ 7,500 టన్నులు కట్టువల 37,500 రూపాయలగును. ఈకట్టునుండిలభించునస్తువుల విలువ రు 120,000. ఉద్యోగలబీతమును, కూలీలు, మూలధనముపై వడ్డీ, ఇతరములగు తరుగులు మొదలయిన వ్యయము పోగా సుమా రేబదివేలరూపాయలకు మింపుగనే నికరాదాయము లేలవచ్చును.

నవీనపద్ధతుల ననుసరించి మూతవేసిన యినుపబట్టిలలో కట్టును శేర్చవలెను. వెలువలతయారుచేసిన నిప్పు కొలిమినుండి గొట్టములద్వారమున వేడిని ప్రవేశపెట్టి బట్టిలోపేర్చినకట్టును కాల్యునలెను. ఇట్లు చేసినచో 24 గంటల కొకమారు బట్టి ముగియుచుండును. బట్టినుండి లభించిన ద్రవపదార్థములు ఘనీకరణయంత్రములగుండను (Condensors) పదార్థవిభజనయంత్రములగుండను(Separators) వచ్చును. బట్టియందలి మిగిలిన నిరుపయోగముగు వాయుపదార్థమంతయు బట్టిక్రింద మంటకొఱకుపయోగించును. బట్టివీలన లభించిన ద్రవరూపమయినపదార్థమును కొంతకాలమట్టె యుండనిచ్చిన మాడు వేరు వేరుపాఠలుగ శేర్చదును.

మద్యసారమును ఘనీకరించు యంత్రభాగములు (Alcohol condensers)

గోధుమవస్నాయు, నలుపువస్నయు గల రెండు పొరలకు నడుమనున్న పొరయే పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneus acid) అనుపదార్థము. మిగిలిన క్రింది, పై పొరలు మడ్డితారును, అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) ను గలిసిన మిశ్రపదార్థము. దానినుండి ఆవిరియాలమున అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid)ను, పలుచని ఇతరతైలమును వేరుపరుపవచ్చును. పిమ్మట నిలువయున్న తారును మూలబట్టిచేసినయెడల కొన్ని చిక్కనితైలములు, కీలు, తారు, లభించును. నడిమిపొరయగుపిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneus acid)ను సున్నముతో విరిచినయెడల గోధుమవస్నాగల అసిటేట్ అఫ్ లైమ్ (Brown acetate of lime) అనుపదార్థము లభించును. కాని సాధారణముగా ఈపిరోలిగ్నియస్ ఆసిడును (Pyroligneus acid) మరల బట్టిచేసి దానినుండి ఇతర పరిశ్రమలకు మిగుల నుపయోగించుకట్టసారాయము (Wood alcohol) ను, అసెటిక్ ఆసిడు (acetic acid)ను తయారుచేయుచున్నారు.

ఉపయోగములు

కట్టసారాయి (Wood alcohol) ని అనేక విధముల నుపయోగించుకొనవచ్చును. విశేషముగ ఫార్మలిను (formalin) మొదలయినవానిని తయారుచేయుట కది ఉపయోగపడును. సున్నపు

మెరుపు గల అసెటిక్ ఆసిడు ('Glacial, acetic acid) అను పదార్థమును సంగ్రహించిన పిదప సారము కొరవడిన అసెటిక్ ఆసిడు (weakacetic acid) ద్రవమును సున్నమును, రాగిని, సీసమును జేర్చి విరిచివేయుదురు. రాగికలపిన అసిటేటు (Copper acetate) ముఖ్యముగా రంగువేయుట కుపయోగించును. బూడిదరంగుగల సున్నపు అసిటేటు (Brown acetate of lime) ను బట్టిచేసిన దానినుండి అసిటోను (acetone) అను విలువగల పదార్థము లభించును. అసిటోను తుపాకిమందు చేయుటకు కావలసినవస్తువులలో ముఖ్యమయినది. ఇంకను మైనచెప్పిన పట్టికయందుగల యితరపదార్థము లన్నియు ఒక్కొక్క ముఖ్యపదార్థముతో ఉచితమైన ఒక్కొక్కవిరుపు పదార్థమును చేర్చి తయారుచేయుటచేత లభించుచున్నవి. భారత దేశమంతటను కట్టబొగ్గయొక్క ఆవశ్యకత అధికముగ గలదు. కాని అది భద్రావతి ఇనుపపరిశ్రమాలయమున ఇనుపరజమును కరగించుటకే వినియోగింపబడుచున్నది. మైసూరురాజ్యమునకును, తన్మూలమున భారత దేశమునకును, ఆయువుపట్టుగు పరిశ్రమయైన ఈయినుము పరిశ్రమను ప్రారంభించునపుడు కలపధ్యతి పరిశ్రమవంటి గొప్ప పరిశ్రమ సహాయపరిశ్రమగా ఏర్పడుట మిగుల నాశ్చర్యకరముగ వీషయము. కట్టబొగ్గయొక్క సహాయమునలన భద్రావతి ఇనుముపరిశ్రమాలయమున సంవత్సరమునకు 15 మొదలు 20 వేలనున్న లవరకు పోతయినము

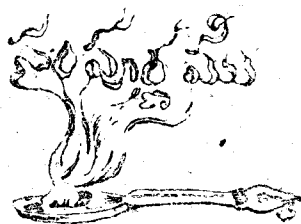
ము తయారగుచున్నది. ఇంతేకాక భారతదేశమున కలప తాలూకు మద్యసారము (Methylised alcohol) బూడిదరంగుల సున్నపు అసిటేటు (Grey acetate of lime) మైనూరునమాత్రమే తయారగుచున్నది.

భారతదేశము దారిద్ర్యసీడిత మని పలువురు చెప్పియున్నారు. ముడిపదార్థములు (Raw materials) గూడ ఇతరదేశములకంటె భారతదేశమున నె అధికముగ గలవని మరొకరిందరు నొక్కిచెప్పియున్నారు. కాని ఇటు సామాన్యముగ పరిశ్రమాభివృద్ధివట్ల అభిమానముతో తగిన యేర్పాటులను గావింపకుండు మంతయుతోచనియమయిన విషయము. ఆలోచనాశక్తి, దూరదృష్టి, కార్యదీక్ష వీని లేమియే భారతదేశముయొక్క లేమికి ముఖ్యకారణము. ఒక్కొక్కప్పుడు జ్ఞుండుటయే గొప్పగా పరిగణింపబడుచున్నది కాని అది నిర్మాణించుటకు ప్రయత్నింపవలసిన రోగమునకన్న గొప్పవిషయముకాదు.

వంటచెయ్యకంటె కఱ్ఱ వేయగ ప్రయోజనకారి కాదని మానవసామాన్యాభిప్రాయము. చిన్న పడవలు, తెప్పలు, కాటామరములు మొదలగువానికిగూడ నుపయోగించునని జాలరివాని తలంపు. మానవోపయోగకరములగు ననేకోపకరణములను నిర్మించుటకును బనికివచ్చునని వడ్లవాని భావము. ఉపయోగముననుసరించి ప్రతిభిన్నా వస్తు యందును వస్తువుయొక్కవిలువ పెచ్చుచుండును. క్రమముగ రసాయన, నిర్మాణశాస్త్రవేత్తలు (Chemists & Engineers) కఱ్ఱనుండి భృతులను, పెక్కు ఉపయోగకరములగు వస్తువులను సంగ్రహించుచున్నారు. ఇన్నివిధములనుపయోగించునది కఱ్ఱయేకాని ఉపయోగాను గుణముగ దానివిలువ పెరిగినది. ఎట్టి నిరుపయోగవస్తువునైన

ఆర్థికాభివృద్ధికి మిగుల ప్రయోజనకారిగా మార్చుటయందావశ్యకమయినది సహజముగు బుద్ధికుశలతయే. అందే యైశ్వర్యము నెలకొనియున్నది. దీనినిబట్టి భారతదేశ పరిస్థితులు తేటతెల్లముగ విశేషముగాకలవు. ఐరోపా మహా సంగ్రామసమయమున ననేక నూతన పరిశ్రమలు దేశమున నెలకొనినవి కాని అవి చాలవఱకు నవిరళముల ననే నశించినవి. ఇట్టిదుస్థితికి గనాభావము, కార్యనిర్వాణాసామర్థ్యము, వ్యాపారజ్ఞానశూన్యత, మొదలయినవే కారణము లగుచున్నవి. పరిశ్రమను ప్రారంభించుటకు బూర్వమే దాని భావ్యభివృద్ధినిసూర్చి చక్కగా నాలోచింపవలయును. లేకున్న జయప్రదముగా పరిశ్రమ సాగకపోవచ్చును.

భద్రావతి యినుపపరిశ్రమ మంచి యేర్పాట్లతో ప్రారంభమయినది. దానికివలసిన మూలధనమును మైనూరు సంస్థాన మొసగియున్నది. కార్యనిర్వాహకులు గడు సమర్థులు. ఈపరిశ్రమయందుత్పత్తియైన వస్తువుయొక్కవిక్రయవ్యాపారాదులను వలసినంతక్రద్ధతో పరిశీలించి జరుపుచున్నారు. కాబట్టి ఇట్టి పరిశ్రమను ప్రారంభించుటకు మంచియేర్పాటు లావశ్యకములని మఱియొక మారునొక్కి చెప్పుచున్నాను. భద్రావతిపరిశ్రమవలన లభించు వస్తువు లన్నియును విస్తారముగా ఇప్పుడు బజారునందు విక్రయము నకు దొరకుచున్నవి. ప్రశస్తమైన ఇట్టిపరిస్థితులతోను, ఏర్పాట్లతోను ఈ పరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధిని జెందగలవని విశ్వసించెదము. చిన్నవిగాని, పెద్దవిగాని నూతనపరిశ్రమ లను పైవివరించినవిషయములను మనమునం దుంచుకొని బాగుగా ఆలోచించి ప్రారంభింపవలెను. అట్లు ప్రారంభించిన పరిశ్రమలే చిరస్థాయులై భారతదేశమునకు సిగ సంపదలై విలసిల్లునవి.

విష్ణు సర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణస్తవము

సుసర్ల రామమూర్తిగారు

శ్రీ

ధామంబగు నీడదద్వితయ సంసేవక మదిక గోరి, దు
ర్వాధాసంకులమైన యీవిషయ దుర్వాప్యపారముల్ మాని, ని
న్నీధాత్రిస్థలిఁ బెక్కుమార్గముల పూసీంద్రుల్ నుతుల్ సేచు, లో
కాధీశా! కరుణావహించెదవు కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

చతురంభోధివరీతహా జగతి నిచ్చల్ పూని వర్ధిల్ల న
మ్మతి రక్షింతువు నేర్పుమీఱు మఱియుఁ భావింపగా లోక సం
తతికిఁ భర్తవుఁ గర్త వన్నిటికి వింతల్ నీడనుల్ గోపికా
సతులఁ గూడిన లీలలెంచగనుఁ గృష్ణా! విష్ణుసర్వోత్తమా!

సరవిఁ గోవులు ఘాసఖాదనరతిఁ జాలించె సంప్రీతిమై
నురగస్తోమము లాడఁగాఁ దొడఁగెఁ బెల్లులూస ముప్పొంగ, నీ
మురళీగానము నాలకించి యని సమ్మోదింతు రాక్యుల్ కడుఁ
దరమే నీకరుణా గణింపగను గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

ప్రాతఃకాలమునుండి సంజవఱకుఁ బ్రాల్మలికమాని, యా
శాతీవ్రంబున నాలుబిడ్డలకు భీషంబెత్తి యద్దాన ను
ద్యూతంబౌ తుధ మాన్చు పేదయును సంతోషంబుతో లోకవి
ఖ్యాతుండౌ నిను నమ్మెనా చెడఁడు కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

జగతిఁ మానవకోటికే వినుతవిజ్ఞానంబు లభ్యం బటం
చుఁ గడుఁ మూర్ఖులు పల్కుచుండెదరు సంశోధింప హంసాళి కా
ర్యగురుత్వంబున క్షీరసీరముల వేఱొభంగి గావింపవే
జగదీశా! భవదీయ చిత్రమిది కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

తను సంబంధ సుఖంబులఁ మఱచి కాంతార ప్రదేశములఁ
మునులౌ వారు తపంబు సల్పెదరు నీమూర్తి గనకగోరి, కా
నినినుఁ జూడఁగఁజాల రెంతకుఁ దగ్గ నీధర్యనం బిచ్చి మ
న్నన గావింపవె గోపికాతతులఁ గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

వేంగీ చాళుక్యులు

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

9

బాదామినగరము రాజధానిగఁ బరిపాలించిన మొదటి కీర్తివర్మ కుమారులలో నొకఁడగు సత్యాశ్రయ పృథ్వీవల్లభ పులకేశిమహారాజు క్రీస్తుశకము ౬౦౮ లో చాళుక్యసింహాసనము సధిష్ఠించెను. ఈతడు చాల పరాక్రమవంతుఁడు. పూర్వ దక్షిణ దేశములను జయింపఁ బూనికఁ గొని తన యనుజుఁడును, అప్రతిమానవీరుఁడును, విషమములైన స్థల, జల, వనదుర్గములను సాధించి విషమసిద్ధి యనుబిరుదమును వహించినవాఁడును అగు శ్రీ పృథ్వీవల్లభ విష్ణువర్ధనుని యశావరాజ్యంబున కభిషిక్తుని గావించి జైత్రయాత్రకు రణభేరిమ్రోయించెను.

పులకేశి మహారాజు దండయాత్రకు బయలువెడలునప్పటికి తూర్పు సముద్రతీరమున వేణువేణురాజులు స్వతంత్ర రాజ్యములను గట్టుకొని పరిపాలనము నెఱపుచుండిరి. ఇప్పటి చెన్నరాజధాని కుత్తరభాగమున కళింగ దేశమును గాంగవంశపురాజులు పాలించుచుండిరి. కృష్ణా గోదావరీనదులకు మధ్య సమయిన వేంగి దేశమును దెందులూరు రాజధానిగ విష్ణుకుండి ప్రభువు లేలుచుండిరి. కృష్ణా

నదికి దక్షిణభాగమును కాంచీపురము రాజధానిగ పల్లవులు పరిపాలించుచుండిరి. కళింగ రాజులకు మొట్టమొదట నొకప్పుడు విష్ణుపురము రాజధానిగ నుండెను¹ కాని యది వారికింద చాలకాలముండినట్లు కన్పట్టదు. అనతికాలముననే కళింగ దేశ దక్షిణభాగము విష్ణుకుండి ప్రభువుల యధీనమయ్యెను. దక్షిణ కళింగమునందలి పట(ష్ట) కిరాష్ట్రమున విష్ణుకుండి ప్రభుప్రదత్తములైన అగ్రహారములులేచెను². అప్పటినుండియు విష్ణుకుండి ప్రభువులకు దెందులూరుపురము రాజధానిగ నుండినను విష్ణుపురముకూడ వారిరాజ్యమున నుత్తర భాగమునందలి ప్రధానదుర్గములలో నొక్కటియై వారి దక్షిణకళింగరాజ్యమును సంరక్షించు సామంత సైన్యాధిపతుల ప్రధానస్థానముగ నుండెను. ఆయినను అప్పటికిని కళింగాధిపతులైన గాంగవంశరాజులు తాము గోలుపోయిన దక్షిణ కళింగరాజ్యమును మఱల సంపాదించుకొనుటకై ప్రయత్నముల నడపఁతడఁ జేయకయుండలేదు. ఇట్టి సందర్భములను స్ఫురింపఁ జేయునదియే విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మయొక్క పులింబూరు (పొలమూరు) శాసనము³. పుల

కేశిమహారాజు పూర్వ దిగ్విజయయాత్రకై బయలు వెడలినప్పటికి పిష్టపుర మంకను విష్ణు కుండి ప్రభువుల క్రిందనే యుండెను. మహారాష్ట్రకులను, కోసలులను, కాళింగులను జయించిన చాళుక్యవాహిని శత్రుజనదుర్గమును, దుస్సాధ్యమునైన పిష్టపురదుర్గమును ముట్టడించి, మహాభయంకరయుద్ధ మైనపిదప దానిని స్వాధీనపఱచుకొనెను. పులకేశిమహారాజుయొక్క యజేయవీరవాహిని దుస్సాధ్యమని యెన్ని కఠినమైన పితాపురపుకోట నెప్పుడు లగ్గులు పట్టి స్వాధీనపఱచుకొనెనో నాడే పూర్వదేశమున చాళుక్యాధికారమున కంకు రార్పణ మయ్యెను.

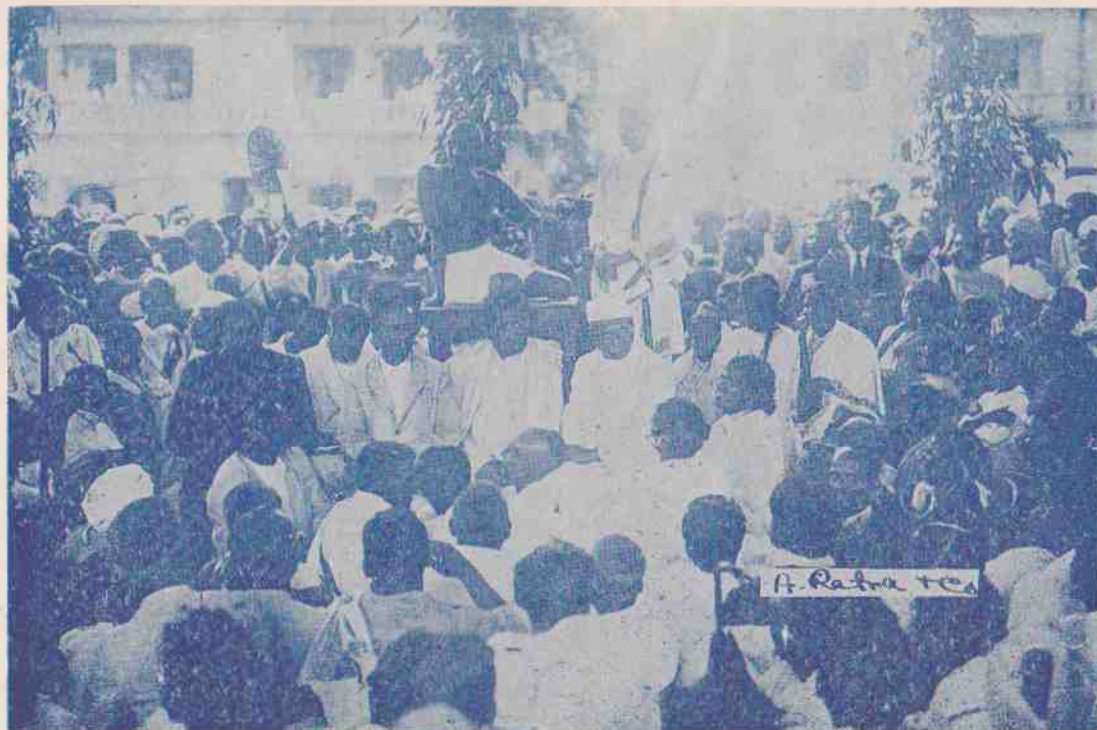
కోసల, కళింగ, వేంగీదేశములనే కాక చాళుక్యసైన్యములు కృష్ణవేణునదిని దాటి పల్లవరాజ్యమునుకూడ జయించి శ్రీశైలము మీఁదుగా స్వదేశమయిన కుంతలమునకు మఱలిపోయెను. కాని యవిస్వదేశాభిముఖము లైనపిదప విష్ణుకుండి ప్రభువులు మఱల స్వాతంత్ర్య సంపాదనమునకుఁ జాల పెనఁగు లాడియున్నారు కాని పితాపురదుర్గము కాని, దక్షిణ కళింగరాజ్యము కాని వారికి స్వాధీనమై యుండలేదు.

నూతనముగ ప్రాకృతముద్రతీరమున చాళుక్యాధికారమునకు లోబడిన రాజ్యమున మొట్టమొదట పిష్టపురమే 'మొదలి' దుర్గమయ్యెను. ఈ పితాపురదుర్గమును జయించుట క్రీస్తుశకము ౬౦౯-౬౧౦ లోగాని లేక ౬౧౦-౬౧౧ మధ్య సంవత్సరము లంతకుపూర్వము కాని అయియుండవచ్చును.

పులకేశిమహారాజు పిష్టపురదుర్గమును జయించి దానిని తన సైన్యాధిపతు లెవరియధికారముననైన నుంచుకొనరాదు; కాని యట్టివారి పరిపాలనము తనకు సంతృప్తిగ లేనికారణముననో లేక మఱియే హేతువు చేతనో పులకేశిమహారాజు అదివఱకే యావ రాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడైన తనయనుజుడగు శ్రీ సత్యాశ్రయవృద్ధ్యవల్లభ విష్ణువర్ధనుని తాను నూతనముగ జయించిన వేంగీ రాజ్యమునకు క్రీస్తుశకము ౬౧౧ లో నధిపతిగ నియమించెను. ఈనియామకము జరిగినప్పటినుండియే విష్ణువర్ధనుని రాజ్యపరిపాలన సంవత్సర పరిగణనము ప్రారంభ మగుచున్నది. వేంగీరాజ్యమునకు అధిపతి యైనపిదపఁగూడ విష్ణువర్ధనుడు పశ్చిమ చాళుక్యరాజ్యముననే కొంతకాల ముండినట్లు ఆతని సతారా శాసనము వలనఁ దెలియుచున్నది. యవరాజపదమున నుండినప్పడే పులకేశిమహారాజుయొక్క అష్టమ విజయ రాజ్యసంవత్సరమున అనఁగా క్రీస్తుశకము ౬౧౬-౬౧౭ లో అతఁడు బాదామి చాళుక్యరాజ్యమునందలి శ్రీనిలయ భోగములోని భీమరథీతీర్థమగు అలందతీర్థమను గ్రామమును దానము చేసెనని సతారా శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈయలందతీర్థము సతారాసమీపమునఁ గల అలుందా యెయండునని కొందఱి యభిప్రాయము. ఈసంవత్సరముననే అతఁడు వేంగీదేశమునకు వచ్చియుండును. ఇట్లు వేంగీదేశమునకు వచ్చునపుడు కాలకంఠుడనునతఁడు ఇతనికి సైన్యాధిపతియై

గొట్టేహిలలో వద్యవానివిశేషసంఖ్యసమృద్ధిలను మహాత్మునిహితో పడేశము. శ్వాద్రు దిసెంటిమ్యుగారి ఉపన్యాసము.

ఆదిద్రావిడజన సంఘమున మహాత్ముని ఉపన్యాసము
శ్రీ టి. వి. శేషగిరి అయ్యరుగారు మహాత్మునిచెంత నున్నారు

ఏ. రత్నా అండు కో, చెన్నపురి.

యతనియాజ్ఞఁ గైకొని దద్దరుఁ డను శత్రు రాజు నొకనిని జయించెను. కాని యాదద్దరుఁ డెవ్వఁడో, ఏదేశపురాజో యింతవఱకుఁ దెలియరా లేదు. ఈకాలకంపుఁడు పట్టవర్ధన వంశ జాడు. విష్ణువర్ధనునినాటినుండియు పట్టవర్ధన వంశజులు వేంగీచాళుక్యులకు నమ్మిన బంటులై అత్యంతము రాజభక్తితత్పరులై యుండిరి.

సత్యాశ్రయ పృథివీవల్లభ విష్ణువర్ధనుఁడు యవరాజుగనే వేంగీదేశమునకు వచ్చినను స్వతంత్రుఁడయియే రాజ్యమును బరిపాలించుటకుఁ గెను. అతనికి కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁ డని కూడ ప్రసిద్ధమైన పేరు గలదు. అది యాతని రూపము ననుసరించి వచ్చినపేరై యుండవచ్చును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనునిశాసనములు విశాఖ పట్టణ మండలమునందలి చీపురుపల్లి, సర్వసిద్ధి తాలూకాలలో దొరకుటవలనను, అతఁడు దానమొసంగిన గ్రామములు పైనుడివిన తాలూకాలలోనే కాన్పించుచుండుటవలనను దక్షిణ కళింగరాజ్యముమాత్రమే అతనిస్వాధీనమున నుండినట్లును, పిష్టపురమును రాజధానిగఁ జేసికొని యాంధ్రదేశమున నూతనముగ సంస్థాపించఁబడిన చాళుక్యరాజ్యమును అతఁడు పరిపాలించినట్లును విస్పష్ట మగుచున్నది. ఇతనికి (స్థ)విషయ, దిమిలవిషయములు ఆంధ్రదేశమున చాళుక్య పరిపాలనమును కన్నులారఁ గాంచిన మొదటిదేశములు.

దెండులూరు రాజధానిగ కృష్ణా, గోదావరీ మధ్యస్థమయిన వేంగీవిషయమును బరిపాలించుచుండిన

లింఁచుచుండిన విష్ణుకుండిప్రభువులు పులకేశి మహారాజుచే నోటువడినను అతఁడు స్వదేశమున కరిగినపిదప మఱల వారు తమ స్వాతంత్ర్యపతాకలను విప్పి తమరాజ్యమును గాపాడుకొనఁ బ్రయత్నములు సలిపియుండిరి. ఇట్టి విష్ణుకుండిప్రభువులలో మూడవ మాధవవర్మ యొక్క కుమారుఁడైన మంచన్న భట్టారకుఁడు కడపటివాఁడు. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుఁడైన శ్రీ పృథివీ జయసింహవల్లభుని కాలమునగాని వేంగీరాజ్యము పూర్తిగ చాళుక్యులకు స్వాధీనము కాలేదు.

మహాకవియైన దండి ఈచాళుక్య విష్ణువర్ధనునికి సమకాలికుఁడు. యవరాజుగనుండి నస్పృహ విష్ణువర్ధనుని అతఁడంటిపెట్టకొని యుండియు, అతనివలనఁ దనకుఁదగిన యాదర, సమ్మానములు భరుగకపోవుటవలన అతనికి సమకాలికుఁడై, కాంచీపురపక్షపాతి రాజ్యమునేలుచుండిన పల్లవరాజగు మొదటి మహేంద్రవర్మకడ నాతని యాస్థానకవిగఁజేరి యారాజుచే మన్ననలను, మర్యాదలను బొంది ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడు.¹

కుబ్జవిష్ణువర్ధనునికి మకరధ్వజుఁడు, కామధేనువు, విషమసిద్ధి యను బిరుదములుకలవు. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౧౫ మొదలు ౬౩౩ వఱకు రాజ్యముచేసెను.

ఈతనితరువాత ఆంధ్రదేశచాళుక్య సింహాసనము నధిష్ఠించినవాఁడు ఈతనితనయుఁడైన శ్రీ పృథివీజయసింహ వల్లభుఁడు. ఈ

1. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారిచే నూతనముగ ప్రకటింపఁబడిన అనంతసుందరీ కథాసారముచూడుడు.

తనితండ్రియు, నతఁడునుకూడ తాము పరమ భాగవతులమని చెప్పుకొనియున్నారు. ఈ జయసింహవల్లభుఁడు అనేకశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞుఁడు; సకలలోకాశ్రయుఁడు; స్వభావబలతో పార్జితసర్వసిద్ధియై సర్వసిద్ధియని బిరుదమును వహించినవాఁడు. చాల పరాక్రమవంతుఁడు. ఈ తనికాలమునుండియు కళింగాధిపతులైన గాంగవంశపురాజులు తాము గోలుపోయిన దక్షిణ కళింగరాజ్యమును మఱల సంపాదించుటకు చాల ప్రయత్నములు చేసియున్నట్లు హింసవలసియున్నది. ఏలయనఁగా జయసింహుని శాసనములన్నియు పితాపురమునకు దక్షిణముననే దొరకినవికాని విశాఖపట్టణమండలములో నొక్కటియైన నితవఱకుఁ గాన్పించలేదు. అందువలన పితాపురము మొదలుకొని చీపురుపల్లి, సర్వసిద్ధితాలూకాల పఱకుఁగల చాళుక్యరాజ్యమును మఱల కళింగాధిపతులుజయించి చాళుక్యులనుండి కైకొనిరాయని సంశయింపవలసియున్నది. పై నుడివిన తాలూకాలలో జయసింహవల్లభునికాలమునాటిచాళుక్య శాసనములేవియుఁగాన్పించకపోవుటయే యిట్టిమూహ కెడమిచ్చినదికాని అంతకన్న ప్రబలమైన యాధారమేమియుఁ గానరాదు. ఒకవేళ చాళుక్యులు జయసింహవల్లభుని కాలమున దక్షిణకళింగమును, దానితోపాటు పితాపురదుర్గమును గోలుపోయినను వారిరాజ్యము పితాపురము దక్షిణభాగమున బాగుగ విస్తరించెను. గుద్దవాడివిషయము, వేంగీవిషయము, గుద్దహరవిషయము,

ము, గండ్లవాటి విషయము, చనూర్పల్లి విషయము—ఇవియన్నియు జయసింహుని కాలమున చాళుక్యాధికారమునకు లోబడిపోయెను. కట్టకడపల నింకను తనయధికారప్రాభవములను నిలబెట్టుకొనఁ బ్రాచులూడుచుండిన వేంగీవిషయాధిపతియగు విష్ణుకుండి ప్రభువు మంచనభట్టారకునో, లేక యాతని సన్నిహితబంధువునో జయసింహవల్లభుఁడొడించెననియూహించుట కవకాశముకలదు 1. ఈ వైవిషయములనన్నిటిని ఆతఁడు విష్ణుకుండి ప్రభువులనుండియు, పల్లవులనుండియుఁ గైకొనియుండును. గుద్దవాడివిషయము గోదావరిమండలములోని యిప్పటి రామచంద్రపురము తాలూకాకు, వేంగీవిషయము ఏలూరు ప్రాంతమునకును, గుద్దహరవిషయము నూజిపేడు, గుడివాడతాలూకాలకును, గండ్లవాటి విషయము ఇప్పటిగుంటూరు, రేపల్లెతాలూకాలకును సంబోధించుచున్నది. కృష్ణానదికి దక్షిణభాగమున పల్లవరాజులు పరిపాలించుచుండినట్లు ఈపఱలో మనకుఁ దెలియును. గండ్లవాటివిషయము కృష్ణానదికి దక్షిణభాగమున నుండుటవలన ప్రత్యక్షమైన శాసనప్రమాణమేమియు లేకపోయినను ఆదేశమును జయసింహవల్లభుఁడు కాంచీపుర పల్లవరాజుల నొడించినయే కైకొని నట్లూహించుట సమంజసము. ఈతనికి సమకాలికుఁడైన పల్లవరాజు సుప్రసిద్ధుఁడైన మొదటి మహేంద్రవర్మయొక్క కుమారుడగు నరసింహవర్మ. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౨౫ మొదట ౬౮౫వఱకు రాజ్యము

1. Telugu Academy Plates of Vishnukundi Madhava Varma III, published in the Journal of Letters, Calcutta by the Late K. V. Lakshmanarao Pantulu garu

చేసినవాడు. తనతండ్రి కాలమునఁ దమకు చాళుక్యులచే గలిగిన పరాభవాన్ని నార్పు కొనుటకై ఈనరసింహవర్మ బహుశసైన్యములను గూర్చుకొని కుంతలదేశముపై దాడి వెడలి చాళుక్యరాజధానియైన వాతాపినగరమును ముట్టడించి పల్లవరాజ్యమును నిరంకుశ ప్రతాపముతో మైసూరు మండలమువఱకు వ్యాపింపఁ జేసెను. ఈవిధమైన తొందరలలో నుండి నరసింహవర్మ తనయుత్సాహశక్తిని, మంత్రశక్తిని, ప్రభుశక్తిని అంతను చాళుక్యవిజయము నిమిత్తము వినియోగపఱచిన కాలముననే జయసింహవల్లభుఁడు కృష్ణానదీ దక్షిణభాగమునందలి పల్లవరాజ్యమును జయించి యుండవచ్చును. ఈతఁడు రాజ్యముచేయుచుండిన కాలముననే సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుఁడైన యువాన్ చ్యాంగ్ ఆంధ్రదేశమునకువచ్చెను. జయసింహవల్లభుని శాసనముల ననుసరించి ఒకనూతనవిషయముమనకుఁ దెలియుచున్నది.

బౌద్ధయుగమునాటి ధాన్యకటకము వంటి విశ్వవిద్యాలయములు చాళుక్యుల కాలమున నున్నట్లు కన్పట్టవు. పూర్వము ప్రతి అగ్రహారము నొకచిన్న విద్యాపీఠముగ నుండెను. వేదవిద్యనుతామభ్యసించి ఇతరులకు బోధించుపండితోత్తములకు అగ్రహారప్రదానముఁ గావించి పూర్వపురాజులు విద్యనుపోషించియున్నారు. పూర్వము విద్యయనఁగా వైదికవిద్యయే. కాని ఇంతమాత్రమున ప్రతి అగ్రహారమును పెద్దవిశ్వవిద్యాలయ మనుట సరి

కాదు. ప్రత్యేకము విద్యాప్రదానమునకు పేర్కొనబడిన విద్యాపీఠములు కొన్ని యుండెడివి. వాటిని 'ఘటికలు', లేక 'ఘటికాస్థానములు' అనువారు. జయసింహ వల్లభుని కాలమున నాంధ్రదేశమున పేరును, బెంపునుగాంచినది 'అననపురఘటికాస్థానము.' ఈ 'ఘటిక'లో 'సామాన్యుఁడు' (సభ్యుఁడు)గ నుండిన తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారియు, హరిత సగోత్రుఁడును, మండశర్మ మనుషుఁడును, శివరుద్ర శర్మపుత్రుఁడును అగు కాటిశర్మకు గండేలువాటి విషయములోని నిడుంబట్టు (ఇప్పటి నిడమట్టును)దానముచేసిజయసింహవల్లభుఁడు తన విద్యాభిమానమును, విద్యత్పరిపోషణమును వ్యక్తపఱచినాఁడు.¹ ఇట్టి ఘటికాస్థానము లాకాలమున నొక్క ఆంధ్రదేశముననే కాక కర్ణాట, ద్రమిళదేశములందును నుండినట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. పల్లవరాజుల రాజధానియైన కాంచీపురము ప్రసిద్ధికెక్కిన ఘటికాస్థానము; కదంబరాజులకు మూలపురుషుడైన మయూరశర్మ తనవిద్యను పరిపూర్తి చేసికొనుటకై పెక్కుఘటికాస్థానములు తిరిగి, తిరిగి తుదకు కాంచీపురఘటికాస్థానము చేరినట్లు తెలుపఁబడినది. ఇట్లే కర్ణాటదేశమున హెంబరవట్టణము మహాఘటికాస్థానమని తెలియుచున్నది. సామవేదమున ఉత్తంకుఁడు చెప్పినరీతిని ఘటికాశ్రమ మేర్పాటుచేయఁబడినదని యొకకన్నడ శాసనమునఁ దెలుపఁబడినది. అందువలన ఘటికాస్థానమన వేదవిమలైన పండితోత్తములు తర్కప్రసంగ

ములు, ధర్మమీమాంసలు చేయుచు, విద్యాపిపాసార్దితులైన విద్యార్థులకు విద్యాప్రదానముఁగావించు విద్యాపీఠమని నిస్సంశయముగ నుడువవచ్చును. ఈయననపురమెచ్చటిదో యింతవఱకుఁ దెలియరా లేదు. జయసింహవల్లభుఁడు అననపుర వాస్తవ్యుఁడగు రుద్రశర్మయనుమఱియొకనికి పులింబూరు (ఇప్పటిపాలమూరు - గోదావరి మండలమునందలి రామచంద్రపురము తాలూకాలోనిది) అను గ్రామమును దానముచేసియున్నాఁడు.¹ ఇట్లే విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మ పై నుడివిన రుద్రశర్మతండ్రియగు శివశర్మకు ఈ గ్రామమునే దానము చేసియున్నాఁడు.² ఈ జయసింహవల్లభుని సోదరునియొక్క కుమారుఁడైన రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడుకూడ అననపుర వాస్తవ్యుఁడును, తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారియు, కళ్యాణగోత్రుఁడును, వేదవేదాంగేతిహాసపురాణన్యాయానేక ధర్మశాస్త్ర విదుఁడును, అగ్నిష్టోమాది పాండరిక షర్యంతానేకక్రతు యష్టపునైన ధ్రువశర్మపౌత్రుఁడును, దోచి శర్మ పుత్రుండును, అధీత వేదద్వయుండును అగుధ్రువశర్మకు గుర్రహారవిషయములోనిపట్టి వాడలోఁ గొంత భూమి దానము చేసియున్నాఁడు.³ ఈ విధమున అననపురఘటి కాస్థానమును, అననపుర వాస్తవ్యులును కూడ చాళుక్యులకాలమునఁ జాలప్రసిద్ధి వహించినట్లు శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. కాని యింతవఱకు ఈయననపుర

మెచ్చటిదో తెలియరా లేదు. పెద్దాపురము దగ్గఱ హాసనపురము దిబ్బ అని పాడువడిన యొకయూరి దిబ్బ కలదు. ఒకవేళ నీయననపురము ఆహాసనపురమై యుండునేమో. పూర్వ మొకప్పుడు ప్రసిద్ధి వహించిన పురరాజములు కాలముయొక్క దౌర్జన్యమువలన భూస్థాపితములగుట మనకుఁ దెలియని విషయముకాదు. కాని మఱియొక్కవిషయముకూడ నిచ్చటఁ దెలుపఁబడియున్నది. ఆదిబ్బకే హుసేనుపురము దిబ్బయనికూడ జనప్రతీతి కలదు. అననపురము హాసనపురము, హుసేనుపురము నని జనప్రతీతిలో మాఱియుండవచ్చును. అయిన నీవిషయము నిదమిత మని నిర్ణయింపవీలులేదు.

జయసింహవల్లభుఁడు ముప్పదిమూఁడేండ్లు రాజ్యముచేసెనని తరువాతి చాళుక్యశాసనములు తెలుపుచున్నవి: అనఁగా నీతఁడు క్రీస్తు శకము ౬౩౩-౩౪ మొదలు ౬౬౬-౬౬౭ వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈతనికాలమంతయు కళింగగాంగులతోడను, కాంచీపుర పల్లవులతోడను పోరాడి చాళుక్యరాజ్యమును స్థిరముగ నాంధ్రదేశమున స్థాపించుటకు చేసిన ప్రయత్నముతోనే సరిపోయినది. ఈతనికాలముననే చాళుక్యుల కాలమునందలి మొట్టమొదటి తెలుగు (శిలా) శాసనము గుంటూరుమండలమునందలి నర్సారావుపేట తాలూకాలోని విప్పల్లుగ్రామమునఁ గాన్పించుచు

1. Cp. No. 5 of 1913-1914.
 2. Cp. No. 7 of 1913-1914. ఈ మూడవ మాధవవర్మ చేసిన యాయగ్రహార దానమును జయసింహ వల్లభుఁడు శివశర్మకొడుకైన రుద్రశర్మకు మఱి స్థిరపఱచి, ఆతనికి దానశాసనము నిచ్చియున్నాఁడు.
 3. Ind. Ant. Vol vii p: 191.

న్నది 1. అది యీజయసింహవల్లభుని అష్టమ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటిది. ఇదియే ఉత్తరసర్కారులలో నింతవఱకుఁ గాన్పించిన మొట్టమొదటి తెలుఁగుశాసనము (అనఁగా తెలుఁగుబాసను వ్రాయఁబడిన శాసనము). ఈజయసింహవల్లభుని నాటికే యతనిసోదర పుత్రుడైన రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడు బాగుగ నెదిగి పెద్దవాఁడైనట్లు కాన్పించుచున్నది. అందువలన జయసింహవల్లభుని యొక్కయు, ఆతని సోదరుఁడును, తనతండ్రియునగు ఇంద్ర భట్టారక వర్మయొక్కయు యుద్ధములం దీతఁ డును పాలుగొనుచు పితృ, పితృవృత్తులకుఁ దోడ్పడుచుండిన ట్లూహింపవచ్చును. ఈకారణమున జయసింహుఁ డీతని నత్యంతము ప్రేమించుటచేఁ గావచ్చును ఒకశాసనమున నీవిష్ణు వర్ధనుఁడు జయసింహవల్లభ తనయుఁడనితెలుపఁబడినది. 2 అదిగాక ఈజయసింహవల్లభుని రాజ్యముయొక్క అంత్యకాలమున రెండవ విష్ణువర్ధనతనయుడైన మంగియువరాజుకూడ పెద్దవాఁడయినట్లూహింప నవకాశముకలదు. 3 విష్ణువర్ధనుఁడును, ఆతనికుమారుఁడు మంగియువరాజునుగూడ జయసింహవల్లభుఁడు తల పెట్టిన చాళుక్యరాజ్య సుప్రతిష్ఠాపన కార్యమును కొనసాగించి వాసియు, వన్నెయు గాంచిరి.

పుత్రులులేని కారణముననో, మఱియే హేతువుననో పృథివీవల్లభ జయసింహునిపిదప నాతనిసోదరుఁడగు ఇంద్రభట్టారక నామాంతరమునంబరగు ఇంద్రవర్మమహారాజు సింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఇతనికి త్యాగధేనువని బిరుదముకలదు. ఇతనిసోదరుడైన జయసింహవల్లభుని కాలమున ప్రారంభమైన వేంగీ చాళుక్య, కళింగగాంగ యుద్ధములు ఇంద్రభట్టారకుని కాలమునఁగూడ నంతరింపలేదు. పృథివీమూలరాజుయొక్క గోదావరి తామ్ర శాసనము 4 ననుసరించి చాళుక్యులచే నోటువడి రాజ్యపటభ్రష్టులైన రాజులందఱు తంత్రముచేసి కుట్రపన్ని యీ చాళుక్యవంశజుడైన ఇంద్రవర్మ మహారాజును సింహాసనభ్రష్టునిగావింప ప్రబలప్రయత్నములం గావించిరి. ఈ యుద్ధములలో నీ పై నుడివిన పృథివీమూలరాజు మొదలగువారి సాయమున కళింగాధిపతియైన గాంగవంశజుండగు అధిరాజేంద్రుఁడు చాళుక్యరాజుగు ఇంద్రవర్మను నిహతునిగావించెనని యూహింప నవకాశము కలదు; కాని యీఅధిరాజ-ఇంద్రుడెవ్వరో తెలియవచ్చుటలేదు. ఇంద్రవర్మ అను పేరుగల కళింగాధిపతులు పెక్కురు గలరు. వీరిలో నేయింద్రవర్మ యీచాళుక్యాధిపతిని నిహతుం గావించెనో శాసనములవలన స్పష్ట

1. గంటూరు మండలమునందలి నర్సారావుపేట తాలూకాలోని చేజర్ల గ్రామమున మఱియొక పురాతనాంధ్రశిలాశాసనముకలదు. అది విషమసిద్ధిది. విషమసిద్ధి బిరుదము మొదటివిష్ణువర్ధనునికి, రెండవవిష్ణువర్ధనునికిగూడనుండుటవలన అది యేవిష్ణువర్ధనునిదో నిర్ణయింప వీలులేకపోవుటవలన నేను దానిని మొట్టమొదటి తెలుఁగు శాసనముగఁ బాటింపలేదు.

మగుటలేదు. కళింగాధిపతులపరిపాలనకాలము కూడ ఇంకను సరిగా నిర్ణయము కాలేదు. కళింగగాంగులు గాంగళకమనుపేర నొకశకమును ప్రారంభించి తామొసంగిన దానశాసనములలో గాంగేయ వంశప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరములందు శాసనకాలమును దెలిపియున్నారు. ఈగాంగళక మెప్పటినుండి ప్రారంభమైనదియు నింతవఱకు సరిగా నిశ్చయముకాలేదు. అందువలన కళింగాధిపతులైన గాంగవంశప్రభువు లెవ్వరెవ్వ రెప్పటినుండి ఎప్పటివఱకుఁ బరిపాలించినది తేలలేదు. ఈకారణమున చాళుక్య ఇంద్రవర్మ మహారాజునకు సమకాలికుడైన కళింగాధిపతియగు ఇంద్రవర్మను నిర్ణయించుట కష్టము. ఎట్లయిన నేమి, చాళుక్యాధిపతియైన ఇంద్రభట్టారకుఁడు సంకులనమరమున దివంగతుడైనను ఆతనికిమారుడైన విష్ణువర్ధనుఁడును, ఆతనికిమారుడైన వంగియువరాజును చాళుక్యరాజ్య మాంధ్రభూమినుండి యంతరింపకుండ శౌర్యప్రతాపములను నెఱపి కాపాడియున్నారు. కాని కట్టకడఁగి మాఠీ ఇంద్రవర్మమరణముతో చాళుక్యులు దక్షిణ కళింగాధిపత్యమును గూడఁ గోలుపోయి రని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంద్రభట్టారకునిపిదప ఆతనికిమారుడైన విష్ణురాజు నామాంతరమునం బరగు విష్ణువర్ధనుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. తరువాతి చాళుక్యశాసనముల ననుసరించి యీ తఁడు క్రీస్తుశకము ౬౬౭ మొదలు ౬౭౬ వఱకు తొమ్మిదిసంవత్సరములు పరిపాలి

ంచెను. ఇతఁడు మన్వాదిప్రణీత ధర్మశాస్త్రములం దందె వేసినచేయి. ఇతనికి విషమసిద్ధియనియు, ప్రళయాదిత్యుఁడనియు, మకరధ్వజుఁడనియు బిరుదములు కలవు. ఇతఁడు మహా వితరణశాలియై సర్వలోకాశ్రయుఁడని పేరొందినవాఁడు. కమ్మరాష్ట్రము, వెలనాడు విషయము, గుద్రహారవిషయము- ఇవియన్నియు నీతని యధికారమునకు లోబడియుండుటచేత ఈతఁడు దక్షిణకళింగరాజ్యమును గోలుపోయినను జయసింహవల్లభసము పార్జి తమైన మిగిలినచాళుక్యరాజ్య మంతయు వేంగీదక్షిణభాగమున సురక్షితముగ నేయుండెను. కాంచీపుర పల్లవులవలన నీ చాళుక్యులకు తొందరలేమియు కలుగకపోవుటకును, పల్లవులు కమ్మరాష్ట్రము, వెలనాడు విషయము మొదలగు చాళుక్యదేశములపై దండెత్తి వెళ్లకపోవుటకును కారణము లేకపోలేదు. మొదటి నరసింహవర్మ పిదప కాంచీపుర సింహాసనమునెక్కిన పల్లవరాజు షరమేశ్వరవర్మ. ఈషరమేశ్వరవర్మ కాలము వఱకుఁగూడ బాదామి చాళుక్యులకును, కాంచీపురపల్లవులకును నిరంతరము యుద్ధములు జరుగుచునేయుండెను. నరసింహవర్మ ప్రతాపమునకు బాదామి చాళుక్యులు కొంత కాలమొదిగి, యోనరిల్లి యుండవలసినవారైనను, షరమేశ్వరవర్మకాలమున ప్రాతపగమననుననుచుకొని సత్కౌశల్య పృథివీపల్లభపులకేసి తనూజుడైన మొదటి విక్రమాదిత్యుఁడు బలవంతుడై చతురంగసేనాసమేతుడై పల్లవరాజ్యముపై దండెత్తివచ్చి నెల్లూరు

మండలము నాక్రమించి యాతనిజయించుట యేకాక తుదకు కాంచీపట్టణమును కూడ స్వాధీనపఱచుకొనెను. అందువలన పల్లవరాజులు వేంగీచాళుక్యులకు జ్ఞాతులైన బాదామి చాళుక్యులవలన నోడింపబడి యాధ్యత్యముఁ దక్కియుండుటచేత దక్షిణమున వేంగీచాళుక్య రాజ్యమునకు వారివలన భయములేక యది సురక్షితముగ నుండుటకుఁ గారణమయ్యెను. ఈరెండవ విష్ణువర్ధనుఁడు ఇతని పితృవృత్తినివలెను, పితామహునివలెను భాగవతోత్తముఁడని కాక పరమ మాహేశ్వరుఁడని యొకా నొక శాసనమున వర్ణింపబడియుండుటచే నీతఁడు శైవమతము నవలంబించిన శైవమతాభిమానియని యాహింపఁదగియున్నది. అంతియేకాక ఈతఁడు ఇతని కుమారుడైన మంగి యువరాజుయొక్క యొకానొక శాసనమున 'అనేకసమరసంఘట్టోపబంధవిజయ యశః ప్రసూత్యామౌద గంధాధివాసితసకలదిజ్ఞుండలు' ఁడనియు, 'నానాశాస్త్రాభ్యాసోపబృంహిత విమలవిశాలబుద్ధి' యనియు, 'త్యాగౌదార్య ధైర్యశాంత్యాది గుణాలంకృతు' ఁడనియు వర్ణింపబడియున్నాఁడు.

ఈతనిపిదప వేంగీచాళుక్య సింహాసనము నధిష్ఠించినవాఁడు విష్ణువర్ధన కుమారుడైన మంగియువరాజు. ఈతనికి మంగి మహారాజు, మంగి వర్మ, మంగి దువరాజు, విజయాదిత్యుఁడు అని నామాంతరములు కలవు.¹ ఈతఁడు సమత్తిశయిత పితృగుణశక్తి సంప

న్నఁడు; ఆస్వీక్షక్యాది విద్యాప్రయోగములందు విజయసిద్ధియగుట విజయసిద్ధియని బిరుదము వహించినవాఁడు; సర్వలోకాశ్రయఁడు; సమస్తభవనాశ్రయఁడు. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౭౬ మొదలు ౭౦౧ వఱకు ౨౫ సంవత్సరములు పరిపాలించెను. ఇతనికి జయసింహవల్లభఁడు, విష్ణువర్ధనుఁడు, కోకిలివర్మ అని మువ్వురు పుత్రులును, పృథివీపోతి² అని నొకకూతురును గలరు.

మంగియువరాజుపిదప ఆతనిజ్యేష్ఠపుత్రుడైన జయసింహవల్లభుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౭౦౧ మొదలు ౭౧౪ వఱకు పదుమూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెను. ఈతనికి సర్వసిద్ధి, సర్వలోకాశ్రయ బిరుదములు కలవు. మొట్టమొదటిమాటు మహమ్మదీయు లీతనికాలముననే హిందూదేశముపై దండయాత్రలు సలుపఁదొడంగిరి. క్రీస్తుశకము ౭౧౦-౧౧లో కాసిమ్ కుమారుడైన మహమ్మదుసైన్యాధిపత్యము క్రింద అరబ్బులు సింధుదేశముపై నెత్తివచ్చి, తుదకు దానిని స్వాధీనముచేసికొని, రాజ్యమును స్థాపించి మొట్టమొదటిమాటు భారతభూమిని చంద్రధ్వజమును బాదుకొల్పిరి. ఈజయసింహవల్లభుని కాలమున పేర్కొనఁదగిన విశేష మిది యొక్కటియే.

ఇంకను ఈతనికాలమునాటికి బాదామి చాళుక్యులకును, కాంచీపుర పల్లవులకును

1. భారతి, సం. ౧, సం. ౧౨. పుట ౨౪.

2. భారతి-సం. ౧, సం. ౧౨; Cp. No. 10 of 1919-20

వైరము లంతరింపలేదు. ఉభయులునుగూడ వీరిపైవారును, వారిపై వీరును కత్తిదూయుచు ఘహాభయంకర యుద్ధముల దక్షిణాపథమును వీరవర్ణుల వేడిరక్తముతోఁ దడుపుచునే యుండిరి. ఇతరదేశము లీవిధమున సంక్షోభము నొందుచున్నను వేంగీచాళుక్యరాజ్యము నిమ్మకు నీరెత్తిపట్లు చలనములేక ప్రశాంతముగనే యున్నదని ఇంతవఱకుఁ గాన్పించిన శాసనముల ననుసరించి యూహింపవచ్చును.

ఈతనివిదవ నితని సవతితల్లికొడుకును, విష్ణువర్ధనుని యగ్రజుఁడును అగు కోకిలివర్మ వేంగీచాళుక్య సింహాసనమునధిష్ఠించెను. ఈతనికి కొక్కిలియనియు, విక్రమాదిత్యభట్టారకుఁడనియు నామాంతరములుకలవు. ఇతఁడు విజయసిద్ధియని బిరుదము వహించినవాఁడు. అగ్రజుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁ డుండఁగా నీతఁడెట్లు రాజ్యమునకువచ్చెనో బోధపడకున్నది. ఇందుల కొక్కకారణము నూహింపవచ్చును.

కాంచీపురపల్లవులు కృష్ణానదికి దక్షిణ భాగమునఁ దమరాజ్యమును గోలుపోయినను వైరము కారణముగ నిరంతరము వారికి బాదామిచాళుక్యులతో యుద్ధములు సంభవించుచుండుటచేత వేంగీచాళుక్యులతో స్నేహభావమున నుండకపోయినచోఁ దమరాజ్యమున కుత్తరమునుండి వారివలన ముప్పు వాటిల్లనని వారితో మైత్రింబాటించి యుండవచ్చును. మొదటి నరసింహవర్మ తరువాత కాంచీపుర సింహాసనము నెక్కిన మొదటి షరమేశ్వరవర్మ కాలముననే కాంచీపురము కొంతకా

లము బాదామిచాళుక్యాధికారమునకు లోబడియుండెను. షరమేశ్వరవర్మ తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాఁడు రెండవ నరసింహవర్మ. ఈతనితోను, ఈతని కుమారుఁడైన రెండవ షరమేశ్వరవర్మ తోను కుట్రచేసి వారి సాయమును బొంది కోకిలివర్మ చాళుక్య సింహాసనము నెక్కియుండును. ఈతఁడు ఎంతకుట్రచేసి రాజ్యమును సంపాదించినను పల్లవుల సాయములేనిచే తన రాజ్యమును నిలుపుకొనలేక పోయెను. కాని పల్లవు లీతనికి చాలకాలము సాయముచేయుటకు వీలుచిక్కలేదు. ఏలయన వారికి బాదామిచాళుక్యులతోడి వైరమట్లులుండ వారిలో వారికే సింహాసనమునకై తగవులు సంభవించెను. రెండవ నరసింహవర్మ దాయాదియైన రెండవ నందివర్మ బలవంతుఁడై రెండవ షరమేశ్వరవర్మను పదభ్రష్టునిగావించి తాను పల్లవ రాజ్యమున కధిపతికావలెనని తంత్రములు పన్నజూచెను. ఇంటిలో నిటువంటి కలహములు సంభవించుటచే రెండవ షరమేశ్వరవర్మ కోకిలివర్మకు సాయముచేయుటకు వీలుపడదయ్యెను. ముం దాతఁడు తనరాజపదమును తాను కాపాడుకొనవలసినయావశ్యకత సంభవించెను. ఈశరణమును జూచి అగ్రజుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁడు విజృంభించి బలవంతుఁడై వేంగీచాళుక్య సింహాసనమును స్వాధీనపఱచుకొని తనయనుజుఁడైన కోకిలివర్మను దేశమునుండి వెళ్లఁగొట్టెను. తుదకు కాంచీపురమున రెండవ షరమేశ్వరవర్మయు, వేంగిలో కోకిలివర్మయుగూడ రాజ్యపదభ్రష్టులైరి. ఈ కారణమున

కోకిలివర్మ వేంగీచాళుక్య రాజ్యమును ఆటు మాసములు మాత్రమే పరిపాలించుట సంభవించెను.

దేశమునుండి వెళ్లగొట్టబడిన కోకిలి వర్మగత్యంతరముగానక కళింగమునకుఁబోయి యచ్చట పూర్వముచాళుక్యులు కోలుపోయిన దేశమును మఱల సంపాదించి యచ్చట స్వతంత్రుడై పరిపాలనము నెఱపెను. ఇంతవఱకు మనకు దొరకిన ఆతనియొక్కయు, ఆతనిసంతతివారి యొక్కయు శాసనములు అప్పటివే; మధ్యమకళింగములోని భోగపురవిషయమున-అనఁగా నిప్పటి సర్వసిద్ధి తాలూకాలో దొరకినవే.¹

ఈ కోకిలివర్మకు మంగి యువరాజును కుమారుఁడుకలఁడు. ఈతనికిని విజయసిద్ధియను బిరుదము కలదు. ఈతఁడును మధ్యమకళింగమును పరిపాలించినవాఁడే. ఈతనిశాసనము కూడ నొకటి పైనుడివిన తాలూకాలోనే దొరకినది. మంగియువరాజునామము ధరించిన చాళుక్యులలో నీతఁడు రెండవవాఁడగుటచే నితనిని రెండవ మంగిరా జందురు. ఈతని కుమారుఁడు వివర్యాదిత్యమహారాజు. ఈతని శాసనము లింతవఱకేవియు దొరకలేదు.

ఇతనిపుత్రుఁడు (రెండవ) కోకిలివర్మ మహారాజు. ఈతనికి 'అనివారిత'బిరుదము కలదు. ఈతఁ డనివారితశక్తిత్రయ సంపన్నుఁడు. ఈతనిశాసనములుకూడ రెండు దొరకినవి.² ఇతఁడును తాత ముత్తాతలవలెనే ఎలమంచియల్ల మంచిలి) రాజధానిగా మధ్యమకళింగము నేలెను. ఈవిధమున కోకిలివర్మయొక్కయు, ఆతని సంతతివారి యొక్కయు శాసనము లన్నియు కళింగములోనే దొరకుటవలనను, వారు తమశాసనములందుఁదాము మధ్యమకళింగమును బాలించితిమని చెప్పకొనియుండుటచేతను వేంగీదేశమునుండి తఱుమగొట్టబడినవిదప కోకిలివర్మ సంతతివారికి మఱల వేంగీచాళుక్యరాజ్యము లభింపలేదనుట స్పష్టము. మనకోకిలివర్మను గుఱించికాని, ఆతని సంతతివారిని గుఱించికాని యింతకెక్కువ తెలియరాదు.

మొదటి మంగియువరాజు కుమారుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁడు కోకిలివర్మను వెళ్లగొట్టి తాను క్రీస్తుశకము ౭౧౪ లో రాజ్యమునకు వచ్చి ౩౭ ఏండ్లు-అనఁగా ౭౫౧ వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈతనికి విష్ణురాజనియు నామాంతరముకలదు. ఇతఁడు విషమసిద్ధి బిరుదాం

1. Cp. No. 13 of 1908-1909 : C p. No 12 of 1908-1909

2. Cp. No 10 of 1908-1909 ; Cp. No. 11 of 1908-1909. ఈ శాసనములందు పేర్కొనబడిన కోకిలివర్మ లేక కక్కులి మహారాజును, మొదటి మంగి యువరాజు కుమారుడైన కోకిలివర్మ మహారాజును ఒక్కఁడకాని నాయభిప్రాయము. ఈ కోకిలివర్మ మంగియువరాజు పుత్రుఁడు; వినయాదిత్య మహారాజు పుత్రుఁడు. మొదటి కోకిలివర్మనులెఁగాక చాలొక అనివారిత బిరుదముకలదు. మొదటి కోకిలివర్మ కుమారుడైన రెండవమంగియువరాజు నెఱుంగదుము గనుక వినయాదిత్యుఁ డీతని కుమారుఁడనియు, రెండవకోకిలివర్మ ఈ రెండవ మంగియువరాజు పుత్రుఁడనియు, వినయాదిత్యునిపుత్రుఁడనియు నూహించుట సమాజసముగ నుండకపోదు.

చితుడు; తండ్రివలెనే సర్వలోకాశ్రయుడు; సమస్త భువనాశ్రయుడు. ఈతనియొక శాసనము బెజవాడలోని 'నడుబివనతి' అను జైనుల యాలయమునకు ఈతడు చేసినదాన మును దెలుపుచున్నది. ఈతని కాలమున జైన, బ్రాహ్మణమతములు రెండును అంధ దేశమున వర్ధిల్లుచుండెను. జైనులకు బెజవాడ ప్రధానస్థానముగ నుండెను. ఈవిష్ణునర్ధన

మహారాజు జైనుల యాలయమునకును, బ్రాహ్మణులకునుగూడ భూదానాగ్రహార దానములు చేసియుండుటచేత రెండు మతములను గూడ సమబుద్ధితో నాదరించుచుండెనని యూహింపవచ్చును. జైనమత ప్రస్తావ మార్ధదేశమున చాళుక్యులకాలమున మొట్టమొదట నీవిష్ణువర్ధనుని శాసనములందే కన్పట్టుచున్నది.

కృష్ణా!

గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావుగారు

హతమాప్సి హతమాప్సి యారిపోయె దనంత, పృథివి నజేయమా భీష్మవహ్ని!

తెగముంచి తేలించి, యిగిరిపోయె దనంత, దుస్తరంబైన యాద్రోణజలధి!

ఉట్టుతలూచి యెట్లో శాప హతమాట, నడగెను కర్మఝంఝానిలంబు!

రిపు రక్తదాహ సంతృప్తయై తనయంత, శాంతించె గురుపుత్రు శత్రుధాటి!

గీ. ఏల నీల్లెదు, చెప్పమా వ్రేలుమడచి, పేరుగాంచిన యేమహావీరు నీవు విజయుచే బారుపమునఁ గూల్పించినావా! కృష్ణ! చెప్పమ యేమొనర్చితివా నీవు!

సీ. భీష్మప్రతాపోగ్ర విలయాగ్ని చెలరేగ, భయమంది చక్రంబు బట్టినావు!

ద్రోణాశ్రుధాటి మీసేన పాలుచునుండ, శూన్యదృష్టుల దిశల్చూచినావు!

అంగభావర శరాహతుల ధర్మజుడేడ్చి, నరుచెంత వెడనవ్వు నవ్వినావు!

నారాయణాశ్రు సంధాతయై గురుపుత్రు, డరుదేర గేల్మోడ్చి మరలినావు!

గీ. పాండుసుతులకు మేటిప్రాపకమవేమొ! దిట్టతనమున జగమేలు జెట్టివేమొ!

కలదె యింతకంటెను నైచ్యమిలను, కృష్ణ! చెపుమ, యేమిచేసితో కురుక్షేత్రమందు!

గీ. సరియె, పోనిమ్ము నీపారుపమునకేమి! సారథివినివు, నీకేమి పారుపంబు!

ధర్మసంరక్షణైక తత్పరుడ వేమొ! నిలిచెనే ధర్మమేని నీవలనఁ గృష్ణ!

సీ. ఋజుమార్గ వర్తియై యెనఁగు ధర్మజుమెడల్, వంచి యొప్పించి, బొంకించు టాకటి!

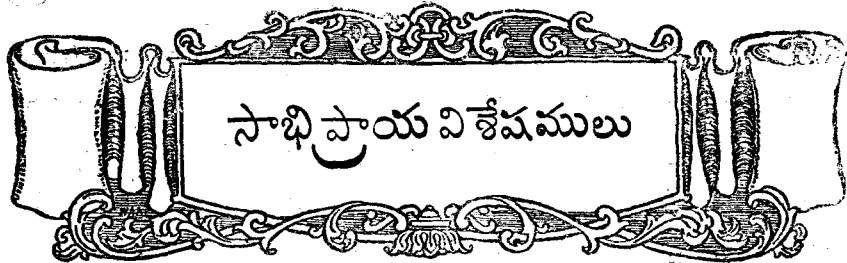
పృథుశాప నిహతయై రథము క్రంగినవేళ, విజయుచే గర్జు గూల్పించు టాకటి!

మహా సకాల దివాన్తమయముఁ గల్పించి, వంచించి, సైంధవుని జంపించు టాకటి!

ధర్మంబువిడచి, గదాయుధమున భీము, చే సుయోధనుఁ గూల్చు జేయుటాకటి!

గీ. అబ్బ!-యెంతని వివరింతు నయ్య, నీవొనర్చి యున్న యధర్మ సంతతులు, కృష్ణ!

ఒక్క... నీవుమాత్రములేక యున్న, భరత, యుద్ధమవి ధర్మబద్ధమై యుండునేమొ!

గాంధీమహాత్ముని సంచారము

జ్ఞాతకకథలు సిద్ధాధుని విజయయాత్రల సతిరమణీయముగను వివరించుచున్నవి. గౌతమబుద్ధు డేయూరికి బోయినను వేలకు వేలు ప్రజలు శ్రీమంతులు సామాన్యులు, పండితులు పామరులు, బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేశ్వరులు మూగుచు బుద్ధదేవుని సందర్శించుచు గృతార్థులైనవిధమును గాంధీమహాత్ముని విజయయాత్రలు సంస్మరింపజేయుచున్నవి. లోకోపకారార్థమవతరించిన మహానుభావులు, బంధువులు, స్వామ్యులు, గురువులు, దేవులు. దుఃఖభూయిష్టమైన సంసారప్రవృత్తియందు దుఃఖోపశమనమునకును సుఖప్రాప్తికిని సాధనంబులను బోధించెడి మహానుభావుడు, ప్రత్యక్షమైన పరదేవత. గౌతమబుద్ధు, ఉనిత్యములైన రాజ్యమును, భార్యాపుత్రాదులను, భాగ్యభోగములను బరిత్యజించి లోకకల్యాణమున కాత్మసమర్పణమునుజేసి శాశ్వతానందమును బడసినవిధమునను గాంధీమహాత్ముడు సర్వసంగ పరిత్యాగమునుజేసి లోకహితార్థ మూర్త్యు సమర్పణమునుజేసి లోకారాధ్యతను బడయగలిగెను. గాంధీమహాత్ముడు దేశమును ప్రజలను నావరించిన దుఃఖమును తనదుఃఖమును గను సంభావించుచు పాపపరిహార మూర్త్యుసమ

ర్పణమునుజేయుచు లోకస్త్రియత్వమును బడయుచున్నవిధమును మహాత్ముని దక్షిణదేశ సంచారము విశదముచేసినది. శ్రీకృష్ణభగవానులు గీతాశాస్త్రమునందు దెలిపినటులు మహాత్ముడు సర్వత్ర సమత్వమును వహించుచు నిందాస్తోత్రములను పరిగణింపకను ధర్మారాధనమునుజేయుచు లోకోద్ధరణమును జేయుచున్నాడు.

‘సఽమో హం సర్వభూతేషాన మే ద్వేష్యోస్తి నప్రియః; యే భజంతి మాంభక్త్యా మయితే తేషాచాప్యహమ్.’

మహాత్ముడు వారినిసందర్శించిన ప్రజలకు జాతి మతకులగౌరవ భేదభావములను పాటింపకను స్వధర్మారాధనమార్గమును బోధించి సమత్వ సిద్ధిని విశదముచేసెను. మనీషాపంచకమునందు శ్రీ శంకరస్వామ్యులు బోధించిన వేదాంతార్థమును గాంధీమహాత్ము డనుష్ఠించుచు తత్త్వార్థమును నిత్యజీవనమునందు ప్రజలకు సువ్యక్తముచేసి స్వీయమహాత్మ్యమును విశదముచేసెను. గోచిపాతరాయని ధర్మరాజ్య ప్రాభవము నాత్మేపించినవారు సయితము సందర్శనసంకీర్తనముచేయుట యవసరంబైనది. శ్రీమంతులు నిరుపేదలు, బ్రాహ్మణులు పంచములు, వృద్ధులు బాలురు, స్త్రీలు పురుషులు, వారి

మనోభీష్టములను గాంధీ మహాత్మునియందు సందర్శించి యానందపరవశత్వమును బడయ గలిగిరి. మమకారాహంకారపరాయణులకు గాంధీమహాత్ముని యుపదేశాచరణములు సంతృప్తినిగలుగజేయకపోయినను ధర్మాత్ములకు పరమానందమును గలుగజేసినవి. గాంధీమహాత్మునిసందర్శించి వారి పవిత్రోపదేశముల విన గలభాగ్యమే భాగ్యము. గతమాసాంతమునం దీభాగ్యమును బడసిన దక్షిణదేశవాసులు ధన్యులు.

* * *

ప్రజాస్వాగతము

వేనవేలు ప్రజలు మహాత్మునకు స్వాగతంబునొసంగి వారికిగల యవ్యాజభక్తి విశ్వాసములనుసహస్రముఖములను విశదముచేసిరి. మహాత్మునకు చెన్నపురినుండి కన్యాకుమారి వరకును ప్రజలు మహోత్సవములను జేసి మంగళహారతులను సమర్పించిరి. ప్రజలు గంటలకొలదికాలము వారినిజూచి యానందించుటకు వేచియుండిరి. తిరువాన్కూరు మహారాణియును ప్రజలును నొసంగిన సత్కారాతిధ్యములు మహాత్మునిప్రతిభ వృద్ధిని బొందుచున్నవిధమును విశదముచేసినవి. చెన్నపురియందలి ప్రజలుచూపిన యుత్సాహమును మహాత్ముని ప్రతిభను విశదము చేసినది. శ్రీమహారాణి విషయమై మహాత్ముడు యంగుళిడియాపత్రికయందు వ్రాసిన సంకీర్తనమును శ్రీమంతులు మననముచేయుదురుగాత! చెన్నపురి కార్పొరేషను సమర్పించిన స్వాగతపత్రము మహాత్ముని ప్రతిభాతిశయమును విశదము

చేసినది. పంచములు పంచమోధారకుడనియును, రాజ్యాంగందోళకులు స్వరాజ్యోద్ధారకుడనియును, స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యధర్మోద్ధారకుడనియును, విద్యార్థులు గురువరేణ్యుడనియును, ప్రజలవతారపురుషుడనియును, భావించి యారాధించిరి. బుద్ధిజాడ్యముగల యభిమానాంధులు దివ్యప్రభావమును జూడజాలకుండుట వారిప్రార్థకర్మఫలముగాని ప్రజల యుత్సాహలోపముగాదు. గాంధీమహాత్ముడనవరతముచేసెడి సత్యాహింసాధర్మములు ప్రజాపాలకులదృష్టి నుచితరీతి నాకర్షించి గాంధీమహాత్ముని సంచారమునకనురూపమైన ఫలమును భగవంతుడు ప్రసాదించుగాత!

* * *

మహాత్ముని యుపదేశములు

విజయమునకు మూలమైన ధర్మసంకల్పము మహాత్ముని యుపదేశములకు మూలబీజము. సకలమతసారమును సనాతనమునునైన 'సత్యాన్నాస్తి పరోధర్మః' 'సత్యమేవ జయోనాన్యతం' ధర్మములను మహాత్ముడు సంపూర్ణమైన జీవనవిధానమునకు సమన్వయము చేయుటకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించినవి. సత్యవ్రతానుష్ఠానమున కాధారమైన యహింసాధర్మము హింసాపూరితమైన వర్తమాన యుగమునుద్ధరించుట కవసరమైనది. ఆయవసరమునకనురూపముగను భారతసంస్కారమునకు పరిపాటియైన యహింసాధర్మమును పునరుద్ధారణచేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు ఖద్దరు యోగసాధనము నుపదేశించుచున్నాడు.

అహింసాయోగాభ్యాసమునకును, మానవ
ధర్మారాధనమునకును, దుఃఖనివృత్తికిని, స్వ
రాజ్య సంపాదనమునకును ఖద్దరుయోగసాధ
మును మహాత్ముడుపదేశించుచున్నను, ప్రజల
దృష్టి జయజయధ్వానములందు లగ్నమైన
విధమునను ఖద్దరునందు లగ్నముగాకుండుట
ప్రారబ్ధకర్మఫలముగ నున్నది. గాంధీమహా
త్ముడు తనసంచారమునం దన్ని సందర్భము
లందును ఖద్దరుయోగము నుపదేశించెను.
మహాత్ముడు తిరిగి రెండుమూడుమాసములకు
దక్షిణదేశసంచారమునుజేయుట కేతెంచ
నున్నాడు. అప్పటికైనను మహాత్ముడు ప్రా
ర్థించునట్లులు ప్రజలు ఖద్దరుధారణమును
జేయుచు సత్యాగ్రహదీక్షార్హతను బడయుదు
రని విశ్వసించుట కవకాశములు గన్పట్టుచున్నవి.
సభాపేదీకలయందు గంభీరోపన్యాసములను
జేసిడి నాయకులకే చిత్తశుద్ధి గలుగనపుడు
జనసామాన్యమును నిందించుట యనుచితము.
ప్రజలు గాంధీమహాత్ముని సందర్శించుటకు
జూపిన యుత్సాహము సందోహపాలైనను
కార్యాచరణమునందు జూపిన మహాత్ముని
సంచారము సార్థకమై భారతమాత ధన్యతను
బడయగలదు. ప్రజోత్సాహ మపారముగను
వ్యక్తమగుచున్నను నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు
ప్రబోధోదయముగలుగకను సధికారచౌర
న్యము యధోగను నేలుచున్నది. ప్రజలకు
గాంధీమహాత్ముడుకోరునట్లులు ప్రతిఘటన
సామర్థ్యము గలుగనంతవరకును భారతమా
తకు తరణోపాయము దుర్లభముగ నున్నది.

* * *

ప్రభుత్వనిర్లక్ష్యము

నిరంకుశ ప్రభుత్వము ప్రజాశయముల
పట్లను జూపుచున్న నిర్లక్ష్యప్రతిఘటన భావ
ములు దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. వంగ

రాష్ట్రనిర్బంధశాసనమును సామ్రాజ్యశాసన
సభలును ప్రజలును నిరసించినను రీడింగు ప్రభువు
సమర్థించి నిరంకుశాధికారప్రాబల్యమును విశద
ముచేసెను. సామ్రాజ్యశాసనసభయును రాష్ట్రీ
యశాసన సభలును చేసిన తీర్మానములును
నిర్ణయములును మృతాతీరములుగ నున్నవి.
సమర్థనాధికార వినియోగమే పరిపాలనము
నకు సామాన్యలక్షణముగ బరిణమించినది.
మాంటుఫర్డు సంస్కరణముల నిరుపయోగ
త్వము విశదమైనది. సంస్కరణములు కోట్ల
రూపముల వ్యయమును మాత్రము ప్రసాది
చినవి. సంస్కరణములు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును
స్వరాజ్యమును వెనుకబెట్టినవిగాని ముందునకు
నడుపలేదు. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు
వేతనాధికారములు ప్రతిబంధకములు
లేకను వృద్ధిబొందుచున్న విధమును గ్రేటు
బ్రిటనునందలి వ్యవహారములును విశదము
చేయుచున్నవి. పౌరసేవోద్యోగవర్గము
యొక్క ప్రయోజనములను రక్షించుట
యందుగల యభిమానము భారతరాజ్యాంగ
వికాసమును జేయుటయందు బర్కెన్ హెడ్డు
ప్రభువునకు గాని రీడింగు ప్రభువునకు గాని
రాష్ట్రపాలకులకుగాని గనుపడదు.

* * *

పౌరసేవోద్యోగవర్గము

లీకమిషను సిఫార్సులను సామ్రాజ్య
శాసనసభ నిరాకరించినను వానినాచరణము
నందు బెట్టుటకు పార్లమెంటునందు బర్కెన్
హెడ్డు ప్రభువు శాసనమును ప్రవేశపెట్టి
సంస్కరణముల దౌర్బల్యమును వ్యక్తము
చేసెను. రాజ్యాంగములందు బ్రిటిషుపౌర
సేవోద్యోగుల ప్రాబల్యమును తగ్గించుటకు
బదులు శాసనము వృద్ధిచేయుచున్నది. సం
తృప్తమునకు కోటిరూప్యములకు మించినవ్యయ

భారము గలుగుచున్నది. పౌరసేవోద్యోగుల మీదను శాసనసభలకును మంత్రులకును నిత వఱకును గల స్వల్పాధికారమును సయిత మంతరింప జేయుచున్నది. భారతీయులు స్వరాజ్యమును గోరుచుండగను బ్రిటీషు ప్రభుత్వము దుర్భరమైన పౌరసేవోద్యోగపాశమును దృఢముగనుబంధించుచున్నది. దేశక్షేమమున కుపాధనములైన సంస్కరణములను విమర్శించుటకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వవర్గము నిరాకరించుచు దేశాధిపతిములకు మూలమైన నిరంకుశవర్గమును చిరకాలమురక్షించుటకు బూనుకొనుచున్నది. కర్నలు వెడ్జివుడ్డు రాజ్యాంగసంస్కరణములు వర్తమాన పరిస్థితులందు వికాసమునుబొందుట కవకాశములులేవని విశదము చేసెను. రీడింగు ప్రభువును నితరాధికారులును జేయబూనిన స్వదేశయాత్రకు నిరంకుశాధికార సంరక్షణమే ఫలమని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందు నిరంకుశాధికారవర్గమును, వారియభిమానులును భారతీయుల సహకారమును దుర్లభము చేయుచు స్వరాజ్యపక్షనాయకుల సహకారమునుగోరుట విచిత్రముగ నున్నది. స్వరాజ్యపక్షనాయకులు దేశబంధుదాసుమోతీలాల్ నెహ్రూ, విట్టలుబాయి పటేలుగార్లు మొదలగువారు ప్రతిష్టంభనతంత్రము నవలంబించి ప్రభుత్వపరాజయమును జేసినను ప్రభుత్వవ్యవహారములు ధృవపత్రసాధనమునను యథాప్రకారము సాగుచున్నవి. బర్క్లెన్ హెడ్డు ప్రభువు దాసుగారిని దౌర్జన్యమార్గనిరసనమున కభినందించుచు ప్రభుత్వదౌర్జన్యమార్గవ్యాపనమునకు తోడ్పడును గోరుట నిరంకుశ ప్రభుత్వము నావహించిన యవినయమును దెలుపుచు

న్నది. ఆత్మగౌరవముగల భారతీయులు ప్రభుత్వమునకు దోడ్పడుట దుర్లభమని దాసుమోతీలాలు నెహ్రూ మొదలగు వారి ప్రసంగములును శాసనసభలవ్యవహారములును విశదము చేసినవి. స్వరాజ్యపక్షప్రాబల్యములేకను ప్రభుత్వవలంబనపక్షముగల చెన్నరాష్ట్రమునందు సయితము గోపెను ప్రభువు ధృవపత్రసాధనము నవలంబించుట సంస్కరణముల దుర్విపాకమును విశదముచేయుచున్నది. నిరంకుశవర్గమునందు హృదయపరివర్తనము గలుగక పోయినను దాసుగారిసాహచర్యమును బర్క్లెన్ హెడ్డు ప్రభువును వారియనుచరులును నుపేక్షించుట శాలిశభాషమును విశదముచేయుచున్నది. భావికాలమందు స్వరాజ్యపక్షదంశనీతి యేకూపముదాల్చినను గతించిన రెండేండ్లయందును నవలంబించిన ప్రతిఘటనసాధనము నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేయజాలి యున్నను నిరంకుశదుర్గమునందు సుఖానీనమైన నిరంకుశవర్గమునకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదని నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేసినవి. భారతరాజ్యాంగవ్యవహారములు నిరంకుశాధికారబలమును భారతీయులదుర్బలమును వేయినోళ్లను తెలుపుచున్నవి. భారతీయులందఱును పరస్పరవిభేదములను విసర్జించి యేకోన్ముఖులై పాటుపడవలసిన యవసరమును, గాంధీమహాత్ముడు తనయాచరణములవలనను ఊపదేశముల మూలమునను చేయుచున్న త్యాగప్రభావమును గ్రహించి వారి ప్రయత్నములకు దోడ్పడి స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి మాతృదేశవిమోచనమునకును లోకకల్యాణమునకును దోడ్పడి ధన్యవాదములను బడయుదురుగాత!

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః